

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2021. GODINU**

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2021. GODINU**

Zagreb, 2021.

Sadržaj

OPĆI PODACI	6
Uvod / Misija / Vizija / Vrijednosti / Ciljevi	7
Upravno vijeće Zavoda	11
Stručno vijeće Zavoda	11
Kadrovska struktura	11
Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda	11
SLUŽBA FINACIJSKIH I RAČUNOVODSTVENIH POSLOVA	14
SLUŽBA OPĆIH PRAVNIH, KADROVSKIH I ADMINISTRATIVNIH POSLOVA	32
SLUŽBA ZA NABAVU I OPĆE TEHNIČKE POSLOVE	34
ARHEOLOŠKA KULTURNA BAŠTINA	40
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb	42
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići	50
Odjel za podvodnu arheologiju	58
Odjel za restauriranje arheoloških nalaza	66
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine	68
NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA	74
Odjel za graditeljsko naslijeđe	76
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine	94
Odjel za zidno slikarstvo i mozaik	102
Odjel za štuko	112
Odjel za kamenu plastiku	120
Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split	130
Odsjek za zidno slikarstvo, mozaik i štuko	130
Odsjek za kamenu plastiku	136
Restauratorski odjel Šibenik (Služba za odjele izvan Zagreba 2)	140
Restauratorski odjel Osijek (Služba za odjele izvan Zagreba 1)	141
POKRETNNA KULTURNA BAŠTINA	146
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine	147
Služba za pokretnu baštinu	148
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1	149
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2	153
Odjel za štafelajno slikarstvo 1	158
Odjel za štafelajno slikarstvo 2	164
Odjel za namještaj i drvene konstrukcije	170
Odjel za tekstil, papir i kožu	174
Služba za odjele izvan Zagreba 1	180
Restauratorski odjel Osijek	180
Restauratorski odjel Ludbreg	184
Restauratorski odjel Rijeka	188
Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići	193
Služba za odjele izvan Zagreba 2	200
Restauratorski odjel Dubrovnik	200
Restauratorski odjel Split	204
Restauratorski odjel Zadar	208
Restauratorski odjel Šibenik	212
ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA	218
Informacijsko-dokumentacijski odjel	219
Fotolaboratorij	219
Arhiv	219
Knjižnica	220
Prirodoslovni laboratorij	220
Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju	221
PREGLED PROGRAMSKE DJELATNOSTI	232

Opći podaci

Uvod

Hrvatski restauratorski zavod (dalje u tekstu: Zavod) osnovan je uredbom Vlade Republike Hrvatske od 19. prosinca 1996. godine (NN 2/97), spajanjem dviju postojećih javnih ustanova: Zavoda za restauriranje umjetnina (osnovanog 1948. godine pri tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti) i Restauratorskog zavoda Hrvatske (osnovanog 1966. godine). Uredbom o osnivanju Zavod je određen kao središnja javna ustanova konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u Republici Hrvatskoj koja obavlja poslove zaštite kulturnih dobara bez upravnih nadležnosti. Današnji je Zavod nasljednik višedesetljetne institucionalizirane konzervatorsko-restauratorske djelatnosti te je jedan od glavnih nosilaca suvremene prakse zaštite baštine na području Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost Zavoda obuhvaća istraživanje, dokumentiranje, valoriziranje, interpretiranje, projektiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi konzerviranjem i/ili restauriranjem arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Ujedno je djelatnošću Zavoda obuhvaćeno i davanje stručnih mišljenja, specijalističko savjetovanje i vještačenje te izvođenje hitnih intervencija i organiziranje zaštite u izvanrednim situacijama. S ciljem provođenja praktične edukacije stručne javnosti, u sklopu djelatnosti Zavoda organizira se stručno usavršavanje konzervatora i konzervatora-restauratora, provodi se studentska stručna praksa te se njeguje stručna suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu. Kako bi konzervatorsko-restauratorska djelatnost Zavoda bila dostupna i široj javnosti, sustavno se ulaže u promotivne aktivnosti. Željeni rezultati provođenja strateškog plana Zavoda zasnovani su na unaprjeđenju već postojećih visokih standarda stručne djelatnosti, na očuvanju sustava prijenosa znanja, iskustava, vještina te kompetencija, očuvanju i razvoju baza podataka, razvoju novih metoda i tehnika rada te jačanju stručno-znanstvene djelatnosti, s ciljem argumentiranog, pragmatičnog i dosljednog pristupa zaštiti kulturnih dobara Republike Hrvatske usklađenog sa suvremenom, pozitivnom europskom i svjetskom praksom.

Misija

Zavod je središnja javna ustanova kojoj je osnovna djelatnost istraživanje, očuvanje i prezentiranje arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost provodi se u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija RH (dalje u tekstu: MKiM) s ciljem očuvanja postojećih te stvaranja novih vrijednosti za buduće naraštaje. Svrha djelovanja Zavoda u sklopu zaštite i očuvanja hrvatske kulturne baštine jest istraživanje, dokumentiranje, projektiranje, valoriziranje, interpretiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi kulturnih dobara postupcima konzerviranja i/ili restauriranja.

Vizija

Vizija Zavoda jest unaprjeđenje osnovne djelatnosti s ciljem sveobuhvatnog pristupa kulturnom dobru uz nastojanje da se podigne svijest primarnog korisnika o vrijednostima i značenju kulturne baštine. U skladu sa stečenim znanjima, iskustvima i vještinama te razvijenim, raznorodnim bazama podataka, cilj Zavoda je nastaviti s radom kao jedan od ključnih dionika u razvoju i provođenju nacionalne strategije zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

Vrijednosti

Osnovna vrijednost Zavoda je visoka kvaliteta izvedenih radova postignuta zahvaljujući različitim zvanjima i zanimanjima djelatnika, stečenim specijalističkim znanjima, iskustvima i vještinama, bazama digitalnih i fizičkih podataka te materijalnim resursima.

Ciljevi

Prijedlog Strateškog plana 2021. – 2025. zasnovan je na mjerljivim, ostvarivim, realnim i koordiniranim strateškim, taktičkim i operativnim ciljevima. Oni su utemeljeni na rezultatima dubinske analize te na postignutim rezultatima provedbe Strateškog plana 2016. – 2018. te 2019. – 2021. Nakon što su ostvareni glavni ciljevi iz prethodnog planskog razdoblja, moguće je nastaviti s namjerom da se postignuti rezultati u idućem razdoblju iskoriste za stvaranje ustanove prepoznatljive misije i vizije. Ujedno se nastavlja s provođenjem ostalih ciljeva određenih u prethodnom planskom razdoblju. Iz tog razloga su strateški, taktički i operativni ciljevi koji se odnose na osnovnu djelatnost Zavoda osmišljeni s pragmatičnim pristupom zasnovanim na promišljenom odnosu prema vrijednostima i realnim financijskim mogućnostima.

1. Strateški ciljevi

- nastavak provođenja usklađene osnovne djelatnosti sa strateškim ciljevima MKiM-a (opći cilj 2. Strateškog plana Ministarstva kulture 2020. – 2022., dalje u tekstu: Strateški plan MK; mjera 4.8. Provedbenog programa Ministarstva kulture i medija za razdoblje od 2021. do 2024. godine, dalje u tekstu: Provedbeni plan MKiM), s ciljem optimiziranog pristupa radu na kulturnim dobrima, tj. usklađivanje programskih ciljeva s financijskim mogućnostima (posebni ciljevi Strateškog plana MK 2.2.2. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara i 2.2.3. Poticaj Hrvatskom restauratorskom zavodu u razvoju cjelovitih programa obnove kulturnih dobara od posebnog interesa, uključivo lokalitete na Svjetskoj listi baštine i kulturnih dobara nacionalnog značenja, te mjera Provedbenog programa MKiM 4.8.1. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara)
- nastavak jačanja partnerskog odnosa s MKiM-om, ponajprije s djelatnicima Uprave za zaštitu kulturne baštine (konzervatorski odjeli te sektori i sektorski odjeli), radi podizanja efikasnosti provedbe osnovne djelatnosti te suradnje u konstruktivnom rješavanju općih i operativnih problema
- nastavak aktivnog uključivanja konzervatorsko-restauratorske djelatnosti Zavoda te postignutih rezultata u kulturni turizam, i to suradnjom s MKiM-om, Ministarstvom turizma i sporta RH te s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH (usklađivanje s općim ciljem 2. Strateškog plana MK)
- nastavak aktivnog sudjelovanja u zaštiti i obnovi kulturne baštine oštećene potresima koji su pogodili prostor kontinentalne Hrvatske 22. ožujka 2020. godine i 29. prosinca 2020. godine, do cjelovitog izvršenja
- nastavak radova na cjelovitoj obnovi jedinstvenoga poslovnog prostora zagrebačkih jedinica Zavoda do cjelovitog izvršenja
- stvaranje nove digitalne baze komplementarne s informacijskim sustavom kulturne baštine RH (ISKB).

2. Taktički i operativni ciljevi te aktivnosti

2.1. Razvoj osnovne djelatnosti

- nastavak razvoja usporednih pristupa radu na kulturnim dobrima, radi cjelovitog pristupa zaštiti, valorizaciji i prezentiranju pojedinog kulturnog dobra ili cjeline te povijesnog krajolika (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK 2.2. Osiguran optimalni model zaštite i upravljanja kulturnim dobrima) u suradnji s djelatnicima konzervatorskih odjela
- nastavak rada na preventivnoj zaštiti najugroženijih kulturnih dobara unutar utvrđenog stanja i prioriteta Uprave za zaštitu kulturne baštine MKiM (posebno se to odnosi na potresima oštećenu baštinu)
- nastavak provedbe konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima u sklopu zajedničkih višegodišnjih programa svih službi Zavoda, radi razvoja cjelovitog pristupa istraživanju i očuvanju većih cjelina povezivanjem dionika u cjeloviti projekt u svim aspektima izvedbe
- nastavak provođenja aktivnosti (u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine MKiM-a) na sustavnoj izradi osnovne dokumentacije za kulturna dobra za koja ona ne postoji ili je nedostatna (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.1.2. Istraživanje, dokumentiranje i inventarizacija kulturnih dobara)
- nastavak razvoja savjetodavnih aktivnosti u djelokrugu osnovne djelatnosti
- nastavak održavanja i unaprjeđenja odnosa s drugim pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju poslove konzervatorsko-restauratorske djelatnosti zbog zajedničkog djelovanja, s ciljem što kvalitetnijeg rada na kulturnim dobrima
- nastavak uključivanja Zavoda (u suradnji s lokalnom te područnom samoupravom i primarnim korisnicima) u natječaje financirane sredstvima fondova Europske unije, radi jačanja kompetencija te prepoznatljivosti na regionalnoj razini (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.2.4. Provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine, Operativni program „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020.)

2.2. Standardizacija osnovne djelatnosti

- nastavak unaprjeđenja standarda struke uz implementaciju standarda provođenja poslovnih procesa
- nastavak provođenja normativnog sustava te određivanje ciljeva i metoda rada za svako kulturno dobro koje je predmet osnovne djelatnosti
- nastavak praćenja provedbe osnovne djelatnosti, počevši od izbora novih programa (s cjelovitom razradom programa rada) do konačnog rezultata, uključujući i provjere svih koraka u izvođenju radova
- nastavak poticanja na timski rad radi interdisciplinarnog pristupa osnovnoj djelatnosti
- nastavak održavanja tematskih sastanaka i koordinacija radi bolje operativnosti
- osmišljavanje sustava evaluacije svih izvođača i vanjskih suradnika s referencama, opisima izvedenih radova te ocjenama realizacije
- nastavak aktivnog sudjelovanja u radu operativnih tijela Hrvatskoga zavoda za norme
- provođenje potrebnih postupaka za upis zanimanja djelatnika Zavoda (konzervator arheolog i više; konzervator povjesničar umjetnosti i više; više kategorije za arhitekta; više kategorije za konzervatore restauratore i dr.) u Nacionalnu klasifikaciju zanimanja (NKZ)

2.3. Očuvanje sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina

- nastavak izrade godišnjeg i dugoročnog plana zapošljavanja, usklađenog sa stvarnim potrebama Zavoda te s realnim mogućnostima osiguravanja radnih mjesta, uz brigu o obaveznom očuvanju prijenosa stečenih znanja, iskustava i kompetencija s generacije na generaciju (s obzirom na dugoročnu važnost toga cilja, kao parametri se koriste analize starosne dobi [životna dob u odnosu na zakonom predviđeni odlazak u mirovinu], zdravstvenog stanja [obavljanje fizički zahtjevnih radova koji znatno skraćuju mogućnost operativnog djelovanja] i dugoročnih potreba pojedine organizacijske jedinice za obavljanje osnovne djelatnosti)
- nastavak osiguravanja uvjeta za razmjenu i prijenos ishoda učenja i stečenih kompetencija radi očuvanja sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina
- nastavak uvođenja poticajnih mjera za angažiraniju djelatnost na polju osmišljavanja i provođenja stručno-znanstvenih projekata (samostalno ili u suradnji s partnerskim institucijama), objavljivanje stručnih i znanstvenih radova te sudjelovanje na predavanjima i znanstveno-stručnim skupovima (domaćim i međunarodnim) radi proširivanja kompetencija te predstavljanja rezultata osnovne djelatnosti Zavoda

2.4. Redefiniranje organizacijske strukture i sheme

- revizija sistematizacije radnih mjesta
- nastavak jačanja vertikalne i horizontalne suradnje među svim Zavodskim organizacijskim jedinicama radi učinkovitijeg funkcioniranja cijeloga sustava
- provođenje osmišljenog sustava indikatora uspješnosti radi poticanja i motiviranja djelatnika na predan odnos prema radu

2.5. Razvoj novih metodologija, metoda i tehnika rada

- razvoj metodologije (u suradnji sa svim uključenim dionicima) za praćenje stanja i korištenje kulturnog dobra nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova, radi pravovremene reakcije i anticipiranja eventualne ugroze (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.2.5. Sustavno praćenje stanja kulturnih dobara)
- nastavak poticanja razvoja novih metodologija, metoda i tehnika rada radi što kvalitetnijeg pristupa zaštiti i prezentaciji kulturnih dobara (osobito onih koji imaju znanstvenu premisu zasnovanu na dugogodišnjem praktičnom iskustvu)

2.6. Očuvanje, razvoj i nadogradnja digitalnih i fizičkih baza podataka

- održavanje postojeće digitalizirane baze konzervirane i restaurirane kulturne baštine te drugih digitalnih i fizičkih baza podataka (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK 2.5. Dostupnost kulturne baštine u digitalnom okružju)

- uključivanje u nacionalni projekt „e-Kultura Digitalizacija kulturne baštine“ (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.5.2. Projekt „Digitalizacija kulturne baštine“ te s točkom Provedbenog programa MKiM 4.9.2. Provedba projekta „e-Kultura Digitalizacija kulturne baštine“), čiji je cilj sigurna pohrana i javna dostupnost kulturnog sadržaja uspostavom odgovarajućega informacijsko-komunikacijskog sustava

2.7. Provođenje učeničke i studentske prakse

- nastavak jačanja kontakata s obrazovnim institucijama te osiguravanje uvjeta za provođenje sustavne srednjoškolske i visokoškolske stručne prakse

2.8. Ulaganje u tehnološke mogućnosti s ciljem održavanja kvalitete osnovne djelatnosti

- nastavak stvaranja pozitivnog tehnološkog okružja nabavom potrebne opreme te sustavno obrazovanje djelatnika za rukovanje strojevima, alatima i programima

2.9. Nacionalna i međunarodna suradnja

- nastavak održavanja i unaprjeđenja nacionalne i međunarodne međuinstitucionalne suradnje, radi što cjelovitijeg sagledavanja i vrednovanja pojedinoga kulturnog dobra

2.10. Vidljivost

- nastavak razvoja i održavanja službene mrežne stranice

- nastavak jačanja nakladničke djelatnosti

- nastavak rada na promišljenom predstavljanju rada Zavoda na godišnjoj razini u suradnji s primarnim korisnikom (svečane primopredaje, prigodne izložbe, javne tribine, savjetovanja, radionice i dr.) te plana organiziranja edukativnih aktivnosti (npr. konzervatorsko-restauratorski tečajevi i radionice o održavanju i pohrani umjetnina i sl.).

Upravno vijeće Zavoda

U skladu s aktima o osnivanju Zavoda, Upravno vijeće ima sedam članova koje imenuje ministar kulture i medija na mandat od četiri godine. Način rada Upravnog vijeća uređen je Poslovnikom o radu Upravnog vijeća. Prema ovlastima i zadaćama, Upravno vijeće, između ostalog, donosi godišnji program rada i razvoja Zavoda te nadzire njegovu provedbu, odlučuje o financijskom planu i donosi godišnji obračun te Statut uz suglasnost osnivača. Na prijedlog ravnatelja donosi akt o unutarnjem ustrojstvu i druge opće akte u skladu sa Statutom i Zakonom; odlučuje u drugom stupnju u svezi s pravima djelatnika Zavoda i raspravlja o godišnjim izvješćima ravnatelja. Upravno vijeće održalo je 2021. godine 11 sjednica.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/upravno-vijece>.

Stručno vijeće Zavoda

Stručno vijeće je stručno savjetodavno tijelo koje saziva i vodi ravnatelj Zavoda. Prema članku 26. Statuta Zavoda, Stručno vijeće raspravlja i odlučuje o stručnim pitanjima rada Zavoda te daje Upravnom vijeću i ravnatelju Zavoda mišljenja i prijedloge glede organizacije rada i razvoja djelatnosti.

Prema članku 26. Statuta Zavoda, članovi Stručnog vijeća su ravnatelj, pomoćnici ravnatelja i pročelnici službi, a na sjednice se redovito pozivaju i drugi stručnjaci, ovisno o temi sjednice. Prema zaključku Upravnog vijeća donesenom 30. svibnja 2015. godine, na sjednice Stručnog vijeća redovito se pozivaju (a mogu i sudjelovati u njegovu radu) tri predstavnika djelatnika Zavoda u Upravnom vijeću. Stručno vijeće održalo je 2020. godine tri sjednice.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/strucno-vijece>.

Kadrovska struktura

U 2021. godini Zavodu je bilo odobreno 288 radnih mjesta. Prema vrsti posla koji obavljaju, djelatnike možemo svrstati u tri skupine. U prvoj, najvećoj skupini su djelatnici koji obavljaju poslove na zaštiti kulturne baštine. Sljedeća skupina (ured ravnatelja, financijsko-računovodstvena i pravna potpora, poslovi nabave i ostali poslovi propisani zakonskim i drugim aktima koji su nužni za funkcioniranje ustanove) potpora je zaposlenima na zaštiti kulturne baštine. U trećoj su, najmanjoj skupini, djelatnici zaposleni na poslovima čišćenja i održavanja radnih prostora na većini lokacija Zavoda.

Također su u 2021. godini odobrene dvije potpore za stjecanje prvog radnog iskustva, tj. pripravništva, za radno mjesto stručnog suradnika konzervatora restauratora (po jedno u Restauratorskom odjelu Šibenik i Restauratorskom odjelu Dubrovnik).

Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda

Za obavljanje djelatnosti Zavod raspolaže poslovnim prostorima u deset gradova: Dubrovnik (ljetnikovci Stay i Bunić-Kaboga, Batahovina bb), Ludbreg (dvorac Batthyány, Trg Svetog Trojstva 15), Juršići (Juršići 7), Vodnjan (crkva sv. Marije od Traverse), Osijek (Fakultetska 4 i Vijenac Murse 1), Rijeka (Užarska 26), Šibenik (Milice i Turka 4), Zadar (Bedemi zadarskih pobuna bb), Split (Porinova 2 i hangar 10 bivše Vojarne „Sveti Križ“ na Dračevcu) i Zagreb (Nike Grškovića 1, Nike Grškovića 23, Zmajevac 8, Ilica 44, Kneza Mislava 18, Cvijete Zuzorić 43, Radićeva 26 / Kožarska 5, Voćarska 106 te skladište u hangaru 13 bivše Vojarne „Ljudevit Posavski“ u Kerestincu). Tijekom 2021. godine Zavod je s MKiM-om sklopio ugovor o korištenju bez naknade prostora bivše Tvornice duhana Zagreb te sedam građevina u bivšoj vojarni „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom.

Rasprostranjenost Zavodskih organizacijskih jedinica diljem zemlje neposredno je povezana s većom operativnošću u obavljanju konzervatorsko-restauratorskih djelatnosti. No ta dislociranost nameće izvjesna ograničenja u poslovanju i zahtijeva ulaganje u prostore, kako bi svaki od njih bio prilagođen obavljanju jedne vrste posla ili više vrsta poslova osnovne djelatnosti. Istovremeno nastaju viši troškovi režija i komunikacije, kao i indirektni troškovi organizacije rada i djelovanja ustanove.

Služba financijskih i računovodstvenih poslova

Poslovi s područja financija, računovodstva, ljudskih resursa, općih pravnih pitanja i administrativnog poslovanja te nabava i opći tehnički poslovi za sve organizacijske jedinice Zavoda obavljaju se u posebno ustrojenim Službama: Službi financijskih i računovodstvenih poslova i Službi općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Službi za nabavu i opće tehničke poslove. Poslovi su podijeljeni prema funkcionalnom načelu. Provedbom specijalističkih zadataka koji se odnose na poslovne procese temeljne djelatnosti, postignuća potpornih službi pridonose ostvarenju strateških i operativnih ciljeva te stvaranju jedinstvene vrijednosti Zavoda. Optimizacija poslovnih procesa, njihovo financijsko i administrativno praćenje u potpornim službama trajni je zadatak koji zahtijeva stalan nadzor i provjeru postojećih modela, unapređenje odvijanja procesa, kao i podizanje standarda kvalitete kako bi se odgovorilo izazovima poslovnog okruženja te zakonima propisanih pravila poslovanja u javnom sektoru.

U Službi za financijske i računovodstvene poslove unutar Financijsko-računovodstvenog odjela, Odsjeka financijske operative, Odsjeka za knjigovodstvo te Odsjeka za obračun plaća i drugih osobnih primanja djeluje 11 djelatnika.

Konzervatorski i restauratorski postupci, što ih stručnjaci Zavoda provode na kulturnim dobrima, zahtijevaju velik broj različitih materijala te raznovrsnu i često specijaliziranu opremu; stoga se poslovanje Zavoda razlikuje od poslovanja drugih ustanova u kulturi i zahtijeva analitičko praćenje poslovnih procesa.

Temeljna pretpostavka povećanja učinkovitosti i smanjenja troškova u provedbi potpornih procesa je stvaranje poslovnog informacijskog sustava koji će postati nezaobilazan alat upravljanja. Cilj je stvaranje i uspostava sustava praćenja poslovanja, izvješćivanja i prognoziranja koji će određenim razinama upravljanja osigurati dostatne, istinite, pravovremene i korisne informacije. Radi toga gradimo sustav internog izvještavanja koji povezivanjem informacija različitih baza podataka osigurava relevantne informacije za donošenje poslovnih odluka različitih razina upravljanja.

Dio takvog sustava su i financijski izvještaji, čija je osnovna svrha pružiti informacije o financijskom položaju i uspješnosti ispunjenja postavljenih ciljeva. Analiza koja slijedi temelji se na podacima iz Zakonom propisanih Izvještaja za 2021. godinu, a to su:

1. Bilanca (Obrazac BIL) na dan 31. prosinca 2021. godine
2. Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima (Obrazac PR-RAS) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine
3. Izvještaj o promjenama u vrijednosti i obujmu / opsegu imovine i obveza (Obrazac P-VRIO) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine
4. Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji (Obrazac RAS-funkcijski) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine
5. Izvještaj o obvezama (Obveze) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine
6. Bilješke uz financijske izvještaje za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine i druge operativne evidencije koje se vode za potrebe poslovanja Zavoda.

Financijski pregled poslovanja za 2021. godinu

Organizacija rada i provedba postavljenih ciljeva u Zavodu temelji se na programskoj osnovi. S ciljem osiguranja kvalitetne podloge za donošenje odluka i upravljanje složenim i razgranatim poslovanjem, u Zavodu primjenjujemo sustav upravljačkog računovodstva. S aspekta računovodstvenog praćenja poslovnih promjena u poslovnim knjigama Zavoda, za svaki odobreni ili ugovoreni program čija će realizacija generirati financijski učinak definira se radni nalog na kojem se evidentiraju svi prihodi i rashodi realizacije programskih aktivnosti, uključujući i troškove izravnoga rada razmjerno radnom vremenu utrošenom za realizaciju pojedinog programa.

U 2021. godini bilo je aktivno 455 programa, odnosno radnih naloga, od kojih je 357 financirano sredstvima iz Državnog proračuna RH temeljem ugovora zaključenih s MKiM-om. Unutar financiranja programske djelatnosti odobrena su sredstva za 332 programa, za pet programa sredstva su osigurana u sklopu aktivnosti sanacije šteta od potresa, a za redovitu djelatnost financirane su aktivnosti na 20 radnih naloga. Sredstvima viška prihoda prenesenog iz prethodnih godina, financirane su aktivnosti vođene na 14 radnih naloga. Sredstvima Fonda solidarnosti Europske unije financirane su aktivnosti dvaju programa provedbe mjera zaštite kulturne baštine oštećene u potresu 22. ožujka 2020. godine. Za 77 programa osigurano je financiranje temeljem ugovora zaključenih s vanjskim investitorima koje razvrstavamo u kategoriju vlastitih prihoda, jedan program financiran je sredstvima osiguranim donacijom, tri iz pomoći te jedan sredstvima ostvarenima prodajom rashodovane dugotrajne imovine.

Prema vrsti aktivnosti i izvorima financiranja, radni nalozi (programi) se klasificiraju u jedan od segmenata poslovanja Zavoda u 2021. godini, a podudarni su s aktivnostima i izvorima financiranja u Državnom proračunu RH na pozicijama vezanim uz Zavod (RKP 22339):

1. Redovita djelatnost – administracija i upravljanje (materijalni rashodi ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)
2. Programska djelatnost (zaštitni radovi prema svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s MKiM-om, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti koju sagledavamo prema ulaganju u radne prostore i opremu za obavljanje djelatnosti)
3. Sanacija šteta od potresa (financiranje sanacije šteta uzrokovanih potresima u 2020. godini)
4. Fond solidarnosti Europske unije (financiranje sanacije šteta od potresa na dva Zavodska poslovna prostora: zgrada bivše Tvornice duhana Zagreb u Klaićevoj 13 te ljetnikovac biskupa Galjufa u Grškovićevoj 23, oba u Zagrebu)
5. Aktivnosti realizacije vlastitih prihoda (izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima financiranih iz drugih izvora)
6. Korištenje sredstava donacija i pomoći (aktivnosti su izdvojene u posebnu cjelinu radi praćenja namjenskog korištenja sredstava)
7. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine).

S obzirom na uvjete poslovanja prethodne godine, i 2021. godinu bitno je odredila pandemija uzrokovana koronavirusom (COVID-19), zbog koje je prilagođavanje načina poslovanja i provođenje mjera zaštite postalo svakodnevnica sa znatnim utjecajem na strukturu rashoda i razinu njihova izvršenja, ali i potresi 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine, s još znatnijim organizacijskim i financijskim posljedicama na poslovanje Zavoda.

Tijekom 2021. godine nastavljeno je s aktivnostima na provođenju mjera sanacije šteta od potresa na građevinama koje Zavod koristi kao svoje poslovne prostore, za što su odobrena i dodatna sredstva MKiM-a te Fonda solidarnosti Europske unije.

Financijski plan za 2021. godinu usvojen je Odlukom Upravnog vijeća od 18. prosinca 2020. godine, a tijekom godine je dva puta izmijenjen i dopunjen; u srpnju 2021. godine usvojene su 1. Izmjene i dopune, a u studenome 2021. godine usvojene su 2. Izmjene i dopune financijskog plana Zavoda. Osim toga, Ministarstvo financija RH je 24. prosinca 2021. godine usvojilo prijedlog preraspodjela na pojedinim pozicijama Financijskoga plana Zavoda u sklopu razdjela 055.

Iskazivanje rezultata poslovanja

Zavod kao korisnik Državnog proračuna RH (RKP 22339) vodi poslovne knjige i druge evidencije prema Pravilniku o računovodstvu i Računskom planu. Nakon provedenih knjiženja isprava koje vjerodostojno svjedoče o nastalim poslovnim promjenama u obračunskom razdoblju, rezultat poslovanja utvrđuje se sučeljavanjem prihoda i primitaka s rashodima i izdacima određenim redoslijedom i Pravilnikom utvrđenim kategorijama. Posebno proračunskog računovodstva, u odnosu na računovodstvo trgovačkih društava, je u tome da se prihodi i rashodi iskazuju primjenom modificiranog načela nastanka događaja. Modificirano računovodstveno načelo nastanka događaja znači da se ne iskazuje rashod amortizacije nefinancijske dugotrajne imovine, ne iskazuju se prihodi i rashodi zbog promjena vrijednosti nefinancijske imovine, da se prihodi priznaju u izvještajnom razdoblju u kojemu su postali raspoloživi i pod uvjetom da se mogu izmjeriti, da se rashodi priznaju na temelju nastanka poslovnog događaja (obveza) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose neovisno o plaćanju, te da se rashodi za utrošak kratkotrajne nefinancijske imovine priznaju u trenutku nabave i u visini njezine nabavne vrijednosti.

Primjenom propisanih pravila za poslovnu 2021. godinu utvrđen je višak prihoda nad rashodima poslovanja koji je 31. prosinca 2021. godine iznosio 87.619 kuna. Rezultat iskazan u financijskim izvještajima za proračunsku godinu koristit će se u sljedećoj proračunskoj godini u skladu s Odlukom koju usvaja Upravno vijeće Zavoda i uz pridržavanje ograničenja u skladu s propisima s područja proračuna.

Pregled rezultata poslovanja iznesen je u nastavku.

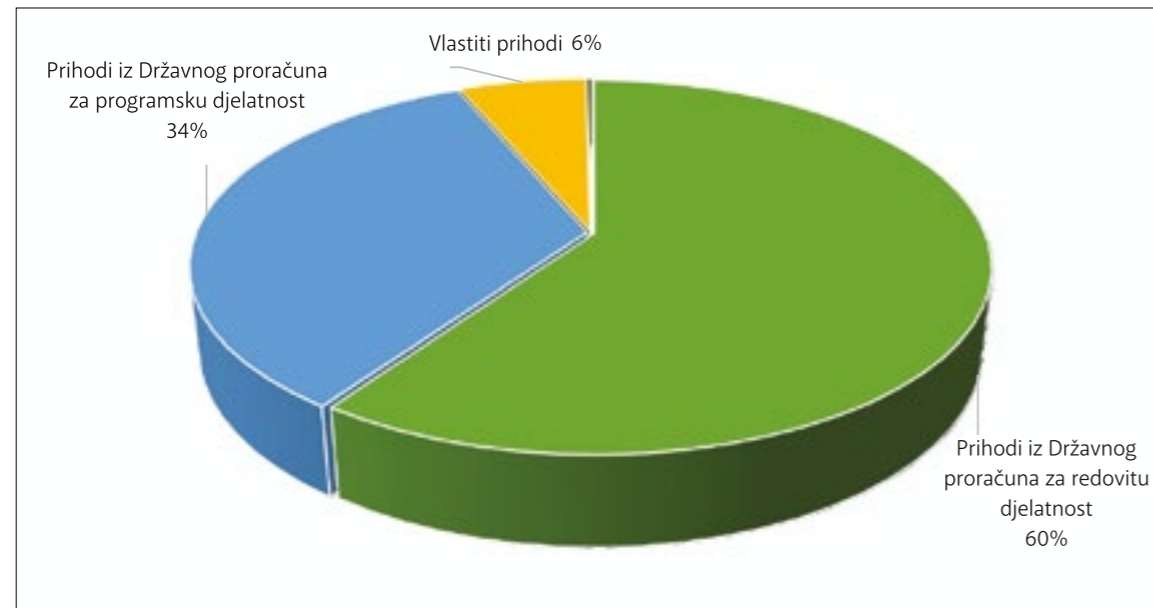
AOP	NAZIV POZICIJE	OSTVARENJE 2020.	PLAN 2021.	OSTVARENJE 2021.
632	UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	70.588.446	103.608.336*	84.776.535
633	UKUPNI RASHODI I IZDACI	71.226.501	106.160.806*	88.412.676
635	MANJAK PRIHODA I PRIMITAKA TEKUĆE GODINE	-638.055	-2.552.470	-3.636.141
636	PRENESENI VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA	4.361.815	3.723.760	3.723.760
638	VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA RASPOLOŽIV U SLJEDEĆEM RAZDOBLJU	3.723.760	1.171.291	87.619

Rezultat poslovanja 2021. godine

Prihodi poslovanja

Ukupni prihodi poslovanja Zavoda ostvareni u 2021. godini iznosili su 84.776.535 kuna.

Struktura ostvarenih prihoda poslovanja 2021. godine

Osim sredstava iz Državnog proračuna koja čine 94 % ostvarenih prihoda u 2021. godini, realizacijom zaštitnih radova na kulturnim dobrima koje su financirali ostali investitori ostvarena su sredstva vlastitih prihoda koja u strukturi čine 6 % ukupnog prihoda. Svi ostali ostvareni prihodi u 2021. godini čine tek 0,3 % ukupnog prihoda.

Iskazano u nominalnim jedinicama, vrijednost ukupno ostvarenih prihoda je 79.286.204 kune, što je naplaćeno za provedbu redovite i programske djelatnosti Zavoda koju financira MKiM. Na ostvarene vlastite prihode odnosi se 5.223.087 kuna, a prihodi naplaćeni po svim drugim osnovama u 2021. godini iznosili su 267.244 kune.

Ostvareni ukupni prihod u 2021. godini veći je za 20 % u odnosu na ostvarenje iz 2020. godine, ali je za 18 % manji u odnosu na planirano.

Razred	Skupina	Naziv računa / vrsta prihoda	Ostvarenje 2019.	Plan 2020.	Ostvarenje 2020.	Indeks ostvarenja plana
6 PRIHODI POSLOVANJA Ukupno			70.588.446	103.608.336	84.681.035	82
63	POMOĆI IZ INOZEMSTVA I OD SUBJEKATA UNUTAR OPĆEG PRORAČUNA Ukupno		100.299	17.195.217	141.705	1
632	POMOĆI OD MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA Ukupno		32.624	17.092.381	0	0
6323	Tekuće pomoći od institucija i tijela EU		32.624	0	0	0
6324	Kapitalne pomoći od institucija i tijela EU		0	17.092.381	0	
634	POMOĆI OD IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno		0	99.836	82.355	0
6341	Tekuće pomoći od izvanproračunskih korisnika		0	99.836	82.355	0
638	POMOĆI TEMELJEM PRIJENOSA EU SREDSTAVA Ukupno		52.294	0	0	0
6381	Tekuće pomoći temeljem prijenosa EU sredstava		52.294	0	0	0
639	PRIJENOSI IZMEĐU PRORAČUNSKIH KORISNIKA ISTOG PRORAČUNA Ukupno		15.382	3.000	59.350	0
6391	Tekući prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna		15.382	3.000	59.350	0
64	PRIHODI OD IMOVINE Ukupno		734	3.000	49	2
641	PRIHODI OD FINANCIJSKE IMOVINE Ukupno		734	3.000	49	2
6413	Kamate na oročena sredstva i depozite po viđenju		52	1.000	49	5
6414	Prihodi od zateznih kamata		675	1.000	0	0
6415	Prihodi od pozitivnih tečajnih razlika i razlika zbog primjene valutnih klauzula		7	1.000	0	0
66	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBA TE PRUŽENIH USLUGA I PRIHODI OD DONACIJA Ukupno		3.939.076	5.255.479	5.253.076	100
661	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA Ukupno		3.909.008	5.225.490	5.223.087	100
6615	Prihodi od pruženih usluga		3.909.008	5.225.490	5.223.087	100
663	DONACIJE OD PRAVNIH I FIZIČKIH OSOBA IZVAN OPĆE DRŽAVE Ukupno		30.068	29.989	29.989	100
6631	Tekuće donacije		30.068	29.989	29.989	100
67	PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA I OD HZZO-a TEMELJEM UGOVORENIH OBVEZA Ukupno		66.537.613	81.152.140	79.286.204	98
671	PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA ZA FINANCIRANJE REDOVNE DJELATNOSTI PRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno		66.537.613	81.152.140	79.286.204	98
6711	Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda poslovanja		62.774.824	76.573.204	74.515.424	97
6712	Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine		3.762.789	4.578.936	4.770.780	104
68	KAZNE, UPRAVNE MJERE I OSTALI PRIHODI Ukupno		10.724	2.500	0	0
681	KAZNE I UPRAVNE MJERE Ukupno		8.968	500	0	0
6819	Ostale kazne		8.968	500	0	0
683	OSTALI PRIHODI Ukupno		1.756	2.000	0	0
6831	Ostali prihodi		1.756	2.000	0	0
7	PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE Ukupno		0	0	95.500	0
72	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno		0	0	95.500	0
723	PRIHOD OD PRODAJE PRIJEVOZNIH SREDSTAVA Ukupno		0	0	95.500	0
7227	Uredaji, strojevi i oprema za ostale namjene		0		82.640	0
7231	Prijevozna sredstva u cestovnom prometu		0		12.860	0
UKUPNI PRIHODI I PRIMICI			70.588.446	103.608.336	84.776.535	82

Pregled prihoda poslovanja ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine

Rashodi poslovanja

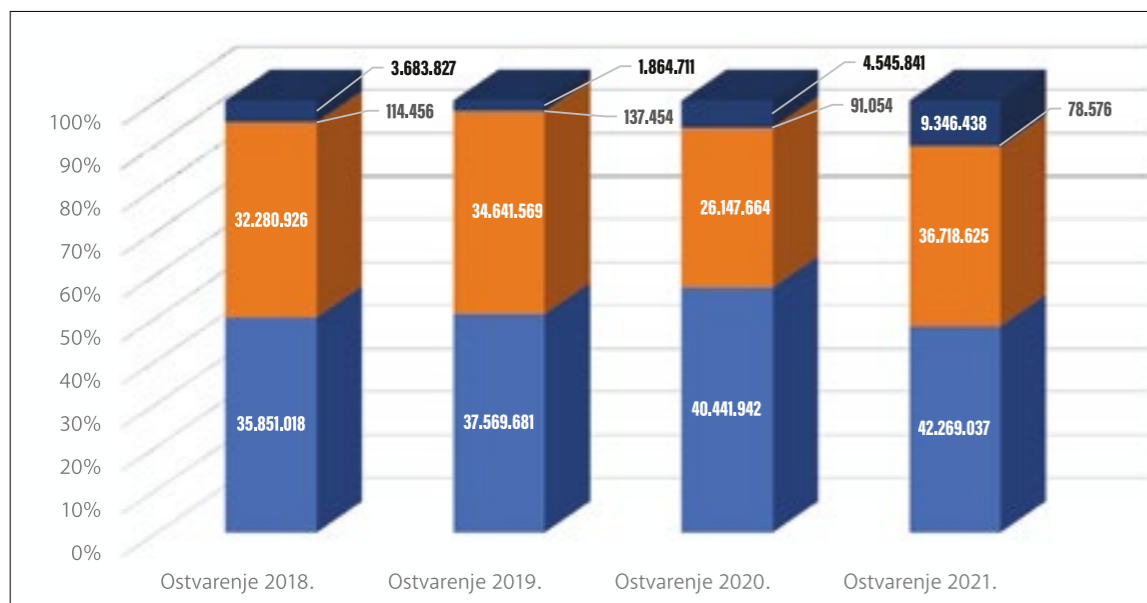
Ukupni rashodi poslovanja Zavoda nastali u 2021. godini iznosili su 88.412.676 kuna, što je 17 % manje u odnosu na planirane rashode, a 24 % više u odnosu na rashode ostvarene u prethodnoj poslovnoj godini.

Razred	Skupina	Naziv računa / vrsta rashoda	Izvršenje 2020.	Plan 2021.	Izvršenje 2021.	Indeks izvršenja plana
3 RASHODI POSLOVANJA Ukupno			66.680.660	81.040.695	79.066.238	98
31 RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			40.441.942	42.579.142	42.269.037	99
311 PLAĆE Ukupno			33.438.880	35.189.668	35.006.448	99
3111 Plaće za redovan rad			33.091.861	34.626.451	34.626.066	100
3113 Plaće za prekovremeni rad			7.536	25.032	2.532	10
3114 Plaće za posebne uvjete rada			339.483	538.185	377.850	70
312 OSTALI RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			1.552.444	1.648.569	1.549.499	94
3121 Ostali rashodi za zaposlene			1.552.444	1.648.569	1.549.499	94
313 DOPRINOSI NA PLAĆE Ukupno			5.450.619	5.740.905	5.713.090	100
3131 Doprinosi za mirovinsko osiguranje			148.152	159.885	159.171	100
3132 Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje			5.302.467	5.581.020	5.553.919	100
32 MATERIJALNI RASHODI Ukupno			26.147.664	38.360.136	36.718.625	96
321 NAKNADE TROŠKOVA ZAPOSLENIMA Ukupno			2.944.217	3.276.038	3.034.476	93
3211 Službena putovanja			1.410.408	1.936.102	1.727.136	89
3212 Naknade za prijevoz, rad na terenu i odvojeni život			1.165.459	1.184.368	1.176.279	99
3213 Stručno usavršavanje zaposlenika			83.170	155.568	131.061	84
3214 Ostale naknade troškova zaposlenima			285.180	0	0	0
322 RASHODI ZA MATERIJAL I ENERGIJU Ukupno			3.567.660	4.218.512	4.118.240	98
3221 Uredski materijal i ostali materijalni rashodi			505.840	465.300	408.221	88
3222 Materijal i sirovine			1.254.800	1.794.242	1.750.143	98
3223 Energija			1.339.488	1.664.270	1.737.578	104
3224 Materijal i dijelovi za tekuće i investicijsko održavanje			74.183	75.700	43.285	57
3225 Sitni inventar i auto gume			141.736	102.800	68.180	66
3227 Službena, radna i zaštitna odjeća i obuća			251.613	116.200	110.833	95
323 RASHODI ZA USLUGE Ukupno			19.287.837	30.414.325	29.247.340	96
3231 Usluge telefona, pošte i prijevoza			435.795	506.400	445.040	88
3232 Usluge tekućeg i investicijskog održavanja			2.508.310	2.291.600	2.106.492	92
3233 Usluge promidžbe i informiranja			49.808	64.500	55.187	86
3234 Komunalne usluge			377.599	526.860	480.907	91
3235 Zakupnine i najamnine			1.248.458	1.375.051	1.245.913	91
3236 Zdravstvene i veterinarske usluge			1.245	405.060	324.833	80
3237 Intelektualne i osobne usluge			2.550.887	3.520.680	2.831.838	80
3238 Računalne usluge			616.385	681.874	652.026	96
3239 Ostale usluge			11.499.350	21.042.300	21.105.104	100
324 NAKNADE TROŠKOVA OSOBAMA IZVAN RADNOG ODNOSA Ukupno			9.083	32.000	11.141	35
3241 Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa			9.083	32.000	11.141	35
329 OSTALI NESPOMENUTI RASHODI POSLOVANJA Ukupno			338.868	419.261	307.428	73
3291 Naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, povjerenstava i slično			7.499	20.000	13.160	66
3292 Premije osiguranja			80.853	112.600	98.202	87
3293 Reprerentacija			14.271	45.900	31.389	68
3294 Članarine i norme			57.404	65.586	60.286	92

3295 Pristojbe i naknade	146.295	131.975	102.760	78
3296 Troškovi sudskih postupaka	0	10.000	0	0
3299 Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	32.546	33.200	1.630	5
34 FINACIJSKI RASHODI Ukupno	75.672	89.925	67.085	75
343 OSTALI FINACIJSKI RASHODI Ukupno	75.672	89.925	67.085	75
3431 Bankarske usluge i usluge platnog prometa	71.607	87.525	66.200	76
3432 Negativne tečajne razlike i valutna klauzula	3.213	1.400	574	41
3433 Zatezne kamate	852	1.000	311	31
36 POMOĆI DANE U INOUZEMSTVO I UNUTAR OPĆEG PRORAČUNA	15.382	0	0	0
369 PRIJENOSI IZMEĐU PRORAČUNSKIH KORISNIKA ISTOG PRORAČUNA	15.382	0	0	0
3691 Tekući prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	15.382	0	0	0
37 NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMANATEMELJU OSIGURANJA I DRUGE NAKNADE Ukupno	0	11.492	11.491	0
372 OSTALE NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA IZ PRORAČUNA Ukupno	0	11.492	11.491	0
3721 Naknade građanima i kućanstvima u novcu	0	11.492	11.491	100
4 RASHODI ZA NABAVU NEFINACIJSKE IMOVINE Ukupno	4.545.841	25.120.111	9.346.438	37
41 RASHODI ZA NABAVU NEPROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	2.500	18.063.434	4.149.474	23
412 NEMATERIJALNA IMOVINA Ukupno	2.500	18.063.434	4.149.474	23
4123 Licence	0	125.900	98.569	78
4124 Ostala prava	2.500	17.937.534	4.050.906	23
42 RASHODI ZA NABAVU PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	607.330	1.965.611	905.409	46
422 POSTROJENJA I OPREMA Ukupno	451.181	1.066.957	799.284	75
4221 Uredska oprema i namještaj	287.307	931.609	663.511	71
4222 Komunikacijska oprema	900	1.000	0	0
4223 Oprema za održavanje i zaštitu	34.895	79.500	81.375	102
4224 Medicinska i laboratorijska oprema	1.011	0	0	0
4225 Instrumenti, uređaji i strojevi	3.864	0	0	0
4227 Uređaji, strojevi i oprema za ostale namjene	123.205	54.848	54.398	99
423 PRIJEVOZNA SREDSTVA Ukupno	156.149	678.654	0	0
4231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	156.149	678.654	0	0
426 NEMATERIJALNA PROIZVEDENA IMOVINA Ukupno	0	220.000	106.125	48
4262 Ulaganja u računalne programe	0	220.000	106.125	48
45 RASHODI ZA DODATNA ULAGANJA NA NEFINACIJSKOJ IMOVINI Ukupno	3.936.011	5.091.066	4.291.554	84
451 DODATNA ULAGANJA NA GRAĐEVINSKIM OBJEKTIMA Ukupno	3.936.011	5.091.066	4.291.554	84
4511 Dodatna ulaganja na građevinskim objektima	3.936.011	5.091.066	4.291.554	84
UKUPNI RASHODI	71.226.501	106.160.806	88.412.676	83

Pregled rashoda ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. godine

U strukturi rashoda ostvarenih 2021. godine rashodi za zaposlene čine 47,81 % ukupnih rashoda, materijalni rashodi čine 41,53 %, a svi ostali čine 10,66 % ukupnih rashoda.

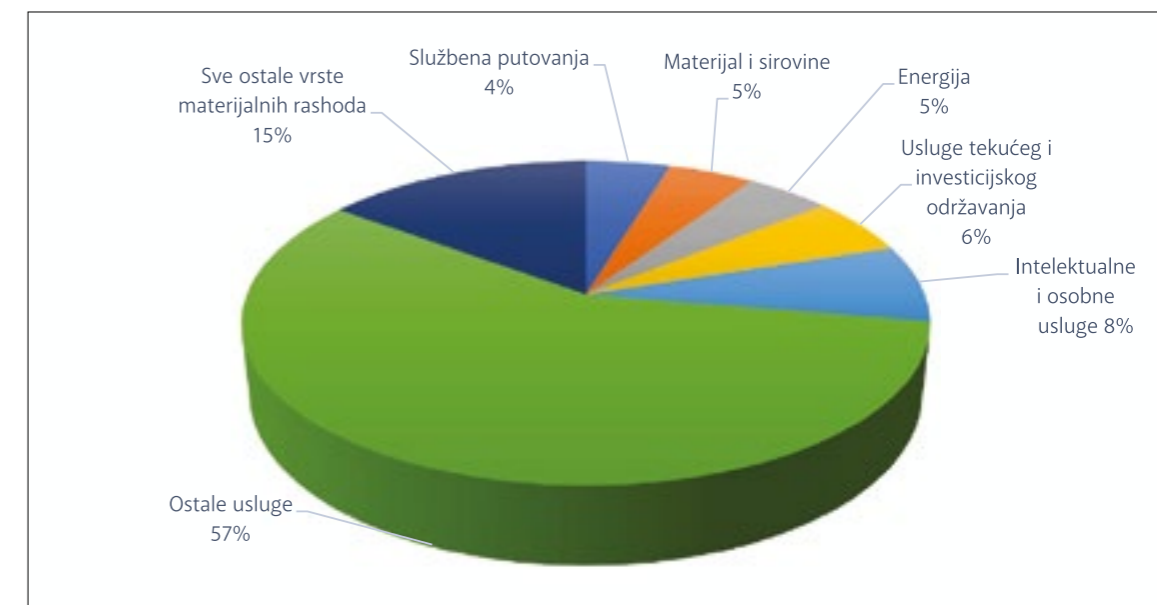

Struktura ukupnih rashoda poslovanja u 2021. godini

Osim rashoda za zaposlene, najvažnija vrsta rashoda, u apsolutnom i relativnom iskazu, su rashodi za usluge drugih pravnih osoba, što u 2021. godini iznosi 21.105.104 kune i čini 23,87 % ukupnih rashoda, odnosno 57,48 % materijalnih rashoda poslovanja provedenih u 2021. godini. Na tu su poziciju, temeljem računskoga plana za proračunske korisnike, razvrstane usluge drugih pravnih osoba koje angažiramo za izvođenje zaštitnih radova na kulturnim dobrima. Prema ekonomskoj klasifikaciji rashoda, čine ih građevinski radovi na nepokretnim kulturnim dobrima, projektantski i drugi stručni nadzori, izrade projekata, elaborata i izvješća te sve druge vrste usluga pravnih osoba koje se odnose na izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima (uključivo arheološka istraživanja).

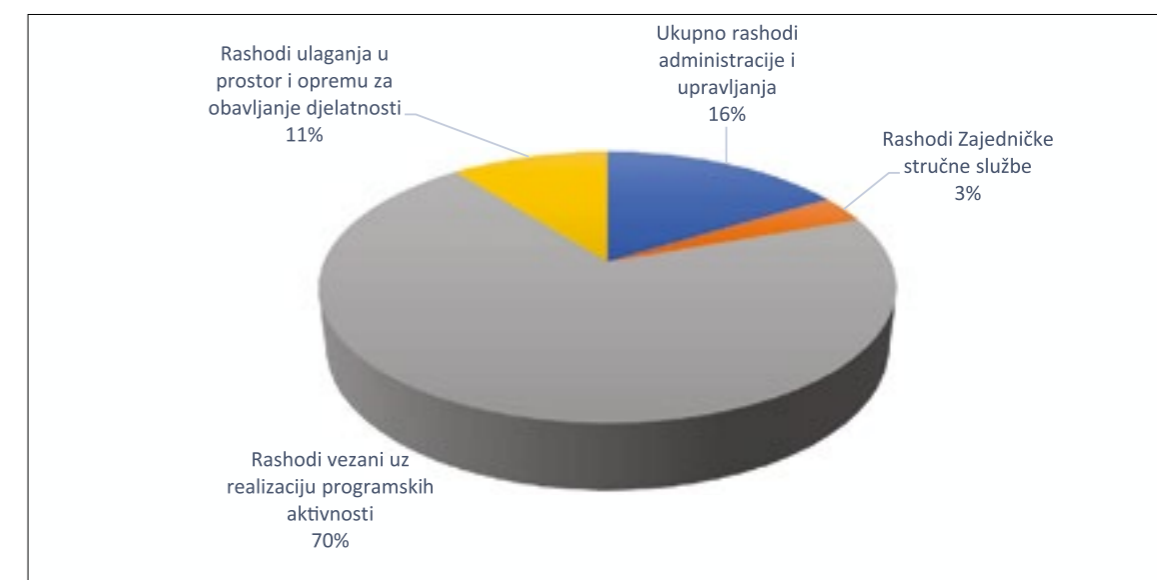
Rashodi na računu 3239 (ostale usluge) iznose 21.105.104 kune. Od toga se iznosa na građevinske radove odnosi 12.343.017 kuna, na angažman drugih pravnih osoba za izradu projekata, elaborata i izvješća 4.354.006 kuna, a za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova 2.120.707 kuna. Također su plaćene usluge vezane uz arheološka istraživanja u vrijednosti 459.357 kuna; za montažu skela i poslove tehničke zaštite nastali su rashodi u iznosu od 515.962 kune. Za sve ostale usluge u čijoj su provedbi sudjelovale druge pravne osobe nastali su rashodi u iznosu od 1.312.055 kuna.

Tijekom 2021. godine za realizaciju programske djelatnosti angažirani su vanjski suradnici temeljem ugovora o autorskom djelu ili ugovora o djelu. Na ime naknada po 151 ugovoru i deset aneksa na ugovore o autorskom djelu isplaćeno je 1.729.859 kuna na račune 177 primatelja. Temeljem ugovora o djelu provedene su isplate na račune 96 fizičkih osoba pretežito angažiranih za fizičke i pomoćne poslove na arheološkim nalazištima i druge slične poslove. Nadalje, u 2021. godini Zavod je temeljem Pravilnika o stručnim zvanjima za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/2019) organizirao provođenje stručnih ispita za stjecanje temeljnih stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Tijekom godine održana su dva ispitna roka, a na osnovi Odluke o provedenim stručnim ispitima, isplaćena je naknada osobama koje su provodile postupak. Isplaćene naknade za obavljene poslove temeljem 34 ugovora o djelu iznose 327.587 kuna. U istom je razdoblju temeljem 220 ugovora za rad studenata isplaćena naknada u iznosu od 722.300 kuna. Ostali troškovi skupine računa 3237 (Intelektualne i osobne usluge) iznose 52.092 kune, a odnose se na geodetsko-katastarske usluge, usluge pravnog savjetovanja, prijevoda i ostale intelektualne usluge.

Struktura materijalnih rashoda poslovanja

Prema funkcionalnoj analizi troškova, koja podrazumijeva da se u troškove uprave i administracije uključe troškovi rada zaposlenih u upravnim i potpornim službama (Ured ravnatelja, Služba financijskih i računovodstvenih poslova, Služba općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Služba za nabavu i opće tehničke poslove), kao i materijalni rashodi ustanove (režijski troškovi i troškovi tzv. hladnog pogona), koji su nužni za redovito poslovanje i održavanje prostora i opreme na funkcionalnoj razini, proizlazi da ti troškovi za 23 aktivne lokacije na kojima Zavod posluje, čine 16 % ukupnih rashoda. Valja napomenuti da su na taj način obuhvaćeni troškovi potpornih službi za aktivnosti konzervatorsko-restauratorske djelatnosti organizirane unutar Zavoda na području cijele zemlje. Struktura troškova prema osnovnim funkcijama u 2021. godini bila je sljedeća:

Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2021. godini

Financiranje rada Zavoda iz sredstava Državnog proračuna

U 2021. godini za financiranje rada Zavoda sredstvima Državnog proračuna RH, s MKiM-om je zaključen jedinstveni Ugovor broj 26-130-21 o osiguranju sredstava za rad od strane osnivača, prema visini sredstava utvrđenoj Državnim proračunom RH (RKP 22339). Ugovorom su osigurana sredstva za redovitu i programsku djelatnost. Osim spomenutoga, sklopljena su i tri ugovora za sanaciju štete uzrokovane potresima u 2020. godini te za izvođenje radova i usluga na sedam građevina u bivšoj vojarni „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom. U siječnju 2021. godine nastavno je realiziran ugovor sklopljen 16. studenoga 2020. godine (br. 26-207-20) s MKiM-om za sanaciju štete uzrokovane potresom u Zagrebu na palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch i palači Jelačić tj. zgradi Državnoga hidrometeorološkog zavoda.

1. Financiranje redovite djelatnosti – administracija i upravljanje (obuhvaća materijalne rashode ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)

U taj segment poslovanja razvrstavaju se troškovi održavanja prostora i opreme na funkcionalnoj razini (troškovi struje, vode, plina, razne komunalne usluge, troškovi komunikacija, troškovi tekućeg održavanja prostora i opreme s funkcionalnog i sigurnosnog aspekta). Činjenica da se Zavod za svoje poslovanje trenutačno koristi poslovnim prostorima na devet lokacija u Zagrebu i 14 izvan Zagreba, u velikoj mjeri predodređuje režijske troškove i troškove tekućeg i investicijskog održavanja. Prostornu dislociranost otežava okolnost što se radi o prostorima u kojima se obavlja restauratorska djelatnost koja zahtijeva posebne uvjete s aspekta opremanja, zaštite na radu, zaštite od požara i s aspekta sigurnosti prostora. Troškovi komunikacije i s njima povezani troškovi održavanja informatičkog sustava također su uvjetovani navedenom prostornom dislociranošću Zavoda. Ukupni rashodi redovite djelatnosti za poslovnu 2021. godinu iznosili su 50.575.444 kune.

Iz Državnog proračuna RH u 2021. godini osigurana su sredstva za materijalne rashode ustanove u iznosu od 7.408.426 kuna. Na ime naknada za prijevoz isplaćene su 1.171.744 kune, dok su za financiranje plaća i drugih prava koja se temelje na radnom odnosu zaposlenih djelatnika osigurane 41.995.274 kune.

Posebno napominjemo da je u 2021. godini isplaćeno 12 rata za nabavu vozila na operativni *leasing* pa trošak po toj osnovi iznosi 205.712 kuna. Obveze po osnovi *leasinga* za sedam osobnih vozila i jedno terensko vozilo preuzete su temeljem suglasnosti Ministarstva financija RH za razdoblje od 2018. do 2022. godine, te je stoga potrebno podmiriti još šest rata u protivrijednosti 13.672,35 eura.

Ukupno osigurana i naplaćena sredstva za redovitu djelatnost i po toj osnovi utvrđen prihod, iznosila su 51.261.708 kuna. Više naplaćena sredstva u iznosu od 686.264 kune prema uputi mjerodavnoga ministarstva evidentirana su u Bilanci na računu 23958 kao obveza za povrat. Povrat sredstava u Državni proračun RH proveden je 31. siječnja 2022. godine. Manje izvršenje rashoda u odnosu na plan rashoda redovite djelatnosti u najvećoj se mjeri odnosi na rashode vezane uz tekuće i investicijsko održavanje opreme, budući da nije bilo moguće realizirati planirano održavanje lasera. Također su provedbom postupaka javne nabave ostvareni povoljniji uvjeti za nabavu usluga čišćenja, ispisa i kopiranja, dok su na ostalim pozicijama izvršenja odstupala u znatno manjoj mjeri.

2. Financiranje programske djelatnosti (zaštitni radovi na svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s MKiM-om, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti)

Program rada Zavoda koji obuhvaća izvođenje konzervatorsko-restauratorskih i drugih zaštitnih radova na kulturnim dobrima u 2021. godini financiralo je MKiM temeljem zaključenog ugovora i aneksa. Ugovorom broj 26-130-21 osigurana su sredstva za zaštitne radove na arheološkim, nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima, za aktivnosti međunarodne suradnje te za investicijsku potporu radi ulaganja u radne prostore i nabavu opreme (aktivnost A834001) u ukupnom iznosu od 20.000.000 kuna. Aneksom ugovora od 16. studenoga 2021. godine umanjena su sredstva za programsku djelatnost na 19.069.751 kunu. Raspoloživa sredstva za financiranje programske djelatnosti u 2021. godini iznosila su 18.605.936 kuna (razlika u iznosu od 463.816 kuna odnosi se na sredstva koja su povučena s izvora 11 prije sklapanja ugovora koji se financira iz Fonda solidarnosti EU-a za radove na sanaciji poslovnog prostora Zavoda u Grškovićevoj 23). Prema ugovoru za programsku djelatnost Zavoda, naplaćena su sredstva u iznosu od 18.605.835 kuna. Troškovi realizacije programske djelatnosti iznosili su 18.038.405 kuna, neutrošena sredstva u iznosu od 567.529,39 kuna evidentirana su na Obvezi za povrat u proračun na aktivnosti A834001. Povrat sredstava proveden je u siječnju 2022. godine.

Posebno napominjemo da su ugovorom broj 26-207-20, sklopljenim u studenome 2020. godine, osigurana sredstva za sanaciju štete uzrokovane potresom na dva pojedinačno zaštićena kulturna dobra u Zagrebu, točnije za izradu konzervatorskoga elaborata i arhitektonske snimke postojećega stanja na palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (ugovoreni iznos 140.000 kn) i palaču Jelačić, tj. zgradu Državnoga hidrometeorološkog zavoda (ugovoreni iznos 260.000 kn). Rok izvršenja radova prema dodatnom ugovoru bio je 31. siječnja 2021. godine, a ugovorena sredstva doznačena su u 2021. godini te čine integralni dio programske djelatnosti na strani izvršenih rashoda i na strani ostvarenih prihoda.

Zbog izvanrednih okolnosti povezanih s pandemijom uzrokovanom koronavirusom (COVID-19) i okolnosti proizišlih iz posljedica razornih potresa (koji su 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine pogodili Zagreb i širu okolicu te Banovinu), bilo je potrebno usklađivati aktivnosti te odobrena sredstva raspoređivati prema prioritetima provođenja zaštitnih mjera na terenu. U skladu s tim, usklađivana su i financijska sredstva odobrena za realizaciju programske djelatnosti. Tijekom godine provedene su četiri preraspodjele odobrenih sredstava koje je usvojilo Upravno vijeće Zavoda. S ciljem što operativnijeg provođenja hitnih mjera zaštite, otvoren je program „Hitne intervencije za potrebe sanacije šteta od potresa u Zagrebu i okolici te na Banovini“.

Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA ARHEOLOŠKU BAŠTINU	2.909.200	5.260.442	2.348.652	2.911.790
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	12.889.112	18.406.200	5.987.718	12.418.482
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 1	561.000	3.260.932	2.707.743	553.190
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 2	641.500	4.190.387	3.566.456	623.931
SLUŽBA ZA POKRETNU BAŠTINU	895.200	7.899.047	6.991.686	907.361
URED RAVNATELJA	235.838	454.990	210.696	244.294
ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA	74.086	51.198	0	51.198
Ukupno po ugovoru UU21-001	18.205.936	39.523.195	21.812.949	17.710.246
UU20-043 broj ugovora Ministarstva kulture i medija: 26-207-20, nastavak realizacije u 2021. godini				
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	400.000	608.646	280.487	328.159
Ukupno po ugovoru UU20-043	400.000	608.646	280.487	328.159
Ukupno izvor 11, aktivnost A834001	18.605.936	40.131.841	22.093.436	18.038.405
Financiranje iz izvora 11, aktivnost A834005-sanacija štete od potresa u Zagrebu UU21-022 (26-207-21), Sisku i Petrinji UU21-023 (26-208-21) i radove na bivšoj vojarni dr. Ante Starčević u Jastrebarskom UU21-045 (26-209-21)				
Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	4.290.000	4.114.325	95.414	4.018.911
	5.200.000	5.199.890	0	5.199.890
	1.500.000	1.453.554	0	1.453.554
Ukupno izvor 11, aktivnost A834005	10.990.000	10.767.769	95.414	10.672.355
Ukupno izvor 11	29.595.936	50.899.610	22.188.850	28.710.760
Financiranje iz Fonda solidarnosti Europske unije, izvor 5761, aktivnost A834005 - sanacija štete od potresa na poslovnim prostorima Hrvatskog restauratorskog zavoda po UU21-035 (74-0086-21) i UU21-036 (74-0098-21)				
Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	84.570.261	3.262.749	0	3.262.749
Ukupno izvor 5761, aktivnost A834005	84.570.261	3.262.749	0	3.262.749

Pregled realizacije ugovora sklopljenih s MKiM-om u 2021. godini

Rashodi programskih aktivnosti vezanih uz realizaciju programa, koje je u 2021. godini financiralo MKiM iz aktivnosti A834001, čine 20 % ukupnih rashoda Zavoda ili 18.038.405 kuna. Najveći rashodi u tom segmentu poslovanja su troškovi službenih putovanja i boravka na terenu, koji iznose 1.422.336 kuna, a troškovi materijala i energije 1.920.048 kuna. Rashodi za usluge drugih pravnih i fizičkih osoba u realizaciji programa što ih financira MKiM iznosili su 13.190.884 kune ili 73 % ukupnih rashoda programske djelatnosti.

Spomenuti rashodi uključuju troškove ostalih nespomenutih usluga, za koje je isplaćeno 10.196.697 kuna, a razvrstani su na rashode za angažman građevinskih i projektantskih tvrtki (7.189.707 kuna), usluge vezane uz konzervatorsko-restauratorske radove (1.985.599 kuna), za provođenje arheoloških istraživanja (288.436 kuna), usluge stručnog nadzora izvođenja radova (218.875 kuna), usluge montaže skela i poslova tehničke zaštite (493.960 kuna) te ostale financijski manje zahtjevne usluge (20.120 kuna).

U skupinu rashoda za usluge ubrajaju se naknade za intelektualne i osobne usluge, što je iznosilo 1.935.562 kune, te usluge tekućeg i investicijskog održavanja realizirane u iznosu od 626.926 kuna, zakupnine i najamnine za građevinske objekte i opremu (196.616 kuna) i druge usluge (235.083 kune).

Razvoj restauratorske djelatnosti sagledavamo ulaganjima u prostor i opremu za obavljanje djelatnosti Zavoda. U 2021. godini ulaganja u uređenje radnih prostora i nabavu opreme realizirana su temeljem Odluke Upravnog vijeća iz raspoloživoga viška prihoda utvrđenog prema završnom računu za 2020. godinu u iznosu od 1.312.909 kuna, iz odobrenih sredstava MKiM-a u iznosu od 4.770.780 kuna (na aktivnosti A834001 Programi Zavoda 1.474.086 kuna, a na aktivnosti A834005 Sanacija štete od potresa 3.296.694 kuna) te iz sredstava Fonda solidarnosti EU-a u iznosu od 3.262.749 kuna. Ukupno ulaganje u dugotrajnu imovinu za obavljanje djelatnosti u 2021. godini iznosilo je 9.346.438 kuna. Od iskazanoga iznosa 90 % se odnosi na sanaciju šteta od potresa na građevinskim objektima u kojima se nalaze radni prostori Zavoda.

3. Sanacije štete od potresa (financiranje sanacije šteta uzrokovanih potresima u 2020. godini)

Ugovorima sklopljenim za sanaciju šteta od potresa na poslovnim prostorima Zavoda, te u Sisku i Petrinji, iz aktivnosti A834005, odobreno je 10.490.000 kuna, a aneksom ugovora 26-208-21 (UU21-023) za izvođenje hitnih mjera stabilizacije kulturnih dobara u Sisku i Petrinji u prosincu 2021. godine odobreno je dodatnih 500.000 kuna. Ugovori za sanaciju štete od potresa na poslovnim prostorima Zavoda, te u Sisku i Petrinji, naplaćeni su u ukupno ugovorenom iznosu (10.990.000 kuna). Kako planirani radovi nisu realizirani u cijelosti i na aktivnosti A834005, prema završnom računu Zavoda evidentirana je obveza za povrat u proračun u iznosu od 317.644,97 kuna. Povrat neutrošenih sredstava u Državni proračun proveden je 31. siječnja 2022. godine.

U dijelu programskih aktivnosti financiranih iz aktivnosti A834005, Sanacija štete od potresa, 69 % (7.375.660 kuna) odnosi se na rashode za usluge drugih pravnih osoba (građevinske i usluge izrade projekata, elaborata i izvješća), a ostalih 31 % (3.296.695 kuna) su ulaganja radi osposobljavanja poslovnih prostora dodijeljenih Zavodu na korištenje za obavljanje poslovne djelatnosti.

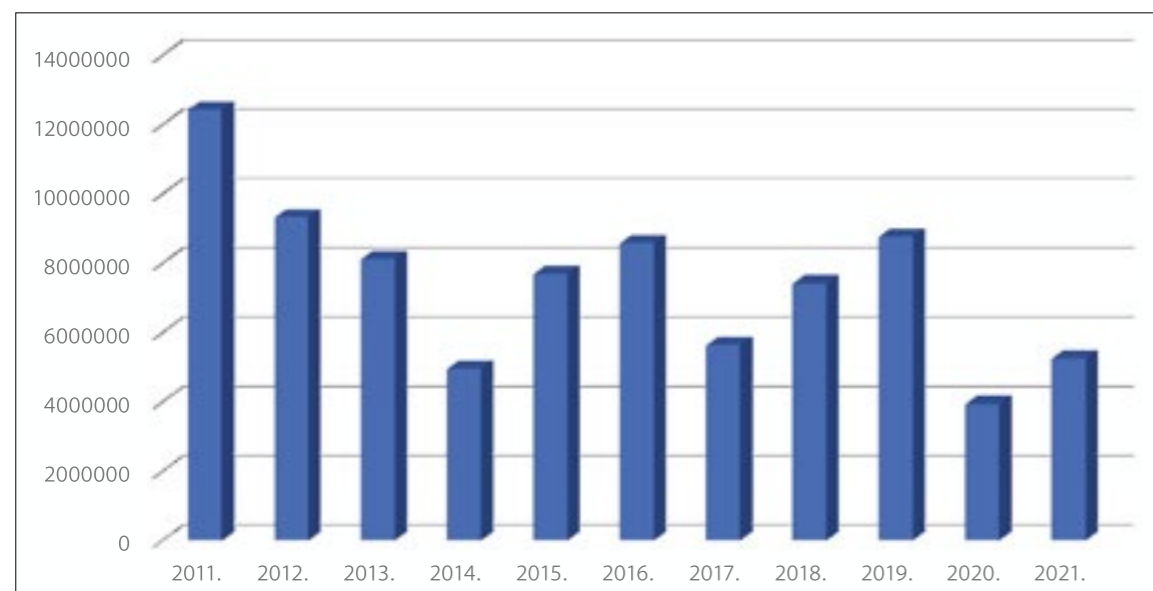
4. Fond solidarnosti Europske unije (financiranje sanacije šteta od potresa na dva Zavodska poslovna prostora: na zgradi bivše Tvornice duhana Zagreb u Klaićevoj 13 te na ljetnikovcu biskupa Galjufa u Grškovićevoj 23, oba u Zagrebu)

Ugovorom broj 74-0086-21 dodijeljena su bespovratna financijska sredstva za operacije koje se financiraju iz Fonda solidarnosti Europske unije u iznosu od 77.487.500 kuna za izradu projektne dokumentacije i provedbu mjera zaštite bivše Tvornice duhana Zagreb u Klaićevoj 13 (Zagreb). Pokrenute su aktivnosti realizacije (rashodi do 31. prosinca 2021. godine iznosili su 123.125 kuna), no zbog neplanirano dugog vremena potrebnog za prikupljanje dokumentacije nastale tijekom ranijih radova, realizacija nije mogla brže napredovati. Predmetna dokumentacija bila je nužan preduvjet za izradu projekta obnove konstrukcije, jer je to osnova za raspisivanje javne nabave za radove konstruktivne sanacije. Također treba napomenuti da je neplanirano dugo trajalo i ishođenje potrebnih akata od javno-pravnih tijela zbog golemoga pritiska na sustav nastalog zbog velikoga broja zahtjeva (također povezanih sa štetama od potresa i povlačenjem sredstava iz fondova).

Drugim ugovorom 74-0098-21 dodijeljena su bespovratna sredstva za izradu projektne dokumentacije i provedbu mjera zaštite ljetnikovca biskupa Galjufa u Grškovićevoj 23 (Zagreb) u iznosu od 7.082.760 kuna. Sredstva će se realizirati prema posebnom protokolu jer su radovi počeli 2020. godine, pa su za njihovo financiranje u toj godini korištena sredstva za financiranje programske djelatnosti (izvor 11) te dijela viška prihoda evidentiranoga na izvoru 31. Za troškove nastale u 2021. godini, u iznosu od 3.139.624 kune, naplata se očekuje tijekom 2022. godine.

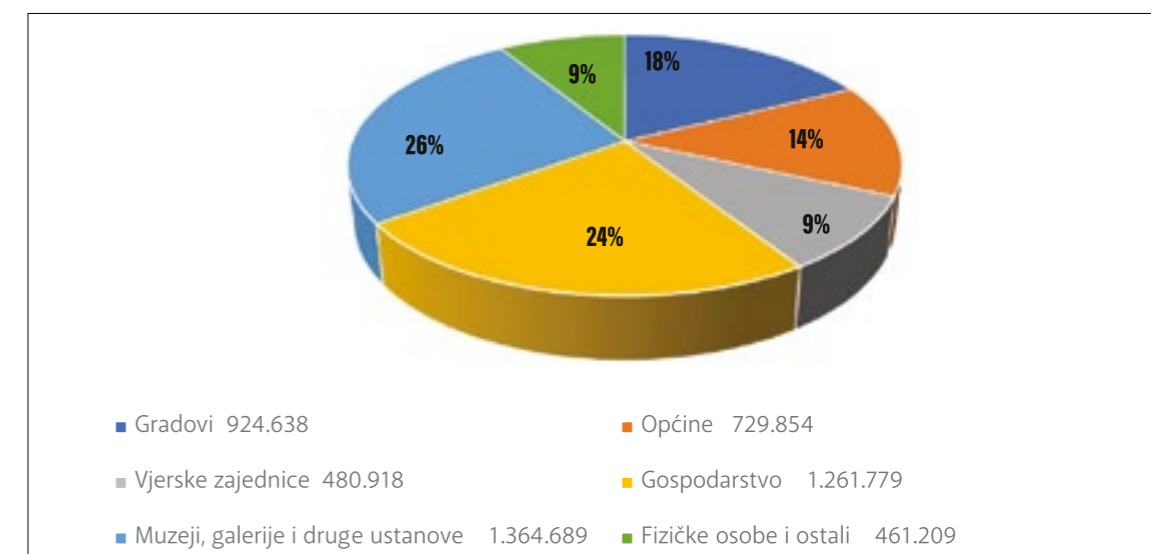
5. Ostvareni vlastiti i ostali prihodi

U 2021. godini ostvareni vlastiti prihodi od osnovne djelatnosti i ostali prihodi (od kamata, tečajnih razlika i refundacija rashoda iz prethodnih godina) iznose 5.223.137 kuna i u strukturi ukupnog prihoda čine 6 %. Od navedenog iznosa prihod ostvaren temeljem sklopljenih ugovora za realizaciju vlastitih prihoda iznosi 5.223.087 kuna i u odnosu na ostvarenje iz 2020. godine veći je za 1.314.080 kuna, što je u relativnom iskazu u odnosu na prethodnu godinu povećanje od 34 %. Razlog tome je oživljavanje gospodarskih aktivnosti tijekom 2021. godine (u odnosu na 2020. godinu u kojoj su bili specifični i otežani uvjeti poslovanja, djelomično zatvaranje i smanjenje gospodarskih te svih drugih poslovnih aktivnosti zbog pandemije uzrokovane koronavirusom).

Vlastiti prihodi ostvareni od 2011. do 2021. godine

Najvažniji partneri izvan Državnog proračuna bili su muzeji, galerije i druge ustanove (26 %), gospodarstvo (24 %), gradovi (18 %), općine (14 %), vjerske zajednice (9 %) i fizičke osobe i ostali partneri (9 %).

Struktura ostvarenih vlastitih prihoda u 2021. godini

Analiza ostvarenja vlastitih prihoda prema vrsti kulturnih dobara u velikoj mjeri korespondira s ustrojstvenim jedinicama Zavoda i pokazuje da su najveći prihodi ostvareni izvođenjem konzervatorsko-restauratorskih radova na nepokretnim kulturnim dobrima (graditeljskom naslijeđu i zidnom slikarstvu) i arheološkoj baštini.

USTROJSTVENA JEDINICA	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Služba za arheološku baštinu	1.290.878	1.919.823	2.496.247	1.352.524	2.965.868
Služba za nepokretnu baštinu	3.551.173	4.144.443	5.042.424	1.918.636	1.791.839
Služba za pokretnu baštinu	114.850	594.262	232.943	344.301	234.114
Služba za odjele izvan Zagreba 1	95.855	64.670	142.453	6.062	70.665
Služba za odjele izvan Zagreba 2	294.950	350.900	506.857	224.525	3.919
Zajednička stručna služba	261.927	313.655	344.050	62.960	156.681
UKUPNO NAPLAĆENI VLASTITI PRIHODI	5.609.633	7.387.753	8.764.973	3.909.008	5.223.087

Naplaćeni vlastiti prihodi u 2021. godini

6. Korištenje sredstava donacija i pomoći

Tijekom 2021. godine sklopljen je jedan ugovor o donaciji, a odnosi se iznos od 29.989 kuna doniran za realizaciju programa otok Palagruža, pličina Pupak.

Ukupno ugovorena sredstva za realizaciju programa koji se financiraju iz izvora 52 (Tekuće pomoći), temeljem pet zaključenih ugovora za 2021. godinu iznose 331.480 kuna. Na ime pomoći u 2021. godini je naplaćeno 141.705 kuna, a odnosi se na dodjelu državne potpore za zapošljavanje pripravnika, pomoć izdavačkoj djelatnosti HRZ-a za tiskanje časopisa *Portal*, godišnjaka Hrvatskog restauratorskog zavoda, te za promociju podvodne kulturne baštine RH. Ukupni troškovi realizacije izvora Tekuće pomoći u 2021. godini iznosili su 117.083 kune.

7. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine)

Prodajom amortizirane i rashodovane dugotrajne imovine Zavoda, u 2021. godini ostvaren je prihod od 95.500 kuna, koji je razvrstan na izvor 71, Prihodi od prodaje ili zamjene nefinancijske imovine i naknade s naslova osiguranja. Ostvareni prihod će se namjenski koristiti za nabavu imovine u sljedećem poslovnom razdoblju.

Ostali financijsko-računovodstveni poslovi

Tijekom 2021. godine obrađena su i procesirana 14 004 dokumenta koji se odnose na poslovne transakcije s financijskim učinkom; također su evidentirane 82 934 knjigovodstvene stavke. Zaprimljen je 4081 ulazni račun i knjižene su 1742 primke i izdatnice za restauratorske i druge pomoćne materijale u skladištu. S investitorima je sklopljeno 120 ulaznih ugovora, dok je s dobavljačima robe i izvođačima radova ili usluga zaključeno 1430 izlaznih ugovora i narudžbenica prema kojima se prati financijsko izvršenje. Ispostavljeno je 118 izlaznih računa za obavljene radove te 1660 temeljnica prema kojima su evidentirane promjene u glavnu knjigu. Kako se mnogi konzervatorsko-restauratorski radovi izvode *in situ*, obrađeno je i procesirano 2185 putnih naloga. Tijekom 2021. godine ispostavljeno je 11 blagajničkih uplatnica i isplatnica za kunske transakcije, a evidentirane su i 32 promjene u nadzornoj knjizi za uvoz.

U dijelu obračuna i evidencija vezanih uz rashode za stalno zaposlene djelatnike, kao i fizičke osobe za koje se obračunava drugi dohodak, obrađeno je 176 ugovora i aneksa ugovora o radu, proveden je obračun i plaćanje temeljem 186 ugovora s vanjskim suradnicima, obrađeno je 3548 radnih listi, 641 doznaka za bolovanje na teret Zavoda i HZZO-a, nadležnim zavodima predano je 65 zahtjeva za naknade primanja koje se refundiraju. Vezano uz obračun plaća i naknada zaposlenim djelatnicima, kao i vanjskim suradnicima za koje se obračunava drugi dohodak, poreznim tijelima predana su 123 JOPPD obrasca.

Za primljene isporuke dobara i usluga pravnih i fizičkih osoba koje nemaju sjedište u Republici Hrvatskoj, Zavod je obveznik obračuna i plaćanja PDV-a. U tu svrhu vodi se posebna evidencija; 2021. godine predano je devet prijava obračuna poreza na dodanu vrijednost.

Za potrebe poslovanja u 2021. godini nabavljeno je 139 komada razne opreme te 141 komad sitnog inventara za koje je provedeno evidentiranje i zaduživanje na korisnike.

U skladu s obavezama preuzetima Ugovorom o osiguranju sredstava od strane osnivača i Općim uvjetima financijskog i programskog poslovanja u 2021. godini obavljani su obračuni i predano je: 12 izvješća o ostvarenim prihodima i primicima, izvršenim rashodima i izdacima prema ekonomskoj klasifikaciji za vlastite i ostale izvore (izvori 31, 52, 61 i drugi), 12 izvješća o provedenim plaćanjima između proračunskih korisnika, 22 zahtjeva za doznaku sredstava prema ugovoru o financiranju redovite i programske djelatnosti koji moraju biti u okvirima odobrenih sredstava u Državnom proračunu RH (odnosno Financijskom planu Zavoda), 27 zahtjeva za doznaku sredstava za plaće i materijalna prava te dva privremena izvješća o financijskom izvršenju odobrenih programa rada.

Nadležnim tijelima predani su tromjesečni, polugodišnji, devetomjesečni i godišnji financijski izvještaji. Također su pripremljene i Upravnom vijeću podnesene na usvajanje dvije izmjene i dopune Financijskog plana Zavoda, kao i Financijski plan za 2022. godinu, koji uključuje projekcije financijskog plana za 2023. i 2024. godinu.

Digitalizacija poslovnih procesa

U 2021. godini nastavljene su aktivnosti digitalizacije administrativnih i financijsko-računovodstvenih procesa vezanih uz poslovanje Zavoda. Proširena je implementacija modula UR sustava Hivergen i povezana s e-pisarnicom koja je izgrađena u istom sustavu. Modul UR je kreiran, implementiran i korišten za zaprimanje, ovjeru i čuvanje dokumenata s financijskim učinkom. Sustav je proširen mogućnošću digitalnog nosa naloga za isplatu koji se odnose na angažman fizičkih osoba temeljem ugovora o djelu i ugovora o autorskom djelu. Provedena su testiranja, a potpuna se implementacija na razini cijeloga Zavoda očekuje tijekom 2022. godine.

Postupkom digitalizacije dijela dokumenata smanjena je količina dokumentacije koja se dostavlja u konvencionalnom obliku, ubrzan je proces zaprimanja, procesiranja, likvidiranja, formalne, suštinske, financijske kontrole i ovjere računa. Računi se protokoliraju i ovjeravaju elektronički, odnosno digitalno preko sustava Hivergen. Dokumentacija dostavljena na papiru pretvara se u elektronički zapis. Pretvorba u elektroničke zapise dokumentacije s financijskim učinkom provodi se tako da se dokumentaciji osigurava vjerodostojnost porijekla, cjelovitost sadržaja i čitljivost od trenutka pretvorbe do kraja razdoblja propisanog za čuvanje knjigovodstvene isprave. Knjigovodstvene isprave su prevedene u elektroničke zapise prema Pravilniku o pretvaranju knjigovodstvenih isprava koje se čuvaju u izvornom pisanom obliku u elektronički (NN 76/19). Ulazni računi protokoliraju se i ovjeravaju u modulu UR u skladu s usvojenim internim Pravilnikom o zaprimanju, ovjeri i čuvanju dokumenata s financijskim učinkom i usklađeni su s poslovnim procesima likvidature, opisanima u postupcima tjeka unutarnjih kontrola (FMC D/1 Likvidatura). Budući da je format e-računa vrlo skraćen i iz njega se često ne mogu razabrati osnovni elementi knjigovodstvenih isprava koji su preduvjet vjerodostojnosti, posebna je pozornost tijekom 2021. godine posvećena kreiranju odgovarajućih dokumenata koji se u sustav prilažu kao dokazi o izvršenju, a temeljeni su na Zakonu o proračunu i Zakonu o fiskalnoj odgovornosti.

Aktivnosti uspostave sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) te sastavljanja i predaje Izjave o fiskalnoj odgovornosti

Zavod je, kao korisnik Državnog proračuna treće razine, dužan provoditi aktivnosti uspostave sustava unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru. Temeljem Zakona o fiskalnoj odgovornosti i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN 139/10, 19/14 i 111/18), Zavod je podnošenjem Izjave o fiskalnoj odgovornosti prema Uredbi o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (NN78/11, 106/12, 130/13, 19/15, 119/15 i 95/19) obvezan izvijestiti o funkcioniranju sustava financijskog upravljanja i kontrola.

Radi provođenja testiranja pojedinih područja poslovanja, davanja odgovora na postavljena pitanja i popunjavanje Upitnika o fiskalnoj odgovornosti za 2020. godinu, koje je provedeno u veljači 2021. godine, oformljene su radne skupine koje su provele testiranja na temelju formiranog uzorka. Od ukupno 84 pitanja / područja cjelovitog Upitnika, na poslovanje Zavoda primjenjivo ih je 57. Za sva su pitanja testovi pokazali pozitivan rezultat.

Temeljem dobivenih rezultata testiranja na pitanja iz Upitnika, sastavljena je Izjava o fiskalnoj odgovornosti za 2020. godinu na obrascu 1a, kojom se potvrđuje zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava, učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola unutar proračunom, odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Izjava o fiskalnoj odgovornosti, s Upitnikom i popratnom dokumentacijom za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. godine, dostavljena je MKiM-u u veljači 2021. godine.

Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova

Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova (devet djelatnika) radi unutar Odjela općih pravnih i administrativnih poslova (Odsjek za kadrovske poslove i Pisarnica).

Tijekom 2021. godine u segmentu općih pravnih i administrativnih poslova obavljali su se redoviti opći pravni, radno-pravni, kadrovski i administrativni poslovi. Njima je, između ostalog, obuhvaćeno sastavljanje ugovora o radu, ugovora o djelu i autorskih ugovora s vanjskim suradnicima, sastavljanje ugovora s naručiteljima i ostalih vrsta ugovora, stručne pripreme sjednica Upravnog i Stručnog vijeća Zavoda, izrada nacrtu općih i posebnih akata, sastavljanje ponuda za javna nadmetanja na kojima se Zavod pojavljuje kao ponuditelj, kao i poslovi Pisarnice i interne dostave.

Iz djelokruga općih pravnih i administrativnih poslova, uz izradu usmenih i pisanih tumačenja, naputaka i mišljenja, dopisa prema trećima te vođenja evidencija, znatan udio poslova čine izrade i verifikacije ugovora (tijekom 2021. godine sastavljeno je i/ili kontrolirano 130 ugovora s naručiteljima-investitorima te 404 ugovora s vanjskim suradnicima fizičkim osobama, od čega se 218 ugovora odnosi na ugovore o radu studenata). Treba istaknuti i poslove sastavljanja ponuda u javnim i bagatelnim nabavama u kojima Zavod sudjeluje kao ponuditelj, potom poduzimanje pravnih radnji u svrhu naplate potraživanja te normativno-pravnu djelatnost Odjela (donošenje općih akata).

U 2021. godini doneseni su sljedeći opći akti: dvije Odluke o izmjenama i dopunama Statuta Hrvatskog restoratorskog zavoda, Odluka o izmjenama i dopunama Sistematizacije poslova i zadataka Hrvatskog restauratorskog zavoda, Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu korištenja vlastitih prihoda ostvarenih od obavljanja osnovne i ostale djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda te ostali opći i pojedinačni akti/odluke kojima se uređuju odnosi i poslovanje u Zavodu.

Vezano uz aktivnosti sastavljanja Izjave o fiskalnoj odgovornosti za 2020. godinu, od trinaest pitanja koja se odnose na rad Službe, na deset pitanja je pozitivno odgovoreno, dok tri pitanja nisu bila primjenjiva. Slabosti i nepravilnosti nisu uočene.

Iz domene kadrovskih poslova tijekom 2021. godine obavljani su sljedeći poslovi: vođenje Registra zaposlenih u javnim službama, kadrovske evidencije djelatnika, evidencije vezane uz ostvarivanje prava na prijevoz i ostalih materijalnih prava djelatnika, poslovi prijavljivanja i objavljivanja djelatnika nadležnim tijelima, izrada plana godišnjih odmora, izrada pojedinačnih odluka o korištenju godišnjeg odmora i drugih odluka koje se odnose na ostvarivanje prava djelatnika.

Na Odsjeku za kadrovske poslove posebno se ističu poslovi vezani uz: provođenje natječaja za zasnivanje radnog odnosa (raspisano je osam natječaja za 14 radnih mjesta), pri čemu su obrađene 132 natječajne prijave za zapošljavanje (provedba natječaja, sudjelovanje u izboru kandidata, vođenje zapisnika prijave i provedenih intervjua, izrada odluka o izboru kandidata); sklapanje ugovora o radu na neodređeno i određeno vrijeme (13 ugovora o radu); prestanak radnog odnosa (14 sporazumnih i obavijesti o isteku ugovora o radu); provođenje i usklađivanje raznih promjena iz radnog odnosa (dostava podataka o djelatnicima i pravima prema kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, promjene vezane uz posebne uvjete rada, stjecanje znanstvenog stupnja, položeni stručni ispiti za temeljena stručna zvanja, promjena naziva radnih mjesta u skladu sa sistematizacijom, promjene osobnih podataka te suradnja i dostava podataka drugim državnim i javnim tijelima i njihov unos u Registar zaposlenih u javnom sektoru i Centralizirani obračun plaća); izradu aneksa ugovora o radu (163); izradu putnih naloga i odluka o službenom putu u inozemstvo; izradu pojedinačnih odluka, kao i suradnju i dostavu podataka drugim državnim i javnim tijelima (očevidnik zaposlenih s invaliditetom u Hrvatski zavod za javno zdravstvo i dostava podataka u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). U 2021. godini ažurirani su postupci Odsjeka za kadrovske poslove vezani uz izradu plana zapošljavanja, postupak zapošljavanja i prestanak ugovora o radu te započeto ažuriranje postupaka vezanih uz stvaranje baze podataka o djelatnicima, kadrovskih izvještaja i postupanja s Dnevnom evidencijom radnog vremena / Radnom listom.

U Pisarnici, gdje se obavljaju poslovi urudžbenog zapisnika i interne dostave, u 2021. godini dodijeljena su 14.004 urudžbena broja (4470 računa, 559 gotovinskih računa i 116 predračuna). Poslano je 4497 pošiljaka.

U nastavku izgradnje internog informacijskog sustava Zavoda i postupka digitalizacije uredskog poslovanja od 1. siječnja 2021. godine u primjeni je modul PIS kojim je počeo postupak digitalizacije uredskog poslovanja putem kojega se urudžbiraju ulazna i izlazna pismena. Pisarnica je aktivno sudjelovala u pripremi preduvjeta za nastavak postupka digitalizacije koji će obuhvatiti distribuciju, čuvanje te arhiviranje ulaznih i izlaznih pismena.

Služba za nabavu i opće tehničke poslove

Služba za nabavu i opće tehničke poslove ima dva odjela: Odjel za poslove nabave i Odjel za zaštitu na radu i opće tehničke poslove. Odjel za poslove nabave (šest djelatnika) ima dva odsjeka: Odsjek za planiranje i realizaciju nabave i Skladište sa statusom odsjeka. Odjel za zaštitu na radu i opće tehničke poslove (dvanaest djelatnika) također ima dva odsjeka: Odsjek za zaštitu na radu i zaštitu od požara i Odsjek za opće tehničke poslove.

Poslovi nabave robe, radova i usluga

U Službi za nabavu i opće tehničke poslove u 2021. godini provedene su sljedeće aktivnosti: utvrđivanje metodologije izrade, izrada i objava godišnjega plana nabave robe, radova i usluga prema Zakonu o javnoj nabavi te njihovo usklađivanje s planovima aktivnosti pojedinačnih programa rada Zavoda zbog osiguranja pravovremene i ekonomične nabave robe, radova i usluga potrebnih za funkcioniranje temeljne i pratećih djelatnosti Zavoda, prema raspoloživim financijskim sredstvima.

U svrhu realizacije godišnjega plana nabave roba, radova i usluga za 2021. godinu, provedena su četiri otvorena postupka javne nabave temeljem Zakona o javnoj nabavi i 143 postupka jednostavne nabave temeljem internog Pravilnika o provedbi postupaka jednostavne nabave. Sklopljena su dva ugovora na osnovi okvirnih sporazuma, čiji postupak provodi Središnji državni ured za središnju javnu nabavu (dalje u tekstu: SDUSJN).

Prema provedenim postupcima jednostavne nabave ili izravno, u 2021. godini sastavljen je 451 ugovor o javnoj nabavi i 979 narudžbenica. Slijedom navedenih podataka o broju ugovora i narudžbenica, na Odjel za poslove nabave u 2021. godini dostavljeno je na obradu i ovjeru 1617 zahtjeva za nabavu.

U 2021. godini, preko aplikacije Elektroničkog oglasnika javne nabave RH (dalje u tekstu: EOJN RH), vođen je registar ugovora i okvirnih sporazuma o javnoj nabavi Zavoda s podacima o realizaciji, odnosno stanju realizacije ugovora i okvirnih sporazuma. Također su obrađivani dostavljani podaci preko EOJN-a RH za ugovore sklopljene temeljem okvirnih sporazuma SDUSJN-a.

Nadalje, početkom 2021. godine sastavljen je statistički izvještaj o javnoj nabavi o ukupno ugovorenim radovima i uslugama te ugovorenoj robi u 2020. godini. Izvještaj je objavljen u EOJN-u RH 17. veljače 2021. godine.

U 2021. godini na Odjelu za poslove nabave pripremljeni su troškovnici za nabavu robe i usluga iz djelokruga aktivnosti Službe te su pribavljene ponude, provedeni postupci nabave i sklopljeni ugovori s područja tekućeg poslovanja. Obavljeno je 109 primopredaja u svrhu zaduženja djelatnika za nabavljen sitni inventar i opremu.

Djelatnici Službe sudjelovali su u pripremi i provedbi godišnjega popisa imovine i obveza sa stanjem 31. prosinca 2021. godine.

U Skladištu se 2021. godine provodilo skladištenje materijala i opreme te zaštita zaliha od neodgovornog rukovanja i rasipanja, briga o održavanju minimalnih (optimalnih) zaliha, doprema, zaprimanje i izdavanje robe krajnjim korisnicima te vođenje skladišnih evidencija robe.

Za potrebe konzervatorsko-restauratorske djelatnosti uobičajeni su postupci nabave raznovrsnog pribora i potrošnog materijala: boja, pigmenata, kemijskih proizvoda i sredstava, kemikalija i dr., ukupno 2207 vrsta artikala, uključujući uredski i sanitarni potrošni materijal, higijenski materijal (zaštitne maskice, zaštitne rukavice i sredstva za dezinfekciju ruku). Potrebna roba nabavljena je od dobavljača temeljem godišnjih ugovora o nabavi sukcesivnim isporukama prema dispoziciji skladištara, na temelju zahtjeva krajnjih korisnika. Roba (manji dio) koja nije ugovorena godišnjim ugovorima iznimno je nabavljena narudžbenicama ili izravnom kupnjom na prodajnim mjestima (uz posebna odobrenja).

U 2021. godini protokolirano je 535 primki i računa za isporučenu robu te 1398 izdatnica robe krajnjim korisnicima (djelatnicima Zavoda) na lokacijama u Zagrebu i izvan njega.

Poslovi zaštite na radu i zaštite od požara

Poslove s posebnim uvjetima rada obavlja u Zavodu oko 80 % djelatnika. Zbog toga je nužno ažurno vođenje evidencije te upućivanje djelatnika na preventivne, periodične i izvanredne zdravstvene preglede koji se odnose na uvjete rada, odnosno na potrebnu radnu sposobnost i razna osposobljavanja djelatnika, ovlaštenika poslodavca i povjerenika djelatnika za zaštitu na radu prema propisima s područja zaštite na radu i zaštite od požara (osposobljavanje za rad na siguran način, za zaštitu od požara, za rad s otrovima, zdravstveni pregled za poslove s posebnim uvjetima rada i dr.).

U 2021. godini 12 djelatnika osposobljeno je za rad na siguran način, 26 djelatnika za zaštitu od požara, šest za voditelja za evakuaciju i spašavanje, 25 djelatnika za ovlaštenika poslodavca za zaštitu na radu, 98 djelatnika za neposrednog izvršitelja poslova s opasnim otrovima i jedan djelatnik za odgovornu osobu za rad s opasnim kemikalijama, deset djelatnika za pružatelja prve pomoći, a 238 djelatnika upućeno je na medicinu rada radi redovitih zdravstvenih pregleda za poslove s posebnim uvjetima rada. Ažurirana je evidencija na osnovi koje se kontinuirano prati periodika osposobljavanja i pregleda usklađena s propisima. Nabavljena je zaštitna i radna obuća svim djelatnicima koji prema Procjeni rizika ostvaruju pravo na njezino korištenje.

S područja zaštite na radu priprema se prijedlog godišnjega plana nabave potrebne robe i usluga te realizacija plana nabave za obvezna ispitivanja opreme i uređaja s područja zaštite na radu i zaštite od požara, uklanjanje nedostataka na uređajima i opremi, planiranje i nabava osobnih zaštitnih sredstava i drugo prema potrebi.

Opći tehnički poslovi

Na Odsjeku tehničkih poslova planira se, organizira i nadzire redovito održavanje poslovnih prostora te održavanje i popravak uređaja i opreme (osim IT-opreme, laboratorijskih i fotografskih uređaja i opreme). Poslovi Odsjeka obuhvaćaju i organiziranje i nadzor poslova čišćenja poslovnih prostora (većim dijelom servisi za čišćenje te samo nekoliko zaposlenih spremačica u pet Zavodskih poslovnih prostora).

Nadalje, na Odsjeku su 2021. godine obavljani poslovi kontinuiranog raspoređivanja i nadzora korištenja službenih vozila, kao i organiziranje njihova redovitog održavanja i popravaka, obveznog i kasko osiguranja, registracije te pranja.

Vozni park Zavoda 2021. godine imao je 45 vozila raspoređenih na lokacijama Zavoda u Zagrebu i na vanjskim lokacijama. Od 45 vozila (u što su uključene četiri prikolice i dva čamca), 33 ih se nalazi u Zagrebu, a 12 je raspoređeno na drugim lokacijama. U 2021. godini rashodovana su dva vozila.

Poslovi kontinuiranog raspoređivanja vozila, kao i organiziranje njihova redovitog održavanja i popravaka, tehničkih pregleda i registracije te pranja obavljali su se pravodobno, uključujući i redovitu sezonsku zamjenu auto guma na svim vozilima.

Arheološka kulturna baština

Služba za arheološku baštinu osnovana je 2005. godine. Djelatnici Službe kontinuirano rade na zaštiti arheološke baštine te surađuju na radovima zaštite kulturnih dobara Republike Hrvatske s ostalim službama Zavoda, kao i s brojnim drugim srodnim institucijama. U Službi je na neodređeno vrijeme zaposlen 21 djelatnik. Rad na arheološkim kulturnim dobrima organiziran je u pet organizacijskih jedinica: na dva Odjela za kopnenu arheologiju – sjedišta Zagreb i Juršići, na Odjelu za podvodnu arheologiju, na Odjelu za restauriranje arheoloških nalaza te na Odsjeku za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine. Prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja arheoloških kulturnih dobara, koji su prijeko potrebni za cjelovitu provedbu programa (najčešće se radi o neinvazivnim metodama istraživanja – npr. geofizikalna i magnetska prospekcija ili LiDAR snimanja, kao i 3D skeniranja nalazišta).

Izvođenje radova na arheološkim kulturnim dobrima provodi se prema Pravilniku o arheološkim istraživanjima. Rezultati provedenih istraživanja opisuju se u izvještaju o arheološkim istraživanjima, s valorizacijom te prijedlogom daljnjih radova ili postupaka.

Programi zaštitnih radova na arheološkim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, stoga su 2021. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti početi prethodnih godina. U 2021. godini sredstvima MKiM-a financirano je 28 programa zaštite arheološke baštine (ukupno ugovoreni iznos 2.839.000 kn), od kojih su četiri programa sufinancirana (ukupno ugovoreni iznos 179.983 kn).

S realizacijom se počelo početkom godine, a sva terenska istraživanja dovršena su do rujna.

Tijekom 2021. godine u cijelosti su provedena arheološka istraživanja sjevernoga dvorišta Banskih dvora u Zagrebu. Također su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim nalazima programa Barilović, Stari grad Barilović; Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velikih vrata i četverokutne kule; Žminj, kaštel Žminj; Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje i otok Premuda, olupina ratnog broda Szent Istvan. Svi ostali programi provode se u kontinuitetu. Pet programa stavljeno je u mirovanje do sljedeće godine (Darugar, Stari Slavik; otok Mljet, pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom; Domašinec, arheološki park Turčišće – Goričan; Sv. Martin na Muri, arheološka zona naselja; Orahovica, ostaci plemićke kurije).

Realizacija pregleda stanja na terenu i izrade troškovnika provodi se kontinuirano na nalazištima u svim dijelovima Hrvatske prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela.

S vanjskim su investitorima 2021. godine sklopljena 23 ugovora o financiranju arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na arheološkim kulturnim dobrima (ukupno ugovoreni iznos 3.706.145 kn).

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb

Tijekom 2021. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb (jedan konzervator savjetnik arheolog, dva viša konzervatora arheologa i jedan konzervator arheolog) realizirali su 14 programa zaštite arheološke baštine te sudjelovali u realizaciji dvaju programa zaštite nepokretne baštine. Sredstvima MKiM-a bilo je financirano osam programa (ukupno ugovoreni iznos 1.270.000 kn). Od navedenih programa, jedan je sufinancirala Općina Križ, a jedan Institut za arheologiju Sveučilišta u Grazu (ukupno ugovoreni iznos 110.000 kn). Nastavila se i izvrsna suradnja s gradovima Popovačom i Novim Vinodolskim te općinama Gorjani, Križ, Sirač i Generalski Stol. Navedene jedinice lokalne samouprave, svjesne važnosti svoje kulturne baštine, uključile su se u realizaciju programa sufinanciranjem radova, izravnim podmiranjem dijela troškova istraživanja (priprema nalazišta za istraživanje, održavanje, troškovi mehanizacije i dr.) ili raznim načinima promoviranja.

Programima čiju je realizaciju financiralo MKiM bila su obuhvaćena sustavna, zaštitna i revizijska arheološka istraživanja. Nastavljena su arheološka istraživanja antičkih nalazišta (kasnoantička utvrda i crkva Crkvišće u Gornjem Bukovlju i vila rustika na nalazištu Sipćina kod Okešince), kao i istraživanja (kasno)srednjovjekovnih starih gradova i utvrda (Stari grad Sokolac u Brinju i utvrda Lopar u Novom Vinodolskom). Također su nastavljena istraživanja ostataka benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj i srednjovjekovnog naselja u Gorjanima. Novi je program u 2021. godini, potpuno realiziran tijekom godine, arheološko istraživanje sjevernoga dvorišta Banskih dvora u Zagrebu. Tijekom 2021. godine nastavljena je stručna obrada i analiza arheoloških nalaza s višeslojnog nalazišta Bojna (Brekinjova Kosa). Djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, sudjelovali su i u realizaciji programa nepokretne baštine arheološkim istraživanjima Staroga grada Milengrada kod Budinščine i ostataka benediktinske opatije Rudina kod Čečavca.

Segment rada Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, čine programi koje financiraju vanjski investitori. U 2021. godini ugovorena su četiri programa u cijelosti financirana sredstvima vanjskih investitora (ukupno ugovoreni iznos 1.782.712 kn). Dva programa su financirali Grad Popovača (obrada pokretnih arheoloških nalaza sa Staroga grada Jelengrada, ugovoreni iznos 20.000 kn) i Grad Novi Vinodolski (snimka postojećega stanja dijela Staroga grada Ledenica, ugovoreni iznos 69.000 kn). Program zaštitnih arheoloških istraživanja na trasi autoceste A11 (Zagreb – Sisak) financirale su Hrvatske autoceste (ugovoreni iznos 1.093.812 kn). Tvrtka Schwarzl d.o.o. financirala je zaštitna arheološka istraživanja unutar eksploatacijskog polja kamenoloma Bojna (ugovoreni iznos 574.900 kn). Izradu konzervatorske podloge za naselje Pješčanica na području Općine Gvozd financirala je Vodoopskrba i odvodnja Topusko (ugovoreni iznos 25.000 kn).

Također su u 2021. godini dovršeni programi početi u 2020. godini: probna arheološka istraživanja na području Kosinjske doline (Hrvatska elektroprivreda, ugovoreni iznos 411.415 kn) i arheološka istraživanja Rokovačkih zidina kod Andrijaševaca (Općina Andrijaševci, ugovoreni iznos 253.000 kn).

U ostvarenju navedenih programa svi su radovi provedeni u skladu s propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Rezultate provedenih radova djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju predstavili su na međunarodnim znanstvenim skupovima te su objavili veći broj preglednih, stručnih i znanstvenih radova. Djelatnici Odjela također sudjeluju u nastavi Filozofskog fakulteta u Zagrebu te provode praktičnu nastavu na nalazištima.

Djelatnost Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova u sjevernom dvorištu Banskih dvora u Zagrebu, na srednjovjekovnom naselju u Gorjanima, na ostacima kasnoantičke utvrde i crkve Crkvišće u Gornjem Bukovlju, na ostacima benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj te na ostacima vile rustike na nalazištu Sipćina u Okešincu.

Nalazište Crkvišće jedno je od najzanimljivijih sustavno istraživanih nalazišta iz razdoblja kasne antike na području sjeverozapadne Hrvatske. Kasnoantička visinska utvrda smještena je na strateškom, prirodno zaštićenom položaju nad rijekom Mrežnicom, a osnažena je obrambenim zidovima debljine oko dva metra te najmanje trima kulama. Na najvišem dijelu platoa nalazi se jednobrodna crkva iz 5. stoljeća, sa sačuvanim ožbukanim zidovima, podom, subselijem, katedrom, oltarnom pregradom i narteksom. To je najstarija (zasad) pronađena kasnoantička crkva toga tipa u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Do 2021. godine istraženo je šest objekata stambene namjene, jedna obrambena kula te obrambeni zid širine 2,4 m (istražen u dužini od 30 m).

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva. Zračna snimka nalazišta nakon dovršetka radova. Snimka: Skimić4, 2021.

Navedeni položaj može se promatrati u kontekstu tipičnih obrambenih utvrda kasne antike. Na temelju brojnih analogija s područja Slovenije, Austrije i sjeverne Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da je utvrda na položaju Crkvišće sagrađena tijekom 4. stoljeća. To potvrđuju i brojni pokretni arheološki nalazi (ulomci kasnoantičkih predmeta od keramike, dijelovi vojne opreme i oružja i dr.). Nalaz sedamdesetak primjeraka novca datiranih od polovice 3. do kraja 5. stoljeća potvrđuje vremensku odrednicu kasnoantičke utvrde na nalazištu Crkvišće, iako se prema pokretnim nalazima može pretpostaviti da je taj položaj bio korišten do kraja 6. stoljeća.

Tijekom 2021. godine nastavljena je realizacija znanstveno-stručnog programa arheološkog istraživanja kasnoantičke utvrde i crkve u suradnji sa stručnjacima Instituta za antiku (područje arheologija) Sveučilišta u Grazu. Nastavljena su arheološka istraživanja te konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na području sjeveroistočnog dijela vanjskog obrambenog zida. Pronađeni su ostaci prapovijesnih slojeva i struktura koje je presjekao kasnoantički obrambeni zid te temelji dvaju manjih kasnoantičkih zidova.

Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana. Nalazišta prije i nakon arheoloških istraživanja. Snimke: V. Gligora, 2021.

Srednjovjekovno naselje Gorjani (*castrum Gara*), nastalo na dodiru sjevernoga ruba đakovačkog ravnjaka i nizine gornjega toka rijeke Vuke, vrhunac razvoja doživjelo je tijekom druge polovice 14. stoljeća i prve polovice 15. stoljeća. Tad su Gorjani postali veće urbano naselje sa župnom crkvom, dominikanskim samostanom i razvijenim obrambenim sustavom. Od vremena osmanlijske vlasti ostaci srednjovjekovne Gare rušeni su i raznošeni za nove građevine, a područje je raskopavano u potrazi za vrijednostima. Pretpostavlja se da je površina ograđenoga naselja iznosila oko 13 hektara. Posebnost nalazišta je očuvana urbana struktura srednjovjekovnog naselja, neizmijenjena kasnijim intervencijama.

Istraživanja su počela 2017. godine, a od 2018. iskopavanja se provode na sjeverozapadnom dijelu srednjovjekovnog naselja, na pretpostavljenom području srednjovjekovnoga dominikanskog samostana i crkve s grobljem. Dosad su potvrđene tri faze nalazišta. Prvu je moguće odrediti kosturnim ukopima u razdoblje 11. i 12. stoljeća. Tijekom druge faze (kraj 12. stoljeća i 13. stoljeće) sagrađena je manja jednobrodna crkva poligonalnog svetišta ojačana kontraforima. Gradnju veće, monumentalne samostanske crkve (koja pripada trećoj fazi) moguće je datirati u početak 14. stoljeća, a njezino napuštanje u sredinu 16. stoljeća.

Cilj budućih istraživanja na prostoru otkrivenih crkava te samostana s grobljem jest određivanje međudnosa i potvrda kronološkoga slijeda svih faza koje su pratile razvoj srednjovjekovnoga samostanskog sklopa smještenog unutar naselja gradskoga tipa u Gari, nalazišta od iznimne važnosti za nacionalnu srednjovjekovnu baštinu.

Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete. Zračna snimka nalazišta nakon dovršetka radova. Snimka: V. Gligora, 2021.

Ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete nalaze se na zapadnim obroncima Papuka, južno od sela Bijela. Na sjevernom dijelu uzvišenja nalazi se samostanska crkva izdužene, pravokutne lađe i poligonalno zaključenog svetišta. Iz lađe se s južne strane pristupalo sjevernom hodniku klaustra, preko polukružnog stubišta. Sakristija kvadratnog tlocrta smještena je južno od svetišta, a u istom se smjeru nalazi i samostan utvrđen obrambenim zidom.

Iako se samostan prvi put spominje u drugoj četvrtini 14. stoljeća, smatra se da je gradnja počela još u 13. stoljeću. Zbog njegova ruševnog stanja, zagrebački biskup Ivan Alben pokrenuo je obnovu tijekom druge četvrtine 15. stoljeća. Na prijelazu 15. u 16. stoljeće samostan je bio pod upravom jajačkih banova, nakon čega je ponovno funkcionirao kao samostan. To su područje sredinom 16. stoljeća osvojili Osmanlije. U tom razdoblju samostan je teško stradao, s iznimkom crkve, koja je korištena za ukop pokojnika do druge polovice 17. stoljeća.

Tijekom 2021. godine nastavljena su arheološka istraživanja i konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na ostacima samostana. U cijelosti je istražena lađa samostanske crkve. Nastavilo se s istraživanjem sjevernoga hodnika klaustra, gdje su pronađeni tragovi uporabe prostora nakon odlaska redovnika (nekoliko vatrišta i nalaza osmanlijske provenijencije karakterističnih za 16. i 17. stoljeće). Istraživao se i prostor izvan samostana, istočno od sakristije i južno od svetišta, gdje su pronađeni ostaci vapnare, korištene u gradnji samostanske crkve sredinom prve polovice 15. stoljeća.

Okešinec (Sipčina), vila rustika. Zračna snimka nalazišta nakon dovršetka radova. Snimka: S. Popović, 2021.

Nalazište Sipčina nalazi se u Mostlavini, na blago izdignutom položaju u južnom dijelu sela Okešinec (Općina Križ). Otkriveno je još šezdesetih godina prošloga stoljeća, a sustavna arheološka istraživanja provode se od 2012. godine.

Rezultati geofizičkih i arheoloških istraživanja upućuju na to da se na tom položaju od 1. do 4. stoljeća nalazio kompleks rimske vile, površine oko 2 do 2,5 ha. Dosad su prepoznate (barem) dvije zidane građevine, obje smještene u sjeveroistočnom dijelu kompleksa te sačuvane samo u visini temelja. Objekt 1 (134 m²) istražen je u cijelosti, dok je objekt 2 istražen djelomično. Prema rezultatima geofizičke prospekcije, moguće je pretpostaviti da je bio nešto veći od objekta 1. Obje su građevine imale sustav podnog grijanja, jednu ili dvije apside te temelje zidova građene od kamena. Raspored građevina unutar kompleksa i raster prostorija unutar pojedinih objekata odgovara uobičajenoj tlocrtnoj dispoziciji panonskih vila rustika.

O vremenu korištenja vile svjedoči tek nekoliko slojeva i jama. Oba su objekta sagrađena najvjerojatnije tijekom 2. stoljeća, a dijelom su preslojili starije slojeve i ukope, koji se mogu datirati od kraja 1. stoljeća pr. n. e. do početka 2. stoljeća. U višegodišnjim istraživanjima pronađena je veća količina pokretnih nalaza, među kojima je najviše građevnoga materijala te ulomaka keramičkih i metalnih predmeta.

Tijekom 2021. godine počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na objektu 1, čemu su prethodili završni dokumentacijski radovi. U arheološkim istraživanjima otvorena je jedna sonda sjeveroistočno od navedenog objekta, čime je potvrđena pretpostavljena istočna granica građevinskoga sklopa.

Arhitektonski sklop Banskih dvora danas zauzima gradski blok omeđen Trgom sv. Marka s istočne strane te ulicama Brezovačkog, Freudenreichovom i Matoševom sa sjeverne, južne i zapadne strane. U tom se bloku (tzv. petoj inzuli) u srednjem vijeku nalazio niz kuća okrenutih kraćom stranom prema ulici, kapela sv. Uršule i oružana. U 17. stoljeću podignuta je i kuća grofa Petra Zrinskog, orijentirana prema Trgu sv. Marka. Tijekom 18. stoljeća ona je pregrađena i povećana u baroknu palaču Sermage (koja obuhvaća današnji jugoistočni dio sklopa), otprilike istovremeno kad je podignuta i sjeverna palača podbana Ivana Raucha. Južna je palača prenamijenjena za sjedište banske vlasti, kad je dobila naziv Banski dvori, te je nadograđivana u klasicističkom stilu od 1808. do 1811. godine. Sjeverna palača Rauch pridodana joj je tek 1839. godine te su obje do danas u jedinstvenoj funkciji. Tijekom 19. i 20. stoljeća sklop je višekratno dograđivan, osobito u vrijeme banova Ivana Mažuranića, Ladislava Pejačevića i Nikole Tomašića te poslije u 20. stoljeću.

Zavod je 2021. godine proveo multidisciplinarna konzervatorsko-restauratorska i arheološka istraživanja na cijelom sklopu Banskih dvora, s ciljem utvrđivanja povijesnih slojeva u arheološkoj zoni, ali i građevnih struktura u elevaciji. Zaštitnim arheološkim iskapanjem obuhvaćeno je sjeverno dvorište Banskih dvora, prostor nekadašnje palače Rauch, a rezultati su potvrdili kontinuitet naseljavanja zagrebačkoga gornjogradskog platoa od prapovijesti do danas. Brojni nalazi ostataka stambenih i gospodarskih objekata, infrastrukture te pokretnih arheoloških nalaza iz srednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja omogućavaju rekonstrukciju slijeda gradnje središnjega dijela tzv. pete inzule. Tijekom istraživanja pronađeni su ostaci jamskih objekata koje je moguće datirati u razdoblje željeznog doba. Nalaz ostataka reprezentativnog stambenog objekta (palače) iz 14. stoljeća upućuje na iznimnu važnost toga položaja unutar srednjovjekovnoga gradečkog naselja. Pronađeni ostaci višeslojne infrastrukture (vodovodi, kanalizacije, otpadne jame i kloake) pružaju uvid u povijesni razvoj gospodarenja vodom i otpadom, od vrhunca razvoja srednjovjekovnoga Gradeca u 14. stoljeću do izgradnje moderne gradske infrastrukture potkraj 19. stoljeća.

Zagreb, Banski dvori, sjeverno dvorište. Nalazište tijekom arheoloških istraživanja. Snimka: P. Sekulić, 2021.

Zagreb, Banski dvori, sjeverno dvorište. Zračna snimka nakon dovršetka arheoloških istraživanja. Snimka: Skimi64, 2021.

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići

Tijekom 2021. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići (jedan viši konzervator arheolog i dva konzervatora arheologa) realizirali su 12 programa zaštite arheološke baštine (sustavna i zaštitna istraživanja te arheološki nadzori). Sredstvima MKiM-a bila su financirana tri programa (ukupno ugovoreni iznos 530.000 kn). Realizacija projekata koje je financiralo MKiM usmjerena je na zaštitu ugroženih spomenika kulture koji zahtijevaju sustavan višegodišnji pristup radi njihove sanacije i obnove. Tijekom 2021. godine nastavljena su arheološka istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi na srednjovjekovnoj kuli Turnina kod Rovinja, srednjovjekovnom kaštelu u Pazu te crkvi sv. Teodora kod Krnice.

Važan segment rada Odjela za kopnenu arheologiju sa sjedištem u Juršićima čine projekti koje financiraju vanjski investitori. Takvi su projekti u pravilu povezani sa zaštitnim arheološkim radovima, odnosno najčešće prethode određenim građevinskim ili infrastrukturnim radovima. Sredstvima vanjskih investitora financirana su zaštitna arheološka istraživanja na devet programa (ukupno ugovoreni iznos 1.755.130 kuna). Sredstvima jedinica lokalne samouprave (općine) financirana su istraživanja srednjovjekovnih utvrda Stari Rakalj, Kožljak i Završje te istraživanja unutar povijesnih gradskih jezgri Sv. Lovreča Pazenatičkog i Svetvinčenta (ukupno ugovoreni iznos 348.600 kn). Muzej grada Rovinja – Rovigno financirao je istraživanja u palači Califfi (ugovoreni iznos 474.785 kn), a Bina Istra financirala je istraživanja gradine Zrinščak na gradilištu drugoga kraka prometnice Istarskoga ipsilona ispred Tunela Učka (ugovoreni iznos 943.495 kn). Provedena su dva arheološka nadzora u Žminju i Boljunu za tvrtku Kapitel (ukupno ugovoreni iznos 8250 kn).

U realiziranju navedenih programa, neovisno o tome je li bila riječ o zaštitnim ili sustavnim istraživanjima, izradi nacrtne dokumentacije i tehničkih opisa objekata ili o nadzoru konzervatorsko-restauratorskih i građevinskih radova, svi su radovi provedeni prema najvišim standardima struke i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Važan dio svih arheoloških radova je njihova prezentacija predavanjima, izložbama te objavljivanjem znanstvenih radova. Djelatnici Odjela tijekom 2021. godine objavili su nekoliko znanstvenih radova, dok su sudjelovanja na znanstvenim kongresima i organizacije izložbi izostali, s obzirom na situaciju uzrokovanu pandemijom koronavirusa COVID-19.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih istraživanja srednjovjekovnoga kaštela u Pazu, kule Turnina kod Rovinja, crkve sv. Teodora, gradskoga trga u Sv. Lovreču i prapovijesne gradine Zrinščak kod sela Vranja, istražene na dionici drugoga kraka prometnice Istarskoga ipsilona.

Paz, kaštel Paz. Istočni zid kule prije i nakon radova. Snimke: J. Višnjić, 2021.

Kaštel u Pazu nalazi se iznad istoimenoga sela, na cesti koja povezuje Boljun i Pazin. U povijesnim izvorima prvi se put spominje potkraj 13. stoljeća pod nazivom Pas. Danas vidljivi ostaci odnose se na pregradnju iz 1570. godine, iako postoje i dijelovi koji se mogu odrediti kao starije faze. Do danas su u izvornoj visini sačuvani glavna kula i južni zid koji se na nju naslanja. Prema temeljima perimetra kaštela, može se zaključiti da je imala oblik nepravilnog četverokuta (oko 30 x 19 m). Osim zidova kule i palasa razaznaju se i dijelovi pomoćnih objekata koji su se nalazili unutar kaštela.

Dosadašnjim radovima statički je saniran najugroženiji dio kaštela, odnosno južni zid palasa. Sredstva osigurana za provedbu projekta ove su godine bila usmjerena na sanaciju istočnoga zida kule koji je strukturno vezan uz spomenuti južni zid palasa. Taj je zid ujedno polazišna točka za sanaciju ostatka toga statički ugroženoga dijela kaštela koji je sačuvan gotovo do svoje izvorne visine.

Tijekom 2021. godine pristupilo se konzerviranju kruništa zida s rekonstrukcijom samo u mjeri koja statički stabilizira masu zida. Spomenuto je podrazumijevalo prethodno razidavanje nevezanog kamena s kruništa te završnu rekonstrukciju u visini od tridesetak centimetara. Slijedila je sanacija plašta zida (razidavanje nevezanog kamena, čišćenje sljubnica, rekonstrukcija nedostajućih dijelova). Na tom su zidu postojala troja vrata kojima su bili povezani prostori palasa i kule kaštela. Rekonstrukcija spomenutih otvora podrazumijevala je zidanje dovratnika po uzoru na dijelove zatečene na kuli, rekonstrukciju rasteretnih lukova uz potrebnu izradu oplata i podupiranje te dobavu, obradu i ugradnju kamenih dovratnika, nadvratnika i pragova koji su nedostajali, i to kamenom istih karakteristika i završne obrade kao i izvorni. U konačnici je zidna ploha obrađena dersanjem te vizualno usklađena s prethodno izvedenim dijelovima. Izvorne žbuke, sačuvane u interijeru kule, opšivene su i dodatno stabilizirane injektiranjem.

Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula. Nalazište nakon radova. Snimka: J. Višnjić, 2021.

Ostaci srednjovjekovne kule Turnina nalaze se na istoimenom brdu, oko četiri kilometra istočno od Rovinja. Danas se još uvijek mogu vidjeti četiri sačuvane prizemne prostorije kule natkrivene bačvastim svodovima te dio jedne prostorije na prvom katu, također natkrivene bačvastim svodom. Prema sačuvanim ostacima zidova te fotografijama koje prikazuju stanje prije 1944. godine, jasno je da je građevina imala središnji dio kvadratnog tlocrta (podijeljen na četiri prostorije) s pravokutnim istakom na jugozapadnom dijelu kule.

Konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi 2021. godine provedeni su na sjevernom perimetralnom zidu kule, na zidovima pomoćnih gospodarskih objekata koji se nalaze sjeverno od kule te na dijelu vanjskoga obodnog zida platoa na kojemu je kula sagrađena.

Arheološka istraživanja bila su usmjerena na prostor sjeverno od kule. Radovima je obuhvaćen i dio nalazišta uz istočni perimetralni i potporni zid kule, kao i južna prostorija prizemlja kule. Na sjevernom dijelu nalazišta pronađeni su ostaci objekata iz najstarije faze funkcioniranja kule, odnosno iz 9. i 10. stoljeća. Osim masivnog zida koji se pružao od juga prema sjeveru, pronađeni su i ostaci kružnog ložišta, smještenog nasuprot zidanoj peći dokumentiranoj u istraživanju 2016. godine.

Zapadno od spomenutih ranosrednjovjekovnih struktura dokumentirani su ostaci objekata datiranih od 12. do 14. stoljeća, koji se mogu interpretirati kao gospodarske zgrade. Istočno od kule pronađeni su ostaci još jednog objekta iz kasnije srednjovjekovne faze.

Sv. Lovreč Pazenatički, trg Placeta. Trg nakon dovršetka arheoloških istraživanja. Snimka: J. Višnjić, 2021.

Zbog namjere Općine Sv. Lovreč Pazenatički da unutar zaštićene istoimene kulturno-povijesne cjeline pokrene radove izgradnje komunalne infrastrukture, u 2021. godini provedena su probna arheološka istraživanja na području gradskoga trga ispred župne crkve sv. Martina.

U istraživanju su dokumentirani materijalni ostaci prapovijesnoga gradinskog naselja (pokretni nalazi) koje je na toj poziciji funkcioniralo tijekom srednjeg i kasnog brončanog doba te građevinski ostaci (kasno)srednjovjekovnih objekata. Najraniji arheološki ostaci iz toga razdoblja pripadaju gradskom groblju koje se počelo formirati oko crkve sv. Martina, sagrađene sredinom 11. stoljeća. Također su zabilježeni ostaci srednjovjekovnih stambenih objekata koji su tijekom 14. stoljeća uklopljeni u tada sagrađenu kapetanovu palaču. Zapadno od ostataka spomenute palače pronađeni su i oskudni građevinski ostaci crkve sv. Roka.

Tijekom 2021. godine nastavljena je gradnja drugoga kraka prometnice Istarskoga ipsilona, na dionici od čvora Vranja do Tunela Učka (portal Kvarner). Nastavku gradnje prethodilo je nekoliko probnih arheoloških sondi, a potom i zaštitna arheološka istraživanja na položaju pokraj vijadukta Zrinščak II.

U istraživanju su pronađeni ostaci naselja i brojni pokretni arheološki nalazi iz prapovijesnog, kasnoantičkog i ranosrednjovjekovnog razdoblja. Istraživanjima je obuhvaćen samo manji dio nalazišta u zoni građevinskih radova. To višeslojno nalazište na južnoj je strani definirano masivnim suhozidima. Najstarije naselje na tom položaju datira iz brončanog doba, nakon čega je položaj napušten i ponovo zaposjednut, u znatno skromnijem opsegu, tijekom kasne antike i ranoga srednjeg vijeka. U tom razdoblju karakter pozicije vjerojatno više treba vezati uz nadzor komunikacija i prometa, s obzirom na dominantan položaj spram okolnog prostora. Takav položaj, uz zaštitu, nudi i mogućnost nadzora širokog prostora od obronaka Učke, Boljuskoga polja i prometnih pravaca koji vode dalje prema Lupoglavu. Na toj je poziciji moglo egzistirati naselje s funkcijom nadzora i zaštite važnih komunikacijskih smjerova koji se s istoka preko Poklona spuštaju prema Istri i račvaju na tom mjestu.

Istarski ipsilon, Zrinščak. Nalazište tijekom istraživanja. Snimka: J. Višnjić, 2021.

Crkva sv. Teodora nalazi se na granici katastarskih općina Rakalj i Krnica. Prvi se put spominje 690. godine. U (zasad poznatim) izvorima spominje se ponovo tek u 17. stoljeću; 1635. godine spominje se ubiranje milostinje za popravak crkve, dok je prema dokumentu iz 1696. godine razvidno da je obnovljena, jer je u njoj sklopljen mir između stanovnika Raklja i Krnice. U 19. stoljeću crkva je napuštena, a sakralni inventar preseljen u župnu crkvu sv. Blaža u Vodnjaju. Nakon toga je ta jednobrodna, pravilno orijentirana građevina brzo propala, a početak trećega tisućljeća dočekala je bez krova i svodova (još sačuvanih sredinom 20. stoljeća) te samo s jednim bolje očuvanim zidom.

Posebnost nalazišta su zavjetni žrtvenici posvećeni Melosoku, jedinom muškom histarskom božanstvu.

U arheološkim istraživanjima, koja se provode od 2018. godine, uklonjena je vegetacija i izrađena arhitektonska snimka postojećega stanja. Pronađeni su temelji starije polukružne apsidi i zapadnoga pročelnog zida. Također su istraženi južni zid u cijeloj svojoj dužini, kameno popločenje i vapnena podnica unutar crkve, dok je sa zapadne strane i uz samu apsidu s istočne strane otkriveno više zidanih grobnica s po nekoliko kosturnih ukopa. Od pokretnih arheoloških nalaza pronađeni su ulomci prapovijesne keramike, kasnoantički keramički i stakleni nalazi, dok su oni kasnosrednjovjekovni i novovjekovni povezani s istraženim grobnicama.

U 2021. godini izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na sjevernom zidu crkve, što je prvi korak u njezinu prezentiranju.

Krnica, sv. Teodor. Nalazište prije i nakon radova. Snimka: S. Pamić, 2021.

Istarski ipsilon, Zrinščak. Nalazište tijekom istraživanja. Snimka: J. Višnjić, 2021.

Odjel za podvodnu arheologiju

Tijekom 2021. djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju (dva konzervatora savjetnika arheologa, dva viša konzervatora arheologa, dva konzervatora arheologa i jedan konzervator tehničar) realizirali su devet programa zaštite arheološke baštine. Sredstvima MKiM-a financirano je šest programa (ukupno ugovoreni iznos 710.000 kn), od čega je jedan sufinancirao Nacionalni park Mljet (ugovoreni iznos 40.000 kn), a za jedan je osigurana donacija privatnog poduzeća (Iprom d.o.o.; ugovoreni iznos 29.989 kn). Također je nastavljena suradnja na realizaciji projekata Odjela za podvodnu arheologiju s Ministarstvom unutarnjih poslova RH, Lošinjskim muzejom i Sveučilištem u Marseilleu (Centre national de la recherche scientifique).

Programima čiju je realizaciju financiralo MKiM bila su obuhvaćena rekognosciranja i zaštitna arheološka istraživanja. Podvodna istraživanja usmjerena su na višegodišnje radove rekognosciranja i istraživanja podmorja i kopnenih voda na području Primorsko-goranske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske i Karlovačke županije (otok Ilovik, antički brodolom; Šibensko-kninska županija, podmorje; Splitsko-dalmatinska županija, podmorje; otok Palagruža, pličina Pupak; Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje; Vinkovci – Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, rijeka Kupa, rimski brodolom i Vinišće, uvala Stari Trogir). Većina navedenih programa provodi se u kontinuitetu. Izuzetak je program Vinišće, uvala Stari Trogir, čije je provođenje počelo 2021. godine.

Jedan od segmenata rada Odjela za podvodnu arheologiju su i projekti koje financiraju vanjski investitori. Tijekom 2021. godine realizirana su dva takva programa: Hrvatske vode financirale su rekognosciranje lijeve obale rijeke Gline kod Topuskog, a zajednica ponuditelja tvrtki Kaducej d.o.o. i Geoarheo d.o.o. financirala je istraživanja korita rijeke Odre za potrebe gradnje Mosta Odra u Sisku (ukupno ugovoreni iznos 162.500 kn).

U ostvarivanju navedenih programa svi su radovi provedeni u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Djelatnost Odjela za podvodnu arheologiju može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na nalazištima u podmorju otoka Hvara i otoka Visa, na nalazištu bizantskoga brodoloma Tatinica – Maharac u akvatoriju otoka Mljeta, na nalazištu antičkoga brodoloma u uvali Paržine na otoku Iloviku te na nalazištu Bisage na Kornatima.

Nalazište bizantskoga brodoloma na poziciji Tatinica – Maharac (podmorje otoka Mljeta) otkriveno je 2015. godine, a nalazi se na pješčanoj padini između stijena, na dubini od 32 do 40 m.

Podvodna arheološka istraživanja počela su 2017. godine, a dosad je pronađen brod koji je prevezio nekoliko vrsta bizantskih amfora te trgovačke predmete i opremu. Pronađeni su i dijelovi brodske konstrukcije. Prema nalazima kovanoga novca, moguće je zaključiti da brod nije potonuo prije 640. godine te da je brodolom moguće datirati u drugu polovicu 7. stoljeća. Istraživanja brodoloma provode se u sklopu programa arheoloških istraživanja podmorja Dubrovačko-neretvanske županije, a realizirana su u suradnji s Nacionalnim parkom Mljet i Specijalnom policijom Ministarstva unutarnjih poslova RH.

Otok Mljet, Tatinica – Maharac. Nalazište prije početka istraživanja. Snimka: I. Miholjek, 2021.

Otok Hvar, uvala Duga. Nalazište prije početka istraživanja. Snimka: P. Dugonjić, 2021.

Arheološko rekognosciranje podmorja Splitsko-dalmatinske županije provedeno je na nalazištima u akvatoriju otoka Hvara i otoka Visa. Na nalazištu novovjekovnoga brodoloma kod otočića Stambedar, u arhipelagu Paklinskih otoka, u 2021. godini istražene su dvije sonde s ciljem utvrđivanja postojanja broskog tereta. Izostanak arheološkoga materijala upućuje na to da je brodski teret vjerojatno bio organske prirode.

Nalazište u uvali Duga na otoku Hvaru pronađeno je 2018. godine zahvaljujući dojavu. Riječ je o brodolomu iz 4. stoljeća s teretom sjevernoafričkih amfora i keramičkoga posuđa. Arheološkim istraživanjima 2021. godine dokumentirano je brojno afričko sigilatno posuđe (African Red Slip Ware), proizvedeno na području Alžira i Libije, zbog čega je taj brodolom jedinstven podvodni nalaz na Jadranu.

U uvali Labotovo nedaleko od Komiže na otoku Visu, gdje je 2013. otkriven najstariji venecijanski brodolom na istočnoj obali Jadrana, u 2021. godini nastavljeno je njegovo istraživanje na dubini od 17 do 50 m. Brod je uz ostali teret prevezio i venecijansko staklo. Dokumentirano je područje oko lančane kaljužne brodske pumpe, za čiju upotrebu nakon 3. stoljeća ne postoje arheološki dokazi. Važnost pumpe je u njezinim elementima koji su ostali nepromijenjeni od antike.

Otok Hvar, uvala Duga. Nalazište nakon arheoloških istraživanja. Snimka: J. Macura, 2021.

Kornati, otok Bisage. Nalazište nakon arheoloških istraživanja. Snimka: J. Macura, 2021.

Brodolom iz 17. stoljeća uz otočić Grebeni na istočnoj strani Visa nalazi se na dubini od 50 do 55 m. Na nalazištu nisu utvrđeni ostaci broskog tereta, što upućuje na lokalnu plovidbu. Uočena su tri željezna sidra i najmanje 16 željeznih topova, čiji raspored na dnu pruža idealan uvid u raspored topova na onovremenim brodovima. U sklopu programa rekognosciranja podmorja Šibensko-kninske županije, u 2021. godini provedena su zaštitna arheološka istraživanja novovjekovnog brodoloma u akvatoriju otoka Bisage na području JU NP Kornati. Ostaci trgovačkog broda iz 17. i 18. stoljeća leže na dubini između 30 i 50 m. Brod je stradao tijekom plovidbe prema Veneciji, prenoseći teret osmanlijskih keramičkih proizvoda i druge robe namijenjene europskom tržištu. Osim trgovačkog tereta (npr. keramičkih lula istočnog ili mediteranskog tipa i šalica tipa Kúthaya), pronađena su i tri velika željezna sidra i sedam topova.

U ovoj godini je, uz navedeni materijal, pronađena dobro očuvana drvena konstrukcija broda i brončano brodsko zvono, što je potvrdilo pretpostavku da se u pijesku još uvijek nalazi intaktni sloj brodoloma. Konstrukcija broda je očišćena i dokumentirana, a potom zaštićena pokrovom od geotekstila otežanog vrećama pijeska, dok su ostali pokretni nalazi nakon dokumentiranja upućeni na postupak odsoljavanja.

Podvodna arheološka istraživanja podmorja otoka Ilovika provode se od 2017. godine u suradnji s Istraživačkim centrom Camille Jullian (Sveučilište Aix-Marseille), Lošinjskim muzejom i Specijalnom policijom Ministarstva unutarnjih poslova RH. U podmorju otoka Ilovika, na dubini od oko četiri metra, pronađeni su ostaci broda iz 2. stoljeća pr. n. e. Nalaz toga broda važan je zbog širega konteksta brodograditeljske tradicije, tereta amfora i drvenih trupaca, ali i zbog svojega smještaja, tj. pličine koja olakšava istraživanje, no istovremeno je to i velik izazov za očuvanje nalazišta.

Na tom je brodolomu odlično vidljiva tehnika spajanja broskog trupa. Istraživanjem je potvrđeno da se brodolom sastoji od dvaju glavnih dijelova razdvojenih petnaestak metara (kompleks pramčane statve i zadnje trećine broda sa sačuvanom krmom). Kompleks krmene statve i lijevi bok broda dobro su očuvani te se na temelju dobivenih rezultata može zaključiti da je riječ o brodu dužine 20 do 25 m. Brodolom je datiran prema nalazima amfora i keramičkih posuda, a dataciju je potvrdila AMS analiza trupa broda te samog tereta (drvenih trupaca).

Ovogodišnjim istraživanjem nastavljeno je dokumentiranje krmenoga dijela broda. Iskopan je središnji dio broda, čime je omogućeno detaljno proučavanje njegova načina gradnje.

Otok Ilovik, uvala Paržine. Antički brodolom tijekom arheoloških istraživanja. Snimka: P. Dugonjić, 2021.

Odjel za restauriranje arheoloških nalaza

Tijekom 2021. godine djelatnici Odjela za restauriranje arheoloških nalaza (jedan viši konzervator arheolog, tri konzervatora restauratora, jedan restaurator majstor i jedan restaurator tehničar) proveli su radove na konzerviranju i restauriranju 1746 arheoloških nalaza, a u cijelosti su završeni radovi na njih 1132. S obzirom na činjenicu da neki predmeti zahtijevaju dugotrajne radove (među inim i zbog kemijskih procesa koji ponekad traju i godinu dana), u radu je još 614 nalaza. Valja napomenuti da se pod jednim nalazom veoma često podrazumijeva više predmeta. Za sve je predmete nakon dovršetka radova izrađena cjelovita dokumentacija.

Sredstvima MKiM-a bilo je financirano jedanaest programa (ukupno ugovoreni iznos 329.000 kn): Zvonimirovo, Veliko Polje; Jalžabet, Bistričak; Barilović, Stari grad Barilović; Popovača, Stari grad Jelengrad; Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, ranonovovjekovna zbirka; Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje; otok Premuda, olupina ratnog broda Szent Istvan; Žminj, kaštel Žminj; Momjan, kaštel Rota; Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule; Ilok, gradski plato i zidine.

Jedan program financirao je vanjski investitor (ugovoreni iznos 5.800 kn). Za Muzej grada Zagreba konzervirani su i restaurirani arheološki nalazi s nalazišta Kaptol 9 – Opatovina 24.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na pokretnim nalazima s nalazišta Ilok, gradski plato i zidine; Jalžabet, Bistričak; Popovača, Stari grad Jelengrad; Momjan, kaštel Rota i Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje.

U sklopu programa Ilok, gradski plato i zidine, obrađena su 24 keramička predmeta. Mahom je riječ o glaziranom posuđu datiranom u razdoblje od 15. do 17. stoljeća (kuhinjsko posuđe i pećnjaci), pronađenom u istraživanju hamama. U prvoj fazi konzervatorsko-restauratorskih radova vizualnim je pregledom utvrđeno stanje keramičkih predmeta. Potom su predmeti mehanički očišćeni pod povećalom, s njih su uklonjene kalcitne i korozivne naslage, a materijal je stabiliziran. U drugoj fazi radova pristupilo se konsolidiranju predmeta zaštitnim premazom i spajanju fragmenata ljepljivom. Uslijedila je rekonstrukcija predmeta gipsom i na kraju bojenje akrilnom bojom. Tijekom 2021. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na četiri keramičke posude (14. do

Ilok, gradski plato i zidine. Keramička posuda nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2022.

Popovača, Stari grad Jelengrad. Keramička posuda prije (gore) i nakon (desno) radova. Snimke: I. Marinković i Lj. Gamulin, 2021.

16. stoljeće) s nalazišta Popovača, Stari grad Jelengrad. Na svim je predmetima najprije obavljen preliminarni vizualni pregled stanja i utvrđen stupanj oštećenja. Većina ih je bila prekrivena naslagama kamenca; stoga su očišćeni, a potom strukturalno konsolidirani. Uslijedilo je lijepljenje ulomaka i restauriranje posuda alabasternim gipsom. Nakon obrade gipsa ručnim alatom i ponovnog čišćenja, gips je nijansiran akrilnim bojama.

Na željeznim nalazima (35 predmeta) prethodno je proveden proces desaliniziranja u sulfitnoj kupki, u trajanju od šest mjeseci do godinu dana. Nakon dovršetka toga postupka, površina predmeta je očišćena od korozivnih naslaga do izvorne površine metala metodom pjeskarenja. Ujednačen izgled površine postignut je djelomičnim ili potpunim premazivanjem otopinom tanina u etanolu, koja se upotrebljava i u prevenciji korozije. Predmeti su potom premazani konsolidantom koji učvršćuje strukturu te štiti od vlage i vanjskih utjecaja. Predmeti od više ulomaka su zalijepljeni u cjelinu epoksidnim, dvokomponentnim ljepljivom uz dodatak grafitnog praha kao punila. Istim materijalom zapunjene su rupe i pukotine, kao i restaurirani dijelovi za koje su postojali potrebni elementi za rekonstrukciju. Grafitno punilo epoksidu daje tamnosivu boju površine, vrlo sličnu metalnoj površini željeza, tako da rekonstruirani dijelovi nisu naknadno bojani. Naposlijetku je kistom nanesen završni premaz zaštitnog, mikrokristalinskog voska koji površini predmeta daje matirani izgled i štiti od vlage.

U sklopu programa Momjan, kaštel Rota, provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na 16 keramičkih predmeta datiranih od 14. do 17. stoljeća (kuhinjsko posuđe i pećnjaci). U prvoj fazi restauratorskih radova vizualnim je pregledom utvrđeno stanje keramičkih predmeta, mehanički su očišćeni pod povećalom, uklonjene su kalcitne i korozivne naslage, a materijal je stabiliziran. U drugoj fazi radova pristupilo se konsolidiranju predmeta zaštitnim premazom i spajanju fragmenata ljepljivom. Uslijedila je rekonstrukcija predmeta gipsom i na kraju bojenje akrilnom bojom.

U sklopu programa Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim arheološkim nalazima pronađenim u rekognosciranju 2019. godine. Predmeti su odmah nakon istraživanja bili podvrgnuti odsoljavanju koje je trajalo godinu dana. U 2021. godini obrađeno je 47 keramičkih posebnih nalaza, često s više predmeta po nalazu, datiranih od antike do novog vijeka. Za sve je predmete izrađena fotodokumentacija postojećega stanja te su obavljena preliminarna konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Nalazi su oprani te je uklonjen površinski podmorški kalcifikat. Nakon čišćenja, predmeti su strukturalno konsolidirani. Za većinu predmeta nije bilo dovoljno elemenata za potpunu rekonstrukciju pa su samo djelomično restaurirani. Ulomci su trajno lijepljeni i integrirani alabasternim gipsom. Nakon obrade gipsa ručnim alatom i ponovnog čišćenja, gips je nijansiran akrilnim bojama nekoliko nijansi svjetlijim tonom

od boje predmeta, kako bi se vidjela razlika između originalnih i rekonstruiranih dijelova. Isto je primijenjeno i na glaziranim predmetima, na kojima je rekonstruirana dekoracija ako je to bilo moguće.

Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje. Keramička posuda prije i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: Lj. Gamulin 2021.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim nalazima s nalazišta Jalžabet, Bistričak, kontinuirano traju od 2018. godine, a provode se u suradnji s Institutom za arheologiju iz Zagreba. U 2021. godini je konzerviran i restauriran 281 koštani, jantarni, stakleni, zlatni, željezni, srebrni i brončani predmet (u cijelosti je restaurirano njih 211, dok je na 70 željeznih nalaza proveden dugotrajni postupak odsoljavanja). Brončani, srebrni i stakleni predmeti očišćeni su mehaničkim metodama do izvorne površine. Željezni predmeti su pjeskareni, a zatim tretirani konsolidantom i premazom zaštitnog mikrokristalinskog voska. Zlatni predmeti čišćeni su kemijski i obrađivani individualno prilagođenim drvenim i plastičnim alatima. Jantarni i koštani predmeti čišćeni su alkoholom, a ulomci spajani i konsolidirani. Posebno zahtjevni za obradu bili su koštani predmeti presvučeni zlatnim listićima. Pojedini predmeti od bronce i željeza restaurirani su epoksidnom smolom uz dodatak pigmenata i punila.

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine

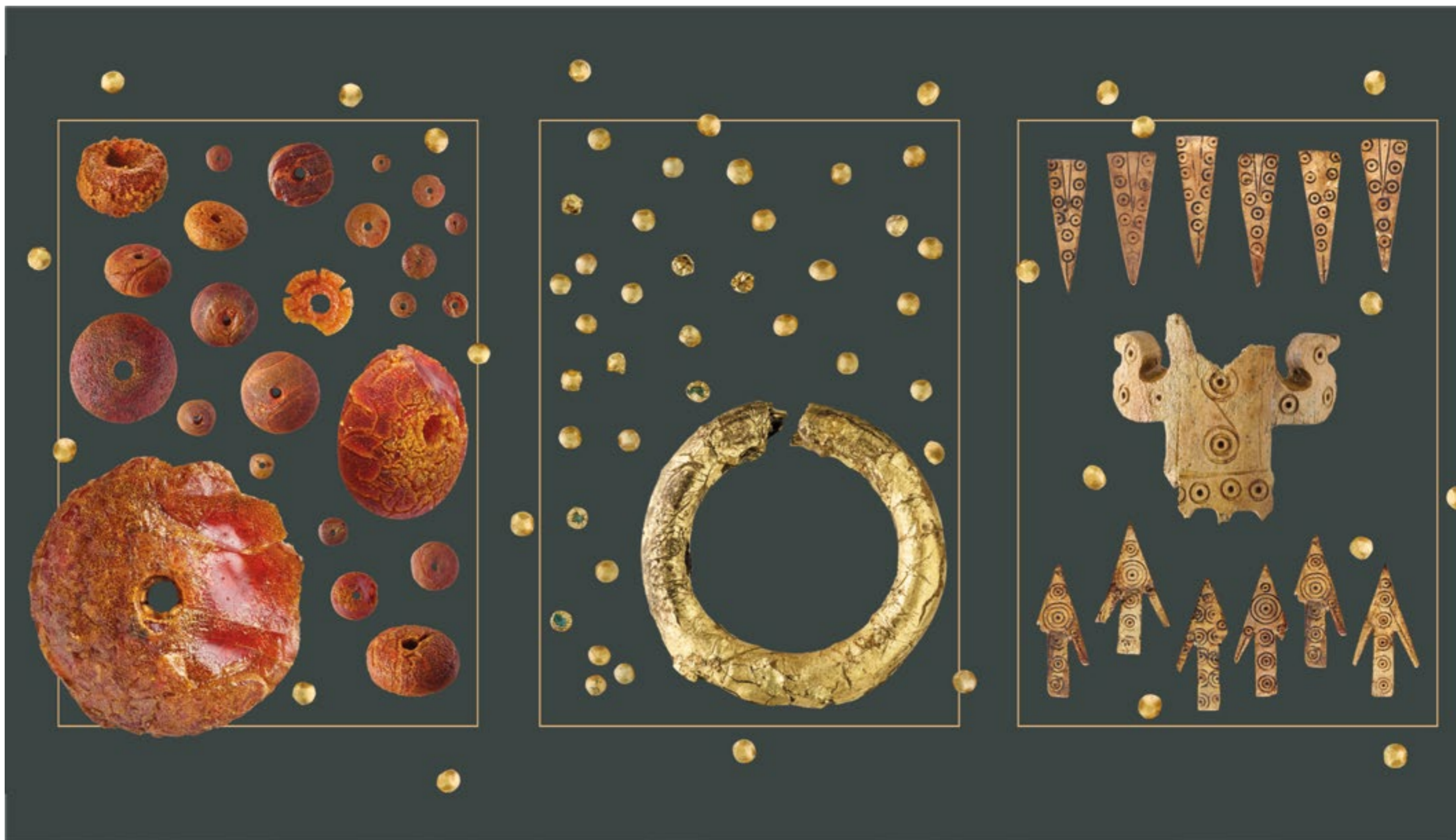
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine osnovan je 2018. godine, novom organizacijom rada unutar Zavodskih službi. Na Odsjeku je zaposlen jedan stručni djelatnik (konzervator arheolog). Opseg poslova Odsjeka obuhvaća pohranu dokumentacije završenih programa, pregled i odabir dokumentacije za formiranje dosjea, pretvorbu gradiva iz analognog u digitalni oblik za završene programe, pripremu dokumentacije za rad na kulturnim dobrima te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH).

Tijekom 2021. godine djelatnik Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine realizirao je pretvorbu gradiva završenih programa iz analognog u digitalni oblik: Beli Manastir – Osijek – Svilaj, lokalitet AN 21 Josipovac Punitovački – Veliko Polje I; Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo – Sredanci, nalazište Veliko Čere (Stari Perkovci – Sela); Autocesta A12, dionica Gradec – Sokolovac, poddionica Gradec – Kloštar Vojakovački, nalazišta AN 4 Poljana Križevačka I, AN 3 Buzadovac – Vojvodice; Barilović, Stari grad Barilović; Međimurje, Šenkovec, arheološko nalazište Čestinka.

Jalžabet, Bistričak. Zlatni nalazi nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Jalžabet, Bistričak. Jantarni, zlatni i koštani nalazi nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2021.

Nepokretna kulturna baština

Programi na nepokretnim kulturnim dobrima provode se u Službi za nepokretnu kulturnu baštinu unutar pet odjela (Odjel za graditeljsko naslijeđe, Odjel za zidno slikarstvo i mozaik, Odjel za kamenu plastiku, Odjel za štuko i Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split) i jednog odsjeka (Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretnne kulturne baštine).

Neovisno o ustrojstvenoj organizaciji Zavoda, u Službi za nepokretnu baštinu objedinjeno je stručno praćenje programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara svih Zavodskih jedinica koje obavljaju poslove na nepokretnoj kulturnoj baštini.

U sklopu djelatnosti Službe, prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja kulturnih dobara koja nisu obuhvaćena ustrojem Zavoda, a nužna su za cjelovitu provedbu programa. Izvođenje radova na nepokretnim kulturnim dobrima provodi se prema usvojenoj stručnoj metodologiji. Prethode im arhivska, konstruktivna te konzervatorsko-restauratorska i/ili arheološka istraživanja. Prema vrsti istraživanja angažiraju se stručni djelatnici unutar i izvan Zavoda; nakon toga se rezultati provedenih istraživanja sažimaju u elaboratu konzervatorskih istraživanja s valorizacijom, prijedlogom prezentacije te prijedlogom smjernica za obnovu. Nakon što elaborat verificira nadležno tijelo, pristupa se izradi tehničke dokumentacije: idejnom, glavnom ili izvedbenom projektu ili izvođenju konzervatorsko-restauratorskih radova.

Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2021. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

U 2021. godini je prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad od strane osnivača planirana realizacija 69 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini, uključujući i dodatni program evidencije stanja i izrade troškovnika. Zbog naknadno usvojenih prioriteta, osam programa je privremeno stavljeno u status mirovanja. Osigurana sredstva za te programe preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti koje su predložene i usvojene na sjednicama Upravnog vijeća Zavoda. Prema nalogu MKiM-a i posebnim ugovorima, naknadno je u programsku djelatnost uvršteno sedam programa, od kojih se šest odnosilo na sanacije šteta od potresa, uključujući i program Hitnih intervencija za potrebe sanacije šteta od potresa u Zagrebu i okolici te na Banovini, a jedan na reaktiviranje programa iz prethodne godine.

S odjelima i odsjecima koji provode programe na nepokretnoj baštini unutar Službe za odjele izvan Zagreba 1 i Službe za odjele izvan Zagreba 2, ukupno je sredstvima koja je osigurao osnivač provedeno 68 programa.

Sredstva osigurana programom evidencije stanja i izrade troškovnika, na traženja nadležnih konzervatorskih odjela i uz odobrenje Uprave za zaštitu kulturne baštine, koristila su se za hitne i nepredviđene potrebe prema programima koji nisu dio plana programske djelatnosti Zavoda. Osim hitnih intervencija zbog oštećenja od potresa u 2020. godini, u sklopu navedenog programa su prema spomenutom protokolu obavljane i ostale potrebne intervencije.

Dodatnih pet programa koji se odnose na poslovne prostore Zavoda za koje je sredstva osigurao osnivač, djelatnici Službe proveli su u sklopu tekućeg i investicijskog održavanja.

Osim sredstava za radove koje je osigurao osnivač, sredstva su za niz programa osigurala tijela lokalne i područne samouprave, administrativne crkvene jedinice, javne ustanove i zavodi, muzeji, kazališta i drugi. S vanjskim je investitorima 2021. godine sklopljeno 19 ugovora, od kojih se šest odnosilo na sufinanciranje ili dodatno financiranje radova na kulturnim dobrima uključenima u programsku djelatnost Zavoda sredstvima koje je osigurao osnivač.

Djelatnici svih ustrojstvenih jedinica Službe za nepokretnu baštinu su kao članovi interinstitucijskih stručnih timova obavili preglede i procjenu šteta na zaštićenim kulturnim dobrima oštećenima u potresima u 2020. godini.

Odjel za graditeljsko naslijeđe

Odjel za graditeljsko naslijeđe ustrojen je 1. kolovoza 2017. ponovnim spajanjem Odjela za interventni pristup graditeljskom naslijeđu i Odjela za integralni pristup graditeljskom naslijeđu. U Odjelu za graditeljsko naslijeđe radi jedanaest djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme (dvoje djelatnika više u odnosu na prethodnu godinu). Djelatnost Odjela za graditeljsko naslijeđe objedinjuje provođenje svih faza programa zaštite i očuvanja kulturne baštine na području graditeljskog naslijeđa i arhitektonske struke.

Djelatnici Odjela organiziraju provedbu programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara, pri čemu sudjeluju u pripremi i provođenju postupaka javne nabave, izrađuju arhitektonske snimke postojećeg stanja nepokretnih kulturnih dobara, sudjeluju u konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i izradi konzervatorskih elaborata te izrađuju projektnu dokumentaciju za obnovu. Ovlašteni inženjeri arhitekture, u skladu s propisima koji uređuju građenje, koordiniraju i provode stručni i projektantski nadzor izvedbe radova u sklopu provedbe programa Odjela i drugih ustrojstvenih jedinica Zavoda. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih i građevinsko-tehničkih radova, izrađuju se stručni izvještaji o realizaciji programa. Djelatnici Odjela za graditeljsko naslijeđe organiziraju i vode radove na investicijskom održavanju svih poslovnih prostora na kojima djeluje Zavod.

U 2021. godini u sklopu djelatnosti Odjela realizirano je 26 programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara koje je financiralo MKiM, jedan program financiran je sredstvima Fonda solidarnosti Europske unije, a šest programa je stavljeno u status mirovanja.

Posebno mjesto među programima Odjela koje financira MKiM zauzimaju oni u sklopu kojih je dovršena zao-kružena faza radova ili čija je realizacija dovršena nakon višegodišnje provedbe.

Crkva sv. Benedikta u Hrastovljanu je dio kontinentalne sakralne graditeljske baštine 18. stoljeća čija je istaknuta vrijednost djelomična očuvanost barokne strukture sa žbukama i naličima. Na crkvi su dovršeni građevinsko-obrtnički radovi faksimilske rekonstrukcije sakristije, radovi na izvedbi drenaže u punom opsegu oko crkve te konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici ulaznog portala. Tijekom višegodišnjih zaštitnih radova, uz one izvedene 2021. godine, izrađen je elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i potrebna projektna dokumentacija, obavljani su radovi sanacije unutrašnjosti zvonika s međukatnim konstrukcijama i stubištima te građevinska sanacija jugoistočnog i sjeverozapadnog ugla lađe.

Hrastovljan, crkva sv. Benedikta. Portal prije i nakon radova. Snimke: N. Vasić, 2012. i I. Marinković, 2021.

Hrastovljan, crkva sv. Benedikta. Pogled sa sjeveroistoka na sakristiju prije i nakon radova. Snimke: N. Vasić, 2012. i I. Marinković, 2021.

Nadalje, završeni su složeni građevinski radovi rekonstrukcije baterijske kule Staroga grada Milengrada u Budinščini, kojima je obuhvaćeno prezidavanje, rekonstrukcije lica zida i otvora s lučnim nadvojem, uređenja vrha zida i završnog fugiranja. Djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju nastavili su s arheološkim istraživanjima dijela dvorišnog prostora zapadno od palasa.

Budinščina, Stari grad Milengrad. Gornja etaža baterijske kule prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, 2020. i 2021.

Na manastiru i crkvi sv. Nikole u Duzluku završeni su radovi na obnovi prozorskih otvora tambura. Obuhvatili su rekonstrukciju i konzervatorsko-restauratorske radove na kamenoj plastici prozora te ugradnju restauriranih i ostakljenih metalnih okvira prozora. U unutrašnjosti tambura djelatnici Restauratorskog odjela Osijek izveli su konzervatorsko-restauratorske radove na zidnom osliku.

Razorni potres koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. godine uvelike je ošteti i Zidanicu / ljetnikovac biskupa Josipa Galjufa u Ulici Nike Grškovića 23 u Zagrebu (upravna zgrada Zavoda). Radovi obnove započeti potkraj 2020. godine provedeni su u cijelosti, a propisani nadzori radova obnove proveli su se u sklopu osnovne djelatnosti Odjela.

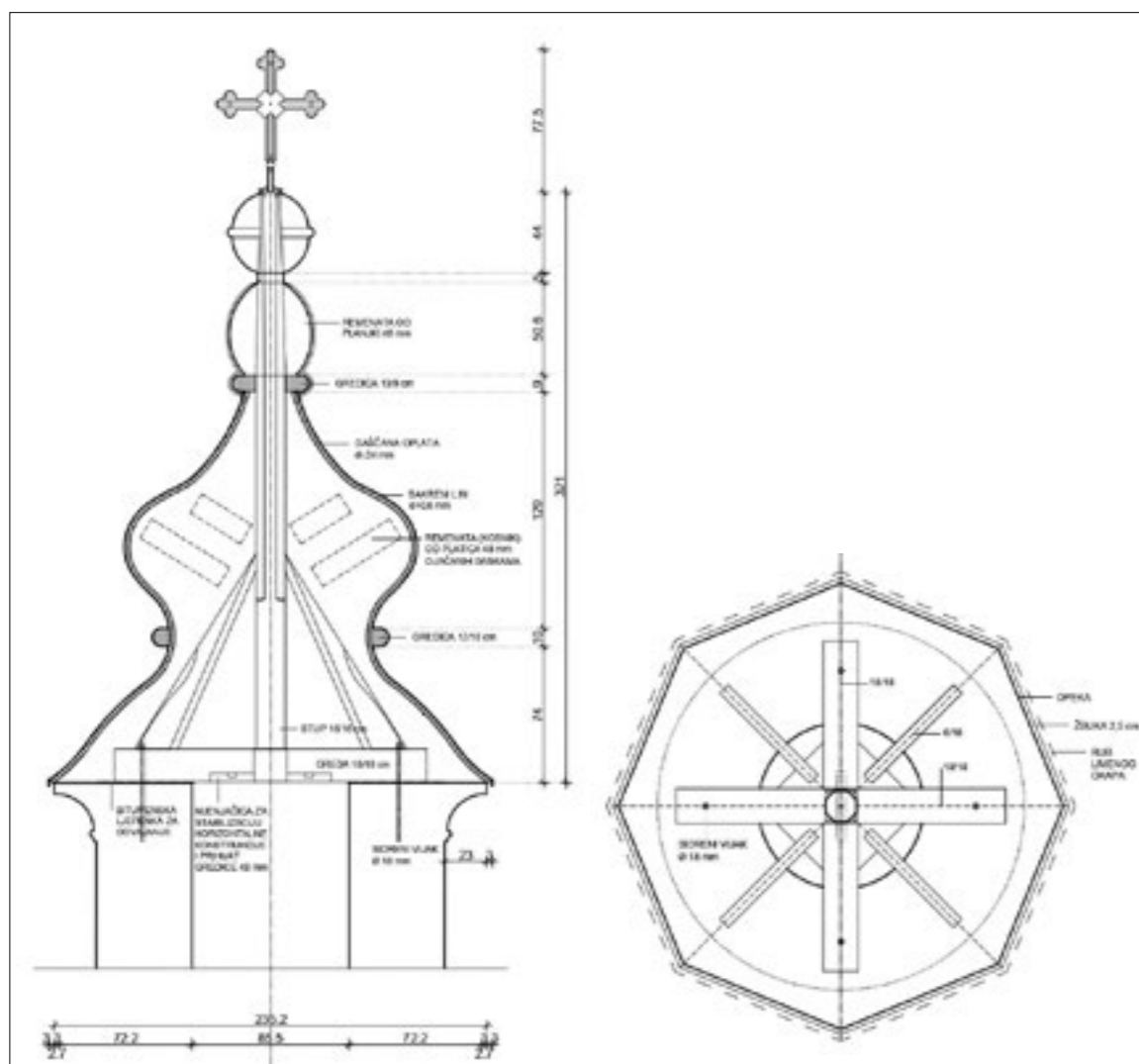

Zagreb, Nike Grškovića 23, Zidanica / ljetnikovac biskupa Galjufa. Štukodekoracija svoda tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: B. Mostarčić, 2021.

Veći dio djelatnosti Odjela u 2021. godini odnosio se na nastavak provedbe višegodišnjih programa koji uključuju već opisane poslove Odjela.

U ljekarni franjevačkoga samostana i crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu nastavljeni su građevinski i konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku. Rekonstrukcijom krovišta nad jugozapadnim krilom i ulaznim svodnim poljem te lukovice istočnog tornjića nastavljeni su radovi na obnovi krova cinktora crkve sv. Jurja u Lopatincu. Ujedno su izvedeni građevinsko-obrtnički radovi sanacije zatvorenog dijela cinktora.

Lopatince, župna crkva sv. Jurja, cinktor. Detalj lukovice. Izrada: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

Za kompleks crkve i cinktora sv. Marije Jeruzalemske u Trškom Vrhu izrađena je projektna dokumentacija za sanaciju zidane konstrukcije cinktora prema kojoj je i izveden manji dio radova.

Provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja zapadne plohe istočnog zida lađe i kontaktnih zona uz sjeverni i južni zid crkve sv. Martina u Martinšćini te konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenj plastici i ostakljenju južnog prozora svetišta.

Na ostacima crkve i pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Mikleuški dovršeni su radovi na rekonstrukciji sedilja i portala na južnom zidu svetišta uz pomoćne građevinske radove.

Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije. Sedilja prije i nakon radova. Snimke: T. Pleše, 2016. i T. Kućinac, 2021.

Nastavljeni su radovi konzerviranja i rekonstrukcije vanjskih gradskih zidova Staroga grada Jelengrada u Velikoj Ludini, posebno dio zida s južne strane u razini objekta sa svodovima. Program je proveden u suradnji s djelatnicima Odjela za kopnenu arheologiju sa sjedištem u Zagrebu Službe za arheološku baštinu.

Nastavak revizijskih arheoloških istraživanja te radova konzerviranja i rekonstrukcije zidne mase ostataka benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela na Rudini također se provodi u suradnji s djelatnicima Odjela za kopnenu arheologiju. Izvedena je razgradnja razrahljenih dijelova zidne mase i temelja, čišćenje sljubnica i nakon toga konzerviranje i rekonstrukcija temelja i zidne mase klaustra. Nakon tih radova je prostor zapunjen drobljenim kamenom.

Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela. Nalazište nakon radova. Snimka: Skimi64, 2021.

Za izradu projekta sanacije konstrukcije kuće Lovrenčić u Zagrebu provedeni su istraživački geotehnički radovi i ispitivanje stanja zidane konstrukcije te je izrađena cjelovita projektna dokumentacija za obnovu i prenamjenu kuće u Hrvatski muzej naivne umjetnosti.

Zagreb, Demetrova 18, kuća Lovrenčić. Projekt obnove (zapadno pročelje). Izrada: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

Na podnim mozaicima u prostoru stare sakristije kompleksa Eufrazijeve bazilike u Poreču izvedeni su radovi preventivnog konzerviranja. Izrađena je projektna dokumentacija za zamjenu krovišta krstionice te studija kojom su sistematizirani podaci, dokumentacija i saznanja nakon provedenih aktivnosti. Time su određena polazišta za konzervatorski pristup problematici daljnje prezentacije kompleksa i izvođenja pojedinih skupina radova.

Program koji je obuhvatio nastavak izrade projektna dokumentacije za rekonstrukciju i prenamjenu crkve sv. Julijana u Šibeniku ostvaren je u suradnji s Eparhijom dalmatinskom i Šibenskom biskupijom.

Za Stari grad Garič, koji je jedan od najvažnijih kasnosrednjovjekovnih burgova na tlu kontinentalne Hrvatske, izrađena je snimka izvedenog stanja pročelja i izvedbeni projekt rekonstrukcije otvora na središnjoj kuli.

Programska djelatnost Odjela u 2021. godini uključivala je i nove programe koji su obuhvatili mnoge aktivnosti na sanaciji šteta uzrokovanih potresom u Zagrebu (crkva sv. Katarine Aleksandrijske, palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, Hrvatski državni arhiv, Hrvatsko narodno kazalište, zgrada bivše Tvornice duhana Zagreb i dr.) te na Banovini.

Za potrebe obnove crkve sv. Katarine nabavljena je drvena građa za buduću obnovu korskih klupa te su izvedene pripreme aktivnosti za provođenje mjera statičke stabilizacije objekta.

Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch sagrađena je u drugoj polovici 18. stoljeća i jedna je od najstarijih i najvećih baroknih palača u Zagrebu. U palači od 1959. godine djeluje Hrvatski povijesni muzej, koji je zbog šteta od potresa u ožujku i prosincu 2020. godine zatvoren za javnost jer je narušena stabilnost nosive konstrukcije. Da bi se izradila cjelovita dokumentacija, izrađena je arhitektonska snimka postojećega stanja te su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su uključila arhivska i povijesno-umjetnička istraživanja, pregled stanja i analizu vanjštine i prostornoga rasporeda palače, izradu fotodokumentacije, sondiranje naliča, žbukanih slojeva i građe, pregled stanja drvenine, podnih obloga, metalnih elemenata i kaljevih peći. Prema dostupnoj arhivskoj dokumentaciji i rezultatima terenskih istraživanja, utvrđen je prethodni prostorni raspored i građevinske konstrukcije te su istraženi dekorativni elementi na pročeljima i u unutrašnjosti. Provedena su laboratorijska istraživanja te je pregledano stanje nosive konstrukcije. Rezultati istraživanja s valorizacijom, prijedlogom prezentacije i smjernica za obnovu predstavljeni su u elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Izrađena je cjelovita projektna dokumentacija za rekonstrukciju i sanaciju palače.

Zagreb, Hrvatsko narodno kazalište. Luk pozornice nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu podignuta je 1895. godine na nekadašnjem prostoru gradskog sajmišta, prema projektu arhitekata Ferdinanda Fellnera i Hermanna Helmera, autora brojnih reprezentativnih kazališnih i koncertnih zgrada u Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Gradnja kazališta bila je povjerena birou Hönigsberg i Deusch i Filip Erfort, a u ukrašavanju vanjštine i unutrašnjosti sudjelovali su brojni zagrebački i bečki obrtnici i umjetnici. Autor klesarskih radova je Ignjat Franz, a bečki umjetnici Rudolf Weyr i Franz Vogl izveli su arhitektonsku plastiku pročelja. Štukodekoraciju u prostoru gledališta osmislili su majstori Schmidt i Ruderich, oslike i pozlatu izveo je Josef Kott, dok su tapetarski radovi povjereni domaćoj tvrtki Bothe i Ehrmann. Strop gledališta oslikao je bečki slikar i dekorater Alexander Demetrius Goltz, a strop foajea na prvom katu Ivan Tišov. Svečani scenski zastor *Preporod hrvatske književnosti i umjetnosti* (poznatiji kao *Hrvatski preporod*) naslikao je Vlaho Bukovac.

Između 1967. i 1969. godine na zgradi su izvedeni opsežni radovi (izmjena i modernizacija instalacija, adaptacija uredskih prostorija, povećanje prostora orkestra te obnova interijera i eksterijera) prema projektu Božidara Rašice.

Potresi u 2020. godini prouzročili su oštećenja na štukodekoraciji i zidnim oslicama u interijeru te na dekorativnoj plastici pročelja zgrade. Najizraženija oštećenja koja su uzrokovala djelomično osipanje i povremeno otpadanje manjih dijelova ukrasa, što je ometalo svakodnevno funkcioniranje kazališta i izvođenje kazališnog programa, nalazila su se na luku između gledališta i pozornice.

Za ljetne stanke u programu Hrvatskoga narodnog kazališta, djelatnici Odjela za štuko na najoštećenijim dijelovima zidova gledališta i štukodekoracije luka pozornice izveli su konzervatorsko-restauratorske radove preventivne sanacije i stabilizacije oštećenja. Sanirane pukotine na zidovima gledališta i domodelirani dijelovi dekoracije, zbog najave sveobuhvatnijih radova na obnovi i potrebe da mjesta oštećenja ostanu vidljiva zbog projektiranja eventualnih ojačanja konstrukcije, nisu obrađeni pozlatom niti su tonski ujednačavani s drugim dijelovima površina.

Konzervatorsko-restauratorski radovi u interijeru Hrvatskoga državnog arhiva izvedeni su u velikoj čitaonici na završnom zidnom vijencu, pilastrima, podgledu galerije i ukladama na kosini stropa. Na pročelju zgrade radovima je obuhvaćeno djelomično uklanjanje girlandi na jugozapadnom stubu akroterija. Nakon sanacije oštećenja od potresa i statičkog ojačanja građevine, vraćene su na izvornu poziciju. Na zapadnom pročelju svjetlarnika zatvorene su pukotine u žbuci i rekonstruirani su nedostajući dijelovi štukaturnih elemenata na borduri vijenca i ukladama strehe krova. Također je proveden stručni nadzor obrtničkih radova tijekom izvođenja statičkog ojačanja i sanacije objekta.

Zgrada Tvornice duhana Zagreb nalazi se na zapadnom dijelu gradskoga središta, uz Klaićevu i Hofmannovu ulicu. Sagrađena je 1882. godine na prostoru Ciglane, tada rubnom dijelu grada, prema projektu inženjera Ruperta Melkusa. Kao tehnički suradnici na projektu su bili angažirani i Milan Lenuci i Aleksander Seć, dok je tehnološko rješenje pripremio Leopold Lipp.

To je samostojeća uglovnica L-tlocrta, čiji je zapadni dio sjevernog krila povezan s blokovskom izgradnjom duž ulice. Središnji, ulazni rizalit sjevernog pročelja sjevernog krila u osi je Primorske ulice. S južne strane dvorišni prostor građevine zatvara ostakljena zgrada poslovnog centra Adris, s uređenim trgom kojim se prilazi s jugoistočne strane. U oba su krila po tri etaže (suteran, prizemlje i kat), a osnovu njihove prostorne dispozicije čine centralno smještena stubišta uz koja su formirane velike hale i manje uredske prostorije. Visoko drveno potkrovlje zaključeno je mansardnim krovom. Vanjština zgrade oblikovana je kao neorenesansna dvokrilna palača, s pravilnim ritmom prozora, rizalitom istaknutih središnjih i krajnjih dijelova obaju krila. Na pročeljima su pojedini konstruktivni, ali i dekorativni elementi (prozori, parapeti, vijenci) istaknuti opekama. Plohe između njih su žbukane i ličene, dok je podnožje obloženo kamenom.

Zbog prepoznatljivih arhitektonskih, konstruktivnih, prostornih i oblikovnih odlika smatra se najcjelovitije očuvanom građevinom zagrebačke industrijske arhitekture.

Zgrada je oštećena u potresima 2020. godine. S obzirom na činjenicu da je građevina već bila napuštena i ispražnjena, nije bilo šteta na inventaru, no utvrđeni su veći statički problemi u gornjim dvjema etažama te na vanjštini. Oštećenja su prema broju i intenzitetu najvidljivija na stubištima, poprečnim nosivim zidovima, zabatnim zidovima i vijencima. Urušeni su dimnjaci i mjestimično je oštećena krovna konstrukcija i dijelovi pokrova. Osim šteta od potresa, na zgradi su vidljive i posljedice višegodišnjega neodržavanja (npr. oštećenja od vlage).

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine proveo je sustavna konzervatorsko-restauratorska istraživanja te je izrađen elaborat sa smjernicama za obnovu i prijedlogom potrebnih radova. Elaborat je obuhvatio detaljnu arhitektonsku dokumentaciju, povijesni pregled temeljen na arhivskim i povijesno-umjetničkim istraživanjima, pregled, analizu i fotografsko dokumentiranje postojećega stanja. Izrađena su i izvješća o laboratorijskim ispitivanjima materijala, dokumentacija sondiranja (stratigrafske sonde naliča, žbuka i građe), izvještaj termovizijskog snimanja, katalozi kamenih i drvenih elemenata, mišljenje o stanju nosive konstrukcije te detaljna grafička dokumentacija.

Prema Sporazumu o prijenosu prava upravljanja nekretninom (klasa: 940-06/20-01/0465, ur. broj: 532-06-01-01/4-21-3) od 8. veljače 2021. godine, Zavod je dobio pravo upravljanja zgradom bivše Tvornice duhana u Zagrebu. Sredstvima iz Fonda solidarnosti obuhvaćena je izrada prve faze projektne dokumentacije za obnovu zgrade u skladu sa Zakonom o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije, a odnosi se na cjelovitu obnovu konstrukcije. Navedenim Zakonom propisana je cjelovita obnova zgrade te je, sredstvima koje je osiguralo MKiM, izrađena i ostala projektna dokumentacija temeljena na elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, koja uključuje i prenamjenu prostora za potrebe Zavoda.

Zagreb, Tvornica duhana Zagreb. Snimka: V. Horvat, 1930. (arhiva MKM-a)

Zagreb, zgrada bivše Tvornice duhana Zagreb. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Programom Hitnih intervencija za potrebe sanacije šteta od potresa u Zagrebu i okolici te na Banovini obuhvaćeno je više zaštićenih kulturnih dobara u Sisku i Petrinji oštećenih u potresima 2020. godine.

Najveći broj građevina je u Petrinji i čini velik dio njezine stare jezgre koja potječe iz prve polovice 18. stoljeća, organizirane uz trg sa župnom crkvom i šetalištem. To su redom jednostavnije zgrade stambene namjene, prizemnice ili katnice, zaključene dvostrešnim krovom, skošenim na zabatnim stranama i glavnim pročeljem orijentirane prema ulici. Stilske odlike 18. i 19. stoljeća prepoznaju se u dekorativnim elementima glavnih pročelja. Programom su obuhvaćene i historicističke zgrade osnovne i zgrada srednje škole u Petrinji, građene i uređivane u 19. i 20. stoljeću, te kasnobarokna jednobrodna crkva sv. Nikole. Za 16 građevina (zgrada u Ulici Lj. Gaja 8; M. Gupca 23; V. Nazora 3, 5, 7, 8, 9 i 13; na Trgu dr. Franje Tuđmana 5, 9, 10, 11 i 12; crkva sv. Nikole u Ulici Gromova te osnovna škola u Ulici I. Gundulića 3 i srednja škola u Ulici I. Gundulića 5) izrađen je elaborat detaljnog pregleda s tehničkim rješenjem stabilizacije građevine, a na 14 građevina (zgrada u Ulici Lj. Gaja 8; M. Gupca 23; V. Nazora 3, 5, 7, 8, 9, 11 i 13; na Trgu dr. Franje Tuđmana 5, 9, 10 i 11 te crkva sv. Nikole u Ulici Gromova) izvedeni su hitni građevinski radovi osiguranja konstrukcije, podupiranje i radovi raščišćavanja.

U Sisku su navedenim programom bile obuhvaćene tradicijska stambena kuća s radionicom (danas zgrada Gradskoga muzeja Sisak), Holandska kuća, kuća Müller-Weiss te peterokutna kula i kaštel Staroga grada. Holandska kuća, danas Interpretacijski centar industrijske baštine Sisak, sagrađena je oko 1860. godine, na lijevoj obali rijeke Kupe, uz ulicu, sa zabatima na dvorišnom i uličnom pročelju. Pravokutnog je tlocrta, a oblikovanje pročelja u duhu tradicije flamske i nizozemske arhitekture izvedeno je opekom i zaglađenim žbukanim površinama. U blizini je i velika dvokatnica Müller-Weiss iz sredine 19. stoljeća, visoke ambijentalne i arhitektonske vrijednosti.

Stari grad u Sisku smješten je na utoku Kupe u Savu. Građen je od 1544. do 1550. godine, prema projektu talijanskih graditelja Petra od Milana, Dominika de Brescie i Petra de Castelnova. Utvrda ima pravilni geometrijski tlocrt u obliku trokuta s okruglim ugaonim kulama za teško topništvo. Građena je strogo funkcionalno, bez dekorativnih elemenata. Kasnije sagrađenim peterostranim bastionom sjeverno od tvrđave nastaje vanjsko dvorište koje s osnovnim trokutom čini tlocrtni oblik romba. Za zgradu Gradskoga muzeja Sisak i peterokutnu kulu Staroga grada izrađeno je mišljenje o stanju konstrukcije te tehničko rješenje za provedbu hitnih mjera, a na kući Müller-Weiss, Starom gradu Sisku i peterokutnoj kuli izvedeni su hitni građevinski radovi sanacije uz nadzor sanacije peterokutne kule.

Sisak, obala rijeke Kupe. Pregled i popis šteta od potresa. Snimka: J. Kliska, 2021.

Zaseban dio radova bili su zahvati na rokoko crkvi sv. Marije Magdalene u Selima, građenoj od 1759. do 1765. godine. Crkva je osobita po impozantnom pročelju s dva visoka zvonika, razvedenom tlocrtu i bogatoj opremi. Reprezentativna unutrašnjost ukrašena je bogatim štukodekoracijama i zidnim oslikom. Iza svetišta je potkraj 18. ili početkom 19. stoljeća sagrađena barokna kurija, jednokatna građevina pravokutnog tlocrta. Detaljno su pregledana oštećenja na crkvi, izrađen je izvještaj i tehničko rješenje za provedbu hitnih mjera osiguranja konstrukcije te je proveden nadzor radova.

Prema Ugovoru o korištenju nekretnine od 29. srpnja 2021. godine poslovne zgrade 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 63 unutar bivše vojarne „Dr. Ante Starčević“ dane su na korištenje Zavodu za potrebe čuvaonica javnih ustanova u kulturi kojima je osnivač Republika Hrvatska. U sklopu toga programa izrađene su snimke postojećega stanja za svih sedam zgrada te projektna dokumentacija cjelovite obnove zgrada 3, 5 i 63, s ciljem privođenja planiranoj namjeni. Izvedeni su radovi uklanjanja vegetacije oko svih zgrada te radovi građevinske sanacije zgrade 5, a uključili su zaštitu krovne konstrukcije izvedbom privremenog pokrova, sanaciju kapilarne vlage i temelja, izvedbu drenaže te obijanje unutarnje oštećene i dotrajale žbuke.

S drugim investitorima sklopljeno je pet ugovora, od čega tri za izradu projektne dokumentacije, jedan za konzervatorsko-restauratorske radove i jedan za usluge stručnog nadzora.

Temeljem ugovora sklopljenog sa Zavodom za obnovu Dubrovnika, nastavljen je rad na izradi projektne dokumentacije za rekonstrukciju ruševnoga ljetnikovca Gučetić-Lazarević u Rijeci dubrovačkoj.

S Hrvatskim povijesnim muzejom iz Zagreba ugovorena je izrada idejnog projekta obnove palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, a s Hrvatskim muzejom naivne umjetnosti iz Zagreba idejni projekt obnove kuće Lovrenčić i dopuna snimke postojećega stanja.

Prema ugovoru sa Šibenskom biskupijom, na katedrali sv. Jakova u Šibeniku izvedena je sedma faza konzervatorsko-restauratorskih radova. Zona obuhvata radova odnosila se na dva krajnja zapadna svodna polja glavnog broda i pripadajuće zone obaju lateralnih zidova u visini od florealnog vijenca do peta svoda. Konzervatorsko-restauratorski radovi obuhvatili su čišćenje kamene plastike (čišćenje laserom, mehaničko i hidromehaničko čišćenje) i uklanjanje neadekvatnih mortova i starih sljubnica.

Za investitora Javna ustanova Priroda Šibensko-kninske županije obavljene su usluge nadzora sanacije unutrašnjosti tvrđave sv. Nikole u Šibeniku.

Šibenik, katedrala sv. Jakova. Ostakljenje rozete nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2021.

Petrinja, ulica Vladimira Nazora. Zgrade na kućnim brojevima 3, 5, 7, 8, 9, 11 i 13 tijekom izvođenja hitnih radova osiguranja konstrukcije i podupiranja.
Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

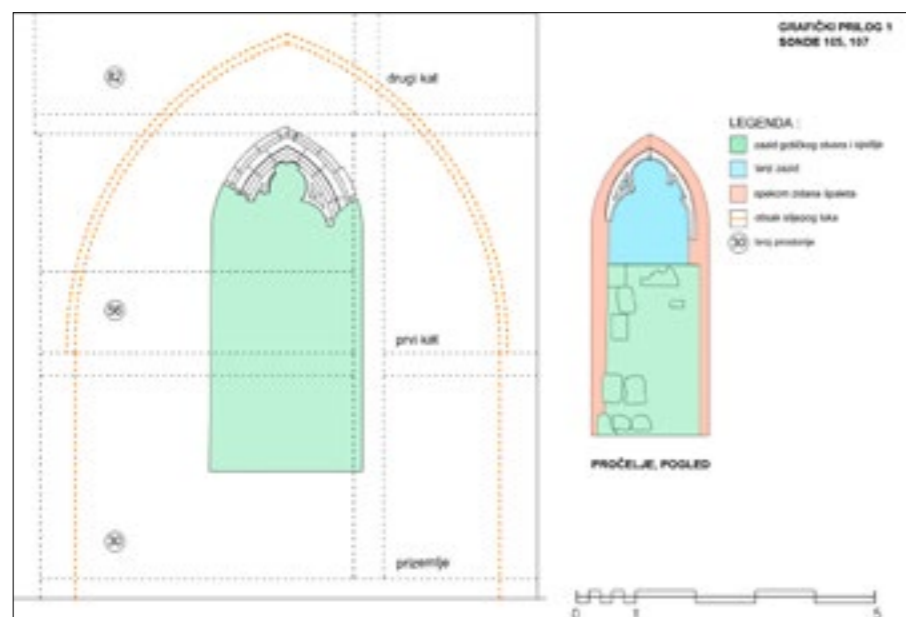
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine osnovan je 2018. godine, novom organizacijom rada unutar Zavodskih službi, odnosno reorganizacijom dotadašnjega Odsjeka za konzervatorska istraživanja i dokumentiranje nepokretne baštine iz Službe za istraživanje i dokumentaciju u Službu za nepokretnu baštinu. U Odsjeku je na puno radno vrijeme zaposleno šest djelatnika (tri konzervatora savjetnika povjesničara umjetnosti, dva viša i jedan konzervator povjesničar umjetnosti), a na pola radnog vremena jedna djelatnica (konzervator tehničar dokumentarist).

Opseg poslova Odsjeka obuhvaća evidenciju stanja na terenu, konzervatorska istraživanja (prikupljanje i obrada bibliografije, izrada ili dopuna povijesnih, povijesno-umjetničkih i arhivskih istraživanja, istraživanja na terenu, upućivanje materijala na analizu, određivanje stilske pripadnosti, utvrđivanje faza nastanka i slojevitosti nepokretnog kulturnog dobra), izradu konzervatorsko-restauratorskih elaborata i studija s valorizacijom i prijedlozima prezentacije te smjernica za obnovu. Poslovi Odsjeka uključuju unapređivanje teorije i metodologije konzervatorsko-restauratorske struke: obradu tema koje se odnose na zaštitu spomenika i sudjelovanje u izradama mišljenja o stanju spomenika i prethodnim radovima, dokumentaciju (izrada dosjea objekta, izrada fototečnih kartica i vođenje fototeke, izrada radnih fotografija tijekom rada na spomeniku) te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH). Također, djelatnici Odsjeka vode programe zaštite i očuvanja kulturne baštine na području nepokretne baštine, što obuhvaća organizaciju radova, izradu plana i programa, pripreme za provedbu postupaka nabave i praćenje radova te izvještavanje o obavljenim radovima.

Djelatnici Odsjeka su u 2021. godini bili voditelji deset programa financiranih sredstvima MKiM-a, a još četiri programa ugovorena su s ostalim investitorima. Na dva dodatna programa koje su vodili ostali djelatnici Službe za nepokretnu baštinu, sve ovogodišnje aktivnosti u cijelosti su proveli djelatnici Odsjeka te su ujedno bili voditelji provedenih istraživanja. Na programima drugih Odjela Službe surađivali su kao članovi timova.

Početkom godine dovršena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (Hrvatski povijesni muzej) i palače na Griču 3 (bivša zgrada Državnog hidrometeorološkog zavoda) u Zagrebu. Izrađeni su opsežni elaborati koji su objedinili rezultate provedenih arhivskih i povijesno-umjetničkih istraživanja, dokumentacije zatečenog stanja, analize prostornih i oblikovnih obilježja građevina, restauratorskog sondiranja, istraživanja povijesne opreme (klesani kameni dijelovi, peći, stolarija, metalni elementi) i laboratorijskih ispitivanja materijala, s prikazom pojedinih faza građevnog razvoja i prethodnih uređenja. Za potrebe buduće obnove, uz prijedlog prezentacije, dane su i detaljne smjernice za svaku palaču.

Zagreb, Grič 3, bivša zgrada Državnoga hidrometeorološkog zavoda. Grafički prikaz sondi 105 i 107 (nalaz gotičkog prozora). Izrada: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

Dovršena su još tri programa konzervatorsko-restauratorskih istraživanja s izradom elaborata iz 2020. godine financirana sredstvima ostalih investitora: Zagreb, pročelja sjevernog dvorišta Banskih dvora; Novi Vinodolski, župna crkva sv. Filipa i Jakova apostola i Kraljevica, Stari grad Zrinski s crkvom sv. Nikole.

Kraljevica, Stari grad Zrinski s crkvom sv. Nikole. Malo dvorište s bunarom. Snimka: J. Kliska, 2019.

Višegodišnja konzervatorsko-restauratorska istraživanja kavalira tvrđave u Slavanskom Brodu zaključena su izradom grafičke dokumentacije i elaborata. Zaključen je i dvogodišnji program konzervatorsko-restauratorskih istraživanja franjevačkog samostana i crkve sv. Petra i Pavla u Šarengradu. Sondiranjem pročelja provjereni su i potvrđeni nalazi prošlogodišnjih istraživanja interijera, a pronađeni su i neki novi arhitektonski elementi i tragovi starijih otvora. Potvrđeno je pretpostavljeno vrijeme gradnje zapadnog samostanskog krila iz 15. stoljeća, dok za istočno krilo rezultati analiza korištene građe upućuju na ranije razdoblje. Iz srednjovjekovnog doba datiraju i metalni novčići, pronađeni u zidu prozorskog otvora kata sjevernog krila.

U 2021. godini provedena su i konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti i pročelja crkve sv. Julijane u Tremi (povijesna i arhivska istraživanja, pregled i analiza zatečenoga stanja crkve i inventara uz izradu popratne fotodokumentacije te terenska, sondažna istraživanja). U prostoru svetišta na zidovima i svodu utvrđeno je postojanje starijega zidnog oslika iz 1746. godine. Pronađeni su i dijelovi višekratno ličenog starijeg tabulata. Ugovorena je izrada projekta drenaže i projekta odvodnje oborinskih voda te fotogrametrijsko snimanje i lasersko 3D skeniranje crkve i okoline za izradu projektne i konzervatorsko-restauratorske dokumentacije.

Nova crkva s dvoranom bratovštine nalazi se u povijesnoj jezgri grada Šibenika. Sakralni kompleks nastajao je od sredine 15. do sredine 18. stoljeća. Čine ga monumentalna, renesansna, jednobrodna crkva uz koju je smještena pravokutna, dvoetažna gotička zgrada s nekadašnjom dvoranom bratovštine Santa Maria Valverde na prvom katu. Između njih je atrij s kolonadom, a nad njegovim sjeveroistočnim dijelom visoki zvonik, dovršen 1753. godine.

Smatra se da je ta crkva posljednji projekt Nikole Firentinca. U cijelosti je građena kamenom s bogato profiliranim klesanim detaljima otvora i dekoracijom. Raskošno je uređena i njezina unutrašnjost, u kojoj se ističe drveni kasetirani tabulat s rezbarenim i oslikanim poljima s prikazima anđela i prizorom Krunjenja Bogorodice, rad šibenskih slikara Jeronima Mondelle, Andrije Sisanovića i Ivana Bojkovića (početak 18. stoljeća). Prizori iz Bogorodičina života, uz starozavjetne proroke i kraljeve, tema su i oslika gornje polovice zidova crkve. Izravno na kamenu izveli su ih Mihovil Parkić i Antun Moneghin 1628. godine. Vrlo je vrijedan i kamenerelief „Oplakivanje“, tj. „Polaganje Krista u grob“, na pročelju prvog kata zvonika prema atriju, koji se može pripisati Jurju Dalmatincu ili Nikoli Firentincu. Prema stilskim odlikama i umjetničkom izričaju izdvajaju se i kamenereliefi koji pripadaju građevini s dvoranom bratovštine, kamena propovjedaonica i gotički reljef *Pietà*, u visokopoloženoj niši na uglu zida kuće.

Tijekom 2021. godine provedena su opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja (s ciljem što boljeg spoznavanja građevinske povijesti i uređenja kompleksa). Pregledane su arhivska građa i stručna literatura, utvrđeno je zatečeno stanje te je analizirano oblikovanje vanjštine i prostornog rasporeda. Izrađena je i detaljna fotografska i grafička dokumentacija. Istraživanjima su dodani i oslici na kamenu zidu lađe crkve te zidna obojenja i žbukani slojevi ostalih prostora. Detaljno je pregledano stanje kamene građe i dekorativnih kamenih elemenata na pročeljima i u unutrašnjosti sklopa. Dio istraživanja bio je usmjeren i na rezbareni drveni polikromirani tabulat crkve, drveni oslikani strop u sakristiji te ostali sačuvani inventar i liturgijsku opremu. Obavljene su i laboratorijske analize pigmenata, veziva i građe. Rezultati svih istraživanja, zajedno s valorizacijom, prijedlogom prezentacije i smjernica za obnovu, bit će osnova za izradu projektne dokumentacije.

Šibenik, Nova crkva. Detalj oslika trijumfalnog luka tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Snimka J. Kliska, 2021.

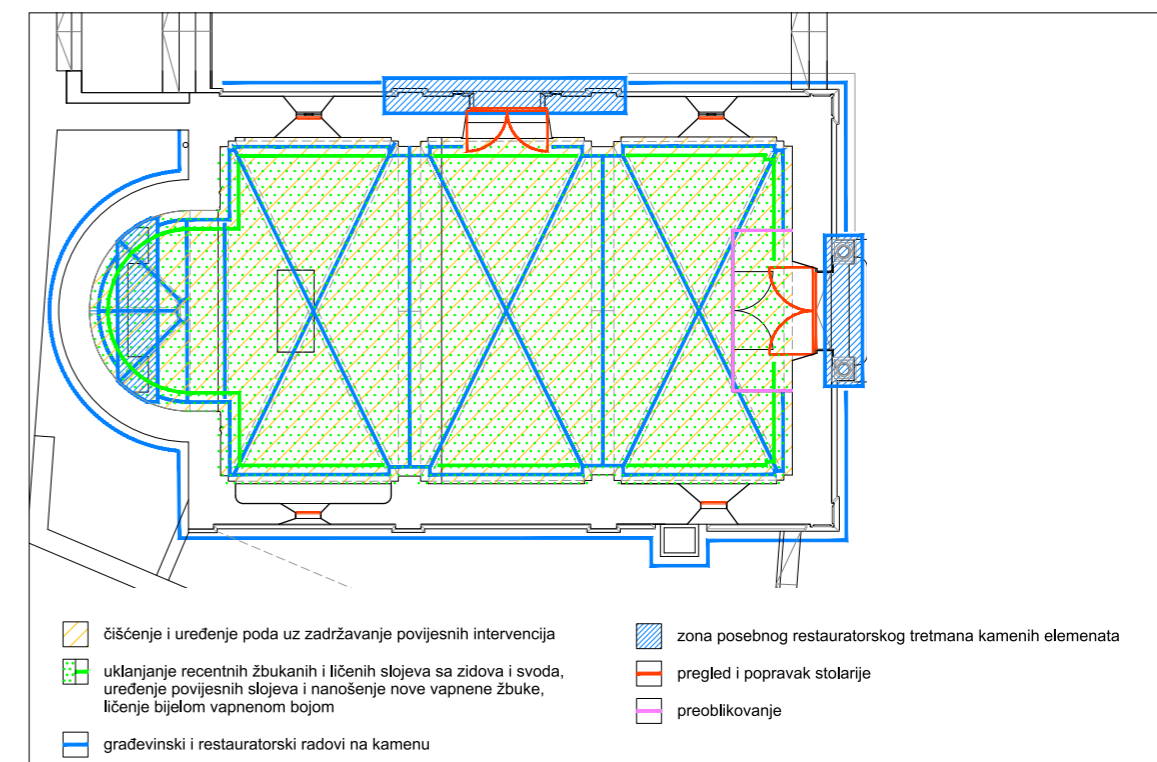
Crkvu Sv. Spasa u Dubrovniku dala je izgraditi gradska uprava kao zavjet nakon razornog potresa 1520. godine, o čemu svjedoči monumentalni natpis na pročelju. Radovi su trajali od 1520. do 1528. godine.

Crkva se nalazi u zapadnom dijelu povijesne jezgre, u blizini Vrata od Pila, oblikujući početak poteza sjeverne građevinske linije glavne ulice. Pravokutnog je tlocrta, s polukružnom apsidom, orijentirana sjever – jug. Unutrašnjost crkve podijeljena je u tri traveja s križno-rebrastim svodom i pojasnicama oslonjenima na pilastre. Vanjština crkve, s nizom detalja arhitektonske plastike, iskazuje vrsnoću umjetničkoga sloga korčulanskoga majstora Petra Andrijića, s kojim je, prema dokumentima, sklopljen ugovor o gradnji.

Sv. Spas smatra se prvom stilski cjelovitom renesansnom građevinom u Dubrovniku, jer je dotad u graditeljskim ostvarenjima na dubrovačkom području uglavnom prevladavao gotički stil. Prema tzv. trolisnom pročelju, odnosno zabatu u obliku trolista, pribraja se tipološkoj skupini istočnojadranskih crkava iz 15. i 16. stoljeća koje prate predloške renesansnih arhitektonskih izvorišta talijanskih središta.

U 2021. godini provedena su opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja (koja su obuhvatila dopunu postojeće arhitektonske dokumentacije, arhivska i povijesno-umjetnička istraživanja, pregled i sondiranje građevine te klesanih kamenih elemenata, kao i pripadajućega inventara, s ciljem izrade elaborata s prijedlogom radova).

Izrađena osnovna konzervatorska dokumentacija bit će podloga za izradu daljnje dokumentacije te planiranje i izvođenje svih potrebnih radova na sveobuhvatnoj obnovi crkve.

Dubrovnik, crkva Sv. Spasa. Tlocrt prizemlja s prijedlogom radova. Izrada: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

U Draguću su izvedeni građevinski radovi sanacije trijema pred ulazom u crkvu sv. Roka (zamjena pokrova, nabava i klesanje kamenog stupa, djelomična zamjena drvene konstrukcije krova) i uređeno je kameno popločenje poda. Izvedeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku, prije svega na prikazima gornjega registra obaju bočnih zidova te na osliku nad ulazom u crkvu. Prije čišćenja oslika provedena je laboratorijska analiza uzorka gljivica, a ispitana je i starost drvene građe krova trijema pred crkvom (očuvan je dio građe s početka 17. stoljeća).

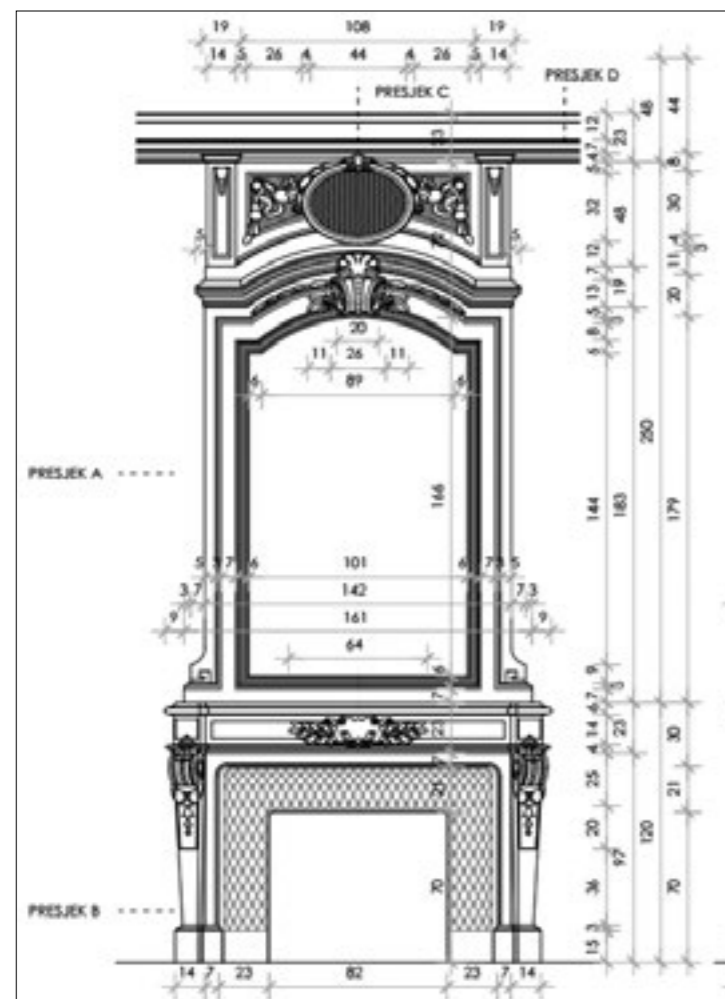

Za izradu projektne dokumentacije obnove zagrebačkih gornjogradskih palača i sanaciju šteta od potresa iz 2020. godine, obavljena su i konzervatorsko-restauratorska istraživanja palače Bužan (Opatička 8), palače Pongratz (Visoka 22) i cijeloga arhitektonskog sklopa Banskih dvora. Istraživanja su uključila izradu povijesne studije, analizu postojećega stanja, građevinsko i restauratorsko sondiranje unutrašnjosti i pročelja, analizu rezultata istraživanja te izradu prijedloga prezentacije sa smjernicama za obnovu.

Za palaču Bužan pokazalo se da su od prvotne palače iz 18. stoljeća sačuvani samo zidovi, ali da je tlocrtni raspored konačno definiran u obnovi 1941. – 1943., s kontinuiranim arkadnim hodnikom uz dvorišna pročelja, kad su izvedena i nova armiranobetonska stubišta te su u cijeloj zgradi ugrađeni novi elementi izrađeni u umjetnom kamenu (okviri prozora, vrata, portala, ograda, oplata stupova, baza i kapitela), štukature na stropovima te kompletno nova unutarnja i vanjska stolarija.

Zagreb, palača Bužan. Projekt obnove i dogradnje. Izrada: Bruno Bauer, 1941. (Državni arhiv u Zagrebu)

Prema podacima iz prethodno izrađene povijesne studije za palaču Pongratz, te analizom elemenata povijesnog oblikovanja i sondiranjem, potvrđen je pretpostavljeni građevinski razvoj. Ispitani su slojevi zidova i međukatnih konstrukcija s ciljem utvrđivanja materijala i tehnika gradnje te pozicija i izmjena formata otvora, kao i slojevi obojenja, uređenje i oprema iz pojedinih faza.

Zagreb, palača Pongratz. Nacrtni kamina u salonu na prvom katu. Izrada: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima Banskih dvora utvrđena je kronologija gradnje sklopa, od najranijih struktura sačuvanih u elevaciji, koje su pripadale kući Petra Zrinskog iz 17. stoljeća (fragmenti kamenih okvira, zazidane arkade), preko dviju baroknih palača iz 18. stoljeća, klasicističke obnove južne palače početkom 19. stoljeća, gradnje Mažuranićeva krila prema Matoševoj ulici, kao i Tomašićeva kamenog stubišta iz 1910. – 1912., te ostalih zahvata na sklopu do današnjih dana. Cilj sondiranja zidova i stropova bio je također utvrditi postojanje zidnih oslika, obradu i obojenje zidnih ploha, štukatura, stolarije i bravarije. Zidni oslici pronađeni su u nekoliko prostorija, ali se likovnom vrijednošću ističu oni na stropu tzv. Plavog salona, gdje su prikazani florealni motivi i arabeske, a datirani su u 19. stoljeće.

Zagreb, Banski dvori. Sonda s prikazom ornamentalnog oslika u tzv. Plavom salonu. Snimka: I. Marinković, 2021.

Još dvije zagrebačke građevine koje su stradale u potresima (?), bile su dijelom programskih aktivnosti djelatnika Odsjeka u 2021. godini. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja u svrhu izrade konzervatorske studije obavljena su za Palaču bogoštoljia i nastave (danas Hrvatski institut za povijest). Uz obradu arhivske i pisane građe, analize zatečenoga stanja, pregled opreme i inventara te detaljna istraživanja reprezentativnih prostorija (Renesansne sobe, Zlatne dvorane i Pompejanske dvorane), predloženi su potrebni radovi i dane smjernice za obnovu.

Potkraj 2021. godine ugovoren je novi program, koji su financirali vanjski investitori: konzervatorsko-restauratorska istraživanja Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. Započelo se s prikupljanjem relevantne literature i povijesno-umjetničkim istraživanjima te s izradom detaljne fotodokumentacije postojećega stanja.

Dubrovnik, crkva Sv. Spasa. Zatečeno stanje pročelja. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Odjel za zidno slikarstvo i mozaik

Temeljna djelatnost Odjela za zidno slikarstvo i mozaik je konzerviranje i restauriranje zidnih oslika i mozaika, što se najvećim dijelom provodi *in situ*, a manjim dijelom u radionicama Odjela u Zagrebu, Rijeci i Dubrovniku. Na Odjelu je u 2021. godini bilo zaposleno 13 stručnih djelatnika: dvoje u riječkoj radionici, dvoje u dubrovačkoj te devet u zagrebačkoj radionici.

Uz izravan rad na kulturnoj baštini, Odjel organizira i provodi dokumentiranje vlastitih poslova (prije, tijekom i nakon radova), a prema potrebi i konzervatorsko-restauratorski nadzor radova drugih izvođača. Svaka radionica Odjela pohranjuje dokumentaciju o izvedenim radovima u organizirane zbirke: zbirku dosjea o radovima, zbirku fotografija (CD i DVD), zbirku nacrti (grafička dokumentacija istraživanja, zatečenog stanja i radova) i zbirku elaborata. Odjel ima i priručnu knjižnicu s potrebnom stručnom literaturom iz djelatnosti Odjela.

Tijekom 2021. godine djelatnici zagrebačkoga Odjela radili su na sedam programa koje je financiralo MKiM: provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti crkve sv. Martina u Dubravi, na zidnim slikama crkve Majke Božje Koruške u Križevcima i u Palači bogoštovlja i nastave (Hrvatski institut za povijest) u Opatičkoj 10 u Zagrebu u svrhu izrade povijesne studije. Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu i u župnoj crkvi sv. Jurja u Lovranu. Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnoj slici pjevališta župne crkve Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije i na zidnoj slici u Atelijeru Meštrović u Mletačkoj 8 u Zagrebu završeni su tijekom 2021. godine.

Djelatnici zagrebačke radionice sudjelovali su i kao članovi tima na još 11 programa ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

Djelatnost zagrebačkoga Odjela u 2021. godini može se predstaviti dovršenim konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnoj slici u Atelijeru Meštrović u Zagrebu i na pjevališnoj zidnoj slici župne crkve Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi.

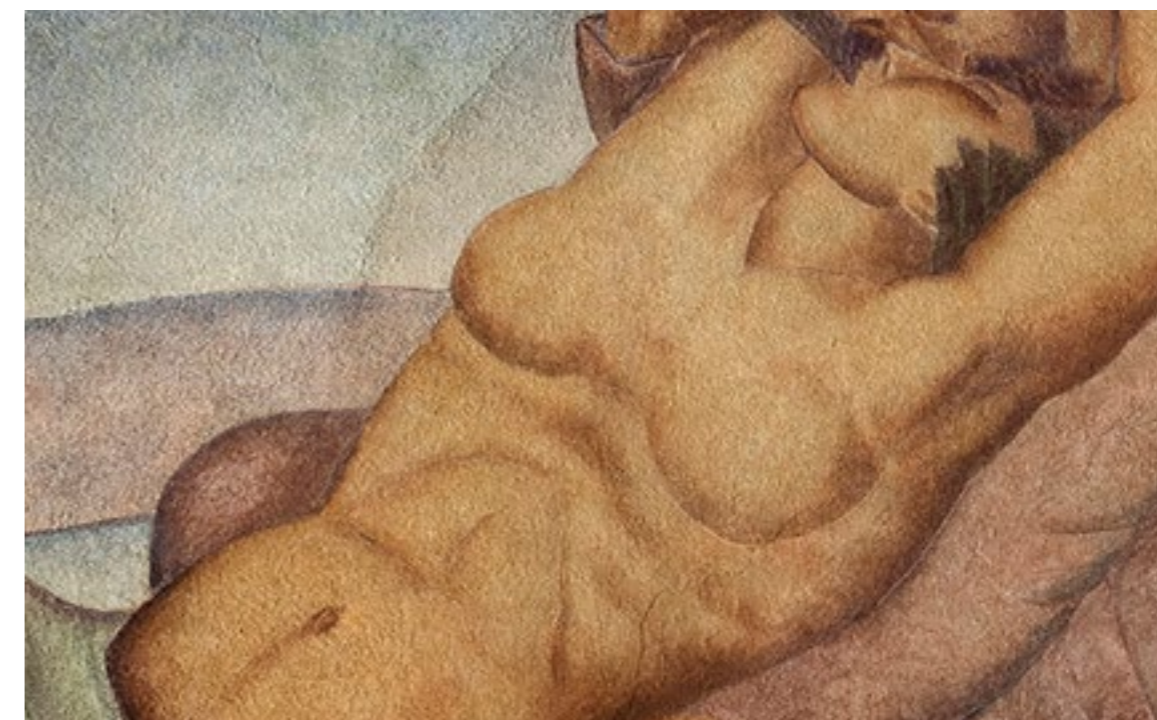
Današnji Atelijer Meštrović u Mletačkoj 8 nastao je prema projektu Ivana Meštrovića 1924. godine pregradnjom dviju kuća iz druge polovice 18. stoljeća. Uz južni rub parcele izgrađen je otvoreni atrij za izlaganje njegovih skulptura, a iza njega jednokatni kiparski atelijer. Adaptaciju je vodio Viktor Kovačić, a dovršio Harold Bilinić. Nacrt za kamena ulazna vrata 1925. godine izradio je Drago Ibler. Sklop je prenamijenjen u izložbeni prostor prema projektu Miroslava Begovića te je od 1963. godine otvoren za javnost.

Svod nekadašnje spavaće sobe na prvom katu kuće oslikan je između 1925. i 1927. godine motivima Meštrovićevih litografija „Harmonija“, „U povjerenju“, „Idila“ i „Ljubavnici“, a naslikao ih je Joza Kljaković uz pomoć slikara Jurja Plančića.

Zagreb, Mletačka 8, Atelijer Meštrović. Proba čišćenja zidnog oslika. Snimka: A. Filip, 2021.

Zidne slike na svodu izvedene su tehnikom *fresco-secco*, s po jednom scenom u svakom polju. Oslík je potamnio od naslaga nečistoće i čađe, a na *secco* slikanim dijelovima vezivo je oslabjelo, pigment je površinski otpao i oslik je djelovao izbljeđeno. Pukotine nastale u potresima 2020. godine još su više oštetile južno i sjeverno polje te kutove svoda.

Konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnom osliku pridodane su i probe čišćenja i čišćenje zidnog oslika, učvršćivanje i reintegracija žbuknog i slikanog sloja. Tim radovima uspješno su uklonjeni i sanirani nedostaci u svim slojevima, a osliku i prostoriji u kojoj se nalazi vraćena je izvorna reprezentativnost.

Zagreb, Mletačka 8, Atelijer Meštrović. Detalj zidnog oslika tijekom i nakon čišćenja. Snimke: A. Filip i G. Tomljenović 2021.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije. Zidni oslik pjevališta prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2016. i J. Kliska 2021.

Ivan Krstitelj Ranger jedan je od najvažnijih predstavnika kasnobaroknoga zidnog slikarstva na području Hrvatske. Iako porijeklom iz austrijskoga Tirola, najveći se dio njegova slikarskog opusa nalazi u pavlinskim crkvama sjeverozapadne Hrvatske. U Lepoglavu je, kao obrazovani slikar, stigao polovicom dvadesetih godina 18. stoljeća, gdje je u sklopu pavlinskoga samostana formirao vlastitu, tzv. pavlinsku slikarsku školu.

Zidna slika na pjevalištu crkve Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije nadahnuta je posljednjom knjigom Novoga zavjeta, Ivanovim Otkrivenjem ili Apokalipsom. Prikazani su 24 starješine i četiri bića koji se klanjaju Spasitelju (prikazanom kao Janje na knjizi sa sedam pečata). Djelo visoko 2,2 metra proteže se preko južnog, zapadnog i sjevernog zida pjevališta iznad istodobno oslikanih naslona korskih klupa. S raskošnim likovnim prikazom na zidovima svetišta crkve i slikama na korskim klupama, zidna slika na pjevalištu najveći je Rangerov kristološki slikarski ciklus.

Zbog požara i obližnje eksplozije streljiva njemačke vojne kompozicije 1945. godine, zidna slika na pjevalištu znatno je stradala. Bila je izložena i dugotrajnom utjecaju oborinske vlage te je više od polovice slike na sjevernom zidu potpuno propalo. Oštećenja su zbog istoga uzroka prisutna na južnom i zapadnom zidu.

Zavod je počeo s provedbom konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnoj slici 2016. godine. Izrađena je fotografska i grafička dokumentacija zatečenog stanja te su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja i sanirane nečistoće. Tonirani naknadni žbukani sloj, ukupne veličine oko 7 m², koji se najvećim dijelom nalazio na sjevernom te manjim dijelom na zapadnom i južnom zidu pjevališta, primjenom konzervatorsko-restauratorskih tehnika je istanjen, završno obrađen ili uklonjen s izvornoga slikanog sloja. Prema zatečenom stanju je na mjestima oštećenja učvršćen i nadoknađen izvorni žbukani sloj novom vapneno-pješčanom žbukom. Površine naknadnih žbukanih slojeva završno su tonirane okolnim tonom izvornoga žbukanih sloja.

Prema prethodno provedenim tehnološkim probama i skicama rekonstrukcije izvedena je nadoknada žbukanih slojeva te bojenog i slikanog sloja na mjestima oštećenja. Obnovljen je pjevališni prozor, a radi zaštite zidova pjevališta od agresivne insolacije, na prozorska su stakla postavljene UV zaštitne folije.

Radovima u 2021. godini dovršen je višegodišnji program Zavoda na pjevalištu lepoglavske crkve Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije.

Djelatnici riječkoga dijela Odjela radili su u 2021. godini na dva programa financirana sredstvima MKiM-a. Nastavljena je realizacija višegodišnjega programa u crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu i u Muzeju grada Rovinja (palača Califfi).

S vanjskim investitorima ugovoreni su radovi na četiri programa. Dovršena je druga faza radova na izradi replike mozaika Ede Murtića u bazenu na platou zgrade Ministarstva mora, prometa i infrastrukture u Zagrebu. Provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na zidnim slikama u crkvi sv. Marije Formoze u Puli, u crkvi sv. Tome u Rovinju i na tri mozaika u sklopu spomenika palim borcima i žrtvama fašizma u Plovaniji.

Djelatnici riječke radionice sudjelovali su kao članovi stručnog tima na pet programa ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

Djelatnost riječke radionice u 2021. godini može se predstaviti konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnom osliku crkve sv. Vincenta u Svetvinčentu i radovima na mozaiku Ede Murtića na platou zgrade Ministarstva mora, prometa i infrastrukture u Zagrebu.

Mozaik Ede Murtića (1921. – 2005.) nalazi se unutar bazena / fontane ispred zgrade Ivana Vitića (danas Ministarstva mora, prometa i infrastrukture), popularno zvane Kockica (Prisavlje 14, Zagreb). Izvedena 1968. godine, ta je umjetnička intervencija oplemenila prostrani sjeverni plato, nastavljajući se na interijer čije je uređenje koordinirao Raul Goldoni, oblikujući ga u estetici visokog modernizma djelima Jagode Buić, Dušana Džamonje, Stevana Luketića, Zlatka Price i Ede Murtića.

Sastavljen od 64 polja, mozaik je izveden od staklenih kockica proizvedenih u Fažani, dok su one zlatne proizvedene na talijanskom Muranu. Šarenilo konkavno-konveksnih polja akcentuirano je s nekoliko polja ukrašenih apstraktnim elementima.

Uz suglasnost nositeljice autorskih prava Goranke Vrus Murtić, izvedena je faksimilska rekonstrukcija teško oštećenog mozaika, kao jedini mogući način vraćanja njegova izvornog izgleda. Dijelovi rekonstruiranog mozaika, pripremljeni u radionici lijepljenjem staklenih kockica u inverziji na papir, dopremljeni su na mjesto montaže. Na podu prethodno saniranog bazena je, prema dokumentaciji zatečenog stanja, označen položaj svih polja mozaika, nakon čega su počeli radovi montaže. Radovi koje je naručilo Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture RH su dovršeni, čime se Zavod pridružuje obilježavanju stote godišnjice rođenja Ede Murtića, velikana hrvatskoga apstraktnog slikarstva.

Zagreb, plato zgrade Ministarstva mora, prometa i infrastrukture. Mozaik tijekom završnih radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Crkva sv. Vincenta u Svetvinčentu jednostavnog je tlocrta s tri upisane apside, čija je unutrašnjost oslikana ranogotičkim ciklusom zidnih slika posvećenih sv. Vincentu. Zidne slike datirane su u 13. stoljeće i rad su majstora Ognobenususa Trevisanusa, potpisanog na osliku u desnoj apsidi. Crkva je tijekom vremena više puta pregrađivana, a jedna od važnijih preinaka je dogradnja sakristije u 15. stoljeću. Zidne slike iz 13. stoljeća višekratno su preslikane, a početkom 20. stoljeća u dva su navrata izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi u kojima su uklonjeni preslici.

Djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik od 2013. godine provode konzervatorsko-restauratorske radove kojima je obuhvaćeno istraživanje zidnog oslika, preventivno konzerviranje, monitoring stanja, izrada arhitektonske snimke postojećega stanja i ostale potrebne dokumentacije. Da bi se smanjila visoka koncentracija vlage koja nepovoljno utječe na oslik, u crkvi je izvedeno više građevinskih intervencija.

Konzervatorsko-restauratorskim radovima u 2021. godini obuhvaćeno je mehaničko uklanjanje naknadnih restauratorskih žbuka na južnom zidu crkve, preventivna zaštita i konsolidiranje izvornih žbuka. Započeto čišćenje površine zidnog oslika nastavit će se i sljedećih godina.

Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta. Zidni oslik tijekom radova. Snimka: T. Šaina, 2021.

Djelatnici dubrovačkoga dijela Odjela u 2021. godini realizirali su tri programa financirana sredstvima MKiM-a.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u Kući Bukovac u Cavtatu (Muzeji i galerije Konavala) i u kapeli Rođenja Marijina u Kneževu dvoru u Dubrovniku. U Biskupskoj palači (palača Sorokočević) u Dubrovniku tijekom 2021. godine završeni su višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama.

Djelatnici dubrovačkoga dijela Odjela sudjelovali su i kao dio tima na još jednom programu Službe za nepokretnu baštinu. Njihova djelatnost u 2021. godini može se predstaviti konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama u Biskupskoj palači (palača Sorokočević) u Dubrovniku.

Nekadašnja palača obitelji Sorokočević, a sadašnja Biskupska palača, nalazi se u jugoistočnom dijelu povijesne jezgre Dubrovnika u četvrti Pustijerna. Smještena je sučelice katedrali Velike Gospe. Palaču je sagradila obitelj Sorokočević sredinom 15. stoljeća, no s vremenom je u nekoliko navrata znatno graditeljski izmijenjena. Od početka gradnje do konačnog uobličenja nakon velikoga potresa 1667. godine postupno joj je uvećavan tlocrtni obuhvat i visina, a posebice je preoblikovan unutarnji raspored i oprema prostora. U svojoj do danas očuvanoj cjelini, palača ima specifičan oblik i pretežito barokne stilske karakteristike.

Osamdesetih godina prošloga stoljeća, u svrhu obnove palače, ponovo teško stradale i iseljene nakon potresa 1979. godine, Zavod za restauriranje umjetnina pod vodstvom akademika Vladimira Markovića počeo je s provedbom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Nedugo prije početka Domovinskoga rata demontirani su i premješteni dijelovi njezine opreme (slike, namještaj, oslikani drveni stropovi). Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja dovršen je 1993. godine.

Do 2000. godine sredstvima i u organizaciji Zavoda za obnovu Dubrovnika dovršena je izrada projektne dokumentacije za obnovu palače, a nedugo zatim počeli su građevinski radovi na njezinoj obnovi.

Usporedno s početkom građevinskih radova počele su i aktivnosti Zavoda na konzerviranju i restauriranju umjetnina koje su bile pohranjene u njegovim čuvaonicama.

Djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik od 2003. godine aktivno su sudjelovali u zaštitnim konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama i štukaturi palače, a od 2008. godine Zavod je preuzeo samostalni program konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama i štukaturi. Nakon provedenih istraživanja, izrade dokumentacije s prijedlozima za obnovu i dovršenoga čišćenja preliča na zidnom osliku stubišta, 2018. godine dovršeni su radovi retuša i rekonstrukcije te povrat i prezentacija demontiranih dijelova oslika u prostorijama u zapadnom dijelu palače. Površine zidova ulaznog prostora i stubišta pripremljene su za nastavak retuša i rekonstrukcije zidnog oslika prema pripremljenoj dokumentaciji.

Iste godine izvedeni su opsežni i složeni radovi povrata svih restauriranih umjetnina. Ujedno su dovršeni i konzervatorsko-restauratorski radovi na štukodekoraciji, a izvođenje radova na zidnim slikama u stubištu nastavljeno je i nakon početka aktivnoga korištenja palače.

Tijekom 2021. godine dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi završne prezentacije zidnih slika u stubištu i predvorju palače. Prezentacija zidnog oslika u prostoru stubišta temeljila se na dopuni oštećenja rekonstrukcijom geometrijskih formi uklada te dopuni oštećenih dijelova slikane *bugnato* dekoracije. Stropni oslik u predvorju palače rekonstruiran je u temeljnim tonovima na dijelovima na kojima su nedostajali florealni ukrasi i figuralni prikazi, a preostali dio geometrijskih formi profiliranih okvira ponovljen je u koloritnoj ljestvici izvornika. Središnjem stropnom ovalnom medaljonu lazurno je rekonstruiran plavičasti ton neba, čime je postignuta cjelovitost prikaza.

Opisanim radovima dovršen je dugogodišnji opsežni program konzervatorsko-restauratorskih radova koje je Zavod izvodio na zidnom osliku i Biskupskoj palači u cjelini.

Dubrovnik, Biskupska palača (palača Sorkočević). Oslík zapadnog zida stubišta prije i nakon radova. Snimke: K. Gavrić, 2018. i Lj. Gamulin 2021.

Dubrovnik, Biskupska palača (palača Sorkočević). Oslík zida stubišta nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Zagreb, Mletačka 8, Atelijer Meštrović. Zidni oslik nakon radova.
Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Odjel za štuko

Na Odjelu za štuko do kolovoza 2021. godine bilo je zaposleno 11, a do kraja godine deset djelatnika koji obavljaju specijalizirane konzervatorsko-restauratorske radove na štukoukrasima u interijerima te na pročeljima sakralnih i profanih građevina. Prema potrebi, u opsežnijim radovima sudjeluju i vanjski suradnici s višegodišnjim iskustvom u restauratorskoj praksi.

Djelatnost Odjela obuhvaća dokumentiranje, konzervatorsko-restauratorska istraživanja i utvrđivanje vrsta, uzroka i opsega oštećenja, izradu prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova s tehnološkom, terminskom i financijskom razradom te, na temelju toga, provedbu planiranih radova. Specifične skupine radnji u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na štukaturi, ovisno o vrsti oštećenja, su sljedeće: uklanjanje naknadnih slojeva naliča s izvornoga sloja, ekstrakcija i neutralizacija štetnih soli, učvršćivanje i injektiranje odvojenih i labilnih dijelova žbuke sa štukaturom, zatvaranje pukotina i mehaničkih površinskih oštećenja, rekonstrukcija i modeliranje nedostajućih detalja štukature (ornamentike, figuralnih motiva, profilacija) primjenom tradicionalne tehnologije i materijala te integracija i retuš završne likovne obrade štukature, obično oslika i pozlate.

Tijekom 2021. godine djelatnici Odjela vodili su radove na pet programa koje financira MKiM te na dva programa financirana sredstvima vanjskih investitora. Jedan od programa koji financira MKiM sufinanciran je i sredstvima vanjskog investitora.

Djelatnici Odjela tijekom 2021. godine sudjelovali su kao članovi stručnih timova i u provedbi programa drugih odjela Zavoda te u aktivnostima preventivnog konzerviranja i konzervatorsko-restauratorskim radovima na kulturnim dobrima stradalima u potresima 2020. godine. Od spomenutih radova mogu se istaknuti složeni i opsežni radovi na rekonstrukciji potresom stradalih dijelova štukodekoracije na pročeljima i u interijeru Zidanice / ljetnikovca biskupa Josipa Galjufa u Ulici Nike Grškovića 23 u Zagrebu. Također su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi preventivnog konzerviranja na dijelu potresom oštećene štukodekoracije zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta i u interijeru Umjetničkoga paviljona u Zagrebu. Cjeloviti su konzervatorsko-restauratorski radovi na potresom oštećenoj štukaturi provedeni u velikoj čitaonici i na pročeljima zgrade Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu. Djelatnici Odjela sudjelovali su i u demontaži dekorativne plastike pročelja s dviju stambenih zgrada u Petrinji te jedne u Sisku. Također su demontirani dijelovi elemenata dekorativne plastike pročelja sa zgrade Glazbene škole Frana Lhotke u Sisku.

Djelatnici Odjela za štuko sudjelovali su i u provedbi konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch u Matoševoj 9, palače na Griču 3 (zgrada bivšeg Državnog hidrometeorološkog zavoda), palače Pongratz u Visokoj 22 i palače Bužan u Opatičkoj 8, sve u Zagrebu.

U sklopu rada Odjela, tijekom 2021. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi svoda i zidova nekadašnje knjižnice bivšega pavlinskog samostana i župne crkve Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije u Lepoglavi.

Knjižnica bivšega pavlinskog samostana u Lepoglavi smještena je nad predvorjem crkve Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije. Prostorija je presvođena visokim bačvastim svodom sa susvodnicama ukrašenim raskošnom štukodekoracijom s po jednim oslikanim medaljonom u svakom od četiriju isječaka svoda. U oslikanim su medaljonima prikazi medicine, filozofije, teologije i prava. U tjemenu svoda izveden je u štuku pelikan, koji simbolizira Krista Otkupitelja. Raskošni ukrasi na svodu iznad istaknutoga profiliranog vijenca stilski su i oblikovno drugačiji od štukodekoracije na zidovima prostorije. Štukatura na zidovima ograničena je na plohe oko otvora te unutar niša otvora, s obzirom na to da su površine zidova izvorno bile zaklonjene ormarima za knjige. Ta je štukatura vrlo slična onoj u kapeli Patačić, odnosno djelima Antona Josepha Quadrija, a morala je biti dovršena najkasnije do rujna 1713. godine, kad je počelo izvođenje zidnoga oslika unutar polja obrubljenih štukaturom.

Štukodekoracija svoda izrazito je oštećena detonacijom potkraj Drugoga svjetskog rata. Vijenac i dekorativni elementi u nišama i oko niša prozora prije početka radova bili su prekriveni debelim naknadnim slojevima žbuke i naliča, pa je izvorni sloj bio gotovo nečitak zbog gubitka plasticiteta uzrokovanog višekratnim ličenjem. Tijekom radova 2020. i 2021. godine sve površine štukature na svodu mehanički su očišćene od slojeva nataložene prljavštine. Nakon toga je počela kiparska rekonstrukcija nedostajućih dijelova podložne žbuke i

dekorativnih elemenata, na temelju fotografija Ljudevita Griesbacha iz 1938. godine koje se čuvaju u sklopu Schneiderove fotografske arhive. Sa štukature u prozorskim nišama mehanički su uklonjeni naknadni slojevi boje s izvornih površina.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije. Štukatura u bivšoj knjižnici prije i nakon čišćenja naknadnih slojeva žbuke i naliča. Snimke: J. Kliska, 2018. i 2021.

U sklopu programa radova na četiri oltara izvedena u tehnici štuka u bočnim kapelama župne crkve sv. Nikole u Pazinu, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Sv. Križa. Radovi su obuhvatili dočišćavanje slojeva naknadnih preslika i naknadnih žbuka koje je izvedeno mehanički, termički i kemijski. Nakon čišćenja, oltar je otkriven u izvornoj kvaliteti s decentno oslikanom marmorizacijom. Kiparski su rekonstruirani oštećeni ili nedostajući dijelovi oltara. Izvedena su domodeliranja nedostajućih dijelova na svim kapitelima, ukrasnim florealnim elementima naatici oltara te na dijelovima reljefa s prikazima ljudskih figura. Započet je retuš slikanih slojeva u skladu s rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Skulpture Bogorodice i sv. Magdalene, koje su 2020. godine demontirane s retabla oltara i prevezene u radionicu Odjela za štuko, očišćene su od naknadnih preslika. Na skulpturi sv. Magdalene izvedeno je domodeliranje nedostajućih dijelova i retuš.

U Odjelu je proveden i program konzervatorsko-restauratorskih radova na pozlaćenju opreme riznice dubrovačke katedrale Uznesenja Marijina.

Na oltaru Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana iz 1775. godine izvedenom u tehnici štukomramora i smještenom uza sjeverni zid župne crkve sv. Ilije proroka u Lipniku, završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi. Kao relevantan primjer pristupa završnim detaljima i retušu oltara poslužio je prethodno restauriran štukomramorni oltar sv. Izidora smješten uz južni zid, pandan oltaru Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana. Višegodišnji su radovi na oltaru počeli mehaničkim i termičkim uklanjanjem slojeva naknadnih preslika koji su prekrivali sve površine oltara. Uslijedile su kiparske rekonstrukcije oštećenih i nedostajućih detalja. Zbog oštećenja drvene potkonstrukcije, demontiran je stipes s menze oltara i prenesen u radionicu gdje je potkonstrukcija obnovljena te su na sloju štukomramora izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Na sve je rekonstruirane dijelove oltara, kao podloga za retuš, nanesen primarni sloj vodenim bojama radi što manjih završnih intervencija uljanom bojom. Podslukani sloj blago je izoliran impregnacijom šelaka na

koji je nanesen sekundarni sloj retuša uljanim bojama. Završni sloj uljane boje oponaša izvorni izgled šara na površinama štukomramora. Na sve je površine štukomramora nakon retuša nanesen završni sloj voska koji je poliran pamučnim krpama do visokog sjaja u skladu s izvornikom. Dijelovi oltara (kapiteli, baze stupova, ukrasna vaza na atici) metalizirani su *in situ*.

Na polikromiranim drvenim skulpturama anđela s atike oltara i drvenim dekorativnim elementima izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi u radionici. U radove na kipovima anđela, jedinom sačuvanim izvornim baroknim kipovima na oltaru, uključena je i konsolidacija, nužna s obzirom na znatan stupanj oštećenja drva, nakon čega je mehaničkim putem uklonjen naknadni preslik. Nedostajući su dijelovi rekonstruirani (izrezbarena su stopala, krila i prsti na rukama), položena je tutkalno-kredna preparacija koja je potom brušena i pripremljena za retuš, nakon čega je izveden retuš slikanog sloja te pozlate. Na gloriolu s atike sačuvani su svi izvorni dijelovi, uključujući monogram izrađen od prešanoga kartona. Uklonjen je naknadni sloj metalizacije, položen tutkalno-kredni sloj koji je potom brušen i pozlaćen, odnosno posrebren. Ukrasne letvice su konsolidirane, kredirane i metalizirane. Restaurirane skulpture anđela, gloriol i ukrasne letvice su, nakon završetka radova u radionici, montirani na izvorne položaje na oltaru. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su i na drvenoj niši oltara u kojoj je skulptura Blažene Djevice Marije. Niša je zaštićena akrilnim mat lakom u spreju.

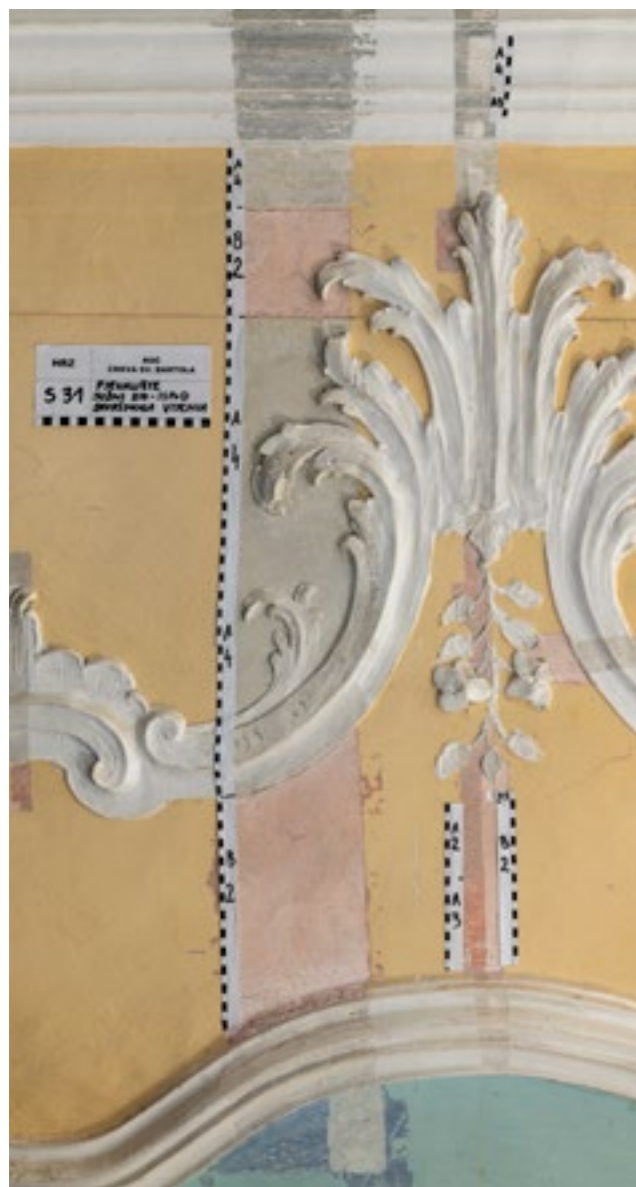
Lipnik, župna crkva sv. Ilije proroka, oltar Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana. Stanje prije radova. Snimka: N. Vasić, 2014.

Lipnik, župna crkva sv. Ilije proroka, oltar Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2021.

Župna crkva sv. Bartola (sv. Bartolomeja apostola) u Roču, u kojoj su provedena istraživanja štukodekoracija na stropu i na zidovima glavnoga broda i bočnih brodova, zaštićeno je kulturno dobro u sklopu kulturno-povijesne cjeline naselja Roč. Smještena je na najvišem platou unutar zidina Roča, a s bratovštinskom crkvom sv. Antuna opata čini jedinstven sklop. Kasnosrednjovjekovnom korpusu crkve dograđena je sakristija u 16. stoljeću s južne strane svetišta, ona sjeverna u 19. stoljeću, dok je zvonik spojen s glavnim pročeljem pri gradnji bočnih brodova u 18. stoljeću. Zidovi i strop glavnoga broda ukrašeni su 1785. godine raskošnom štukodekoracijom.

Provedenim istraživanjima ustanovljeno je da je štukatura u glavnom brodu crkve prelićena dvama slojevima naliča kojima je izmijenjen njezin izvorni izgled, odnosno koloristička shema (štukodekoracija glavnoga broda bila je izvedena u svjetlosivom tonu s akcentima svjetloružičaste i svjetlozelene u upuštenim poljima).

Preliminarnim istraživanjima provedenim u svetištu crkve otkriveni su dosad nepoznati srednjovjekovni zidni oslici ispod slojeva kasnijih žbuka i naliča. Oslici su izvedeni u fresko tehnici u dva sloja: starijem, bijelom, s naslikanim zavjetnim križevima u crvenkastom tonu, slično kao i u susjednoj crkvi sv. Antuna opata, te kasnijem, s kvalitetno izvedenim figurativnim prizorima, arhitekturom i dekorativnim okvirima bogatoga kolorita karakterističnog za opus srednjovjekovnih istarskih fresaka. Zanimljivo je da je na nadvratniku ulaza u južnu sakristiju na fresci pronađen oslikan natpis pisan glagoljicom, a nađeno je i više grafita urezanih u površinu slikanoga sloja tijekom idućih stoljeća.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Istraživački radovi štukodekoracije. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Od programa financiranih sredstvima vanjskih investitora, djelatnici Odjela za štuko dovršili su prije započeta cjelovita konzervatorsko-restauratorska istraživanja dvorca Kulmer (Popovec) u Velikoj Vesi. Sondiranjem u interijeru i na pročeljima dokazan je složen građevinski razvoj dvorca Kulmer koji je današnje oblikovanje dobio sukcesivnom dogradnjom i spajanjem starijih, manjih građevnih struktura prigradenih uz vanjski obodni zid. Starije su građevine naknadno povezane u cjelinu, oblikujući četverokrilni dvorac, prema unutarnjem dvorištu otvoren arkadnim trijemovima. Veći dio zapadnoga krila srušen je početkom 19. stoljeća, a dio južnoga krila nakon Drugoga svjetskog rata, zbog čega je danas izgubljena tlocrtna organizacija zatvorene cjeline grupirane oko pravokutnog dvorišta. Također je istraženo oblikovanje pročelja s vapnom oslikanim uglovnjacima i

horizontalnim trakama, zazidanim arkadnim otvorima trijema kata prema dvorištu s klesanim toskanskim stupovima, kao i detalji oblikovanja interijera, poput štukodekoracije u reprezentativnim salonima kata istočnoga krila. Istražena je i potpuno nepoznata povijest vlasništva na osnovi dostupne literature i arhivskih izvora, na temelju čega se izgradnja pripisala plemićkoj obitelji Keglević. Rezultati provedenih istraživanja objedinjeni su u elaboratu s detaljnim opisom razvojnih faza i valorizacijom toga, prije relativno slabo istraženoga, baroknoga dvorca Hrvatskoga zagorja.

Tijekom 2021. godine također su završeni višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi zidova sjeverne sakristije župne crkve sv. Stjepana prvomučenika u Motovunu, financirani sredstvima vanjskih investitora. Sjevernu sakristiju župne crkve u Motovunu krasi vrijedan ciklus barokne štukature koja se proteže na tri zida prostorije. Provedenim istraživanjem ustanovljeno je da je štukatura rezultat triju faza obnove sakristije. Prije početka radova štukodekoracija i njezina podloga bile su prekrivene debelim slojevima naknadnih naliča, a veliki su dijelovi bili oštećeni ili su nedostajali. Brojna su oštećenja nastala kao posljedica postavljanja električnih instalacija, zbog prodora kapilarne vlage i drugih uzroka. Opseg i uzroke oštećenja u cijelosti se sagledalo tek nakon potpunoga uklanjanja svih naknadnih slojeva koji su prekrivali površine štukature i zidova. Provedeno je injektiranje da bi se dijelovi podložne žbuke koji su bili odvojeni od zidane podloge ponovno za nju pričvrstili. Istovremeno su podlijepljeni dijelovi štukodekoracije koji su se u čišćenju počeli odvajati od podloge. Izvedeno je zatvaranje pukotina i mikropukotina, kao i mehaničkih oštećenja, te su kiparski rekonstruirani nedostajući detalji štukature (vitice, listići i sl.). Provedeni su i cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenom umivaoniku na sjevernom zidu te na dvije mramorne ploče s natpisima, na sjevernom i na zapadnom zidu. Dijelove žbuke u parapetnim zonama trebalo je zamijeniti novom zbog prodora kapilarne vlage u donjim zonama zidova. Nakon što su sve površine štukodekoracije, koje su rekonstruirane brušenjem, pripremljene za slikarski retuš, 2021. godine su površine na kojima je bio sačuvan izvorni sloj naliča retuširane, dok su površine na koje je zbog oštećenja morala biti nanosena nova žbuka, oličene vapnom bojom u sivom tonu u skladu s izvornikom.

Motovun, župna crkva sv. Stjepana prvomučenika. Zapadni zid sjeverne sakristije nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije. Rekonstrukcija girlande br. 3 iz zapadne lunete svoda bivše knjižnice.
Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Odjel za kamenu plastiku

Na Odjelu za kamenu plastiku u Zagrebu zaposleno je šest stručnih djelatnika na neodređeno vrijeme. Odjel za kamenu plastiku svake godine na području cijele države provodi najzahtjevnije konzervatorsko-restauratorske zahvate na kulturnim dobrima. Provode se konzervatorsko-restauratorska istraživanja, odnosno analize zatečenog stanja i oštećenja kamene plastike, izrađuju se elaborati i troškovnici, daju se stručna mišljenja i smjernice za izvođenje radova i dr.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova (u radionici Odjela, ali i na terenu) primjenjuju se brojne metode i tehnike: od čišćenja kamena (vodom pod kontroliranim tlakom, vodenom parom, mehaničkim čišćenjem, čišćenjem kemijskim sredstvima, mikropjeskarenjem, čišćenjem laserom i dr.), ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopljivih soli u kamenu, konsolidacije kamena kemijskim sredstvima, klesanja i ugradnje kamenih elemenata, domodeliranja nedostajućih formi, izrade kalupa (negativa) i odljeva faksimila u umjetnom kamenu, do izrade kiparskih rekonstrukcija, završnog kiparskog retuša, tonskog ujednačavanja i dr.

Tijekom 2021. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi, financirani sredstvima MKiM-a, na različitim elementima kamene plastike u osam programa: otok Krk, otok Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina, oltar sv. Antuna Padovanskog; Osijek, kapucinski samostan i crkva sv. Jakova, Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva; Rijeka, groblje Kozala, mauzolej Bakarčić, skulptura Vestalke; Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije, oltar Gospe Karmelske; Topusko, ostaci cistercijske opatije; Zagreb, Dolac 2, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije i Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, oltar Majke Božje Remetske. Također su 2020. godine izvedeni radovi na više objekata u suradnji s drugim odjelima ili službama Zavoda.

Usporedno s navedenim radovima, Odjel za kamenu plastiku radio je i na programima koje su financirali vanjski investitori.

Od zahtjevnijih konzervatorsko-restauratorskih radova izvedenih 2021. godini valja spomenuti radove na oltaru Gospe Karmelske u župnoj crkvi sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju i oltaru Majke Božje Remetske u župnoj crkvi Uznesenja BDM u Remetama u Zagrebu te dovršene konzervatorsko-restauratorske radove na oltaru sv. Antuna Padovanskog u franjevačkoj crkvi Navještenja Marijina na otoku Košljunu kod Punta na otoku Krku.

Izgradnja barokne crkve sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju počela je 1725. godine prema projektu mletačkoga arhitekta Giovannija Dozzija. Podignuta je na mjestu stare župne crkve sv. Jurja okružene grobljem, a zbog potrebe za prostorom tada su srušene i tri crkvice posvećene sv. Mihovilu, sv. Ursuli i sv. Roku. Trobrodna unutrašnjost crkve osvijetljena je prozorima u kapelama smještenim uz bočne brodove. Traveji glavnog broda svodeni su naizmjenice bačvastim svodom i češkom kapom, dok su oni bočnih lađa svodeni križnim i stiješnjanim kupolastim svodovima na pandantivima. Takva izmjena svodnih oblika karakteristika je venecijanske bizantsko-romaničke crkvene gradnje.

Na opremi crkve radio je niz glasovitih venecijanskih oltarista, od kojih su najvažniji Girolamo Laureato te Alvise Tagliapietra sa sinovima Ambrogio, Carlom i Giuseppeom. Dio skulptorskog opusa Alvisea Tagliapietre, izvedenog potkraj četvrtog i tijekom petog desetljeća 18. stoljeća, nalazi se na oltaru Gospe Karmelske (skulptura Gospe Karmelske) i oltaru sv. Mihovila (stipes s prikazom sv. Mihovila).

Složeni radovi na oltaru Gospe Karmelske tijekom 2021. godine izvedeni su prema prethodno izrađenoj i odobrenoj projektnoj dokumentaciji i zaključcima stručne komisije za praćenje konzervatorsko-restauratorskih radova na oltarima sv. Mihovila i Gospe Karmelske.

Prije početka radova provedena su dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja izvornih te naknadnih bojenih i žbukanih slojeva na spoju sjevernog zida kapele i oltara Gospe Karmelske, na temelju kojih je utvrđena njihova stratigrafija i način montaže kamenih elemenata oltara u zidni plašt.

Radovima na oltaru Gospe Karmelske obuhvaćena je stabilizacija i djelomična demontaža elemenata kamene plastike oltara, konzervatorsko-restauratorski radovi *in situ* te prijevoz demontiranih dijelova oltara u radionicu Odjela i konzervatorsko-restauratorski radovi na njima.

Radovi stabilizacije uključili su dodatna ukrućenja stupova, polustupova i nosivih kamenih ploča oltara prostornom cijevnom skelom na način koji je omogućio oslobađanje svakog stupa i polustupa oltara pojedinačno. Uslijedili su radovi uklanjanja postojeće žbuke sa zida iznad vrha vijenca i dijela žbuke neposredno uz kamene polustupove oltara, kapitele i kamene vijence radi njihove sanacije. U prethodno izvedene „šliceve“ ugrađene su privremene podupore od čeličnih profila.

Na glavama polustupova i kamenih ploča središnjega dijela oltara izvedeni su radovi injektiranja pukotina. Prije početka injektiranja, površine kamena oko pukotina očišćene su ručnim alatom i zaštićene trakama. Pukotine su privremeno zatvorene plastelinom koji je nakon vezanja injekcijske smjese uklonjen, a pukotine su zapunjene smjesom mineralnog brašna i akrilnog veziva.

Nakon izvedenih injektiranja bilo je moguće nastaviti s demontažom postojećih spojnica u kamenom vijencu na vrhu oltara. Uslijedila je demontaža kapitela i vijenaca iznad stupova, polustupova i nosivih kamenih ploča oltara. Napuknuti kameni elementi su prije demontaže imobilizirani drvenim letvama i čeličnim stegama.

U sljedećoj fazi izvedena je i djelomična demontaža, odnosno privremeno podizanje stupova i polustupova oltara radi sanacije baza i ugradnje novih čeličnih trnova. Podizanje je izvedeno s pomoću projektiranih čeličnih kalupa. U vrijeme izvođenja radova na bazama, stupovi su bili podloženi drvenim gredama, a nakon završetka vraćeni su u izvorni položaj.

Na dijelovima kamene plastike oltara, transportiranima u radionicu, izvedeni su radovi mehaničkog čišćenja, čišćenja vodenom parom pod kontroliranim tlakom, čišćenja kemijskim sredstvima, injektiranja pukotina, podljepljivanja i spajanja dijelova u cjelinu, radovi izrade rekonstrukcija nedostajućih dijelova u masi umjetnog kamena te završni kiparski i slikarski retuš.

Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije, oltar Gospe Karmelske. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Snimka: J. Kliska, 2021.

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije pavlinskog samostana u Remetama u Zagrebu sagrađena je u 14. stoljeću, ali su znatne preinake te građevine provedene tijekom 15., 17., 18. i 19. stoljeća. Potonje dvije izmjene odredile su njezin konačni izgled. Barokizacijom (1721./1722.) je lađa produžena za jedan travaj, dograđeno je pjevalište te je u novom stilskom slogu oblikovano i glavno pročelje, a posljednji je put crkva pregrađena nakon potresa 1880. godine prema projektu H. Bolléa. Od kamenoga crkvenog inventara, u svetištu je sačuvan glavni mramorni oltar (izradili su ga 1706. godine Tomo Jurjević i Pavao Bellina) u koji je uklopljen dio gotičkog retabla s čudotvornim drvenim kipom Majke Božje Remetske. U svetištu i crkvenoj lađi fragmentarno je očuvan barokni zidni oslik Ivana Krstitelja Rangera i njegovih suradnika.

U potresima 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine znatno je oštećena konstrukcija crkve, kao i glavni oltar te dijelovi baroknoga zidnog oslika. Velika oštećenja glavnoga oltara Majke Božje Remetske (pomaci, odvajanje i ispadanje njegovih arhitektonskih, dekorativnih ili skulpturalnih elemenata) najvidljivija su na njegovojatici.

Djelatnici Odjela za kamenu plastiku u 2021. godini proveli su pripremne radove za sveobuhvatnu obnovu glavnog oltara (konzervatorsko-restauratorska istraživanja, izrada dokumentacije postojećeg stanja, radovi statičke stabilizacije i pažljiva demontaža najoštećenijih dijelova te početak konzervatorsko-restauratorskih radova na demontiranim elementima kamene plastike). U prosincu 2021. godine u financiranje radova uključila se i Hrvatska državna samouprava u Mađarskoj.

Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, oltar Majke Božje Remetske. Oštećenja atike. Snimka: J. Kliska, 2021.

Gradnja franjevačke crkve Navještenja Blažene Djevice Marije na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku, zadužbine posljednjega krčkog kneza Ivana VII. Frankopana i njegove kćeri, kneginje Katarine Marije Frankopan, dovršena je 1523. godine. Crkva je obnovljena u baroknom stilu, a stari drveni oltari zamijenjeni su novim, kamenim (kombinacija raznobojnih mramora, vapnenca i breče). Glavni oltar i šest bočnih oltara izrađivao je od 1718. do 1720. godine venecijanski majstor Domenico Cavallieri sa suradnicima.

Zavod je počeo program obnove bočnih oltara 2016. godine konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima te izradom elaborata s detaljnim smjernicama i prijedlogom radova.

U 2021. godini dovršeni su dvogodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru sv. Antuna Padovanskog (postupci mehaničkog čišćenja i čišćenja kemijskim sredstvima, ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopljivih soli, uklanjanja korodiranih željeznih spojnica, injektiranja pukotina, spajanja odvojenih dijelova u cjelinu, domodeliranja nedostajućih formi, tašeliranja kamenih elemenata i tonskog ujednačavanja započeti prethodne godine).

Pomaknuti segmenti ploče menze i ploča stipesa pažljivo su demontirani i vraćeni u prvotni položaj. Na mjestima velikih oštećenja na bočnim stranicama stipesa oltara gdje se pojavilo ljuškanje, odlamanje ili ispadanje kompletnog bloka kamena, ugrađeni su novi elementi izrađeni od vrsta identičnih originalu. U završnoj fazi radova sve sljubnice između kamenih elemenata zapunjene su novom, vapnenom žbukom, a domodelirani dijelovi kamene plastike ujednačeni su s originalom izvođenjem slikarskog retuša.

Svim površinama kamena na kojima je bio vidljiv gubitak sjaja, vraćen je izvorni izgled postupkom ručnog poliranja uz upotrebu odgovarajućih alata i materijala.

Otok Krk, otok Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina, oltar sv. Antuna Padovanskog. Stanje prije i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: J. Kliska, 2018. i G. Tomljenović, 2021.

Bjelovar, župna crkva sv. Terezije Avilske. Prednja strana fragmenta rimske stele prije radova. Snimka: J. Škudar, 2021.

Među programima Odjela koje su financirali ostali investitori, posebno su zanimljivi bili radovi na fragmentu rimske stele s pročelja župne crkve sv. Terezije Avilske u Bjelovaru.

Fragment rimske stele s figuralnim prikazima, uzidan nad vratima župne crkve sv. Terezije Avilske u Bjelovaru (inače ugrađen naopako jer mu je na stražnjoj strani uklesan posvetni natpis iz 18. stoljeća, pa reljef nije ni bio vidljiv sve do radova na crkvi potkraj 19. stoljeća), u arheološkoj literaturi spomenut još 1901. godine. Ipak, kako je sve donedavno bio nedostupan, o njemu se moglo suditi samo na temelju fotografije snimljene 1895. godine, u kratkom vremenu dok je spomenik bio dostupan i vidljiv, prije nego što je opet uzidan i prekriven žbukom. Unatoč tome, ulomak stele sa zanimljivim i rijetkim prikazom, zahvaljujući bilješki Josipa Brunšmida, nije pao u potpuni zaborav. Za to se ponajviše pobrinuo Nenad Cambi, koji se na taj spomenik osvrnuo u više navrata.

Kao što je napomenuto, riječ je fragmentu rimskoga nadgrobnog spomenka, odnosno stele. Točnije rečeno, sačuvan je veći dio gornjega dijela stele, pravokutno reljefno polje na koje se nastavlja trokutni zabat. Natpisno polje, kao i završni donji dio, odnosno usad, s pomoću kojega se stela uspravljala i učvršćivala na postolje, nisu sačuvani, pa vjerojatno nećemo nikad saznati ime (ili imena) pokojnika čije je posljednje počivalište obilježavao taj spomenik. Sačuvani dio konstrukcijski i stilski uglavnom ne odudara od uvriježenih značajki noričko-panonskih stela, pa se može pretpostaviti da je spomenik proizvod neke od regionalnih radionica.

Zabat stele je uokviren, a izvorno je u središtu sadržavao prikaz glave raskuštrane kose, sa stiliziranim prikazom zmija oko vrata. Nedvojbeno je riječ o Gorgoni, točnije Meduzi, uobičajenom motivu na zabatima panonskih stela. Prikaz je većim dijelom uništen bušenjem rupe u koju je uglavljen обруč za koji je bila zakvačena kuka (prema Brunšmidu, to je bila kvaka, po svemu sudeći iz vremena gradnje crkve).

U uglovima zabata prikazane su ptice okrenute prema Meduzi; Brunšmid je mislio da je riječ o paunovima, no Cambi je ispravno primijetio da ptice nisu identične te očito ne pripadaju istim vrstama. Lijeva bi zbog zakriv-

Bjelovar, župna crkva sv. Terezije Avilske. Prednja strana fragmenta rimske stele nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

ljenoga kljuna mogla biti grabljivica, no druga to, po svemu sudeći, nije. Iako analogija za prikaze ptica u zabatu postoji i u Panoniji, na teritoriju nedalekog andautonijskog municipija, nije riječ o uobičajenom motivu jer se na panonskim stelama u kutovima zabata mahom prikazuju listovi. Vrh zabata je ravan i to je vrlo vjerojatno bio njegov izvorni oblik.

Akroteriji sa strana su jako oštećeni, ali se još može prepoznati uobičajeni motiv, figura ležećega lava. Zaravnjeni vrh je, ako se možemo osloniti na panonske analogije, služio vjerojatno kao podloga za vršni element, najčešće prikaz košare, nerijetko s protomom bradatoga starca (o čijem se identitetu još vode rasprave u stručnoj literaturi).

Dok zabat ne odudara previše od standardne produkcije, reljefno polje – koje je od zabata odijeljeno uskom uokvirenom trakom koja sadrži oštećene figuralne prikaze, čini se također ptice – svakako se razlikuje od uobičajenih scena. Taj najvažniji ukrasni motiv na steli ujedno je i najbolje očuvani dio fragmenta, pa nema pretjeranih poteškoća u prepoznavanju pojedinih elemenata reljefa. Lijevim dijelom dominira prikaz utvrđenoga grada, čini se smještenog na nekoj uzvisini ili brežuljku. Osim bedema, jasno se naziru i monumentalna gradska vrata, pa možemo zaključiti da je riječ o nekom važnom naselju. Ispod bedema, desno od vrata, također na lijevoj strani reljefa, prikazom dominira ženska figura u hitonu s plaštom (himatijem) prebačenim preko ramena, koji joj obavlja tijelo od bokova naniže i čiji jedan skut ona drži u lijevoj ruci. Žena je prikazana u profilu i u pokretu, kako prelazi dasku koja s pristaništa vodi prema brodu. Brod zauzima desnu stranu reljefa, no jasno su mu vidljive samo krma i oplata, jer tim dijelom scene dominiraju ljudi koji stoje na brodu. Dominantan je lik muškarca koji ženi pruža obje ruke i hvata je za desnicu. Može se pretpostaviti da joj pomaže da se ukrca na brod. On i žena nesumnjivo su glavni likovi kompozicije. Muškarac je polugol, odnosno nosi samo *subligaculum* (pokrivalo za genitalije i bedra), što nije neuobičajeno za pomorca, no nosi i plašt, što pak simbolički upućuje na njegovu herojsku ulogu. Iza njega možemo nabrojiti četiri ratnika, naizgled jednako opremljena (okrugli štitovi i kacige

Bjelovar, župna crkva sv. Terezije Avilske. Natpis na poleđini fragmenta rimske stele prije radova. Snimka: J. Škudar, 2021.

s perjanicama). U desnom donjem dijelu reljefnog prikaza naziru se manje ljudske figure koje plivaju u moru uz sam brod. Moguće je riječ o prikazu Tritona, čime se simbolički dočarava more.

Po svemu sudeći, riječ je o sceni nekog bijega, no o kojoj se mitološkoj priči radi? Još je Brunšmid iznio dvije hipoteze, isključivši Helenu i Arijadnu: bio je skloniji vjerovati da je riječ o Medeji koju na brodu Argo dočekuje Jazon s Argonautima. Naveo je, međutim, i drugu mogućnost: Ifigenija bježi s Tauride, a Pilad joj pomaže ukrcati se na brod. Za drugu hipotezu odlučili su se i Toynbee i Cambi, uz ispravak da glavni muški lik ne bi trebao biti Pilad, koji na prikazima Ifigenijinog bijega uglavnom stoji iza nje i zadržava progonitelje. Muškarac koji Ifigeniji pomaže prijeći s kopna na brod ipak bi trebao biti Orest. Ifigenijin bijeg s Tauride nije učestali motiv na rimskim nadgrobnim spomenicima, ali je višekratno zabilježen, pa tako i u Panoniji, stoga ta interpretacija zvuči uvjerljivo. Prihvatili su je svi stručnjaci koji su o tom spomeniku pisali. Ni datacija nije sporna: prema stilskim karakteristikama, posebice ženskoj frizuri, druga polovica 2. stoljeća te sam početak 3. stoljeća čine se kao siguran kronološki okvir.

Ipak, ostaju neke nedoumice: na poznatim reljefnim prikazima te priče nema grada, kao što je ovdje slučaj. Možda je prikaz grada na bjelovarskoj steli zamjena za prikaz hrama iz kojega bježi Ifigenija? Još je zamjetniji izostanak Artemidina ksoanona, odnosno kipa koji Orest sa svojom sestrom i družinom krade da bi ga odnio u Grčku i riješio se Erinija. Na ovom prikazu taj se važan i uobičajen detalj uopće ne vidi. Postoji li još koja interpretacija? Ante Rendić-Miočević sugerirao je da se uzme u obzir i trojanski ciklus jer se u Panoniji i Noriku scene iz *Eneide*, točnije prikazi bijega Eneje iz Troje, također pojavljuju na nadgrobnim spomenicima. Uglavnom se radi o prikazima Eneje koji nosi oca Anhiza preko ramena i vodi malog sina Askanija za ruku, no postoji i barem jedan prikaz iz Norika, točnije iz Flavije Solve, koji se interpretira kao Eneja koji stoji ispred broda i oprašta se s duhom svoje supruge Kreuse. Scena podsjeća donekle na bjelovarski reljef, a u prilog takvoj interpretaciji

Bjelovar, župna crkva sv. Terezije Avilske. Natpis na poleđini fragmenta rimske stele nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

išao bi i prikaz velikoga utvrđenog grada u pozadini, možebitno Troje, kao i nepostojanje nekih tipičnih detalja iz scena Ifigenijinog bijega, no treba priznati da su za prikaz žene koja se penje na brod uz pomoć muškarca koji joj pruža ruke, jedine analogije scene koje prikazuju Ifigenijin bijeg s Tauride.

Spomenik je sad napokon dostupan, pa nema sumnje da će ga stručnjaci moći detaljno proučiti i pažljivo promotriti sve detalje koji su dosad bili oku nevidljivi. Stoga možemo u doglednoj budućnosti očekivati konačnu znanstvenu objavu toga iznimno zanimljivog primjerka rimske nadgrobne umjetnosti. (dr. sc. Ivan Radman Livaja, Arheološki muzej u Zagrebu)

Konzervatorsko-restauratorske radove izveli su 2021. godine djelatnici Zavoda. Cjeloviti radovi počeli su laboratorijskim analizama, prema čijim su rezultatima određene smjernice za odabir prikladne metode radova i odabira materijala. Potom je ručnim alatima provedeno mehaničko čišćenje površine stele od naslaga cementne žbuke; ujedno su uklonjene i štetne vodotopljive soli. S vrha zabata stele uklonjena je korodirana željezna spojница kojom je stela bila pričvršćena za zid pročelja.

Površina kamena je vodom pod kontroliranim tlakom očišćena od naslaga raznih vrsta nečistoća i ostataka štetnih soli. Svi napukli, razluskani i odvojenih dijelovi podlijepljeni su i injektirani. Završni kiparski retuš uključio je rekonstrukciju manjih nedostajućih formi u masi umjetnog kamena, obradu ručnim klesarskim alatima i tonsko ujednačavanje s izvornikom. U završnoj fazi radova stela je konsolidirana i zaštićena kemijskim sredstvom.

Stela je nakon dovršetka radova izložena u prostoru budućega Dijecezanskog muzeja Bjelovarsko-križevačke biskupije.

Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije, oltar Gospe Karmelske. Konzervatorsko-restauratorski radovi. Snimka: J. Kliska, 2021.

Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split

Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split osnovan je 2021. godine, novom organizacijom rada unutar Zavodskih službi, odnosno reorganizacijom Odsjeka za kamenu plastiku i Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaik i štuko Restauratorskog odjela Split iz Službe za odjele izvan Zagreba 2 u Službu za nepokretnu baštinu. Rad novoga odjela i dalje je organiziran u spomenuta dva odsjeka.

Odsjek za zidno slikarstvo, mozaik i štuko

Stručni tim Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaik i štuko čine četiri djelatnice koje su u 2021. godini realizirale pet programa, od čega su četiri financirana sredstvima MKiM-a, a za jedan je sredstva izdvojio Grad Split.

Crkva franjevačkog samostana Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zaostrugu sagrađena je 1747. godine na mjestu starije crkve sv. Marije. Nadograđena je 1874. godine (kad je podignut i neoromanički zvonik) prema projektu mletačkih vojnih inženjera koji su projektirali niz crkava u dalmatinskom priobalju. Crkva je jednobrodna, osvjetljena s po tri prozora lučnih nadvoja sa svake strane. Zidovi lađe, uz koje se nalaze po tri barokna oltara, i svetišta, ukrašeni su marmorizacijom.

Odsjek za zidne slike, mozaik i štuko nastavio je s istraživanjima zidova interijera crkve kako bi se ustanovio izvorni način oslikavanja zidova te prema dobivenim rezultatima izradilo prezentacijsko rješenje. Radovi su bili ograničeni na istraživanja zapadnog, ulaznog prostora crkve te njegovih spojeva sa sjevernim i južnim zidom. Izvorni zidni oslik nađen je odmah ispod postojećega naliča kojim su prebojeni svi zidovi u crkvi i likovno je komplementaran s marmorizacijom na oltarnoj arhitekturi. U donjoj zoni zida iluzionistički je prikazan zid s marmoriziranim oktagonima, a u gornjoj su iluzionistički prikazane marmorizirane velike sive ploče s crvenim okvirima. Nekoliko sondi otvorenih na svodu crkve potvrđuje da izvorni oslik nije sačuvan.

Dva splitska Odsjeka nastavit će radove istraživanja zidnog oslika i kamene plastike i 2022. godine.

Zaostrug, franjevački samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Snimka: J. Kliska, 2021.

Odsjek je 2021. godine proveo konzervatorsko-restauratorske radove konsolidiranja i dokumentiranja zatečenog stanja mozaičkih tapeta s arheološkoga nalazišta starokršćanske bazilike sv. Stjepana u Grohotama na otoku Šolti. Potkraj 5. i početkom 6. stoljeća, na sjevernom rubu glavnoga šoltanskog naselja Grohote, sagrađena je jednobrodna bazilika sv. Stjepana. Starokršćanska bazilika s polukružnom apsidom na istoku uništena je tijekom 13. stoljeća. Tik uz njezin porušeni južni zid sagrađena je nova crkva istoga patrocinja koja je srušena te ponovno sagrađena u 20. stoljeću.

Tijekom arheoloških istraživanja od 1927. do 1930. te revizijskih istraživanja od 1978. do 1979. godine, pronađeni su, uz brojne druge nalaze, starokršćanski podni mozaici u glavnom brodu i u prostoriji južno od apside bazilike. Od otkrivanja do danas mozaici salonitanske škole s geometrijskim motivima uvelike su propali zbog različitih čimbenika.

Zavod je tijekom 2021. godine proveo preventivne konzervatorsko-restauratorske radove konsolidiranja i dokumentiranja zatečenog stanja mozaičkih tapeta.

Nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova bit će usmjeren na očuvanje i prezentaciju mozaika *in situ*.

Otok Šolta, Grohote, bazilika sv. Stjepana. Detalj otkrivenog mozaika. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Tijekom 2021. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na antičkim podnim mozaicima u Buličevoj i Arhiđakonovoj ulici u Splitu. Radovi su dinamikom slijedili usvojenu i provjerenu metodologiju, a odnosili su se na uklanjanje oštećenja uzrokovanih vanjskim uzročnicima propadanja, što je uobičajeno za nalazišta na otvorenom bez zaštitne nadstrešnice. Zamijenjeni su oštećeni obrubi, obnovljene sljubnice i izvedeno injektiranje odvojenog i ugroženog teselata uz čišćenje nečistoća, uklanjanje vegetacije i završnu zaštitu površina.

Usporedno s izvođenjem konzervatorsko-restauratorskih radova na mozaicima u Buličevoj ulici, provedena su revizijska arheološka istraživanja u prostoru između mozaika, nakon čega slijedi građevinska sanacija ulice u suradnji s Gradom Splitom.

Uz tretiranje mozaika na otvorenom prostoru Arhiđakonove ulice, u 2021. godini Odsjek je izveo i konzervatorsko-restauratorske radove na mozaiku sačuvanom u prizemlju splitskoga Etnografskog muzeja, koji je izvorno s vanjskim dijelom mozaika činio cjelinu. Radove je financirao Grad Split, a suradnja na zaštiti i oživljavanju prostora stare splitske gradske jezgre će se nastaviti.

Godine 2021. izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na fresci Vjekoslava Paraća u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Klisu.

Ciklus fresaka Vjekoslava Paraća, važno ostvarenje monumentalnoga figuralnog zidnog slikarstva, u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u kliškom predjelu Varoš, nastao je 1939. godine. Na zidovima lađe izmje-

Klis, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Zidni oslik na južnom zidu nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2021.

njuju se scene religijske i povijesne tematike, povezane s razvojem i opstojnošću Klisa. Na trijumfalnom luku prikazan je Krist okružen apostolima i simbolima evanđelista. Zidni oslici obnovljeni su 1977. godine, kad su djelatnici tadašnjega Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu proveli čišćenje slikanog sloja, retuš pojedinih dijelova i konsolidaciju lakuna.

Zavod je 2020. godine, s ciljem određivanja ispravne metodologije konzervatorsko-restauratorskih radova i odabira prikladnih materijala, počeo s istraživačkim radovima (termografsko snimanje, uzorkovanje i laboratorijska ispitivanja materijala te istraživanje uzroka propadanja).

Godine 2021. izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na sjevernom i južnom zidu glavnog broda crkve: čišćenje i konsolidiranje slikanog sloja, popunjavanje lakuna, pukotina i ostalih oštećenja te reintegracija slikanog sloja uz završnu zaštitu. Sljedeće godine istom metodologijom nastavit će se radovi na trijumfalnom luku. Ovogodišnjim istraživanjima ispod slojeva naknadnih naliča otkriveni su novi dijelovi izvornoga oslika na zidovima crkve. Program će se nastaviti uklanjanjem naknadnih naliča i žbukanih slojeva s preostalih dijelova izvornoga oslika te donošenjem smjernica za daljnje radove na obnovi i prezentaciji crkve.

Odsjek je u 2021. godini proveo pripremne konzervatorsko-restauratorske radove na zidnoj slici vedute grada Hvara s pozornice Hvarskog kazališta. Zidna slika s prikazom vedute grada Hvara, na kojoj su prikazane Kneževa palača, Vijećnica, gradska loža i sat-kula, izvorno je krasila zid na začelju pozornice Hvarskog kazališta, čineći

njezinu stalnu scenografiju. Naslikao ju je 1900. godine Nicolo Marchi. Prikaz gradske lože Trifuna Bokanića i, danas većim dijelom porušenog, građevinskog kompleksa Kneževa palače ima veliku dokumentarnu vrijednost. Riječ je i o rijetko sačuvanom primjeru oslika koji je služio kao stalna scenografija te je vrijedan segment povijesno-umjetničkog razvoja Hvarskog kazališta.

Tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova koje je 1989. godine izveo Restauratorski zavod Hrvatske, na istočnom zidu pozornice otkrivena je starija zidna slika koju je pri obnovi kazališta za karnevalske svečanosti 1819. godine naslikao Petar Galasso. Zbog prezentacije obiju zidnih slika, koje su scenografska dekoracija pozornice, novija zidna slika odvojena je od zidne površine i premještena na prienosnu podlogu u pet odsječaka.

Kao dio zbirke Muzeja hvarske baštine, zidna slika bila je prezentirana u prostoru Arsenala, a tijekom njegove obnove čuvala se u muzejskim prostorijama.

Predstavljena na prienosnoj podlozi, izložena je naprezanjima koji joj izvorno nisu svojstveni, što je rezultiralo oštećenjima materijala, uz to potaknuta i različitim vanjskim utjecajima. Uz oštećenja uzrokovana vanjskim, ali i unutarnjim uzrocima, treba spomenuti i ona koja se odnose na prirodno starenje materijala.

Zbog utvrđivanja pravilnog pristupa konzervatorsko-restauratorskim radovima, u 2021. godini provedeno je detaljno istraživanje stanja slikanog sloja, podloge i konstrukcije poleđine. Na rezultatima provedenih istraživanja temeljit će se daljnji konzervatorsko-restauratorski radovi.

Otok Hvar, Hvar, Arsenal i kazalište. Zidne slike s prikazom vedute grada Hvara. Izrada: P. Gamulin, 2021.

Odsjek za kamenu plastiku

Stručni tim Odsjeka za kamenu plastiku čini pet djelatnika koji su 2021. godine ostvarili osam programa financiranih sredstvima MKiM-a. Riječ je o opsežnim, uglavnom višegodišnjim programima koji počinju istraživanjima uz metodološki elaboriran prijedlog radova kao osnovom za izvedbu daljnjih radova.

Dovršeni su radovi na kamenom oltaru u crkvi sv. Martina u Bobovišćima na otoku Braču, kao i cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na pet kamenih stela iz Arheološkoga muzeja u Splitu, čime je počela višegodišnja suradnja dviju institucija na području konzervatorsko-restauratorske djelatnosti. Nastavljeni su istraživački radovi i monitoring Orlandova stupa u Dubrovniku, radovi na Zapadnim vratima i crkvi Gospe od Zvonika u Splitu te kapeli Orsini trogirске katedrale. Odsjek je nastavio rad zagrebačkoga Odjela za kamenu plastiku u crkvi sv. Krševana u Zadru, a počeli su i istraživački radovi na Višeslavovoj krstionici iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu te propovjedaonici crkve sv. Marije franjevačkoga samostana u Zaostrugu.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru iz crkve sv. Martina u Bobovišćima na otoku Braču, čiji se reljef pripisuje radionici Nikole Firentinca, počeli su 2020. godine istraživanjem i utvrđivanjem metodologije daljnjih radova uz djelomičnu ciljanu stabilizaciju i konsolidaciju polikromije.

Jedan od najstarijih sačuvanih renesansnih reljefa na otoku Braču prikazuje sv. Martina na konju koji mačem siječe plašt uz koji stoji Krist preodjeven u prosjaka, dok je s lijeve strane Bogorodica s Djetetom. Predela i stipes oltara ukrašeni su višebojnim kamenim intarzijama, dok je stražnji dio oltara građen opekama i ožbukana.

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni 2021. godine obuhvatili su strukturnu stabilizaciju kamene građe. Zamijenjene su stare željezne spojnice te uklonjena cementna žbuka s površine kamene menze. Na bočnim je stranama oltara nedostajala većina intarzija pa su izrađene nove od prirodnog kamena istih mineraloško-petrografskih svojstava, boje i teksture. Na prednjoj strani oltara izrađene su i postavljene nove intarzije u prirodnom kamenu, dok su manji nedostajući dijelovi profilacija na vapnencu rekonstruirani smjesom umjetnog kamena i tonski usklađeni s izvornikom. Prije postavljanja novih intarzija, površina vapnenca i ožbukana poleđina oltara su konsolidirane i obnovljene su sljubnice, a nakon dovršetka radova izvedeno je čišćenje cijeloga oltara uz završno poliranje i zaštitu novopostavljenih intarzija.

Otok Brač, Bobovišća, crkva sv. Martina, oltar sv. Martina. Završni konzervatorsko-restauratorski radovi. Snimka: I. Sikavica, 2021.

Tijekom 2021. godine na pet kamenih stela iz lapidarija Arheološkoga muzeja u Splitu izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Dokumentiranje zatečenog stanja i uzorkovanje kamene građe za potrebe laboratorijskog istraživanja izvedeno je *in situ*, dok su daljnji radovi izvedeni u splitskoj radionici Zavoda na Dračevcu.

U suradnji s Muzejom hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu počela su istraživanja i izrada dokumentacije za buduće radove na Višeslavovoj krstionici.

Krstionica kneza Višeslava jedan je od najvažnijih spomenika crkvenoga inventara u Hrvatskoj. Krstionica je šesterostrana, isklesana iz bloka mramora i ukrašena tordiranim stupićima sa stiliziranim kapitelima uz bridove stranica. Sredinu prednje stranice krase uklesani križ ispunjen hrvatskim tropletom sa zavojnicom na kraju triju krakova. Uz rub krstionice je natpis ispisan latinskim jezikom koji u prijevodu glasi: „Ovaj izvor prima slabe, da ih učini prosvjetljenima. Ovdje se peru od svojih zločina što su ih primili od svojega prvog roditelja, da postanu kršćani, spasonosno ispovijedajući vječno trojstvo. Ovo djelo pobožno učini svećenik Ivan u vrijeme kneza Višeslava u čast sv. Ivana Krstitelja, da zagovara njega i njegove štice.“

Krstionica je pronađena u Veneciji 1853. godine, a nakon Drugoga svjetskog rata svoje je mjesto našla u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Replika krstionice nalazi se u Muzeju ninskih starina, a sadreni odljev u Gliptoteci u Zagrebu.

U 2021. godini počela su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izrada dokumentacije. S obzirom na to da je Višeslavova krstionica smještena u kontroliranim uvjetima muzejskoga atrija, utvrđeno je da je u relativno dobrom stanju, bez konstruktivnih oštećenja, no s vidljivim onečišćenjima. Krstionica je snimljena pod UV svjetlom, a obavljene su i laboratorijske analize otkrivenog pigmenta, žbuke i kamena. Sva su oštećenja dokumentirana, uzorci su analizirani i izvedene su probe čišćenja.

Istraživački radovi obavljeni 2021. godine dio su istraživanja koje će se nastaviti i 2022. godine. Cilj je prikupiti pouzdane podatke na temelju kojih će se odrediti metodologija i tijek konzervatorsko-restauratorskih radova na tom izuzetno vrijednom kulturnom dobru.

Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Istraživački radovi na Višeslavovoj krstionici. Snimka: I. Sikavica, 2021.

Nastavljeni su zaštitni radovi na arhitektonskom sklopu Zapadnih (Željeznih) vrata Dioklecijanove palače i srednjovjekovne crkve Gospe od Zvonika u Splitu. Riječ je o složenom i opsežnom programu radova koji se u kontinuitetu provodi od 2013. godine, a čiji je cilj zaštita i revitalizacija sklopa te revalorizacija mogućnosti njegove prezentacije i korištenja.

Radovima izvedenima 2021. godine obuhvaćen je zvonik crkve Gospe od Zvonika te unutrašnjost istočnog luka propugnakula, a financirani su sredstvima Grada Splita i MKiM-a.

Uz dokumentiranje, istraživanje i nadzor svih radova te konzervatorsko-restauratorske radove na žbuci, kamenu, metalu i drvu, izvedeni su i potrebni građevinsko-obrtnički radovi.

Građevinska sanacija srednjovjekovnog zvonika uključivala je i razgradnju, djelomičnu zamjenu drvene međukatne konstrukcije uz konzerviranje i restauriranje drvenih greda drugog kata (reutilizirani elementi tijeska za vino/ulje) te njihov povrat na izvornu poziciju. Zidovi zvonika su injektirani i fugirani, a unutrašnjost je ožbukana novom žbukom. Kameni bifori zvonika i istočni luk propugnakula očišćeni su laserskom tehnologijom, a kameni blokovi vodom pod kontroliranim tlakom. Očišćena je i vanjska žbuka zvonika uz injektiranje šupljina te opšivanje žbuke vapnenim mortom. Srednjovjekovna freska koja se proteže ispod prepusta krovišta crkve potpuno je očišćena laserskim uređajem. Uz navedene radove, sa zadnje etaže zvonika demontirana su i konzervirana dva brončana zvona te nakon radova vraćena na izvorno mjesto.

Prema smjernicama ekspertne skupine koju čine stručnjaci ICCROM-a (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*), MKiM, Zavoda za obnovu Dubrovnika i Zavoda, usvojenima 2020. godine, prilagođen je i nastavljen monitoring stanja Orlandova stupa u Dubrovniku. U suradnji s Građevinskim fakultetom u Zagrebu nastavljen je statički monitoring i mjerenje dinamičkih parametara te su analizirani i interpretirani rezultati prethodnih geomehaničkih istraživanja. Sredinom studenoga 2021. godine na radnom sastanku ekspertnog tima razmotreni su i analizirani svi prikupljeni podaci te utvrđeni budući koraci u zaštiti spomenika.

Nastavljeni su radovi u kapeli bl. Ivana Trogiranina u trogirskoj katedrali sv. Lovre (kapela Orsini). Predmet izvedenih radova bio je zapadni pilastar ulaznoga luka u kapelu, a ujedno je kontrolirano stanje i provedena lokalna desalinizacija istočnog pilastra.

Odsjek za kamenu plastiku splitskoga Odjela u suradnji sa zagrebačkim kolegama nastavio je konzervatorsko-restauratorske radove na kamenim elementima unutrašnjosti crkve sv. Krševana u Zadru. Izvedeni radovi kiparske rekonstrukcije nedostajućih formi kamene plastike arkada između lađa slijede smjernice elaborata obnove interijera i radove izvedene prethodnih godina. U dogovoru s korisnikom i nadležnim konzervatorskim odjelom u Zadru, program se nastavlja konzervatorsko-restauratorskim radovima na mramornim oltarima.

Odsjek je počeo istraživanja kamenog interijera crkve sv. Marije franjevačkoga samostana u Zaostrogu. Radovi su bili usmjereni na istraživanje propovjedaonice ugrađene u zid vjerojatno pri zadebljanju zidova u obnovi tijekom 19. stoljeća. Izvorno je propovjedaonica bila povezana sa zidom metalnim spojnicama. Imala je profilaciju ukrašenu dentima, a likovi svetaca izvorno su bili višebojno oslikani. Štukodekoracija, oker obojeni sveci i iluzionistički sivi slikani sloj u unutrašnjosti vjerojatno su rezultat sanacije nakon velikoga potresa 1962. godine.

Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika. Zvonik nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Restauratorski odjel Šibenik (Služba za odjele izvan Zagreba 2)

U sklopu radova na nepokretnim kulturnim dobrima izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom i južnom portalu crkve sv. Krševana. Izrađena je detaljna fotografska dokumentacija zatečenog stanja. Čišćenje površine kamena izvodilo se u skladu sa stanjem kamene površine te prema stupnju i vrsti onečišćenja. Manja oštećenja na glavnom portalu su rekonstruirana i obrađena ručnim klesarskim alatima. Veća oštećenja i razmaci između sljubnica zapunjeni su odgovarajućim materijalom, a svi metalni elementi sidreni u površinu pažljivo su uklonjeni.

Šibenik, portali profanih i sakralnih objekata. Bočni portal crkve sv. Krševana prije i nakon radova. Snimke: M. Pavin, 2021. i P. Gamulin, 2021.

Restauratorski odjel Osijek (Služba za odjele izvan Zagreba 1)

Istraživanjem graditeljskog naslijeđa i konzervatorsko-restauratorskim radovima na nepokretnim kulturnim dobrima, u sklopu Restauratorskoga odjela Osijek u 2021. godini realiziran je program konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i izrade dokumentacije za zgradu Doma tehnike (bivši isusovački samostan) na Trgu J. Križanića 1 u osječkoj Tvrđi.

Današnja zgrada Doma tehnike u Osijeku ima veliku povijesnu i spomeničku važnost jer je planski građena za rezidenciju isusovačkoga reda. Gradnja je počela 1719. godine i trajala je usporedno s gradnjom vojne utvrde. Nakon ukinuća isusovačkoga reda 1773. godine, zgradu je preuzela Ugarska komora za vojne potrebe. Od 1786. godine u njoj su bili smješteni franjevci sve do 1938. godine, nakon čega je ponovno vraćena vojsci. Zgradu je od vojnih vlasti 1967. godine otkupila Narodna tehnika Osijek te ju je adaptirala za potrebe tehničke kulture. Potkrovlje je uređeno 1982., a 1997. i 1998. godine obnovljena su pročelja i krovšte.

Zgrada bivšega isusovačkog samostana izdužena je katnica jednostavnog oblikovanja, uklopljena u niz kuća na sjevernoj strani trokutastog Trga J. Križanića. Glavno pročelje raščlanjeno je nizom prozorskih otvora plitkih istaka te polukružnim ulazom orubljenim kamenim pilastrima koji podupiru izlomljeni zabat. Na zaglavnom kamenu uklesana je godina izgradnje (1719.). Dvorišno pročelje ima nejednake rizalitne istake, što je rezultat kasnijih intervencija. Unutarnji hodnici zgrade su presvođeni, a prostorije imaju drvene grednike.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima provedenima u 2021. godini obuhvaćena je unutrašnjost zgrade, hodnici prizemlja i kata te relevantne prostorije. Sondirani su slojevi žbuka i naliča kako bi se identificiralo izvorno oblikovanje i razlučilo od naknadnih intervencija. U refektoriju bivšega isusovačkog samostana pronađen je zazidani kameni lavatorij, a na svodu refektorija i stubišta otkriveni su dosad nepoznati zidni oslici.

Objedinjeni rezultati istraživanja pridonijet će dosadašnjem poznavanju izgradnje osječke Tvrđe u 18. i 19. stoljeću te života isusovačkoga i franjevačkoga reda u tom prostoru.

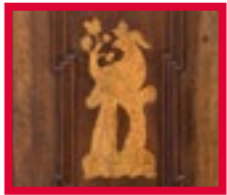
Osijek, Trg J. Križanića 1, bivši isusovački samostan (Dom tehnike). Zidni oslik u stubištu. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Istraživački radovi na Višeslavovoj krstionici. Snimka: I. Sikavica, 2021.

Pokretna kulturna baština

Zavod provodi različite oblike fizičke zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara, u širokom rasponu od preventivnog djelovanja do najzahtjevnijih interdisciplinarnih istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na ugroženim i oštećenim pokretnim kulturnim dobrima. Radovi na takvim dobrima provode se u Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu, Službi za odjele izvan Zagreba 1 (s odjelima u Osijeku, Ludbregu, Rijeci i Vodnjanu – Juršićima) te u Službi za odjele izvan Zagreba 2 (s odjelima u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru).

Kako bi radovi na pokretnoj baštini zadovoljili načela i standarde suvremene konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, Služba za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2 blisko surađuju s Fotolaboratorijem i Prirodoslovnim laboratorijem, a prema potrebi i s ostalim službama Zavoda.

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvode se na umjetninama i predmetima umjetničkog obrta, važnim za povijest i likovnu kulturu Republike Hrvatske, kao i za europsku kulturnu baštinu. Na svakom se umjetničkom predmetu prije početka radova provode interdisciplinarna istraživanja različitog opsega, na temelju kojih se odlučuje o pristupu i metodologiji rada. Radovi su uvijek popraćeni pisanom, fotografskom i grafičkom dokumentacijom, koja se vodi prema suvremenim stručnim standardima.

U 2021. godini sredstvima MKiM-a u Službi za pokretnu baštinu te Službama za odjele izvan Zagreba 1 i 2 bila je planirana realizacija 151 programa na pokretnoj kulturnoj baštini. Zbog nemogućnosti provedbe planiranih aktivnosti, šest programa je privremeno stavljeno u status mirovanja. Osigurana sredstva za te programe preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti koje su predložene i usvojene na sjednicama Upravnoga vijeća Zavoda. Programima je bilo obuhvaćeno 310 umjetnina i predmeta umjetničkog obrta, među kojima su slike različitih dimenzija na platnenom i drvenom nosiocu, rezbareni polikromirani i pozlaćeni drveni predmeti, rezbareni, politirani, intarzirani i pozlaćeni namještaj, kaljeve peći, sadrena skulptura, predmeti od tekstila, papira, kože i metala. Osim sredstava za radove koja je osigurao osnivač, uspješnom suradnjom s tijelima lokalne i područne samouprave, administrativnim crkvenim jedinicama, javnim ustanovama, muzejima i drugim naručiteljima ugovoreno je (su)financiranje 15 programa konzervatorsko-restauratorskih radova na pokretnoj baštini.

Na brojnim lokalitetima u svim regijama Hrvatske realizirani su radovi hitnih mjera zaštite ugroženih pokretnih kulturnih dobara te pregledi uvjeta i stanja umjetnina i predmeta prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela. Suradnja s konzervatorskim odjelima nastavljena je i u programu stručnog nadzora.

Služba za pokretnu baštinu

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine

Na Odsjeku za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine zaposleno je šest djelatnika koji su za programe zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara Službe za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2 izradili cjelovitu stručnu dokumentaciju. Konzervatorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada referentne literature, arhivska istraživanja, pregled konzervatorsko-restauratorskih elaborata prije izvođenja radova, prikupljanje postojeće dokumentacije te istraživanja na terenu. Za dio umjetnina analizirane su snimke tehnikama infracrvene reflektografije i ultraljubičaste fluorescencije te rendgenogrami.

U sklopu provedbe detaljnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja te izrade smjernica za obnovu, u suradnji s djelatnicima Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine obavljen je pregled stanja pokretnog inventara i izrada elaborata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja za zagrebačku palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch i palaču Pongratz (Visoka 22) te za reprezentativne prostorije Palače bogoštolja i nastave (Hrvatski institut za povijest) u Opatičkoj 10.

U Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu djeluje osam organizacijskih jedinica: Odjeli za drvenu polikromiranu skulpturu 1 i 2, Odjeli za štafelajno slikarstvo 1 i 2, Odjel za tekstil, papir i kožu, Odsjek za tekstil i kožu, Odjel za namještaj i drvene konstrukcije te Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine.

Na zahtjev konzervatorskih odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine MKiM-a, suradnjom djelatnika iz svih odjela Službe, u 2021. godini realizirani su brojni programi hitnih intervencija na pokretnim kulturnim dobrima. Među njima valja izdvojiti hitne evakuacije i pohranu drvenog inventara iz više objekata stradalih u potresima 2020. godine, od kojih su najzahtjevnije bile demontaže i evakuacije drvenih oltara iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog i dijelova oltara iz kapele sv. Mihalja u Vugrovcu Donjem, zatim evakuacije drvenog inventara iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju te demontaže i evakuacije oštećene kaljeve peći iz Dvorane „Ban Jelačić“ u Banskim dvorima u Zagrebu.

Kao odličan primjer suradnje odjela unutar Službe valja navesti radove na izuzetno bogatom inventaru župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi. Radovi se provode od 2015. godine, a u 2021. nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom oltaru sv. Marije Magdalene (nepoznati autor, 1725.) i propovjedaonici (Stjepan Severin, 1757.) te dovršeni na oltarnoj pali „Skidanje s križa“ (nepoznati autor, 18. stoljeće) s bočnog oltara Sv. Križa i skulpturi sv. Barbare bez cjeline (Franciscus Staymer /?, 1732.).

Čazma, crkva sv. Marije Magdalene. Franciscus Staymer (?), skulptura sv. Barbare (1732.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš i G. Tomljenović, 2021.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1

Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 1 u Zagrebu zaposleno je deset djelatnika koji su u 2021. godini sredstvima osnivača realizirali radove na deset programa zaštite pokretnih kulturnih dobara (ukupno 13 umjetnina), a jedan je program sufinanciran i sredstvima lokalne zajednice.

Od dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova valja istaknuti radove na oltaru sv. Marije Magdalene iz kapele sv. Petra u Gotalovcu, djelu Ivana Komersteina iz 17. stoljeća. Radovi na oltaru provode se u kontinuitetu od 2016. godine; s arhitekture oltara i skulptura uklonjene su neadekvatne prijašnje intervencije, konsolidirani su drveni nosilac i oslik, rekonstruirani su nedostajući dijelovi te je izveden retuš pozlate i polikromije. U 2020. godini u kapelu je montirana arhitektura oltara, a u 2021. godini na oltar su montirane sve skulpture.

Gotalovec, kapela sv. Petra. I. Komersteiner, oltar sv. Marije Magdalene, 17. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: N. Oštarijaš, 2021.

Na propovjedaonici iz kapele sv. Wolfganga u Vukovoju (nepoznati autor, oko 1749.) u cijelosti su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitekturi baldahina te na skulpturama „Bog Otac“ i „Raspeti Krist“. Na arhitekturi baldahina, dekorativnim elementima i skulpturama obavljena je stolarska sanacija, drvorezbarske rekonstrukcije, uklanjanje nečistoća, požutjelog laka i djelomičnih preslika te rekonstrukcija podloge i retuš polikromije.

Vukovoj, kapela sv. Wolfganga, propovjedaonica. Nepoznati autor, „Bog Otac“ (oko 1749.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020. i 2021.

U 2021. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na predeli s ukrasnim konzolama i ravnim ploham arhitekture ophoda impozantnog glavnog oltara župne crkve sv. Mihaela arkanđela u Velikoj Ludini. Oltar je izrađen u radionici Franca Antona Strauba 1762. godine.

Valja istaknuti i početak konzervatorsko-restauratorskih istraživanja na gotičkoj skulpturi Bogorodice s Djetetom s glavnog oltara crkve Blažene Djevice Marije u Strmcu, datiranoj u sredinu 15. stoljeća. Provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja inventara crkve sv. Julijane u Tremi s ciljem detaljne analize stanja te izrade plana daljnjih radova. Istraživanja su obuhvatila stratigrafske i kvalitativne analize slojeva polikromije i nosioca (vrste pigmenata, metala, punila i veziva te vrsta drva na glavnom oltaru sv. Julijane, bočnim oltarima sv. Marije i sv. Helene te na propovjedaonici).

Za četiri skulpture Stjepana Severina iz kapele Sv. Križa u Križu Gornjem (skulpture sv. Jurja, sv. Lucije, sv. Florijana i sv. Katarine) izrađeni su postamenti i ploče oltarnih menzi. U travnju 2021. godine skulpture su vraćene u kapelu, čime je dovršen višegodišnji program radova. Skulpture su vrijedan nalaz za definiranje opusa jednoga od najvažnijih kipara sjeverne Hrvatske koji je djelovao od dvadesetih do šezdesetih godina 18. stoljeća u križevačkoj regiji, Podravini i na čazmanskom području.

Križ Gornji, kapela Sv. Križa. Nepoznati autor, skulpture sv. Katarine, sv. Lucije, sv. Jurja i sv. Florijana, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama sv. Ivana evanđelista i Bogorodice (mletačka radionica, sredina 18. stoljeća) s oltara Sv. Križa u župnoj crkvi Presvetog Trojstva u Baški na otoku Krku. Skulpture Bogorodice i sv. Ivana evanđelista te sv. Marije Magdalene pripadaju ikonografskoj skupini prikaza Kristova raspeća na retablu oltara. Istraživanjima je utvrđeno da se na skulpturama nalazi pet slikanih slojeva. Konzervatorsko-restauratorski radovi su bili usmjereni na uklanjanje preslika i prezentaciju drugoga kronološkog sloja na umjetnini.

Otok Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva, oltar Sv. Križa. Mletačka radionica, skulptura Bogorodice, sredina 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2017. i 2021.

Otok Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva, oltar Sv. Križa. Mletačka radionica, skulptura sv. Ivana evanđelista, sredina 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2018. i 2021.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2

Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 2 zaposleno je deset djelatnika koji su 2021. godine sredstvima osnivača realizirali radove na deset programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara (ukupno 14 umjetnina), a dva su programa sufinancirana sredstvima lokalne zajednice / samouprave.

Nastavljeni su radovi na većim umjetničkim cjelinama, među kojima se ističu konzervatorsko-restauratorski radovi na renesansnom glavnom oltaru župne crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, djelu venecijanskoga kipara Paola Campse i njegove radionice iz 1533. godine. U 2021. godini na oltaru je nastavljena rekonstrukcija slojeva podloge i oslika na mjestima oštećenja, a radovi su potpuno završeni na skulpturama sv. Dionizija, sv. Nikole, sv. Katarine, sv. Lucije, sv. Marije Magdalene, sv. Margarete, sv. Mihovila i na skulpturalnoj grupi „Imago pietatis“, potom na desnoj strani reljefnoga prizora „Navještenje“ sa zabata te na stupovima donje zone oltara. Provedeni radovi osigurani su sredstvima MKiM-a te sredstvima Istarske županije / Regione Istriana.

Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene. Paolo Campsa, glavni oltar sv. Marije Magdalene, skulptura sv. Margarete, (1533.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2016. i G. Tomljenović, 2021.

Dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama i arhitekturi propovjedaonice iz župne crkve Pohoda Marijina u Mariji Gorici. Propovjedaonica se ubraja među najvrjednije radove zagrebačkoga baroknog kipara Franza Antona Strauba. Prema kromogramu i grbu, podignuta je 1762. godine donacijom biskupa Josipa Antuna Čolnića. Propovjedaonica u Mariji Gorici je među rijetkim polikromiranim baroknim umjetninama koje nikad nisu bile repolikromirane pa je vidljiv dobro očuvan oslik iz 1762. godine te izvorni lak. Izuzetak čini samo anđeo s raspelom koji je obnovljen neovisno o cjelini. Netaknuta polikromija bila je prilika za provođenje tehnoloških istraživanja koja su inače otežana zbog onečišćenja i naknadnih slojeva, temeljem čega je ostvarena i suradnja s Institutom Doerner iz Münchena. Interdisciplinarna istraživanja počela su 2018. godine u sklopu međunarodnoga projekta Tragom umjetnosti obitelji Straub, koji je sufinancirala Europska unija iz programa Kreativna Europa. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi (dezinfekcija, sanacija konstrukcije, čišćenje površine, učvršćivanje drva i polikromije, rekonstruiranje nedostajuće rezbarije i osnove te pozlaćivanje i retuš oštećenja) trajali su od 2019. do 2021. godine. Konzervatorsko-restauratorski radovi na demontiranim dijelovima provedeni su u radionici, dok su radovi na govornici i vijencu baldahina izvedeni u crkvi.

Marija Gorica, župna crkva Pohoda Marijina. Franz Anton Straub, propovjedaonica (1762.). Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2021.

Dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturi Bogorodice s Djetetom (1470.–1480.) iz župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Granešini, koja je oštećena u potresu 2020. godine. Cjeloviti radovi na skulpturi počeli su učvršćivanjem odignutog slikanog sloja i uklanjanjem površinske prljavštine. Na novoizrađene rekonstrukcije nanosena je tutkalno-kredna podloga koja je zatim obrađena finim brusnim papirima kako bi se ujednačila s izvornim slojem podloge. Na obrađenu površinu dijelova s pozlatom i posrebrenjem nanosen je narančasti poliment koji tonski odgovara izvornom. Na oštećenjima inkarnata je nakon zapune tutkalno-krednom podlogom izvedena rekonstrukcija slikanog sloja. Dijelovi s pozlatom i posrebrenjem su patinirani kako bi se vizualno ujednačili s izvornim slojem. Svi konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturi su dovršeni, a obnova metalnih kruna izvest će tijekom 2022. godine djelatnici Restauratorskog odjela Zadar.

Zagreb, Granešina, župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, skulptura Bogorodice s Djetetom (1470. – 1480.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2021.

Marija Gorica, župna crkva Pohoda Marijina. Franz Anton Straub, propovjedaonica (1762.). Detalj, stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2021.

Odjel za štafelajno slikarstvo 1

Osam djelatnika Odjela za štafelajno slikarstvo 1 realiziralo je radove na 13 programa financiranih sredstvima MKiM-a te na tri programa financirana sredstvima ostalih investitora (ukupno 21 slika te četiri ukrasna okvira). Konzervatorsko-restauratorski programi koji se provode na Odjelu većinom su višegodišnji, zbog velikih dimenzija umjetnina.

Među djelima sakralnog karaktera ističe se slika Giovannija Contarinija „Pričest apostola“ iz župne crkve sv. Blaža u Vodnjanu. Povezana je s osnutkom Bratovštine Presvetog sakramenta, a natpis u donjem lijevom kutu otkriva da je naslikana 1598. godine. Slika je jedino pouzdano datirano djelo toga venecijanskog kasnorenesansnog majstora.

Vodnjan, župna crkva sv. Blaža. Giovanni Contarini, „Pričest apostola“ (1598.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2019. i 2021.

Dovršetakom radova na slici „Posljednja večera“ (1706.) završeni su radovi na ciklusu od četiri slike Cristofora Tasce iz katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Krku. Slike se nalaze u svetištu katedrale, uokvirane bogato profiliranim ukrasnim okvirima. Povrat i montaža slika s okvirima predviđeni su u 2022. godini. Dovođeni su i radovi na slici „Mistična vizija sv. Ruže Limske“ iz crkve sv. Marije Milosrdnice u Bujama. Potpisana i datirana godinom 1687., slika je vrijedno djelo slikara Francesca Zanella, jednoga od protagonista padovanske likovne scene druge polovice 17. stoljeća.

Buje, crkva sv. Marije Milosrdnice. Francesco Zanella, „Mistična vizija sv. Ruže Limske“ (1687.). Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi obavljani su na vrlo oštećenoj slici „Sv. Luka“ iz Muzejske zavičajne zbirke Grada Novske. Slika je djelo nepoznatoga autora iz prve polovice 18. stoljeća. Nalazila se na oltaru nekadašnje kapele, a današnje župne crkve sv. Luke evanđelista u Novskoj.

U 2021. godini počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltarnoj pali „Vizija sv. Antuna“, također djelu nepoznatoga autora iz 18. stoljeća. Pala je dio vrijednog, cjelovito sačuvanog inventara crkve Presvijetle kraljice mora u Rovinju koja se nalazi u sklopu današnje Bolnice „Dr. Martin Horvat“, sagrađene 1909. godine pod pokroviteljskom tadašnjega bečkog gradonačelnika Karla Luegera.

Rovinj, crkva Presvijetle kraljice mora, kompleks Bolnice „Dr. Martin Horvat“. Nepoznati autor, „Vizija sv. Antuna“, 18. stoljeće. Stanje tijekom uklanjanja sloja laka i preslika te konsolidacije i ravnjanja slike. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Dvogodišnji program konzervatorsko-restauratorskih radova počeo je na šest ulja na platnu različitih formata („Majka Božja s Djetetom“, „Portret kanonika/biskupa“, „Ukazanje Madone sv. Dominiku“, „Sv. Matej i anđeo“, „Sv. Blaž“ i „Iskušenje sv. Tome“) iz Dijecezanskog muzeja Đakovačko-osječke nadbiskupije.

Posebno su zahtjevni bili radovi na slikarskom inventaru Zagrebačke nadbiskupije oštećenom u potresu u ožujku 2020. godine. Radovi su obuhvatili evakuaciju, primjerenu pohranu i preventivnu zaštitu te konzervatorsko-restauratorske radove na slici „Krštenje Kristovo na Jordanu“ iz župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Zagrebu. Slika je rad Marka Antoninija, jednoga od uglednih hrvatskih slikara druge polovice 19. i početka 20. stoljeća.

Realizirani su i programi financirani sredstvima lokalne zajednice i drugih naručitelja. U veljači 2021. godine, nakon dvogodišnjih konzervatorsko-restauratorskih radova, u obnovljenu kinodvoranu Centra za manifestacije i kulturu u Novigradu vraćene su i montirane četiri slike autora Brune Mascarellija. Slike velikog formata „Provincija na moru“, „Život priobalne Istre“, „Rustikalna Istra“ i „Mediterraneità“ nastale su u sklopu tzv. Novigradskog ciklusa početkom pedesetih godina prošloga stoljeća, a vlasništvo su Grada Novigrada / Cittanova. Tvrtka Vindija d.d. naručila je (osiguravši sredstva) konzervatorsko-restauratorske radove na slici Ivana Tišova „Satiri i nimfe“ iz 1917. godine.

Novigrad, Centar za manifestacije i kulturu Novigrad-Cittanova. Bruno Mascarelli, „Život priobalne Istre“ (gore) i „Mediterraneità“ (dolje) (1953). Stanje nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2019.

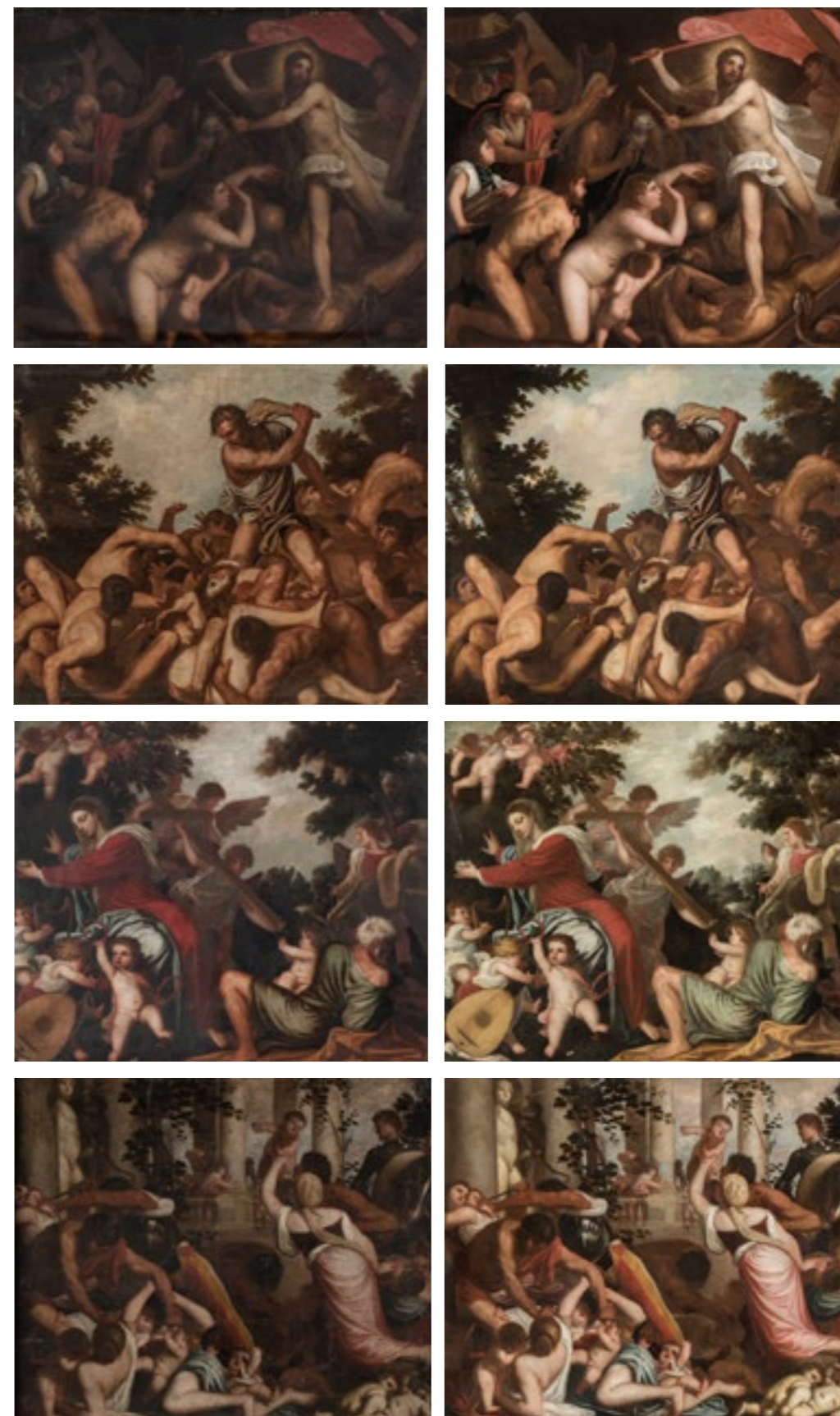

Visoko na bočnim zidovima svetišta dubrovačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije smještene su četiri slike Alessandra Leonea Varotarija, zvanog Il Padovanino (Padova, 1588. – Venecija, 1648.): „Bitka Samsona i Filistejaca“, „Odmor na putu u Egipat“, „Krist u limbu“ i „Pokolj nevine dječice“. Slike su pripadale zbirci mletačkoga trgovca Giovannija Alvisea Raspija. Iz Venecije su u Dubrovnik dopremljene 1713. godine, kao naknada za Raspijev dug dubrovačkome arhiđakonu Bernardu Orsatu Đurđeviću, koji ih je oporučno ostavio dubrovačkoj katedrali. Slike su postavljene u katedrali 1867. godine tijekom radova u prezbiteriju, čije je idejno rješenje povjereno slikaru Zebedeu Picciniju. U suradnji s protomajstorom Andrijom Perišićem, Piccini je napravio štukookvire u visokom reljefu u kojima Padovaninove slike stoje i danas. Tom je prilikom Piccini slike očistio i lakirao. Godine 1914. samouka dubrovačka slikarica Domenika Dome Suhor izvela je radove na sve četiri slike. Autor sljedeće obnove, iz 1926. godine, je akademski slikar Matej Sternen.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na četiri slike provedeni na Odjelu za štafelajno slikarstvo Službe za pokretnu baštinu Zavoda od 2017. do 2021. godine počeli su istraživanjima koja su obuhvatila snimanje ultraljubičaste fluorescencije i infracrvene reflektografije te izradu rendgenograma. Njima je osiguran precizan uvid u stanje izvornih slikanih slojeva, ali i naknadnih intervencija te su evidentirani pentimenti (autorove izmjene kompozicije). Provedena je stratigrafska analiza mikropresjeka osnove i slikanog sloja te rendgenska fluorescentna spektroskopija. Tim metodama utvrđeno je korištenje tradicionalne slikarske osnove sastavljene od kalcijeva karbonata, gipsa i olovnog bjelila te pigmenta koje je Padovanino upotrebljavao, ali i onih koji nisu iz njegova vremena te potvrđuju naknadne restauratorske intervencije.

Na slikama su zatečena raznovrsna oštećenja i naknadne intervencije koji su narušili stabilnost i integritet izvornih djela: deformirani podokviri, perforacije nosioca, raspucanost osnove i boje te veliki nanosi potamnjelog laka i diskoloriranih preslika. Perforacije i nedostaci u nosiocu sanirani su i nadoknađeni intarzijama, a zatim su slike u cijelosti podstavljene novim platnom, osim na mjestima voštanih pečata Dubrovačke Republike, pronađenih na poleđinama slika. Slike su napete na novoizrađene klinaste podokvire. Neprimjerene prethodne intervencije su uklonjene, kao i slojevi potamnjelog laka. Nedostajući dijelovi osnove su rekonstruirani u kitu, a rekonstrukcija nedostajućeg slikanog sloja izvedena je u dvije faze, podložnim retušem gvaš bojama te završnim retušem lazurnim smolnim bojama, nakon čega je oslik zaštićen lakom.

Konzervirane su i restaurirane i ukrasne letvice koje su sa slikama postavljene u svetištu katedrale potkraj rujna 2021. godine. Sveobuhvatnim konzervatorsko-restauratorskim radovima omogućeno je jasnije sagledavanje vrijednih djela Alessandra Varotarija Padovanina iz svetišta dubrovačke katedrale.

Dubrovnik, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Alessandro Leone Varotarij, „Krist u limbu“ (prvi red), „Borba Samsona i Filistejaca“ (drugi red), „Odmor na putu u Egipat“ (treći red) i „Pokolj nevine dječice“ (četvrti red). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i Lj. Gamulin, 2021.

Odjel za štafelajno slikarstvo 2

Na Odjelu za štafelajno slikarstvo 2 u 2021. godini 14 djelatnika realiziralo je 13 programa financiranih sredstvima MKiM-a. Programima je obuhvaćen rad na 36 štafelajnih slika različitih dimenzija, tehnika i namjene te gotovo jednak broj ukrasnih okvira.

Među slikama sakralnog inventara ističe se poliptih sv. Lucije iz zbirke Krčke biskupije. Poliptih se ubraja među najvažnija djela mletačkoga slikarstva zrelog 14. stoljeća na istočnoj jadranskoj obali te se pripisuje Paolu Venezianu, jednome od najvažnijih mletačkih slikara toga vremena. Prema povijesnim podacima, poliptih je izrađen za svetište crkve svete Lucije u Jurandvoru pokraj Baške na Krku, koje je obnovljeno upravo tijekom 14. stoljeća.

Otok Krk, Krk, Biskupski ordinarijat. Paolo Veneziano, poliptih sv. Lucije (oko 1340.). Detalj, stanje prije radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Otok Krk, Krk, Biskupski ordinarijat. Paolo Veneziano, poliptih sv. Lucije (oko 1340.). Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Treba izdvojiti i cjelovite radove na slici „Sv. Augustin biskup“ (prva polovica 18. stoljeća) koja najvjerojatnije potječe iz samostana u Lepoglavi, a bila je izložena u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu do potresa u ožujku 2020. godine. U potresu je znatno oštećena pa je premještena u zbirku Varaždinske biskupije. Pripisuje se najvažnijem slikaru hrvatskih pavlina Ivanu Krstitelju Rangeru. S obzirom na to da se radi o slici izrađenoj tehnikom ulja na platnu, a veći dio Rangerova opusa obuhvaćaju zidne slike, ona je osobito važna za vrednovanje toga nešto manje zastupljenog dijela njegova opusa.

Varaždin, Varaždinska biskupija, zbirka. Ivan Krstitelj Ranger, „Sv. Augustin biskup“, prva polovica 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2021.

Izvođenje cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na većem broju slika na platnenom, drvenom i staklenom nosiocu iz muzeja u Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Varaždinu, Cavtatu i Hlebinama nastavak je uspješne suradnje na očuvanju predmeta iz muzejskih i galerijskih ustanova.

Ističu se slike „Sv. Jakov i sv. Katarina“ te „Krajolik“ iz fundusa Strossmayerove galerije starih majstora HAZU-a. Prva je primjer sjevernoeuropskog slikarstva s početka 16. stoljeća, a njezin autor je nizozemski slikar Jacob Cornelisz van Oostanen, dok je druga atribuirana talijanskom slikaru Antoniju Francescu Peruzziniju te datirana oko 1710. godine. Potonja je osobito važna jer je primjer zajedničkoga rada dvaju umjetnika na jednom platnu. Naime, poznato je da je slikar Alessandro Magnasco bio čest suradnik i koautor Peruzzinijevih djela, a na ovom je djelu prisutan kao autor figura i prizora u prednjem planu.

Tijekom 2021. godine nastavljeni su radovi na monumentalnom ikonostasu (1779.) Jovana Četirevića Grabovana u crkvi sv. Velikomučenika Georgija u Velikom Pogancu. Konzervirano je i restaurirano pet ikona s okvirima: četiri dvojne ikone s prikazima Kristova obrezanja i Navještenja (Obrezanje Hristovo i Blagovest), prikazima

Lazareva uskrsnuća i ulaska u Jeruzalem (Vaskrsenje Lazarevo i Cveti – Hristov ulazak u Jerusalem), Uzašašća i Silaska Duha Svetoga (Vaznesenje i Duhovi), prikazima Kristova Preobraženja i Uznesenja Presvete Bogorodice (Preobraženje Hristovo i Uspenje Presvete Bogorodice) te središnje ikone s prikazom Uskrsnuća (Vaskrsenje), čime je dovršena cjelina drugog reda sa scenama iz života Krista i Bogorodice.

Veliki Pogonac, crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, „Uskrsnuće“ (1779.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2020. i 2021.

Veliki Pogonac, crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, „Uskrsnuće Lazarevo“ i „Ulazak u Jeruzalem“ (1779.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2021.

Dubrovnik, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Alessandro Leone Varotari, „Pokolj nevine dječice. Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2021.

Odjel za namještaj i drvene konstrukcije

U Odjelu za namještaj i drvene konstrukcije u Zagrebu zaposleno je deset djelatnika, od kojih četvero djeluje u sklopu Stolarske radionice. U 2021. godini realizirani su konzervatorsko-restauratorski radovi na tri programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača (ukupno šest predmeta).

Nastavljena je dugogodišnja uspješna suradnja s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka radovima na najvećoj klupi – *cassapanca* – od šest koje su u stalnom postavu Muzeja. Bivša Guvernerova palača, u kojoj je Muzej smješten od 1948. godine, historicističko je zdanje čija je gradnja trajala od 1893. do 1896. godine, a njezino projektiranje i nadzor bio je povjeren Alajosu Hauszmannu. U isto je vrijeme u Mađarskoj napravljen i namještaj za uređenje palače.

Cassapanca s početka 20. stoljeća je kombinacija škrinje i klupe s postranim naslonima za ruke, rađena u stilu renesanse, bogato rezbarena u visokom reljefu. Središnji oval donjeg dijela klupe krasi ležeći lik starca s posudom iz koje teče voda, a u pozadini je u plitkom reljefu prikaz Trsatske gradine. Naslon i donji dio povezani su rukonaslonima u obliku orlova skupljenih krila, a u središnjem dijelu visokog naslona, uz vitice i volute, nalaze se anđeli raširenih krila koji pridržavaju štit i krunu. Iznad završnog friza rezbareno je hrastovo i lovorovo lišće s plodovima, a u njihovu središtu sjedi bjeloglavi sup. Bile su vidljive raspukline cijelom dužinom i dubinom naslona te mnoga sitna mehanička oštećenja površine. Nedostajali su dijelovi rezbarija, a površina je potamnijela od slojeva nečistoća i naknadnih premaza.

Na klupi su izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Nakon provedenih istraživanja vrsta laka i drva, obavljena je stolarska sanacija i učvršćivanje drva natapanjem konsolidantom. S površine je uklonjen sloj nečistoće i stanjen je sloj laka. Izvedena je rekonstrukcija nedostajućih rezbarija i profilacija, zatvaranje oštećenja punilima te je nanesen retuš i završni lak.

Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. Nepoznati autor, klupa s naslonom, početak 20. stoljeća. Stanje tijekom radova. Snimka: N. Oštarijaš, 2021.

U 2021. godini počeli su radovi na malom sakristijskom ormaru iz franjevačke crkve u Klanjcu iz 1717. godine, koji s velikim ormarom iz iste sakristije te korskrom klupom u svetištu čini stilsku cjelinu. Ormari su izniman primjer bogato intarziranih crkvenih namještaja, srodni istovremenim južnonjemačkim i austrijskim primjercima. Ormar je tipično baroknog dvodijelnog oblika tipa kredenca. Arhitektonska raščlamba izvana se potpuno ogleda oblikovnim rješenjem dekorativne intarzije koja pokriva sve plohe, tvoreći biljne i geometrijske oblike obrubljene isprepletanom vrpcom (Bandelwerk). Iznad vijenca smješteno je raskošno rezbareno krunište na proboj. Ormar je bio konstruktivno stabilan, no s mnogim oštećenjima od drvnih insekata. Neke su vratnice popucale uzdužno u konstruktivnom i furniranom sloju, dok su furniri, osim što su izuzetno oštećeni, u većem broju i nedostajali. Crno rezbareno krunište je popucalo na nekoliko mjesta, a bile su vidljive i zapune kitom te neodgovarajuće rekonstrukcije iz obnove 1962. godine.

Obavljene su analize laka, veziva i pigmentata. Nakon stolarske sanacije i učvršćivanja dijelova drva natapanjem konsolidantom, podlijepljeni su nadignuti dijelovi furnira i intarzija, površina je očišćena od sintetskog laka i izvedene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova profilacija, furnira i intarzija. S kruništa je uklonjen crni premaz ispod kojega je nađen dobro očuvan polikromirani sloj. Restaurirani su svi metalni dijelovi. U tijeku je zatvaranje površinskih oštećenja pigmentiranim punilima. Nastavljeni su radovi na tri skulpture s velikoga sakristijskog ormara.

U sklopu Odjela djeluje stolarska radionica koja je kontinuirano sudjelovala u brojnim programima konzerviranja i restauriranja pokretnih kulturnih dobara, kao i u hitnim mjerama zaštite nakon potresa u Zagrebu i na Banovini. U stolariji se izvode strukturalne sanacije drvenih konstrukcija, drvorezbarski radovi te složene montaže oltara i slika. U radionici su također izrađeni brojni podokviri te stolarski učvršćeni ukrasni okviri za slike konzervirane i restaurirane na odjelima za štafelajno slikarstvo.

Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, mali sakristijski ormar (1717.). Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović 2020.

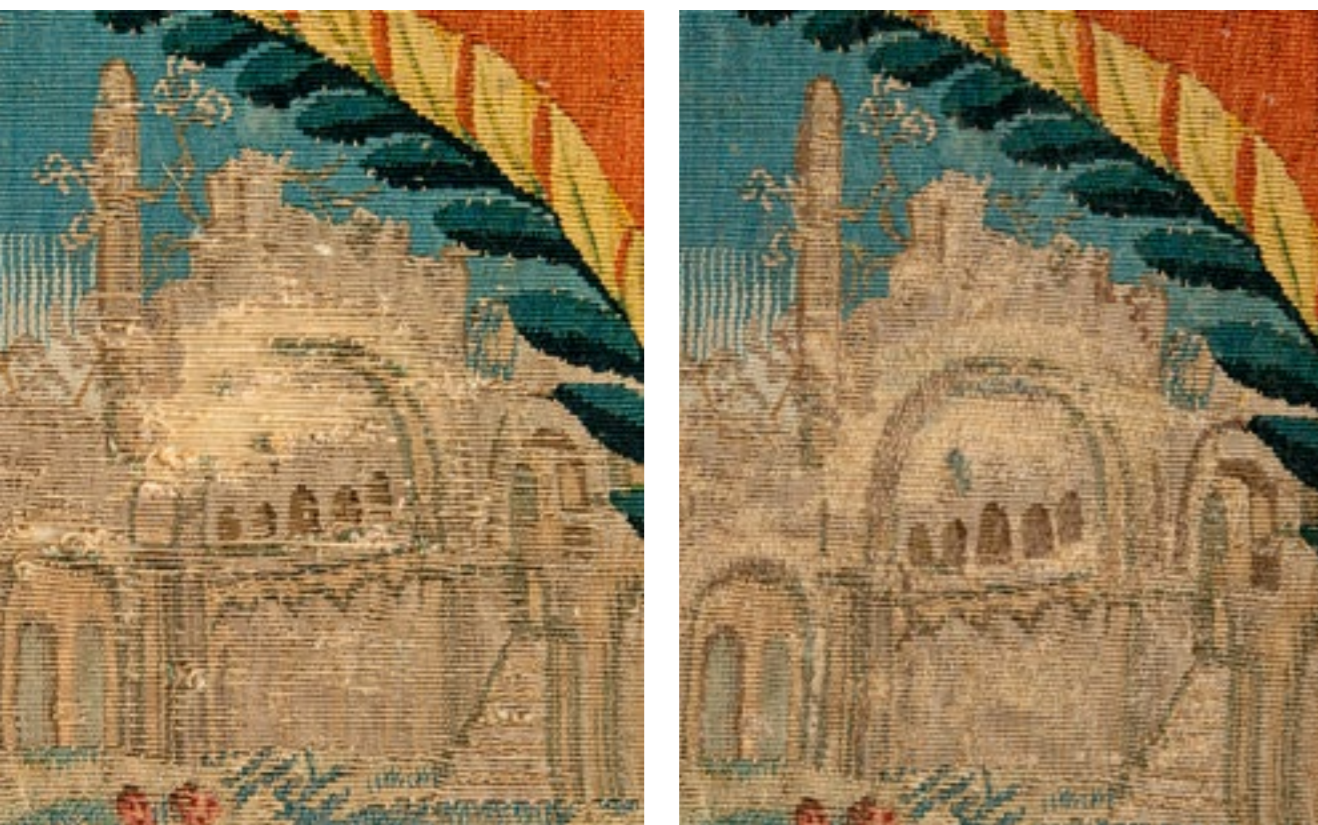
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. Nepoznati autor, klupa s naslonom, početak 20. stoljeća. Stanje nakon radova. Snimka: N. Oštarijaš, 2021.

Odjel za tekstil, papir i kožu

Odjel za tekstil, papir i kožu podijeljen je u dva odsjeka, u kojima je 16 djelatnika provelo prema planu radove na 22 programa financirana sredstvima MKiM-a. Programi su obuhvatili radove na stotinu kulturnih dobara različite vrste i namjene, od tapiserija velikih dimenzija, liturgijskog ruha, dijelova japanskog samurajskog oklopa, japanskih oslikanih lepeza, grafika, nacrti, umjetnina i dokumenata na papirnatom nosiocu do predmeta od kože.

U 2021. nastavljene su višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na ciklusu tapiserija „Mjeseci u godini“ iz riznice zagrebačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava, autora Charlesa Mittéa, dvorskog tkalca lotarinških vojvoda u Nancyju. Završeni su radovi na tapiseriji „Siječanj – veljača“ iz 1710. godine te su počeli radovi na bogato vezenoj dalmatici, stoli, manipulu iz iste riznice, vjerojatnom radu lokalne radionice iz 17. stoljeća.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava. Charlesa Mitté, tapiserija „Siječanj – veljača“, detalj (1710.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2020. i 2021.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava. Charlesa Mitté, tapiserija „Siječanj – veljača“, detalj (1710.). Stanje prije radova. Snimka: J. Kliska, 2020.

U sklopu suradnje s Eparhijom dalmatinskom u Šibeniku nastavljeni su radovi konzerviranja i restauriranja oltarne zavjese (katapetazme) iz manastira Krka pokraj Kistanja te je obavljen pregled i evidencija stanja oko tristo tekstilnih i metalnih predmeta u vlasništvu Eparhije.

Uspješno su dovršeni zahtjevni konzervatorsko-restauratorski radovi na iznimno vrijednom inventaru relikvijara sv. Kandidate (biskupskom kaputiću, hlačama i cipelama) s kraja 17. stoljeća iz Zbirke sakralne umjetnosti župne crkve sv. Blaža u Vodnjaju. U sarkofagu sv. Kandidate ispod jastučića s lubanjom pronađeno je uzglavlje napravljeno od jednostavnog muškog dvodijelnog odijela (kratki kaputić visokoga ovratnika i dugačkih rukava te kratke, široke hlače do koljena) datiranog u kraj 17. stoljeća. Izrađeno je od različitih svilenih tkanina bež boje. Kaputić i orukvice zatvaraju se mnogobrojnim malim ručno izrađenim pucetima. Na unutarnjoj strani ovratnika crnim tušem je ispisano ime Innocenti XII Max, a na središnjem dijelu je otisnut voštani pečat. Na unutarnjoj strani hlača i svilenoj vrpci zatečeni su voštani pečati.

Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, kožna cipela, 17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Vasić, 2019. i I. Marinković, 2021.

Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, kaputić i hlače iz relikvijara sv. Kandidate, 17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Vasić, 2019. i G. Tomljenović, 2021.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na liturgijskom ruhu iz katedrale sv. Stjepana I. pape i mučenika u Hvaru, župne crkve i samostana sv. Nikole (Muster) u Komiži, katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije na Krku, franjevačkom samostanu u Imotskom, katedrali sv. Lovre u Trogiru te Zadarske nadbiskupije.

U sklopu dugogodišnje suradnje s muzejskim ustanovama u Osijeku, Varaždinu, Vukovaru, Valpovu i Zagrebu dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na većem broju umjetnina na papirnatom nosiocu, među kojima se ističe šest umjetnina velikoga formata iz Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Riječ je o akvatintama jednoga od najvažnijih francuskih grafičara svojega vremena Jean-Pierre-Marie Jazeta, nastalima prema istoimenim slikama engleskoga romantičarskoga slikara Johna Martina.

Valpovo, Muzej Valpovštine. Nepoznati autor, „Idealizirani prikaz valpovačkog dvorca“, 19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2021.

Valja istaknuti i obavljena istraživanja na 25 japanskih predmeta iz Etnografske zbirke Muzeja grada Rovinja koja sadrži predmete iz ostavštine tršćanske obitelji Hütterott. Georg von Hütterott bio je počasni konzul Japanskoga Carstva u Trstu. Često je putovao u Japan i donosio predmete japanskoga podrijetla koji su stoga najbrojniji u zbirci. Među njima se ističu samurajski oklop tipa Tosei gusoku iz razdoblja Edo, izrađen 1830. u slavnoj radionici samurajskih oklopa obitelji Myôchin te deset oslikanih lepeza na papirnatom nosiocu, vjerojatni rad japanskoga slikara 19. stoljeća Kawakamija Togaija.

Rovinj, Muzej grada Rovinja. Lepeza bez rebara. Stanje tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: D. Ratkajec, 2021.

Rovinj, Muzej grada Rovinja. Lepeza bez rebara. Stanje nakon konzervatoriko-restauratorskih radova. Snimka: D. Ratkajec, 2021.

Služba za odjele izvan Zagreba 1

Restauratorski odjel Ludbreg

Na Restauratorskom odjelu Ludbreg zaposleno je devet djelatnika koji su u 2021. godini realizirali sedam programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Među radovima se ističe završetak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na propovjedaonici iz crkve Presvetog Trojstva u Slavanskom Brodu te radovi na drvenim polikromiranim skulpturama i liturgijskom ruhu iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije.

Franjevačka crkva u Slavanskom Brodu opremljena je bogatim baroknim inventarom, među kojim se ističe sedam oltara i propovjedaonica. Propovjedaonica je smještena na stubu južnog zida lađe, između kapela s oltarima sv. Franje Asiškog i sv. Marije Pomoćnice, a djelo je nepoznatoga majstora (1759./1760.). Pregledom stanja prije radova utvrđeno je da je polikromija na arhitekturi i skulpturama propovjedaonice mjestimično popucala i otpala te je u cijelosti prekrivena debelim slojem potamnjenog laka. Cilj konzervatorsko-restauratorskih radova bilo je usporavanje njezina daljnjeg propadanja te isticanje izvornog kolorita kojim će se uklopiti u cjelinu koju čine glavni oltar i dva bočna oltara (sv. Josipa i Sv. Križa), koji su stilski i vremenski istovjetni i na kojima su već izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi. Radovi su trajali sedam godina i većim dijelom su izvođeni in situ; obuhvatili su istraživanja, stolarsku sanaciju, izradu rekonstrukcija nedostajućih dijelova rezbarija, uklanjanje preslika i starih lakova, rekonstrukcije kredne podloge na oštećenjima te izradu završnog retuša.

Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, propovjedaonica (1760.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: D. Buljan Cypryn, 2015. i J. Kliska, 2021.

Skulpture sv. Marije Magdalene, sv. Veronike, sv. Ivana evanđelista i sv. Petra apostola iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije nekad su pripadale glavnom oltaru župne crkve sv. Stjepana prvomučenika u Štefanju (nepoznati autor, oko 1745.). Na skulpturama je obavljena konsolidacija drvenog nosioca ubrizgavanjem tekućega konsolidanta, stolarska sanacija i učvršćivanje sloja kredne podloge i slikanog sloja. Skulpture su očišćene od površinske prljavštine te je s izvornih inkarnata uklonjen preslik. Završetak radova na skulpturama planiran je za 2022. godinu.

Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija. Nepoznati autor, „Sv. Marija Magdalena“ bez cjeline, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2021. i J. Kliska, 2021.

Završeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim oltarima iz župne crkve Sv. Križa u Križovljanu te su počeli radovi na propovjedaonici iz crkve sv. Jeronima u Štrigovi.

Štrigova, crkva sv. Jeronima. Nepoznati autor, propovjedaonica, 18. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

U sklopu Odsjeka za tekstil valja izdvojiti završetak konzervatorsko-restauratorskih radova na dvjema misnicama (DM 0817 i DM 0820) i velumu (DM 0817) iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije, izrađenih u francuskoj radionici tijekom 18. stoljeća.

Misnica (DM 0817) je izrađena od više tkanina talijanske i francuske provenijencije. Središnja tkanina na prednjoj strani je prugasti višebojni saten, a na stražnjoj damast broširan višebojnim tekstilnim nitima koje tvore bogate cvjetne i lisnate motive. Bočne tkanine na prednjoj i stražnjoj strani misnice su taft broširan višebojnim tekstilnim nitima motivima cvijeća i drveća te vijugavim trakicama od posrebrjenih lamela. Ukrasne tkane trake izrađene su od tekstilnih i metalnih niti geometrijskog motiva, a podstava je laneno platno. Misnici pripada i velum (DM 0817), izrađen od iste tkanine kao i bočne tkanine na misnici. Tkanina misnice (DM 0820) je saten broširan raznobojnim tekstilnim i metalnim nitima. Ukrasne trake izrađene su od tekstilnih i metalnih niti i lamela geometrijskog motiva, a podstava je laneno platno. Na misnicama i velumu izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Radovima je prethodila kvalitativna analiza tekstilnih i metalnih niti, a potom su predmeti razdvojeni na sastavne dijelove. Na misnicama i velumu proveden je suhi i mokri postupak čišćenja te ravnanje svih tkanina. Za podlaganje oštećenja na glavnim tkaninama, podstavi, međupodstavi i ukrasnim trakama nabavljene su nove tkanine, obojene u skladu s izvornikom te učvršćene šivanjem. Nakon sanacije oštećenja svi dijelovi misnica i veluma spojeni su u cjeline. Misnice i velum su pohranjeni u kutije od beskišelnog kartona i vraćeni vlasniku.

Također, obavljani su konzervatorsko-restauratorski radovi na misnici (RAČ 13) datiranoj u drugu polovicu 19. stoljeća iz župne crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Račinovcima te su počeli radovi na muškom prsluku (DUM EM 4817) s prijelaza 19. u 20. stoljeće iz Etnografskog muzeja u Dubrovniku.

U komori za fumigaciju, uz umjetnine iz programske djelatnosti Zavoda, tretirano je 39 predmeta iz Zbirke sagova, čilima i tapiserija Muzeja za umjetnost i obrt iz Zagreba.

Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija. Nepoznati autor, misnica, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2020. i 2021.

Restauratorski odjel Osijek

Na Restauratorskom odjelu Osijek zaposleno je deset djelatnika koji su 2021. godine realizirali osam programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Među radovima se posebno ističu završetak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi „Immaculata“ iz crkve sv. Ivan Krstitelja u Sibinju, korskoj ogradi kapele sv. Roka u Vukovaru, cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturi sv. Ivana Nepomuka iz franjevačkog samostana i crkve Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu te konstruktivna i stolarska sanacija oltara sv. Ivana Nepomuka i sv. Otilije iz crkve sv. Mihaela arkanđela u Osijeku.

Barokna isusovačka crkva sv. Mihaela arkanđela u osječkoj Tvrđi sagrađena je 1768. godine te je istovremeno opremljena sa sedam oltara. Oltari sv. Otilije i sv. Ivana Nepomuka, međusobno podudarni načinom oblikovanja, smješteni su uz bočne zidove drugog traveja crkvene lađe. Dvokatnu, razvedenu arhitekturu oltara nosi par istaknutih stupova koji podupiru lomljeni vijenac, a središte atike probijeno je ovećim svjetlosnim otvorom. Oltari su polikromirani i marmorizirani s bogatom dekoracijom i pozlatom. Zbog visoke relativne vlage koja je pogodovala djelovanju insekata drvotočaca, postamenti središnjeg dijela oltara izgubili su čvrstoću, što je dovelo do međusobnog odvajanja nosivih elemenata i naginjanja gornjih dijelova oltara.

S obzirom na ugroženu statiku, na oltarima je 2021. godine obavljena konstruktivna sanacija sa svrhom ojačavanja nosivosti konstrukcije te učvršćivanja olabavljenih spojeva i odvojenih dijelova.

U unutrašnjost oltara postavljena je nova potkonstrukcija, a između stražnje strane oltara i zida crkve postavljeni su drveni odbojnici kako bi se spriječilo daljnje naginjanje gornjih arhitektonskih elemenata, pri čemu su atike oltara poravnane uzduž vertikalne osi oltara. Svi odvojeni i otpali dijelovi rezbarenih ukrasa vraćeni su na izvorne pozicije. U sklopu programa oltarne pale obaju oltara očišćene su od površinske prljavštine.

Uz navedene radove, nastavljene su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltarima iz franjevačke crkve sv. Petra i Pavla u Šarengradu te na oltaru sv. Ivana Krstitelja iz crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Vrpolju, a počeli su višegodišnji radovi na sakristijskom ormaru iz franjevačke crkve Sv. Križa u Osijeku. Na ikonostasu iz crkve Svetog Prvomučenika i Arhiđakona Stefana u Borovu provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja.

Zavjetna kapela sv. Roka, smještena u jugozapadnom dijelu kompleksa dvorca Eltz u Vukovaru, sagrađena je 1740. godine. Prvotni barokni korpus kapele proširen je u klasicističkoj obnovi 1805. godine bočnim oratorijem i sakristijom te je dograđen zvonik. Kapela je znatno stradala u Domovinskom ratu; od inventara su ostali sačuvani ostaci korskih klupa, propovjedaonica, korska ograda i orgulje. Korska ograda kapele izrađena je u duhu klasicizma, vjerojatno 1805. godine, kad je kapela prvi put obnovljena. Drvena ploha ograde podijeljena je pilastrima na šest uklađenih polja. Donji dio ograde dekoriran je frizom s ovulima, a rukohvat ograde ukrašavaju rezbarije u obliku denta. Dva središnja polja ograde, nekad prilagođena za kućište orgulja, sad su zatvorena recentno izrađenim drvenim plohami na kojima je rekonstruirana rezbarija, a umjesto starih orgulja iz 1904. godine, nakon obnove su postavljene nove, suvremene. Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja te stolarske sanacije 2020. godine, u 2021. godini uklonjen je posljednji kronološki sloj obojenja. Oštećenja u razini nosioca zapunjena su smjesom drvne piljevine i polivinilacetatnog ljepila, a ona u razini podloge akrilnim zapunama. Na mjestima zapunjenih oštećenja bojenog sloja izveden je retuš, a u istom tonu su (bojama na vodenoj bazi) obojeni i novoizrađeni dijelovi. Pozlata je rekonstruirana, a cijela površina zaštićena završnim lakom.

Vukovar, kapela sv. Roka. Nepoznati autor, korska ograda, početak 19. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: S. Antolović, 2020. i I. Marinković, 2021.

Barokna skulptura „Immaculata“ (nepoznati autor, 18. stoljeće) smještena je na oltaru Blažene Djevice Marije u istoimenoj kapeli crkve sv. Ivana Krstitelja u Sibirju. Skulptura je izrađena od više drvenih dijelova, polikromirana je i pozlačena. Pregledom stanja utvrđena su brojna oštećenja nosioca, manje pukotine slikanoga sloja te mjestimično otpali fragmenti boje i podloge. Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima površinskih obojenja otkrivena su tri kronološka sloja, od kojih je onaj izvorni, s obzirom na vrlo dobru očuvanost, odabran za prezentaciju. Odvojeni dijelovi slikanoga sloja su podljepljeni, a potom je izvedena rekonstrukcija nedostajućih dijelova rezbarije, učvršćivanje nosioca i djelomično uklanjanje dotrajalih ispuna na mjestima oštećenja. Naknadni slojevi repolikromije uklonjeni su s izvornika u nekoliko faza, kemijski i mehanički. Nakon uklanjanja slojeva repolikromije, veća oštećenja i raspukline u sloju nosioca i podloge sanirani su umetanjem tankih letvica, a manja oštećenja su zatvorena kredno-tutkalnim zapunama. Izvedena je rekonstrukcija polimentne pozlate i posrebrjenja na oštećenim dijelovima, završni retuš te zaštitno lakiranje. Uklanjanjem naknadnih slojeva iz povijesnih obnova ponovno je otkriven izvorni izgled skulpture kojim je obogaćen inventar crkve sv. Ivana Krstitelja u Sibirju.

Sibirj, crkva sv. Ivana Krstitelja. Nepoznati autor, skulptura „Immaculata“ bez cjeline, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2020. i G. Tomljenović, 2021.

Osim programa financiranih sredstvima osnivača, realizirana su i tri programa drugih naručitelja. S Hrvatskom obrtničkom komorom u Zagrebu ugovoreni su konzervatorsko-restauratorski radovi na intarziranim drvenim zidnim oplatom u dvorani Vijećnice (demontaža, podljepljivanje, rekonstrukcija nedostajućih dijelova, retuš, lakiranje, povrat i montaža). S istim naručiteljem ugovoreni su i radovi na intarziranom stolu koji su u tijeku.

Zagreb, Hrvatska obrtnička komora. Drvena oplata zida vijećnice. Stanje nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: I. Marinković, 2021.

S pravoslavnom parohijom u Trpinji ugovorena je i realizirana izrada prijedloga konstruktivne sanacije ikono-stasa iz crkve Vaznesenja Hristova.

Restauratorski odjel Rijeka

Na Restauratorskom odjelu Rijeka zaposleno je četvero djelatnika koji su u 2021. godini realizirali sedam programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na pali „Bogorodica od Ružarija sa sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“ iz 18. stoljeća s lijevog bočnog oltara crkve svetog Jeronima u samostanu sv. Jeronima u Rijeci. U stručnoj se literaturi slika pripisivala Francescu Fontebassu, a Višnja Bralić ju je povezala s opusom venecijanskoga slikara Giuseppea Dizianija (Venecija, 1732.–1803.), sinu Gaspara Dizianija. Slika je snimljena tehnikom ultraljubičaste fluorescencije i infracrvene reflektografije, provedene su laboratorijske analize laka, pigmenta i veziva te probe topljivosti koje su odredile metodologiju uklanjanja oksidiranog laka i preslika s lica slike. Nakon uklanjanja preslika, slika je demontirana s podokvira te su s njezine poleđine uklonjene prljavština i stare zakrpe. Radovi će se nastaviti u 2022. godini.

Rijeka, crkva sv. Jeronima. Giuseppe Diziani (?), „Bogorodica s Djetetom i svecima“. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021.

Od radova na štafelajnim slikama dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oslikanim vratnicama orgulja s prikazima dvaju franjevačkih svetaca iz crkve sv. Bernardina Sijenskoga franjevačkog samostana u Kamporu na otoku Rabu. Konzervatorsko-restauratorski radovi na vratnicama orgulja počeli su 2020. godine, kad je izvedeno učvršćivanje dijelova podloge i slikanog sloja te je s izvornog oslika uklonjen sloj nataložene nečistoće i potamnjeni lak. U 2021. godini izvedena je stolarska sanacija drvenog nosioca, rekonstruirani su nedostajući dijelovi podloge i oslika te je izveden završni retuš. Nakon izvedenih radova vratnice su montirane u samostanski muzej.

Otok Rab, Kampor, crkva sv. Bernardina Sijenskoga. Nepoznati autor, lijeva (gore) i desna (dolje) vratnica orgulja, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2019. i I. Marinković, 2021.

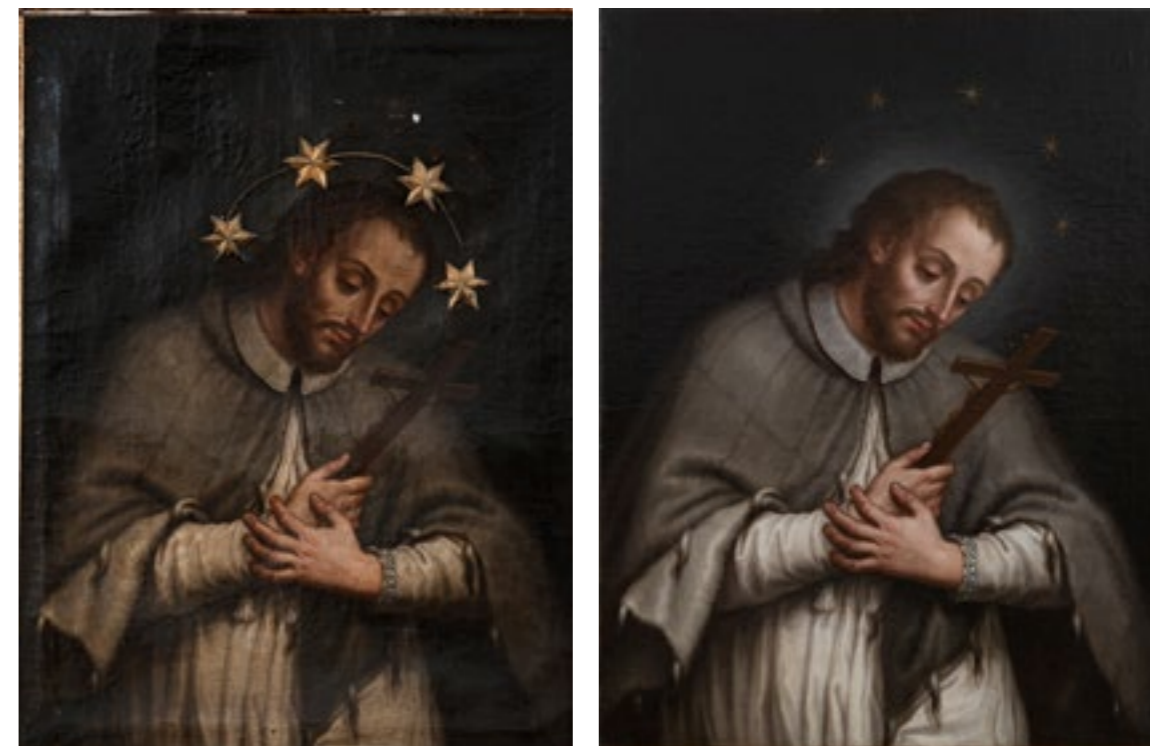

Nastavljeni su i radovi na slikama na dasci „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evanđelist“ nepoznatoga autora iz župnog ureda u Cresu. Slike su datirane na prijelaz 15. u 16. stoljeće.

Otok Cres, Cres, župni ured. Nepoznati autor, „Sv. Ana Trojna“, 15./16. stoljeće. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i 2021.

Počeli su radovi na dvije slike na platnu s ukrasnim okvirima iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci: „Sv. Ivan Nepomuk“ i „Sv. Vinko Ferrerski“. Prikazi sv. Ivana Nepomuka i sv. Vinka Ferrerskog umjetnički su vrijedna djela, namijenjena privatnoj pobožnosti. Stilski se mogu smjestiti u posljednja desetljeća karijere venecijanskoga slikara Bartolomea Litterinija (Venecija, 1669.–1748.). Na slici „Sv. Ivan Nepomuk“ izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi, a završetak radova na slici „Sv. Vinko Ferrerski“ predviđen je za 2022. godinu.

Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Bartolomeo Litterini, „Sv. Ivan Nepomuk“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020. i I. Marinković, 2021.

Među radovima na drvenoj polikromiranoj skulpturi izdvaja se nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na bočnim krilima glavnog oltara Uznesenja Marijina iz istoimene župne crkve u Vrbniku. Oltar je posvećen 1600. godine, a pozlaćen 1601. i 1652. godine, o čemu svjedoči natpis na postamentu lijevog stupa predele otkriven tijekom uklanjanja preslika 2015. godine. Središnji dio oltara tektonski je koncipiran u formi klasične edikule s korintskim stupovima i trokutnim zabatom, a rad je vrhne kasnorenesansne i manirističke venecijanske radionice koja je stvarala pod snažnim utjecajem traktata o arhitekturi Sebastiana Serlija. Njegova skulpturalna dekoracija i ornamentika inherentne su renesansnom i manirističkom vokabularu, za razliku od bočnih krila koja se, unatoč uspješnom uklapanju u koncepciju oltarne cjeline, tipičnom baroknom ornamentikom vinove loze te motivima hrskavice i algi, formalno i izvedbeno razlikuju od središnjega dijela. Bogati ikonografski program oltara sastoji se od trinaest slobodnostojećih skulptura. One okružuju oltarnu palu s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije s anđelima i svecima. Pala je rad nepoznatoga autora koji je nadahnuće našao u venecijanskoj slikarskoj produkciji 17. stoljeća. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2012. godine, a zbog složene konstrukcije i dimenzija oltara, izvedeni su u fazama. Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima utvrđeno je da je središnji dio oltara u dva navrata pozlaćen polimentnom pozlatom, a u tri navrata djelomično je preslikan. Središnji dio oltara restauriran je i montiran na izvornu poziciju 2019. godine, a od 2020. godine nastavljeni su radovi na bočnim krilima oltara. Radovi na bočnim krilima te iznimne umjetnine nastavit će se do 2025. godine. Nakon završetka sveobuhvatnih radova, to umjetničko djelo iznimne vjerske, tradicijske i kulturološke vrijednosti bit će vraćeno lokalnoj zajednici, koja je uz MKiM te Krčku biskupiju sufinancirala projekt obnove.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na drvenoj skulpturi nepoznatoga autora „Oplakivanje Krista sa svetom Marijom Magdalenom“ (prijelaz 15. u 16. stoljeće) iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci te su počeli konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Majke Božje iz (16. stoljeće) iz crkve sv. Bernardina Sijenskog u franjevačkom samostanu u Kamporu na otoku Rabu. Oltar je preventivno konzerviran *in situ* te demontiran i prevezen u Zavod. Prije početka konzervatorsko-restauratorskih istraživanja na oltaru je obavljena dezinfekcija.

Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, „Oplakivanje Krista sa svetom Marijom Magdalenom“, 15./16. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići

Na Restauratorskom odjelu Vodnjan – Juršići zaposleno je petero djelatnika koji su u 2021. godini realizirali šest programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financirana sredstvima osnivača.

Počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Bog Otac sa svecima“ s ukrasnim okvirom iz crkve sv. Petra u Marčenegli. Slika je snimljena tehnikom ultraljubičaste fluorescencije i infracrvene reflektografije, provedene su laboratorijske analize laka, pigmenta i veziva, a slikani sloj je učvršćen s lica i poledine slike. Probe topljivosti odredile su metodologiju uklanjanja oksidiranog, višeslojnog laka, koji je u većem dijelu uklonjen. Radovi će se nastaviti u 2022. godini.

Marčengla, crkva sv. Petra. Nepoznati autor, „Bog Otac sa svecima“, 17. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Marčengla, crkva sv. Petra. Nepoznati autor, „Bog Otac sa svecima“, 17. stoljeće. Stanje prije radova. Snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluorescencije: G. Tomljenović, 2021.

Marčengla, crkva sv. Petra. Nepoznati autor, „Bog Otac sa svecima“, 17. stoljeće. Stanje tijekom uklanjanja laka na dijelu slike. Snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluorescencije: G. Tomljenović, 2021.

Marčengla, crkva sv. Petra. Nepoznati autor, „Bog Otac sa svecima“, 17. stoljeće. Stanje tijekom uklanjanja laka na slici. Snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluorescencije: G. Tomljenović, 2021.

Od radova na štafelajnim slikama posebno se ističe završetak konzervatorsko-restauratorskih radova na slici „Bogorodica s Djetetom, sv. Franjom Asiškim, sv. Niceforom i sv. Petrom mučenikom“. Slika je vraćena u Zavičajni muzej u Buzetu. Izvorno je nastala za crkvu sv. Ivana Krstitelja u Buzetu, a danas čini dio zbirke buzetskoga Zavičajnog muzeja. Pripisana je „majstoru funtanske pale“ koji djeluje na istarskom poluotoku u prvoj polovici 17. stoljeća, a nadimak je dobio prema funtanskoj pali „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Franjom Asiškim, Bernardom i Antunom opatom“ iz župne crkve sv. Bernarda, koja je njegovo najkvalitetnije djelo. Radi se o anonimnom umjetniku venecijske izobrazbe i visoke kvalitete, koji inspiraciju pronalazi u djelima Jacopa Palme mlađeg i Antonija Vassilacchija zvanog Aliense, čija djela su zasad pronađena u Buzetu, Funtani i Kopru, u kojem je najvjerojatnije imao radionicu. Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici počeli su 2020. godine, a uključivali su učvršćivanje slikanih slojeva, konzervatorsko-restauratorska istraživanja, uklanjanje površinske prljavštine, mutnog i neprozirnog laka te prijašnjih neprikladnih restauratorskih intervencija. Slika je izravnata, zalijepljena na novo platno i napeta na novi podokvir. Na oštećenim mjestima rekonstruirani su nedostajući dijelovi izvornog platna, kredne podloge i oslika.

Buzet, crkva sv. Ivana Krstitelja. Majstor funtanske pale, „Bogorodica s Djetetom i svecima“. Stanje prije (lijevo) i nakon (desno) radova. Snimke: I. Marinković 2020. i G. Tomljenović, 2021

Također su počela konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi preventivnog konzerviranja na slikama „Bogorodica s Djetetom na prijestolju sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“ iz crkve sv. Petra i Pavla u Kršetama i „Presveto Trojstvo s Bogorodicom, sv. Matejom evanđelistom i sv. Antunom Padovanskim“ (18. stoljeće) iz crkve Presvetog Trojstva u Punteri. Obje slike su snimljene tehnikom ultraljubičaste fluorescencije i infracrvene reflektografije te su napravljene rendgenske snimke, koja su pokazale postojanje starijeg oslika ispod vidljivog sloja. Slike su očišćene, izravnate i učvršćene, provedene su laboratorijske analize pigmenata i veziva te probe topljivosti laka i preslika.

Puntera, crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, „Presveto Trojstvo s Bogorodicom, sv. Matejom evanđelistom i sv. Antunom Padovanskim“, 18. stoljeće. Stanje nakon rekonstruiranja kredne podloge. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Među radovima na drvenoj polikromiranoj skulpturi izdvaja se nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru Krunjenja Bogorodice iz crkve sv. Marije Karmelske u Vodnjanu. Oltar je prema natpisu na predeli datiran u 1651. godinu i vrijedan je primjer oltara iz 17. stoljeća s visokim udjelom očuvanosti izvornoga sloja. Konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru počeli su 2017. godine, a nakon učvršćivanja drvenog nosioca uklanjanja površinske prljavštine, naslaga starog laka te mjestimičnih preslika, tijekom 2021. godine izrađene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova rezbarija i podloge na oštećenim mjestima. Završetak radova planiran je za 2023. godinu.

Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske. Nepoznati autor, središnji reljef oltara Krunjenja Bogorodice (1651.). Stanje tijekom radova. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Počela su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi preventivnog konzerviranja na reljefu „Bogorodica s Djetetom i sv. Veronikom“ iz župnog ureda u Čepiću. Reljef koji prikazuje Bogorodicu u sjedećem položaju s Djetetom u krilu koju krune anđeli, sa sigurnošću se može pripisati nekoj od venecijanskih radionica koje su djelovale početkom 16. stoljeća. Nakon podljepljivanja odignutih dijelova slikanog sloja napravljena je rendgenska snimka, provedene su laboratorijske analize pigmenata i veziva te probe topljivosti laka i preslika.

Osim programa financiranih sredstvima osnivača, realiziran je i program koji je financiralo Pučko otvoreno učilište „Augustin Vivoda“ iz Buzeta. Riječ je o početku konzervatorsko-restauratorskih radova na slici „Trijumf euharistije“ (treća četvrtina 17. stoljeća) iz Zavičajnog muzeja Buzet, pronađenoj na tavanu župne crkve u Sovinjaku. Na slici su provedene laboratorijske analize laka, pigmenata i veziva te probe topljivosti oksidiranog laka i veziva. Slikani sloj je učvršćen s lica i s poleđine slike. Radovi će se nastaviti u 2022. godini kao program koji financira osnivač.

Zagreb, Hrvatska obrtnička komora. Detalj drvene oplata zida vječnice. Stanje nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: G. Tomljenović, 2021.

Služba za odjele izvan Zagreba 2

Restauratorski odjel Dubrovnik

Na Restauratorskom odjelu Dubrovnik zaposleno je 17 djelatnika i jedna pripravnica, koji su tijekom 2021. godine izveli radove na 17 programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima MKiM-a. Konzervatorsko-restauratorski radovi provode se na kulturnim dobrima iz fundusa Dubrovačkih muzeja i Pomorskog muzeja u Orebiću te na inventarima crkava u Dubrovniku i Dubrovačko-neretvanskoj županiji. U sklopu terenskih aktivnosti valja istaknuti suradnju s Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku na popisivanju umjetnina iz samostana Gospe Delorite u Kuni na Pelješcu, praćenje mikroklimatskih uvjeta okoliša i stanja poliptiha Lovre Dobričevića „Bogorodica sa svecima“ (1465.) i triptiha Nikole Božidarevića „Bogorodica sa svecima“ (1517.) tijekom provođenja konzervatorsko-restauratorskih radova na arhitekturi i kamenoj plastici u crkvi sv. Marije od Milosti (Gospe od Danača) u Dubrovniku, monitoring stanja poliptiha „Bogorodica s Djetetom“ (14./15. stoljeće) iz crkve sv. Ante opata na Koločepu te, u sklopu hitnih intervencija, preventivnu zaštitu kožnatog antependija (19. stoljeće) iz iste crkve.

U Odjelu se posebna pozornost pridaje istraživačkim radovima, gdje se, u suradnji s kolegama iz Odjela u Šibeniku i Splitu, u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na slici Nikole Božidarevića „Navještenje“ (1513.) iz Muzeja samostana sv. Dominika u Dubrovniku provode istraživanja slikarske tehnologije dubrovačke slikarske škole.

U sklopu višegodišnjega rada Zavoda na programu koji se provodi u više odjela, nastavljeni su opsežni konzervatorsko-restauratorski radovi na zbirci slika i crteža te na arhivskoj građi iz fundusa Kuće Bukovac Muzeja i galerija Konavala u Cavtatu. Radovi se provode s ciljem stabiliziranja stanja materijala i uspostavljanja vizualne cjelovitosti djela, ali i očuvanja izvornosti predmeta u najvećoj mogućoj mjeri. Tijekom 2021. godine na Restauratorskom odjelu Dubrovnik na cavtatskim umjetninama izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na dvjema slikama na platnu, šest crteža na papiru te na predmetima arhivske građe, uglavnom dokumentima korespondencije pohranjenima u kutiji KB-249-300. Uz radove na predmetima, posebna se pozornost posvećuje suradnji s muzejskim djelatnicima s ciljem primjerene pohrane i izlaganja konzerviranih i restauriranih umjetnina.

Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac. Vlaho Bukovac, „Portret praškog muškog modela“, 20. stoljeće. Stanje tijekom i nakon radova. Snimke: A. Blašković 2021.

Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac. Dokumenti korespondencije, 19./20. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: V. Vučković, 2021.

Sustavni rad na baštinskim cjelinama otoka Korčule nastavlja se radovima na slici „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“ (17. stoljeće) iz korčulanske Opatske riznice, djelu Domenica Robustija zvanog Domenico Tintoretto. Cilj programa je uspostaviti stabilnost gradbenih materijala te razinu izložbene prezentacije razmjerne kvaliteti djela i kontekstu u kojem se slika nalazi.

Otok Korčula, Korčula, Opatska riznica. Domenico Robusti (Domenico Tintoretto), „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“, 17. stoljeće. Stanje prije i tijekom (snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluorescencije) radova. Snimke: P. Gamulin 2020. i 2021.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na ikoni „Bogorodica s Djetetom“ (1540.) te završetak radova na oltaru Uznesenja Blažene Djevice Marije (16. stoljeće) i skulpturi „Raspelo“ (17. stoljeće) iz crkve Gospe od Šunja na Lopudu, dio su cjelovitih zaštitnih radova koji se provode dulji niz godina. Radovi su provedeni na arhitekturi crkve, zidnim oslicima i cjelokupnom pokretnom crkvenom inventaru: drvenim polikromiranim oltarima, slikama, skulpturama, crkvenom namještaju i drvenoj nebnici. Cjelovito shvaćanje problematike zahtjevnih konzervatorsko-restauratorskih radova unutar liturgijskih cjelina na otocima našlo je rješenje u provođenju usporednih radova u suradnji s konzervatorima, vlasnicima i korisnicima kulturnih dobara.

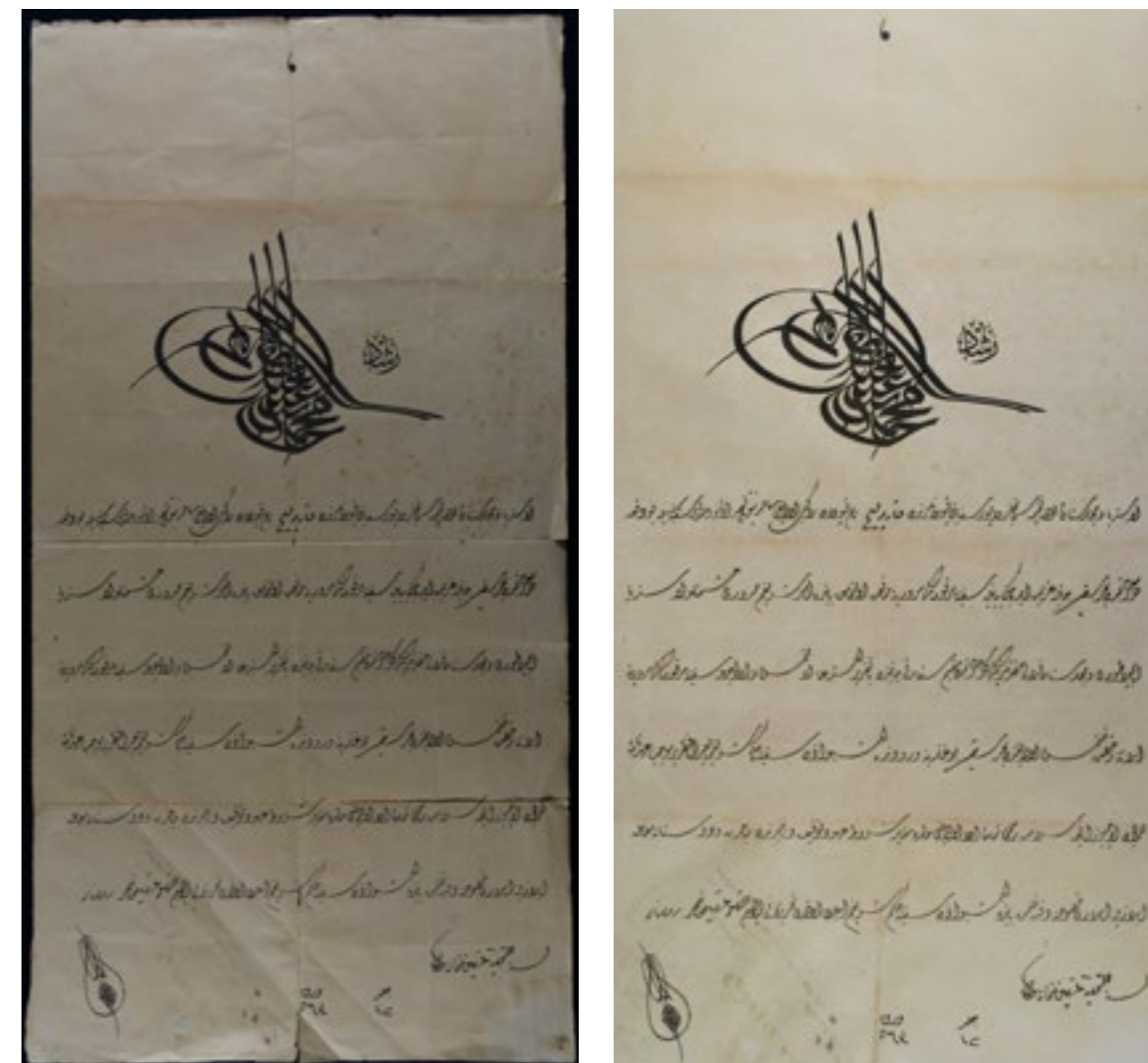

Otok Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja. Nepoznati autor, „Raspelo“, 17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: V. Pustić, 2013. i P. Gamulin 2021.

Na Odsjeku za papir u 2021. godini izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na šest crteža na papiru, dvadeset grafika, atlasu i fermanu, dokumentima korespondencije i kožnatom antependiju.

Uz navedene radove na građi iz fundusa Kuće Bukovac, potrebno je istaknuti uspješnu suradnju koja se provodi dugi niz godina na konzerviranju i restauriranju građe iz fundusa Pomorskoga muzeja u Orebiću. U 2021. godini izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na atlasu i fermanu iz bogatog inventara Muzeja. Ferman je iz 1907. godine te pripada vrsti lzn-i sefine. Riječ je o dozvoli za slobodnu plovidbu austrougarskoga broda vrste „vapor“ od Istanbula do Sredozemlja, a naslovljen je na kapetana Karmelića (?). U zbirci toga muzeja nalazi se i atlas „Della nuova e grande illuminante face del mare parte terza“ iz 1695. godine, talijanski prijevod trećega sveska velikog atlasa „Nieuwe Lichtende Zee-Fakkell“ nakladničke kuće van Keulen koji obrađuje područje Mediterana. Atlas je objavljen u pet svezaka, a na njemu su radili kartograf Claes Jansz Vooght te ilustrator Jan Luyken. Opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja odredila su tijek radova na umjetninama. Radovi na fermanu počeli su uklanjanjem prljavštine i mrlja, učvršćivanjem topljivih tinti te neutralizacijom mogućih ostataka kiseline u papiru. Pregibi, poderotine i ispucani rubovi ojačani su trakama japanskog papira, dok su manji gubici nosioca nadomješteni japanskim papirom koji bojom, debljinom i strukturom odgovara izvorniku. Nakon prešanja i sušenja, za ferman je izrađen paspartu za pohranu i izlaganje.

Na atlasu su izvedeni složeni konzervatorsko-restauratorski radovi koji su uključili paginaciju, odvajanje knjiškog bloka od korica, suho i mokro uklanjanje prljavštine, bijeljenje na suncu pojedinih listova, neutralizaciju kiseline u listovima, izradu i ojačavanje svih nedostajućih i oslabljenih dijelova na listovima te njihovo prešanje. Restauriranjem pergamentnih korica te uvezivanjem i spajanjem knjiškog bloka i korice bit će dovršeni radovi na atlasu, koji će se potom pohraniti u arhivsku kutiju. Uz konzervatorsko-restauratorske radove, djelatnici Odsjeka kontinuirano prate stanje zaštićenih predmeta i zbirki na terenu.

Orebić, Pomorski muzej. Nepoznati autor, ferman (1907.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: S. Serhatlić, 2021.

Restauratorski odjel Split

Na Restauratorskom odjelu u Splitu zaposleno je 16 djelatnika i jedna pripravnica. U 2021. godini realizirano je 16 programa zaštitnih radova na kulturnim dobrima financiranih sredstvima MKiM-a.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim pokretnim kulturnim dobrima (oltari, oltarne pale, sakristijski i crkveni namještaj te drvene polikromirane skulpture), valja istaknuti nastavak višegodišnjih radova na najvrjednijim djelima nacionalne umjetničke baštine. U 2021. godini dovršeni su radovi na korskim klupama trogirске katedrale sv. Lovre, djelu Ivana Budislavića naručenom 1439. godine. Kor je projektiran i izgrađen po mjeri i obliku ondašnjega svetišta, za cjeloviti postav kaptola Trogirске biskupije, dok njegov današnji oblik, konstrukcija, kao i slikani sloj pripadaju obnovi iz 1736. godine, a tamnosmeđi kolorit odražava skup kasnijih intervencija. Nedotaknuta konzervatorsko-restauratorskim rješenjima suvremenoga doba, ta slojevita i fragilna drvena konstrukcija s više od tri tisuće segmenata drva ariša, smreke, oraha i lipe spojenih s više od deset tisuća kovanih čavala, raritet je u europskim razmjerima te velik izazov stručnjacima, jer je u neprekinutoj funkciji gotovo šest stotina godina. Djelatnici Odjela počeli su 2016. godine mikroklimatski i termografski monitoring koji je pokazao rizične parametre za stabilnost drva, pa je čišćenjem i prozračivanjem komora bitno smanjen prodor vlage u drvo. Analizirani su slojevi polikromije i njihovo stanje, određeni su korišteni pigmenti i veziva te potvrđeni tragovi alata za obradu drva. Radovi na vanjskoj površini korskih sjedala od oko 200 m² su, nakon uklanjanja nakupina voska i nečistoće, provedeni suhim metodama, a zatim nizom pripremljenih ioniziranih otopina. Klupe su fumigirane, konstrukcija ojačana, a raspadnuti podesti zamijenjeni (pri čemu je iz komora izvađen nakupljeni materijal). Veća oštećenja su rekonstruirana te su postavljene aplikacije pronađene u sakristiji katedrale. Integralni retuš cjeline izveden je uvažavajući tragove habanja. Uklonjeni su električni vodovi i lampe te je dizajnirano posebno osvjetljenje.

Trogir, katedrala sv. Lovre. Ivan Budislavić, korska sjedala (1439.). Stanje nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2020.

Posebna pažnja pridaje se skrbi o kulturnim dobrima iz manjih sredina, gdje se u suradnji s djelatnicima nadležnih konzervatorskih odjela provodi pregled, evidentiranje stanja i preventivna zaštita predmeta iz crkava i samostana. Na temelju pregleda stanja, osobito ugroženi predmeti uvrstavaju se u programsku djelatnost Zavoda. U 2021. godini za cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove izdvojene su dvije oltarne pale s otoka Silbe. Riječ je o oltarnim palama venecijanskoga majstora Carla Ridolfija „Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem“ (oko 1640.) iz crkve sv. Ivana Krstitelja u Silbi i „Polaganje u grob sa skupinom svetaca i portretom donatora“ (1641.)

iz crkve sv. Marka u Silbi, koje su za otočne crkve naručili silbanski pomorci. Konzervatorsko-restauratorskim radovima (stabiliziranje stanja materijala, uklanjanje nečistoća i tragova prijašnjih restauriranja) djelima je vraćena izvorna slikarska kvaliteta. Slike će biti vraćene na Silbu uz preporuke o načinu izlaganja i održavanja.

Otok Silba, Silba, crkva sv. Ivana Krstitelja. Carlo Ridolfi, „Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem, sv. Nikolom i portretom donatora“ (1641.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, 2020. i 2021.

Nastavljeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Sv. Antun i sv. Vicko“ iz crkve Sv. Duha u Visu, jedinom poznatom djelu šibenskoga plemića i slikara Dinka Divnića, o čemu svjedoči nađeni natpis „DOMIN DIPHINICUS SIB. PINXIT 1663“. Slika je zatečena u izrazito lošem stanju očuvanosti, s tragovima nestručnih prijašnjih intervencija i popravaka. Osobito je neprimjerena bila intervencija A. de Jozzija iz 1869. godine koji je preslikom potpuno prekrpio izvorni slikani sloj. Radiografskom snimkom slike ustanovilo se da je izvorni slikani sloj znatno kvalitetniji od preslika i da je dobro očuvan pa je donesena odluka o prezentiranju izvornoga slikanog sloja. Uklanjanje preslika je većinom izvedeno kirurškim skalpelom, pod mikroskopom. Tek na pojedinim, manjim dijelovima slike, preslik je uklonjen kemijskim postupkom, gelovima. Izrazito nepovoljni mikroklimatski uvjeti unutar crkve Sv. Duha prouzročili su niz oštećenja (deformiranje platna, pukotine, otpadanje preparacije i slikanog sloja). Nakon čišćenja poleđine i ravnjanja slike, sanirana su strukturna oštećenja platnenog nosioca umetanjem dijelova novog platna. Nosilac je dodatno ojačan podstavljanjem novim lanenim platnom. Nakon

napinjanja na novi podokvir, izvedena je rekonstrukcija preparacije te rekonstrukcija slikanog sloja i završno lakiranje. Radovi na toj slici početak su cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na inventaru crkve Sv. Duha u Visu, koji su rezultat pregleda terena i valorizacije liturgijskoga inventara u suradnji s djelatnicima Konzervatorskog odjela u Splitu.

Otok Vis, Vis, crkva Sv. Duha. Dinko Divnić, „Sv. Antun i sv. Visko“ (1663.). Stanje prije i tijekom (snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluorescencije) radova. Snimke: P. Gamulin, 2020. i 2021.

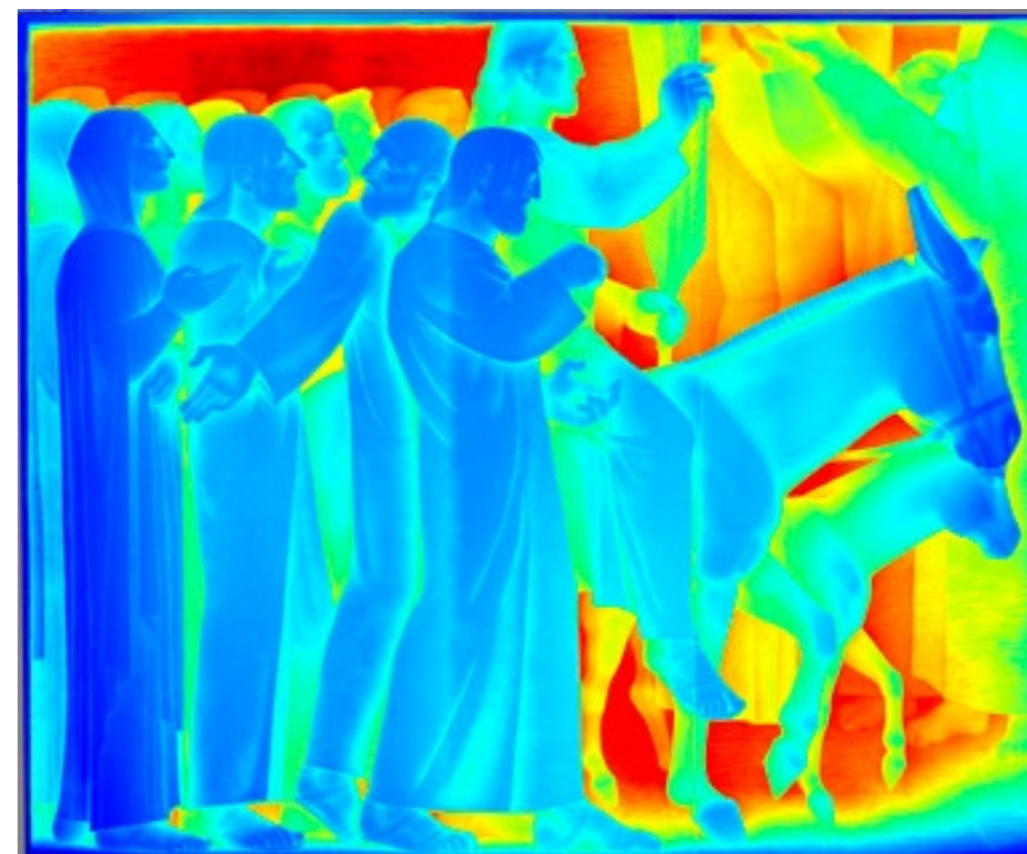
Uz redovite oblaske terena te radove preventivnog i kurativnog konzerviranja, kontinuirano se prati stanje zaštićenih predmeta i zbirki. Programima preventivnog konzerviranja u crkvi Sv. Duha u Hvaru i preventivne zaštite liturgijskih inventara crkava Župe sv. Jakova na Čiovu, proveden je uvid u stanje zaštićenih kulturnih dobara te kurativni postupci zaštite. Naposljetku je izrađen prijedlog potrebnih konzervatorsko-restauratorskih radova.

Suradnja s Muzejima Ivana Meštrovića u Splitu nastavljena je i u 2021. godini. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi „Karijatida“ iz Galerije Meštrović, pristupilo se istraživanjima 28 drvenih reljefa s prikazima scena iz Kristova života iz crkvice Sv. Križa (Meštrovićeve Crikvine) u Splitu. Na reljefima nastalima od 1917. do 1950. godine mogu se pratiti stilske promjene, od uočljive linearnosti i izduženih linija ranijih reljefa do plošnosti i redukcije detalja kasnijih djela.

Reljefi su izrađeni od više dijelova drva oraha rezanog tangencijalnim rezom. Na pojedinim reljefima s vremenom su se pojavile okomite pukotine koje ponegdje prate spojeve drva. Dva reljefa na kojima su pukotine najizraženije („Bijeg u Egipat“ i „Ulazak u Jeruzalem“) demontirana su te je dobiven uvid u sustav spajanja i konstrukcijskog učvršćivanja koji je, pretpostavlja se, bio uzrok razdvajanja drva. Na temelju dobivenih podataka osmišljena je i primijenjena konstrukcija nosača reljefa koja omogućava pomicanje reljefa lijevo-desno, a istovremeno ga osigurava od padanja. Navedeni konzervatorsko-restauratorski radovi tek su početak tehničke analize i zaštite tih izuzetno vrijednih umjetnina, kojima će se ustanoviti potencijalni uzročnici štetnih djelovanja te, uz minimalnu intervenciju, spriječiti nastanak daljnjih oštećenja.

Split, crkva Sv. Križa. Ivan Meštrović, „Ulazak u Jeruzalem“ (1944.). Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2020.

Split, crkva Sv. Križa. Ivan Meštrović, „Ulazak u Jeruzalem“ (1944.). Stanje tijekom radova. Snimka: Skimi64, 2021.

Restauratorski odjel Šibenik

U Restauratorskom odjelu Šibenik konzervatorsko-restauratorske radove na pokretnim kulturnim dobrima obavljaju dva djelatnika te jedna praktikantica.

U sklopu dugogodišnjih, složenih programa konzerviranja i restauriranja pokretne baštine, nastavljena je strukturalna sanacija demontiranih arhitektonskih dijelova glavnog oltara iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Starom gradu na otoku Pagu. Nastavljeni su radovi na rekonstrukciji drvenog nosioca, uklanjanju ostataka mineralne pozlate i žutog uljnog preslika iz prethodne intervencije te na zatvaranju polikromiranih ploha parcijalnim retušem.

Također, nastavljene su tehničke analize slike „Bogorodica s Djetetom“ s glavnog oltara franjevačke crkve Gospe od Snijega u Cavtatu s ciljem određivanja optimalne metode konzervatorsko-restauratorskih radova.

Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne. Božidar Vlatković, „Bogorodica s Djetetom“, 15. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: V. Pustić, 2012.

U skladu s potrebama na terenu, nastavljen je program preventivnog i kurativnog konzerviranja sakralnih inventara Šibensko-kninske županije. U radovima provedenima na raznovrsnoj građi župe Porođenja Blažene Djevice Marije u Skradinu sudjelovali su djelatnici specijalizirani za štafelajne slike, polikromiranu skulpturu, metal te kamenu plastiku iz restauratorskih odjela u Šibeniku, Splitu i Zadru. Također, detaljno je obrađen i zaštićen inventar benediktinskog samostana sv. Luce u Šibeniku koji obuhvaća slike na platnu i drvu, polikromirane drvene skulpture i svijećnjake.

Djelatnici Restauratorskog odjela u Šibeniku surađivali su s kolegama iz Službe za nepokretnu baštinu na opsežnim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima Nove crkve s dvoranom bratovštine u Šibeniku. Istraživanja su bila usmjerena na kamenu građu i dekorativne kamene elemente na pročeljima i u unutrašnjosti sklopa te na drveni polikromirani tabulat crkve i drveni oslikani strop u sakristiji.

Otok Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije, svetohranište. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Restauratorski odjel Zadar

Na Restauratorskom odjelu u Zadru zaposleno je pet djelatnika. U 2021. godini sredstvima MKiM-a realizirano je šest programa na pokretnim kulturnim dobrima.

Uz cjelovite radove na pojedinačnim umjetninama, djelatnici Restauratorskog odjela Zadar provode i programe preventivne zaštite liturgijskih cjelina i muzejskih zbirki. Tijekom 2020. godine počeo je petogodišnji program preventivne zaštite građe iz stalnog postava i čuvaonica u prostoru Stalne izložbe crkvene umjetnosti (dalje u tekstu: SICU) u Zadru, uz usporedno praćenje uvjeta u prostorima u kojima su umjetnine izložene i pohranjene. Pregledane su umjetnine izložene u prostorijama stalnog postava te su predloženi cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na nekoliko najoštećenijih predmeta. Nastavljeni su i radovi preventivne zaštite u prostoru Stalne izložbe crkvene umjetnosti (ponajprije saniranje podbuhlina slikanog sloja na slikama na drvenom nosiocu te na drvenim skulpturama). Neki predmeti upućeni su na dezinfekciju, a potom su pohranjeni u novu, privremenu čuvaonicu Zadarske nadbiskupije.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Preventivna zaštita građe. Snimka: S. Đuraš, 2020.

Iz stalnog postava SICU-a u Restauratorski odjel Zadar dopremljene su dvije znatno oštećene slike na dasci, „Sv. Petar“ i „Sv. Pavao“ iz 16. stoljeća. Slike su fotografirane u vidljivom spektru te snimljene tehnikama infracrvene reflektografije i ultraljubičaste fluorescencije. Usporedno su provedena povijesno-umjetnička istraživanja. Izvedene su probe topljivosti atmosferske nečistoće nataložene na površini slikanog sloja, oksidiranog laka i diskoloriranih preslika.

Iz SICU-a je u Restauratorski odjel Zadar dopremljena jedna od dviju najoštećenijih slika na platnu, „Sv. Krševan“. Slika je u svrhu stabiliziranja materijala izravnata i podstavljena novim platnom. Nakon montiranja na novoizrađeni podokvir, slika će se pohraniti u novu čuvaonicu Zadarske nadbiskupije. Isti su radovi izvedeni i na vratnicama orgulja s prizorom Marijina Navještenja, koje su privremeno pohranjene u čuvaonici Restauratorskog odjela Zadar.

Završeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Olimpija“ (nepoznati autor, 18. stoljeće) iz Narodnoga muzeja u Zadru. Uz stabiliziranje slikanog sloja, uklonjeni su naknadno nanoseni materijali s poledine, preostali od prijašnjih restauratorskih radova kad je slika podstavljena novim platnom. Izvedena je

temeljita konsolidacija bojenog sloja te njegovo sondiranje i istraživanje. Uklanjanjem preslika otkriveni su do tada nevidljivi detalji slike, koji su omogućili novu interpretaciju prikazanog lika. Središnji sjedeći ženski lik, personifikacija grada Rima, odjeven je u bojnu opremu; u lijevoj ruci drži koplje, na desnoj ruci počiva maleni lik krilate boginje Viktorije, a uz noge su prikazani Romul i Rem s vučicom. Slika je podstavljena novim lanenim platnom. Izvedena je rekonstrukcija osnove na mjestima mehaničkih oštećenja nosioca i osnove. Retuš je izveden u podsliku u tonovima hladnog kromatskog spektra, a dovršen lakirnim bojama. Nanesen je zaštitni sloj laka. Pripremljene su upute za izlaganje i održavanje te vrijedne historicističke slike.

Zadar, Narodni muzej, Galerija umjetnina. Nepoznati autor, „Olimpija“, 18. stoljeće. Stanje prije (desno) i nakon (dolje) radova. Snimke: A. Kotlar, 2011. i G. Tomljenović, 2021.

Valja istaknuti i nastavak programa konzervatorsko-restauratorskih radova na zbirci metalnih predmeta Viteškoga alkarskog društva u Sinju. Tijekom 2021. godine počeli su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na četiri predmeta (puška na piston br. 4, puška kremenjača br. 6, kubura kremenjača br. 39 i jatagan br. 95) povremeno korištena tijekom manifestacije Sinjske alke. Program je nastavak višegodišnje uspješne suradnje, sustavne brige i rada na predmetima iz zbirke Viteškoga alkarskog društva Sinj.

S obzirom na to da su zatečena gotovo istovjetna oštećenja na predmetima, svi su predmeti tretirani na sličan način. Nakon rastavljanja i podjele prema materijalima, čelični i željezni elementi pušaka i kubure očišćeni su u elektrolitičkoj kupki kako bi se uklonila korozija, dok su mjedeni dijelovi tretirani komercijalno dostupnim sredstvom za čišćenje. Drveni dijelovi su mehanički očišćeni, nakon čega su rupe i pukotine zapunjene epoksidnom smolom i tonirane kako bi se vizualno uklopile u cjelinu. Zbog nestabilnosti držak jatagana nije odvojen, nego samo učvršćen, dok je oštrica očišćena kombinacijom mehaničkih i kemijskih metoda.

Sinj, Viteško alkarsko društvo. Nepoznati autor, jatagan s koricama, 19. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Uz navedene radove, na Odsjeku za metal konzerviraju se i restauriraju najvrjedniji predmeti liturgijskoga metala s područja Dalmacije. Tijekom 2021. godine počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na procesijskom raspelu s kraja 17. stoljeća iz zbirke sakralnih predmeta dominikanskog samostana sv. Dominika u Trogiru. Srebrno raspelo izrađeno je u formi latinskog križa s krakovima koji završavaju trilobama. Kameni stožasti nosač nosi držak s dvostrukim nodusom koji je ukrašen graviranim cvjetnim motivima i prikazom anđela izvedenim tehnikom lijevanja. Središnji prikazi Raspetoga Krista na aversu i Gospe od Ružarija na reversu izrađeni su u visokom reljefu i ukrašeni cizeliranjem. Plohe križa su jednostavne, s graviranim viticama i puncirane plitkim točkama, dok su aplike svetaca zaštitnika unutar triloba lijevane u visokom reljefu i cizelirane. Punca leone in moleca potvrđuje njegovu venecijansku provenijenciju. Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su odvajanjem elemenata raspela od drvene jezgre postupnim podlaganjem plosnatih alata za podizanje i izvlačenjem željeznih čavlića, koji će zbog kvalitete i očuvanosti biti iskorišteni u sastavljanju. Izvedene su probe uklanjanja površinske nečistoće; najbolje rezultate dala je blago lužnata otopina s dodatkom tenzida koja je potom i primijenjena. Tijekom te faze rada uklonjena je i manja količina olovno-kositrenog lema nanesenog u prijašnjim intervencijama, koji je estetski degradirao umjetninu. Radovi će se nastaviti u 2022. godini izradom novog nosioca, ispravljanjem deformacija lima, rekonstrukcijom nedostajućih bočnih ukrasa, spajanjem svih dijelova te završnom zaštitom primjerenim premazom.

Trogir, dominikanski samostan sv. Dominika. Venecijanska zlatarska radionica, ophodno raspelo, 18. stoljeće. Stanje prije (lijevo) i tijekom (desno) radova. Snimka: P. Gamulin i G. Tomljenović, 2021.

Trogir, katedrala sv. Lovre. Ivan Budislavić, korska sjedala (1439.). Stanje tijekom radova. Snimljeno tehnikom ultraljubičaste fluoescencije: G. Tomljenović, 2019.

Zajednička stručna služba

Zajednička stručna služba u cjelokupnom procesu konzervatorske i restauratorske djelatnosti Zavoda nedjeljivo surađuje sa službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu. Obradom i čuvanjem dokumentacije pruža podršku upravnim i javnim institucijama u kulturi i znanosti, sa svrhom održivog razvoja, unapređenja restauratorskih tehnika i metoda te razvoja i unapređivanja cjelokupne službe zaštite baštine u Hrvatskoj.

U Službi radi 17 djelatnika, raspoređenih u Informacijsko-dokumentacijski odjel, Prirodoslovni laboratorij te Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju.

Informacijsko-dokumentacijski odjel

Na Informacijsko-dokumentacijskom odjelu organiziraju se i provode potporne stručne aktivnosti odsjecima za konzervatorsku dokumentaciju, službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu baštinu te se koordinira rad s odsjecima Arhiva, Knjižnice i Fotolaboratorija te Prirodoslovnog laboratorija.

Ujedno se na INDOK-u uređuje i upravlja informatičkom infrastrukturom Zavoda. Uz osiguravanje ispravnog i funkcionalnog stanja informatičke opreme, naročita pozornost usmjerena je na sigurnost, integritet i dostupnost svih podataka i komunikacijskih resursa.

U 2021. godini nastavljena je sustavna obnova informatičke infrastrukture Zavoda. Postojeća baza stručne dokumentacije BREUH korištena je u postojećem obliku bez promjena i unapređivanja. Posebna pozornost posvećena je uređivanju digitalnog sadržaja na Zavodskim poslužiteljima te digitalizaciji analogne građe (što se provodi u sklopu projekta MKiM-a „e-Kultura – Digitalizacija kulturne baštine“).

U suradnji sa Službom za nabavu, u Odjelu su se provodile aktivnosti nabave robe i usluga za sve odjele i odsjeke Zajedničke stručne službe.

Fotolaboratorij

U cjelokupnom postupku zaštite i očuvanja kulturne baštine iznimno je važno bilježenje svih poduzetih aktivnosti na kulturnom dobru, pri čemu je fotodokumentacija primarni izvor podataka u dokumentiranju postojećeg stanja i promjena na kulturnom dobru, u dokumentiranju poduzetih intervencija te ilustriranja završnog stanja.

Djelatnici Odsjeka su 2021. godine unutar provedbe Zavodskih programa fotografski dokumentirali radove u Službi za arheološku baštinu, nepokretnu i pokretnu baštinu u studiju i na terenu. Fotografirane su i štete nastale nakon obaju potresa.

U sklopu provedbe fotografskih nedestruktivnih metoda istraživanja, snimane su umjetnine unutar infracrvenog i dugovalnog ultraljubičastog spektra svjetlosti te su rađena radiografska snimanja.

Kontinuirano se radi na unapređenju i moderniziranju fotografske opreme u skladu s današnjim standardima fotografije te s planom standardiziranja postupka fotodokumentiranja.

Arhiv

Temeljem Venecijanske povelje i Zakona o zaštiti kulturnih dobara, obaveza je Zavoda prikupljati, obrađivati i pohranjivati dokumentaciju. Radi očuvanja dokumentacije, ustrojen je Arhiv u kojem se obavljaju poslovi pohrane stručne i opće dokumentacije, organiziraju se arhivske zbirke, obrađuje prikupljena dokumentacija, priprema arhivski materijal za davanje na uvid ili ponovno korištenje pojedincima i institucijama.

Da bi se uvela poboljšanja u čuvanju, obradi i distribuciji arhivske građe, provodile su se aktivnosti definiranja nove strukture pohrane digitalizirane dokumentacije.

Na području suradnje s vanjskim klijentima realizirano je deset zahtjeva za pristup arhivskoj dokumentaciji.

U sklopu projekta MKiM-a „e-Kultura – Digitalizacija kulturne baštine“ provedeno je instaliranje specijaliziranih softvera te se počelo s korištenjem uređaja za skeniranje uvezane građe.

Tijekom godine nastavljen je rad na arhivi rendgenograma; obrađeno ih je, digitalizirano i arhivirano 60.

Knjižnica

Zavodska knjižnica jedina je specijalizirana knjižnica s literaturom za primijenjenu restauratorsku struku, uključujući i naslove za tehnologiju materijala kulturne baštine u Hrvatskoj. Da bi se što potpunije provodile osnovne djelatnosti Zavoda, u skladu s bibliotekarskim propisima, nabavlja se i katalogizira stručna literatura na različitim medijima, prema interesu i potrebi stručnih djelatnika.

Knjižnica Zavoda je otvorena za sve stručne djelatnike Zavoda, ali i za one srodnih institucija. Knjižnica vrlo aktivno surađuje s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom i ostalim srodnim knjižnicama u zemlji i inozemstvu, osobito na području međuknjižnične razmjene stručne literature te razmjene vlastitih stručnih izdanja.

U Zavodskoj središnjoj knjižnici i čitaonici u Zagrebu nalazi se opća referentna građa (enciklopedije, leksikoni, rječnici, većina stručnih časopisa i dr.) te građa specijalizirana za štafelajno slikarstvo, polikromiranu skulpturu, namještaj i prirodoslovni laboratorij. Na Zavodskim lokacijama nalazi se dio stručne knjižnične građe raspoređen prema vrsti djelatnosti.

Sva obrađena knjižnična građa može se pretraživati na digitalnom katalogu Knjižnica grada Zagreba, a izravna poveznica za pretraživanje, kao i brojne poveznice srodnih knjižnica, nalaze se na mrežnoj stranici Zavoda.

U Knjižnici Zavoda su tijekom 2021. godine obrađena i upisana u digitalni katalog 195 nova monografska naslova. Stanje ukupnog fonda na raspolaganju za pretraživanje i posudbu u digitalnom katalogu je 9017 svezaka. Također je nastavljena inventura knjižnog fonda, usklađivanje financijskog i fizičkog stanja knjižnog fonda u inventarnim knjigama i digitalnom katalogu s fizičkim stanjem na policama i knjigovodstvenim upisima.

Prirodoslovni laboratorij

Prirodoslovni laboratorij provodi prirodoslovna istraživanja za određivanje sastava materijalne strukture umjetnina i za određivanje uzroka njihova propadanja. U slučajevima u kojima Laboratorij nije opremljen za određene vrste istraživanja, koriste se usluge drugih znanstvenih i istraživačkih institucija u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Laboratorij posjeduje opremu za mikroskopske, kemijske i spektroskopske analize te dijagnostičku opremu za utvrđivanje vlage spomenika. Od mikroskopske opreme Laboratorij posjeduje polarizacijsko-fluorescentni mikroskop te nekoliko stereomikroskopa. Mikroskopi se upotrebljavaju za analizu stratigrafije slikanih slojeva, tekstila, drva i žbuka. U spektroskopsku opremu Laboratorija ubraja se UV/VIS spektrofotometar (za analizu soli i bojila tekstila). FT-IR spektroskop s mikroskopom služi za određivanje sastava organskog materijala, prije svega veziva slikanih slojeva. Laboratorij posjeduje i pretraživački elektronski mikroskop (SEM) koji je nadograđen energijsko-disperzivnim spektroskopom (SEM/EDS), čime je omogućena elementna analiza slojeva anorganskog materijala. Uz to, laboratorij je opremljen i prijenosnim XRF spektroskopom (donacija Međunarodne agencije za atomsku energiju) koji se upotrebljava za elementnu analizu anorganskih uzoraka te neinvazivnu analizu pigmenta na slikama.

Za nepokretnu baštinu određuje se sastav žbuka, veziva i pigmenta u slikanim slojevima, kao i količina štetnih soli u građevnim strukturama. Na temelju provedenih analiza materijala te ostalih dijagnostičkih ispitivanja, Laboratorij definira, a u suradnji s odjelima i izvodi probe čišćenja, odsoljavanja, učvršćivanja te zaštite građevnog materijala. Uz to se izdaju preporuke o načinima sanacije, nakon kojih se provode kontrolna ispitivanja o uspješnosti provedenih postupaka.

Na pokretnim kulturnim dobrima određuje se sastav veziva i pigmenta slikanih slojeva, vrste i bojila tekstila, vrste drva i metala te sastav različitih organskih materijala.

U Laboratorij su tijekom 2021. godine zaprimljena 934 uzorka na kojima je provedeno 1469 analitičkih postupaka. Od toga 179 određivanja veziva slikanog sloja, 437 stratigrafskih analiza mikropresjeka, 380 analiza vrste pigmenta slikanog sloja, 62 određivanja sastava žbuke, 127 analiza količine soli u materijalu, 67 analiza vrste drva, 121 analiza vrste tekstila, 28 analiza sastava papira, 43 analize sastava metala, 15 analiza vrsta kamena, dvije analize vrste kože te osam analiza vrsta restauratorskog materijala. Uz uzorke su provedene i 43 neinvazivne analize pigmenta na štafelajnim slikama. Tijekom 2021. izrađena su 333 izvještaja o provedenim laboratorijskim istraživanjima.

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju djeluje u sklopu Zajedničke stručne službe Zavoda. Dvije djelatnice Odsjeka zadužene su za održavanje i unapređivanje odnosa i suradnje s inozemnim stručnjacima i ustanovama, održavanje suradnje s ustanovama mjerodavnim za kulturnu baštinu i edukaciju u Hrvatskoj te za sustavno stručno usavršavanje i školovanje djelatnika Zavoda. Ujedno sudjeluju u provođenju projekata, publicističkoj djelatnosti, organiziranju izložbi i drugih promotivnih aktivnosti Zavoda.

Programi međunarodne suradnje, stručnog usavršavanja i školovanja, publicističke i promotivne djelatnosti provode se u suradnji s drugim organizacijskim jedinicama Zavoda.

Aktivnosti Odsjeka bile su 2021. godine prilagođene uvjetima nastalima zbog pandemije koronavirusa.

Suradnja s inozemnim stručnjacima i organizacijama

Karl-Franzens-Universität Graz, Austrija

Prema načelnom sporazumu o petogodišnjoj stručno-znanstvenoj suradnji s Institutom za arheologiju Sveučilišta Karla Franca u Grazu, u svibnju je potpisan ugovor za 2021. godinu temeljem kojega su tijekom kolovoza i rujna provedena arheološka istraživanja na području sjeveroistočnog dijela vanjskog obrambenog zida kasnoantičke utvrde na nalazištu Crkvišće u Gornjem Bukovlju (voditeljica doc. dr. sc. Ana Azinović Bebek).

Međunarodni centar za očuvanje i restauriranje kulturne baštine (ICCROM)

Suradnja sa stručnjacima Međunarodnoga centra za očuvanje i restauriranje kulturne baštine (ICCROM) ostvaruje se od 2020. u sklopu rada Stručno-tehničke misije za određivanje daljnjeg pristupa oštećenjima nastalima na Orlandovu stupu u Dubrovniku (voditeljica dr. sc. Vinka Marinković).

Kraljevski institut za kulturnu baštinu (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium KIK-IRPA), Belgija i Sveučilište primijenjenih znanosti (Bernar Fachhochschule BFH - Hochschule der Künste Bern BFH), Švicarska

U sklopu istraživanja srednjovjekovne drvene polikromirane plastike i slikarstva na drvu u Splitu i Trogiru (voditeljica Žana Matulić Bilač) ostvarena je suradnja s kolegama iz belgijskoga Kraljevskog instituta za kulturnu baštinu (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium KIK-IRPA) te švicarskoga Sveučilišta primijenjenih znanosti u Bernu (Bernar Fachhochschule BFH - Hochschule der Künste Bern BFH).

Stefano Scarpelli

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na najvećem i najraskošnijem istarskom renesansnom rektablu, onom glavnoga oltara crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu koje provode djelatnici Zavoda, 17. i 18. lipnja 2021. godine organizirano je stručno savjetovanje o daljnjem tijeku radova s talijanskim restauratorom Stefanom Scarpellijem. Konzervatorsko-restauratorski radovi i opsežna istraživanja provode se na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 2 Službe za pokretnu baštinu Zavoda od 2015. godine (voditelj Miroslav Pavličić), a financirani su sredstvima MKiM-a i Istarske županije/Regione Istriana, uz financijsku potporu Regione del Veneto i Općine Marčana.

Sveučilište Aix-Marseille, Francuska

S djelatnicima Centra Camille Jullian (Sveučilište Aix-Marseille) tijekom ove godine provedena je četvrta sezona istraživanja rimskoga riječnog broda između mjesta Kamensko i Kobilića Pokupskog (voditelj istraživanja Krunoslav Zubčić, voditeljica francuskoga dijela tima dr. Giulia Boetto). Drveni ostaci brodske konstrukcije očuvani su u dužini od 12 metara. U središnjem dijelu broda, načinjenog od hrastovine, nalaze se ostaci tereta opeke. Može se pretpostaviti da se u brod moglo ukrati oko 400 opeka dimenzija 29 x 45 x 5 centimetara. Ispod tereta opeka pronađena je masivna drvena greda koja je služila kao oslonac jarbola za tegljenje broda, što je bio jedan od načina uzvodne plovidbe.

U sklopu podvodnih arheoloških istraživanja ostataka antičkog broda iz 2. stoljeća pr. n. e. u uvali Paržine na otoku Iloviku, realizirana je suradnja sa stručnjacima Centra Camille Jullian Sveučilišta Aix-Marseille (voditelj istraživanja Igor Mihoļjek, voditeljica francuskoga dijela tima dr. Giulia Boetto). U realizaciji projekta sudjelovali su i djelatnici Lošinjskoga muzeja te Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova RH. Ovogodišnjim radovima, koji su počeli 2017. godine s ciljem određivanja tipa plovila, rasprostiranja nalazišta te utvrđivanja vrste tereta koji je brod prevezio, nastavljeno je dokumentiranje krmenoga dijela broda.

Otok Ilovik, uvala Paržine. Antički brodolom tijekom arheoloških istraživanja. Snimka: L. Damalet, 2020.

Centre Interdisciplinaire de Conservation et de Restauration du Patrimoine (CIRCP) u Marseilleu i Fondation Vasarely u Aix-en-Provenceu, Francuska
U suradnji s Francuskim institutom i Institutom Liszt – Mađarskim kulturnim centrom u Zagrebu, 15. rujna 2021. godine predstavljeni su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na kolažu „Barson“ Victora Vasarelyja (voditeljica Majda Begić Jarić). Dvogodišnji radovi na kolažu ostvareni su u suradnji s Centre Interdisciplinaire de Conservation et de Restauration du Patrimoine (CIRCP) u Marseilleu i Fondation Vasarely u Aix-en-Provenceu, Francuska.

Predstavljanje dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova na kolažu „Barson“ Victora Vasarelyja. Snimka: J. Kliska, 2021.

Projekti financirani sredstvima iz fondova Europske unije

Interreg V-A Hrvatska - Slovenija

„Claustra+. Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma Claustra Alpium Iuliarum“
Projekt „Claustra+“ su od 2017. do 2020. godine provodili Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (vodeći partner), Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem Vrhnika, Narodni muzej Slovenije, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Zavod (voditelj dr. sc. Josip Višnjić), Primorsko-goranska županija, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Prirodoslovni muzej Rijeka i Turistička zajednica Kvarnera. Tijekom 2021. godine pozitivno je ocijenjen i peti (završni) izvještaj projekta (voditelj dr. sc. Josip Višnjić).

„Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“ (OP „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020.

„Unaprjeđenje kontinentalnog turizma turističkom valorizacijom povijesno-kulturne baštine grada Ludbrega“ (B komponenta)

Prijavitelj projekta predviđenog trajanja od 1. listopada 2017. do 1. listopada 2020. je Grad Ludbreg. Zavod je u provedbi sudjelovao stručnim savjetovanjem tijekom radova na uređenju Arheološkog parka *Iovia* – *Ludbreg* koji je svečano otvoren 10. svibnja 2021. godine.

Ludbreg, arheološki park *Iovia* – Ludbreg. Svečano otvorenje. Snimke: arhiva Grada Ludbrega, 2021.

Ludbreg, arheološki park *Iovia* – Ludbreg. Snimke: arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Stručni skupovi i radionice u organizaciji Zavoda

Ronilački tečaj podvodne arheologije za pripadnike Ministarstva unutarnjih poslova RH

Djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju Igor Miholjek i Pavle Dugonjić održali su od 15. do 20. veljače 2021. godine u Malom Lošinju tečaj ronilačke specijalnosti „Podvodna arheologija“ prema standardima ronilačke asocijacije *Scuba Schools International* (SSI) za pripadnike Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova RH. Tečaj je održan uz logističku pomoć Obučnog centra Specijalne policije MUP-a RH u uvali Kovčanje i Ronilačkog centra *Subseason* iz Malog Lošinja.

Radionica i predavanja kolega s Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku

Dr. sc. Danijela Jemo i Mateo Miguel Kodrič Kesovia (Odjel za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku) održali su u srpnju 2021. u Restauratorskom odjelu Dubrovnik edukativnu radionicu i predavanja „Tehnološka analiza i dokumentacija tekstilnih materijala u okviru restauracije slika“, „Metode stabiliziranja oštećene strukture povijesnog tekstila“, „Čišćenje povijesnog tekstila“ i „Mikroskopiranje celuloznih vlakana i izrada poprečnog presjeka“.

Radionica „Nanosustavi: istraživanja i primjena u zaštiti kulturne baštine“

U sklopu projekta APACHE (Active & intelligent PACKaging materials and display cases as a tool for preventive conservation of Cultural Heritage) te u organizaciji Mađarskoga nacionalnog muzeja i Zavoda, u Zagrebu je 13. rujna 2021. godine održana radionica o nanosustavima primjenjivima u konzerviranju i restauriranju kulturne baštine. Voditelji radionice bili su prof. Piero Baglioni (Dipartimento di Chimica „Ugo Schiff“, Università degli Studi di Firenze), dr. Gabriella Di Carlo (Istituto per lo studio dei materiali nanostrutturati, Rim) i konzervator-restaurator Antonio Mirabile.

Na radionici su sudjelovala 22 djelatnika Zavoda specijalizirana za konzerviranje i restauriranje predmeta na papirnatom, tekstilnom, kožnatom i metalnom nosiocu.

Radionica „Retuširanje drvene polikromirane skulpture – izazovi inkarnata i pozlate“

Radionica pod vodstvom prof. Francesce Tonini „Retuširanje drvene polikromirane skulpture – izazovi inkarnata i pozlate“ održana je 26. i 27. listopada 2021. godine u Restauratorskom odjelu Šibenik. U teorijskom dijelu obrađeni su razni aspekti retuširanja drvene polikromirane skulpture, dok je u fokusu praktičnoga dijela radionice bila talijanska tehnika retuširanja na različitim podlogama uz primjenu više metodologija rada i novih materijala. Na radionici je sudjelovalo 18 konzervatora-restauratora iz više odjela za restauriranje štafelajnog slikarstva i drvene polikromirane skulpture.

Školovanje i stručno usavršavanje

Izlaganja na skupovima i predstavljanje posterom održalo je na 11 skupova 20 djelatnika Zavoda, a 56 djelatnika sudjelovalo je na 16 skupova i seminara, od kojih su neki održani virtualno.

Posebno se može istaknuti sudjelovanje u dvjema radionicama Paola Cremonesija. U online radionici „Uklanjanje lakova pomoću tvari topivih u vodi“ sudjelovalo je šest djelatnika, koji su potom diseminirali stečeno znanje kolegama iz Zavoda. Na drugoj radionici, „Primjena smolnih sapuna i drugih sapuna prema afinitetu“, sudjelovale su dvije djelatnice.

Nakladništvo

Časopis „Portal“, godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda U dvanaestom broju časopisa „Portal“, godišnjaku Hrvatskog restauratorskog zavoda, objavljeno je 12 znanstvenih i stručnih tekstova posvećenih temama s područja zaštite kulturne baštine. Četiri su izvorna znanstvena rada, tri prethodna priopćenja, tri pregledna te dva stručna rada. Dvanaesti broj časopisa „Portal“ ostvaren je sredstvima MKiM-a, Ministarstva znanosti i obrazovanja RH te Zavoda. Digitalno izdanje objavljeno je na mrežnim stranicama Zavoda.

Monografija „Vječne vode: život & ljepota. Hrvatski udio u europskoj baštini“

Monografija „Vječne vode: život & ljepota. Hrvatski udio u europskoj baštini“ objavljena je 2020. godine u povodu predsjedanja Republike Hrvatske Vijećem Europske unije. Tijekom 2021. godine dotiskano je tisuću primjeraka, a digitalno izdanje dostupno je na mrežnim stranicama Zavoda.

Izložbe i druga promotivna djelatnost

Izložba „Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora“

Izložba „Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora“, kojom su predstavljeni pokretni arheološki nalazi pronađeni u sustavnom istraživanju brodoloma Mijoka, postavljena je 2021. godine u Koprivnici (Galerija Koprivnica) od 5. ožujka do 4. travnja te u Rovinju (Muzej grada Rovinja) od 29. travnja do 30. rujna 2021. godine.

Izložba „Nepoznati Klimt – ljubav, smrt i ekstaza“

Izložba „Nepoznati Klimt – ljubav, smrt, ekstaza“ (Muzej grada Rijeke, 20. veljače 2021. – 31. ožujka 2022.) jedna je od aktivnosti kojima se Rijeka predstavila kao Europska prijestolnica kulture. Na izložbi je izloženo devet slika na platnu bečkih slikara Gustava i Ernsta Klimta te Franza Matscha iz Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci, na kojima su djelatnici Restauratorskog odjela Rijeke i Odjela za štafelajno slikarstvo 1 u Zagrebu izveli opsežne konzervatorsko-restauratorske radove.

Katalog izložbe je predstavljen u sklopu simpozija održanog 26. listopada 2021. godine, a izlaganja su održali i voditelji konzervatorsko-restauratorskih radova Ana Rušin Bulić i Slobodan Radić.

Izložba „50 godina hrvatsko-francuske suradnje u arheologiji“

U povodu 50. obljetnice djelovanja Francuskog instituta u Zagrebu, u organizaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu i Francuskog instituta održana je izložba kojom je prikazana suradnja hrvatskih i francuskih ustanova na polju arheologije. U sklopu izložbe (15. lipnja – 2. srpnja 2021., Galerija Arheološkog muzeja Zagreb) predstavljena je suradnja Zavoda s Centrom Camille Jullian (Sveučilište Aix-Marseille) u istraživanju rijeke Kupe i podmorskih nalazišta kod otoka Ilovika.

„Zlato zlatu. Premijerno predstavljanje rezultata istraživanja Gomile u Jalžabetu“

U Zlatnoj dvorani palače Vojkffy-Paravić (danas Hrvatski institut za povijest), na zagrebačkom Gornjem gradu, je 17. prosinca 2021. godine održano „Zlato zlatu. Premijerno predstavljanje rezultata istraživanja Gomile u Jalžabetu“, jednoga od najbolje očuvanih i najvažnijih krajolika starijega željeznog doba u srednjoj Europi. Premijernom predstavljanju luksuznih jalžabetskih nalaza (od delikatnog, majstorski obrađenog te finim detaljima ukrašenog zlatnog, jantarnog i koštanog nakita, do vrlo dekorativnih metalnih dijelova konjske opreme, oklopa, oružja i posuđa te koštanah i brončanih životinjskih minijatura) pod nazivom „Zlato zlatu“ nazočili su predsjednik Vlade Republike Hrvatske Andrej Plenković, ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek, župan Varaždinske županije Anđelko Stričak te drugi uzvanici.

Interdisciplinarna istraživanja jalžabetske Gomile vodi Institut za arheologiju u suradnji s brojnim domaćim i inozemnim institucijama, dok su konzervatorsko-restauratorski radovi na nalazima povjereni Zavodu. Radovi su financirani sredstvima MKiM-a te Interreg projekta „Monumentalni krajolici starijega željeznog doba Podunavlja“.

Premijerno predstavljanje rezultata istraživanja Gomile u Jalžabetu. Snimke: G. Tomljenović i Lj. Gamulin, 2021.

Dani Europske baštine

Zavod se uključio u obilježavanje Dana Europske baštine, koji su tijekom rujna i listopada 2021. bili posvećeni temi „Baština za sve!“ virtualnim predstavljajima 31 programa konzervatorsko-restauratorskih radova na nepokretnoj, pokretnoj i arheološkoj baštini, objavljenima na mrežnim stranicama Zavoda.

Predstavljanje konzervatorsko-restauratorskih radova na slici „Uznesenje Marijino“ L. Luzzo

U povodu Krševanovih dana kršćanske kulture Rita Perić je 20. prosinca 2021. godine održala u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru predavanje o konzervatorsko-restauratorskim radovima i istraživanjima koji su od 2013. do 2021. godine izvedeni na slici „Uznesenje Marijino“, koju je u prvoj četvrtini 16. stoljeća naslikao Lorenzo Luzzo (Zadar ili Feltre, 1484./1485. – Venecija ili Zadar, 1526./1527.).

Stjecanje temeljnih i viših stručnih zvanja

Pravilnikom o stručnim zvanjima Zavod vodi opću evidenciju o stečenim stručnim zvanjima, a njegovi djelatnici sudjeluju u svojstvu članova Povjerenstva, mentora i izvjestitelja.

Zavod je u svibnju i studenome raspisao dva roka stručnih ispita za stjecanje temeljnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Stručnome ispitu na oba je roka 2021. godine pristupilo 75 kandidata, od čega je 18 djelatnika Zavoda steklo temeljno zvanje, a jedan djelatnik više temeljno zvanje. U prosincu 2021. završene su prijave za sljedeći ispitni rok koji će biti održan u svibnju 2022. godine.

Djelatnici Zavoda angažirani su i kao članovi povjerenstva te kao izvjestitelji u postupku dodjele viših stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti, što ga provodi MKiM.

Suradnja sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj i inozemstvu

U sklopu redovite djelatnosti Zavod surađuje s brojnim kulturnim, znanstvenim i obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Valja istaknuti suradnju s fakultetima i akademijama u realizaciji prakse studenata konzerviranja i restauriranja umjetnina te studenata povijesti umjetnosti i zaštite spomenika.

Tijekom 2021. godine u restauratorskim odjelima u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zagrebu, devet studentica s Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku odradilo je studentsku praksu u trajanju od 160 sati i jedna studentica praksu od 320 sati. Potpisan je ugovor o nastavku suradnje u provođenju studentske prakse u akademskoj godini 2021./2022.

Šest studenata Odsjeka za konzerviranje-restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu odradilo je studentsku praksu u trajanju od 40 sati na radilištu Odjela za zidno slikarstvo i mozaik Službe za nepokretnu baštinu u crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu.

Radionice Zavoda posjetili su studenti i profesori Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Drvodjeljske škole u Zagrebu.

Suradnja s visokoškolskim ustanovama ostvaruje se i aktivnim sudjelovanjem djelatnika Zavoda u izvođenju nastave u svojstvu vanjskih suradnika (osam djelatnika) te na pozvanim predavanjima.

Suradnja u projektima znanstveno-istraživačkih ustanova

Filozofski fakultet u Rijeci

Zavod je partner Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci na projektu „ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine“. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a trajao je od 20. ožujka 2017. do 19. rujna 2021. godine.

U završnoj godini projekta, djelatnici Zavoda dr. sc. Krasanka Majer Jurišić i dr. sc. Petar Puhmajer redovito su sudjelovali u aktivnostima projekta: na međunarodnom znanstvenom skupu „Art and Adversity: Patrons, Masters and Works of Art“ (16. i 17. rujna 2021.) i znanstvenom skupu „Antonio Michelazzi – umjetnost 18. stoljeća između Mediterana i Srednje Europe“ (21. listopada 2021.) te su obavili terenska i arhivska istraživanja i pripremili tri znanstvena rada.

Institut za povijest umjetnosti

Zavod je partner na projektu „Eugen Savojski i gradovi-tvrđave jugoistočne granice Habsburške Monarhije“. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje od 20. rujna 2018. do 20. rujna 2022. godine, s izvjesnim produžetkom od šest mjeseci zbog epidemiološke situacije. Tijekom 2021. godine djelatnik Zavoda dr. sc. Petar Puhmajer boravio je na dvodnevnom terenskom istraživanju u Osijeku te na studijskom putovanju u Francuskoj u kolovozu 2021. godine. Objavio je znanstveni rad o stambenoj arhitekturi osječke Tvrđe u časopisu „Radovi IPU“.

Članstva

U 2021. godini Zavod je bio učlanjen u sljedeće organizacije: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), International Council of Museums (ICOM), Institute of Conservation (ICON), Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphik-Restauratoren (IADA), Centre international d'étude des textiles anciens (CIETA) i Divers Alert Network Europe.

Pojedinačne članarine uplaćene su Hrvatskoj komori arhitekata, Hrvatskoj komori inženjera građevinarstva, Hrvatskoj udruzi za zdravo radno mjesto, Hrvatskoj udruzi za promicanje zaštite, Udruzi računovođa i financijskih djelatnika te Hrvatskom zavodu za norme.

Mrežne stranice Zavoda i društvene mreže

Mrežne stranice Zavoda dostupne su na adresi www.hrz.hr, a Facebook profil na <https://www.facebook.com/hrvatski.restauratorski.zavod?fref=ts>. Tijekom 2021. godine na mrežnim stranicama prikazano je 375 novih objava na hrvatskom i 69 na engleskom jeziku te je dodano 827 priloga, novi broj godišnjaka Hrvatskoga restauratorskog zavoda „Portal“ i informacije o stručnim ispitima. Stupanjem na snagu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica tijela javnog sektora Republike Hrvatske, Zavod je proveo testiranje pristupačnosti svojih mrežnih stranica, izvedena je i njihova prilagodba te je objavljena Izjava o pristupačnosti.

Pravo na pristup informacijama Zavoda

Zavod je kao javna ustanova u kulturi proveo sve propisane aktivnosti u skladu sa Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 25/13). Na mrežnim stranicama Zavoda 2021. godine ažurno su objavljeni svi potrebni službeni dokumenti (program rada, godišnji izvještaj, financijski planovi i izvještaj, informacije o postupcima javne nabave i o dokumentaciji za nadmetanje te informacije o izvršavanju ugovora) uz već objavljene strateške dokumente, opće akte i odluke, informacije o uslugama i ponovnoj uporabi informacija i drugo. Potkraj siječnja 2022. godine predan je Povjereniku za informiranje izvještaj za 2021. godinu o provođenju Zakona o pravu na pristup informacijama, koji je objavljen i na mrežnim stranicama Zavoda.

Tijekom 2021. godine imenovani službenik za informiranje obradio je i riješio 89 zahtjeva za pristup i ponovnu uporabu informacija (od čega je samo jedan riješen izvan zakonskog roka). Zavod je u provođenju postupaka uvažavao suradnju sa znanstvenicima i stručnjacima iz drugih institucija, kao i ograničenja koja proizlaze iz nereguliranih autorskih prava, opsega tražene dokumentacije i drugih okolnosti.

Pregled programske djelatnosti

	ARHEOLOŠKA KULTURNA BAŠTINA
	NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA
	POKRETNNA KULTURNA BAŠTINA

BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	
Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Daruvar, Stari Slavik	mirovanje
Podgarić, Stari grad Garić-grad - središnja kula	izrada dokumentacije
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka - osam slika s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka - četiri skulpture	početak konz.-rest. radova
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka - dvije misnice	cjeloviti konz.-rest. radovi
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - sakralni inventar	nastavak konz.-rest. radova
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - propovjedaonica	nastavak konz.-rest. radova
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - skulptura „Sv. Barbara“ bez cjeline	završetak konz.-rest. radova
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - oltar Sv. Križa - oltarna pala „Skidanje s križa“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Križ Gornji, kapela Sv. Križa - skulptura „Sv. Barbara“	početak konz.-rest. radova
Ladislav, crkva sv. Ladislava - skulptura „Sv. Ladislav“	cjeloviti konz.-rest. radovi

BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	
Slavonski Brod, tvrđava Brod (Kavalir) - istočno krilo	završetak istraživanja i izrada dokumentacije
Sibinj, crkva sv. Ivana Krstitelja - skulptura „Immaculata“ bez cjeline	nastavak konz.-rest. radova
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva - skulptura „Sv. Ivan Nepomuk“ bez cjeline	nastavak konz.-rest. radova
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva - slike „Sv. Bonaventura“, „Sv. Klara“ i „Sv. Katarina Aleksandrijska“ s ukrasnim okvirom	cjeloviti konz.-rest. radovi
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva - propovjedaonica	završetak konz.-rest. radova
Vrpolje, crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja - oltar sv. Ivana Krstitelja	nastavak konz.-rest. radova

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	
Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Mljet, Pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom	mirovanje
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac - zidne slike	konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Biskupska palača (palača Sorkočević) - zidne slike	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva sv. Spasa	istraživanja i izrada dokumentacije
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica - štuko	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Orlandov stup	nastavak monitoringa i dopuna dokumentacije
Dubrovnik, Knežev dvor, kapela Rođenja Marijina - zidne slike	konz.-rest. radovi
o. Lastovo, zaštićena kulturna dobra	mirovanje
o. Mljet, Babino Polje, crkva sv. Vlaha	istraživanja i izrada dokumentacije
Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne - glavni oltar Blažene Djevice Marije Snježne - slika „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac - diptih i četiri slike s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac - slike „Ruže“ i „Portret praškog muškog modela“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac - šest crteža na papiru i dokumenti korespondencije iz kutije KB 249 - 300	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, crkva i samostan sv. Dominika - oltarne pale „Bogorodica sa svecima“ i „Sv. Ana“	istraživanja i početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva sv. Đurđa - oltar sv. Đurđa - slika „Sv. Đurđe ubija zmaja“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva sv. Josipa - slika „Smrt sv. Josipa“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovačka biskupija - kodeks „Dispense matrimoniali“, svezak 1	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej - muški prstuk	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej - ikone „Deisis sa sveticama“ i „Svetac i svetica“ te slike „Portret princa od Savoje“ i „Sv. Katarina Aleksandrijska“	konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej - 20 grafika	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina - slika „Borba Samsona i Filistejaca“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Muzej samostana sv. Dominika - slika „Navještenje“	nastavak konz.-rest. radova
o. Korčula, Korčula, Opatska riznica - slika „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“	početak konz.-rest. radova
o. Korčula, Lumbarda, crkva sv. Bartula - pjevalište	nastavak konz.-rest. radova
o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja - oltar Gospe od Milosrđa - ikona „Bogorodica s Djetetom“	završetak konz.-rest. radova

o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – skulptura „Raspelo“	završetak konz.-rest. radova
Orebić, crkva Gospe od Anđela – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan“	nastavak konz.-rest. radova
Orebić, Pomorski muzej – atlas i ferman	cjeloviti konz.-rest. radovi
Slano, Grgurići, crkva sv. Roka – oltar sv. Nikole – slika „Sv. Nikola“	završetak konz.-rest. radova

GRAD ZAGREB	
Zagreb, Banski dvori, sjeverno dvorište	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Zagreb, Banski dvori	istraživanja i izrada dokumentacije
Zagreb, Demetrova 18, kuća Lovrenčić	izrada projektne dokumentacije
Zagreb, Opatička 8, palača Bužan	istraživanja i izrada dokumentacije
Zagreb, Opatička 10, Palača bogoštovlja i nastave (Hrvatski institut za povijest) – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, Katarinin trg bb, crkva sv. Katarine Aleksandrijske	izrada dokumentacije i početak konz.-rest. radova
Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kamena plastika – oltar Majke Božje Remetske	početak konz.-rest. radova
Zagreb, Mletačka 8, Atelje Meštrović – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, Matoševa 9, palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch	izrada projektne dokumentacija
Zagreb, Marulićev trg 21, Nacionalna i sveučilišna knjižnica	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zagreb, Dolac 2, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – kamena plastika	konz.-rest. radovi
Zagreb, Trg Republike Hrvatske 15, Hrvatsko narodno kazalište	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zagreb, Visoka 22, palača Pongratz	istraživanja i izrada dokumentacije
Zagreb, Banski dvori, dvije kaljeve peći	konz.-rest. radovi
Zagreb, Čučerje, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – raspelo	istraživanja i početak konz.-rest. radova
Zagreb, Gornje Vrapče, župna crkva sv. Barbare – skulptura „Sv. Barbara“	konz.-rest. radovi i izrada vitrine
Zagreb, Granešina, župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	istraživanja i početak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – dalmatika, stola i manipul	početak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Siječanj-veljača“	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – bista „Carica Elizabeta Habsburg Lothringen“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slike „Petar Troilo Sermage“ i „Nikola Zdenčaj Zahromićgradski“ s ukrasnim okvirima	konz.-rest. radovi
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – pet umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora – slike „Sv. Jakov i sv. Katarina“ i „Krajolik“ s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, HAZU, Kabinet grafike – šest umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti – šest umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Zagrebačka nadbiskupija, zbirka – sakralni inventar	preventivna zaštita i konz.-rest. radovi
Zagreb, župna crkva sv. Ivana Krstitelja – oltar sv. Ivana Krstitelja – oltarna pala „Krštenje Kristovo na Jordanu“	cjeloviti konz.-rest. radovi

ISTARSKA ŽUPANIJA	
Krnica (sv. Teodor), ostaci crkve sv. Teodora	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Momjan, kaštel Rota – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Paz, kaštel Paz	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Žminj, kaštel Žminj – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule	mirovanje
Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah	istraživanja i izrada dokumentacije
Buzet, crkva sv. Jurja	završetak građevinskih i konz.-rest. radova
Draguč, crkva sv. Roka	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Pazin, župna crkva sv. Nikole sa zvonikom – štuko	nastavak konz.-rest. radova
Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina)	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi

Roč, župna crkva sv. Bartola – štuko	istraživanja i izrada dokumentacije
Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije – kamena plastika – oltar Gospe Karmelske	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi) – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Barban, župna crkva sv. Nikole – glavni oltar sv. Nikole – oltarna pala „Sv. Nikola sa svecima“	završetak konz.-rest. radova
Buje, crkva sv. Marije Milosrdnice – slika „Mistična vizija sv. Ruže Limske“	završetak konz.-rest. radova
Buzet, crkva sv. Ivana Krstitelja – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Franjom Asiškim, sv. Niceforom i sv. Petrom mučenikom“	završetak konz.-rest. radova
Buzet, župna crkva Uznesenja Marijina – slika „Bog Otac sa sv. Karlom Boromejskim, sv. Benediktom, sv. Franjom Asiškim, sv. Kuzmom i Damjanom“-	mirovanje
Čepić, crkva sv. Marije Snježne – reljef „Bogorodica s Djetetom i sv. Veronikom“	istraživanja i preventivno konzerviranje
Fažana, župna crkva sv. Kuzme i Damjana – tri skulpture bez cjelinezavršetak konz.-rest. radova	mirovanje
Kanfanar, crkva sv. Marije od Lakuća – skulptura „Bogorodica s Djetetom“nastavak konz.-rest. radova	mirovanje
Kršete, crkva sv. Petra i Pavla – slika „Bogorodica s Djetetom na prijestolju sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“	istraživanja i preventivno konzerviranje
Marčenegla, crkva sv. Petra – slika „Bog Otac sa svecima“ s ukrasnim okvirom	početak konz.-rest. radova
Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije Magdalene	nastavak konz.-rest. radova
Novigrad, župna crkva sv. Maksima i sv. Pelagija – ukrasni okvir slike „Portret biskupa Teodora Loredana Balbija“	nastavak konz.-rest. radova
Poreč, Porečka i pulska biskupija – pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Puntera, crkva Presvetoj Trojstva – glavni oltar sa slikom „Presveto Trojstvo s Bogorodicom, sv. Matejem Evandelistom i sv. Antunom Padovanskim“	preventivni konz.-rest. radovi
Rovinj, Muzej grada Rovinja – oslikana vrata	početak konz.-rest. radova
Rovinj, kompleks bolnice dr. Martin Horvat, crkva Presvijetle kraljice mora – slika „Vizija sv. Antuna“	početak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja – oklop samuraja	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja – devet oslikanih lepeza	cjeloviti konz.-rest. radovi
Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske – oltar Krunjenja Bogorodice	nastavak konz.-rest. radova
Vodnjan, župna crkva sv. Blaža – slika „Pričest apostola“	nastavak konz.-rest. radova
Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, Zbirka sakralne umjetnosti – inventar relikvijara sv. Kandidate	završetak konz.-rest. radova

KARLOVAČKA ŽUPANIJA	
Barilović, Stari grad Barilović – pokretni arheološki nalazi	završetak konz.-rest. radova
Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, r. Kupa, rimski brodolom	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barilović, Stari grad Barilovićnastavak izrade dokumentacije i građevinskih radova	mirovanje
Lipnik, župna crkva sv. Ilije Proroka – štuko – oltar Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana	završetak konz.-rest. radova

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	
Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Križevci, crkva Majke Božje Koruške – zidne slike	istraživanja i izrada dokumentacije
Kuzminec, crkva sv. Kuzme i Damjana – zidne slike-	mirovanje
Trema, crkva sv. Julijane	istraživanja i izrada dokumentacije
Hlebine, Muzej grada Koprivnice, Galerija naivne umjetnosti – slika „Peski“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Trema, crkva sv. Julijane – tri oltara i propovjedaonica	istraživanja
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas – arhitektura	nastavak konz.-rest. radova
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas – ikona „Vaskršnuće“ i četiri dvojne ikone	cjeloviti konz.-rest. radovi

KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA	
Kostel, Stari grad Kostel – arhitektura	mirovanje
Martinščina, crkva sv. Martina	istraživanja, izrada dokumentacije i radovi
Trški Vrh, crkva sv. Marije Božje Jeruzalemske	izrada dok. i nastavak konstruktivne sanacije
Budinščina, Stari grad Milengrad – arhitektura	nastavak konstruktivne sanacije i konz.-rest. radova
Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Roka	istraživanja i početak konz.-rest. radova

Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Marije Magdalene – skulptura „Sv. Josip i mali Isus“	cjeloviti konz.-rest. radovi i montaža
Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije – sakristijski ormar – tri skulpture	nastavak konz.-rest. radova
Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije – mali sakristijski ormar	početak konz.-rest. radova
Strmec (Veliko Trgovišće), crkva Blažena Djevice Marije – glavni oltar Blažene Djevice Marije – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova

LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	
Brinje, Stari grad Sokolac	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi

Međimurska županija	
Domašinec, arheološki park Turčišće Goričan	mirovanje
Sv. Martin na Muri, arheološka zona naselja	mirovanje
Lopatinec, župna crkva sv. Jurja – cinktor	nastavak konstruktivne i građevinske sanacije
Štrigova, crkva sv. Jeronima – arhitektura	mirovanje
Štrigova, crkva sv. Jeronima – propovjedaonica	početak konz.-rest. radova

OSJEČKO-BARANSKA ŽUPANIJA	
Gorjani - arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Osijek, kapucinski samostan i crkva sv. Jakova	završetak konz.-rest. radova
Osijek, Tvrdá, Fakultetska 3, stambena prizemnica	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Tvrdá, Firingerova 18, stambena prizemnica	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Trg J. Križanića 1, bivši isusovački samostan (Dom tehnike)	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Trg Presvetog Trojstva, kužni pil	mirovanje
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija, zbirka – šest slika	početak konz.-rest. radova
Osijek, crkva sv. Mihaela arkandela – oltari sv. Ivana Nepomuka i sv. Otilije	konstruktivna sanacija
Osijek, franjevački samostan i crkva Sv. Križa – sakristijski ormar	početak konz.-rest. radova
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – slike „Autoportret I. Rechnitz“ i „Autoportret K. Tomljenovića“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – deset crteža na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi
Valpovo, Muzej Valpovštine – pet umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi

POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	
Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela – arhitektura	nastavak revizijskih istraživanja i građevinske sanacije
Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva	nastavak konz.-rest. radova

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	
o. Ilovik, antički brodolom	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Novi Vinodolski, utvrda Lopar	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Ranonovovjekovna zbirka	pokretni arheološki nalazi / konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, kompleks katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i crkve sv. Kvirina	izrada dokumentacije i ishođenje dozvola
o. Krk, o. Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – kamena plastika – oltar sv. Antuna Padovanskog	završetak konz.-rest. radova
Lovran, župna crkva sv. Juraja – zidne slike	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, Tarsatika, rimski luk	mirovanje
Rijeka, bivša tvornica "Rikard Benčić", upravna zgrada – štuko	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, groblje Kozala, mauzolej Bakarčić, skulptura Vestalke	istraživanja i izrada dokumentacije
Belgrad, kapela Majke Božje Snježne – glavni oltar Majke Božje Snježne	mirovanje
o. Cres, Cres, župni ured – slike „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evanđelist“	nastavak konz.-rest. radova
o. Cres, Osor, župna crkva sv. Marije – slika „Oplakivanje sa svecima“	završetak konz.-rest. radova
o. Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – oltar sv. Franje Asiškog – oltarna pala „Stigmatizacija sv. Franje Asiškog“	početak konz.-rest. radova
o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan evanđelist“	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, Biskupski ordinarijat – poliptih sv. Lucije	završetak konz.-rest. radova

o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije, sakristija – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	početak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – četiri ukrasna okvira	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slika „Posljednja večera“	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – antependij, gremijal i stola	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
o. Rab, Kapor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog – vratnice orgulja	završetak konz.-rest. radova
o. Rab, Kapor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog – oltar Majke Božje	početak konz.-rest. radova
o. Rab, Rab, crkva sv. Justine, zbirka sakralne umjetnosti župe Rab – skulptura „Raspeti Krist“	istraživanja i dezinsekcija
Rijeka, crkva sv. Jeronima – oltarna slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“	početak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – tabulat i tri stropne slike	istraživanja i dokumentiranje
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – odjeća Ane Zmajčić	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – slike „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom i „Sv. Katarina Aleksandrijska“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – klupa s naslonom	cjeloviti konz.-rest. radovi
Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – skulptura „Oplakivanje Krista sa svetom Marijom Magdalenom“	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Sv. Ivan Nepomuk“ i „Sv. Vinko Ferrerski“ s ukrasnim okvirima	početak konz.-rest. radova

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	
Bojna (Brekinjova Kosa)	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Popovača, Stari grad Jelengrad – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije	konz.-rest. radovi
Popovača, Stari grad Jelengrad – arhitektura	nastavak konz.-rest. građevinskih radova
Topusko, ostaci cistercijske opatije	nastavak građevinske sanacije i konz.-rest. radova
Zrin, crkva sv. Marije Magdalenenastavak građevinske sanacije i konz.-rest. radova	mirovanje
Novska, Pučko otvoreno učilište, Zbirka starih predmeta obitelji Sajko – slika „Sv. Luka“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Velika Ludina, crkva sv. Mihaela arkandela – glavni oltar sv. Mihaela arkandela	nastavak konz.-rest. radova

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	
KO Split	
o. Palagruža, pličina Pupak	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Splitsko-dalmatinska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Brač, Bobovišća, crkva sv. Martina – kamena plastika – oltar sv. Martina	nastavak konz.-rest. radova
o. Brač, Postira, arheološko nalazište Lovrečina – mozaici	mirovanje
Klis, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Omiš, arheološko nalazište Brzet – mozaici	mirovanje
Split, Arheološki muzej Split – pet kamenih stela	cjeloviti konz.-rest. radovi
Split, Dioklecijanova palača, Arhidakonova i Buličeva ulica – mozaici	nastavak konz.-rest. radova
Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika	nastavak izrade dokumentacije, građevinske sanacije i konz.-rest. radova
Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Višeslavova krstionica (1074)	istraživanja i izrada dokumentacije
o. Hvar, Hvar, Arsenal i kazalište – zidne slike	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
o. Šolta, Grohote, starokršćanska bazilika – mozaici	početak konz.-rest. radova
o. Vis, Vis, antičke terme – mozaik	mirovanje
Zaostrog, franjevački samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kamena plastika – propovjedaonica	istraživanja i izrada dokumentacije
Zaostrog, franjevački samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, zidne slike	nastavak istraživanja
o. Hvar, Hvar, Biskupski muzej – ikona „Gospa od Karmela“ i slika „Gospa od Ružarija“	konz.-rest. radovi
o. Hvar, Hvar, crkva sv. Duha – zbirka liturgijskih predmeta	preventivno konzerviranje
o. Hvar, Hvar, katedrala sv. Stjepana I. pape i mučenika – stola i manipul	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Hvar, Stari Grad, crkva sv. Nikole – skulpture „Sv. Toma“ i „Sv. Šimun“	konz.-rest. radovi

Makarska, crkva sv. Marka – oltar Sv. Križa – skulpture „Bogorodica“, „Sv. Ivan“ i „Sv. Marija Magdalena“	nastavak konz.-rest. radova
Sinj, Viteško alkarsko društvo – puška na piston, puška kremenjača, kubura kremenjača i jatagan s koricama	početak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Dominika – oltarna pala „Obrezanje Isusovo“	početak konz.-rest. radova
Split, katedrala sv. Dujma – korske klupe	istraživanja i konz.-rest. radovi
Split, Muzeji Ivana Meštrovića – skulptura „Karijatida“ i reljefi „Scene iz Kristova života“	istraživanja i izrada dokumentacije
o. Vis, Vis, crkva Sv. Duha – slika „Sv. Antun i sv. Vicko“	završetak konz.-rest. radova
o. Vis, Komiža, župna crkva i samostan sv. Nikole (Muster) – liturgijski komplet kazule (T-5)	cjeloviti konz.-rest. radovi

KO Imotski	
Imotski, franjevački samostan – pluvijal (449 – br. C-106)	početak konz.-rest. radova

KO Trogir	
Vinišće, uvala Stari Trogir	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Trogir, katedrala sv. Lovre – kapela Orsini	nastavak konz.-rest. radova
o. Čiovo, sakralna kulturna dobra – crkve župe sv. Jakova – liturgijski inventar	preventivna zaštita
o. Čiovo, župna crkva sv. Jakova – tri antependija	početak konz.-rest. radova
Trogir, crkva i samostan sv. Dominika – oltar Imena Isusovog s tabernakulom	istraživanja i konz.-rest. radovi
Trogir, dominikanski samostan sv. Dominika – crkvena zastava (76)	nastavak konz.-rest. radova
Trogir, dominikanski samostan sv. Dominika – ophodno raspelo	početak konz.-rest. radova
Trogir, katedrala sv. Lovre – korska sjedala – pokretni nalazi	istraživanja i konz.-rest. radovi
Trogir, katedrala sv. Lovre – dalmatika (B159) i tri manipula (B76)	cjeloviti konz.-rest. radovi

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	
Šibenik, tvrđava sv. Nikole, podmorje – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Šibensko-kninska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Šibenik, crkva sv. Julijana	izrada dokumentacije
Šibenik, Nova crkva s dvoranom bratovštine	istraživanja i izrada dokumentacije
Šibenik, portali profanih i sakralnih objekata	nastavak istraživanja, izrade dokumentacije i konz.-rest. radova
Kistanje, manastir Krka – oltarna zavjesa	završetak konz.-rest. radova
Skradin, crkva Porodenja Blažene Djevice Marije, župni ured – inventar	preventivno konzerviranje
Šibenik, benediktinski samostan i crkva sv. Luce – sakralni inventar	preventivno konzerviranje
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar Bogorodice od Presvetog Ružarja	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Frane – slike „Bogorodica s Djetetom“, „Postljednja večera“ i „Oplakivanje Krista“	konz.-rest. radovi
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – tekstilni i metalni predmeti	pregled i evidencija stanja

Varaždinska županija	
Jalžabet, Bistričak – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Hrastovljan, crkva sv. Benedikta	završetak faze građevinske sanacije
Križovljan, crkva Sv. Križa	mirovanje
Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – pjevalište, zidne slike	završetak konz.-rest. radova
Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica, štuko	nastavak konz.-rest. radova
Marčan, dvorac Opeka – Vrtlareva kuća	mirovanje
Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja, bivša ljekarna	izrada dokumentacije i nastavak konz.-rest. radova
Križovljan, crkva Sv. Križa – oltar sv. Sebastijana	završetak konz.-rest. radova
Lepoglava, crkva sv. Jurja – inventar	mirovanje
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slike „Mrtva priroda“, „Portret Johanna Raucha“ i „Portret Anne Paszithory“ s okvirima	konz.-rest. radovi
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – deset umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi

Varaždin, Varaždinska biskupija, zbirka – slika „Sveti Augustin“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Vukovoj, kapela sv. Wolfganga – propovjedaonica	nastavak konz.-rest. radova

Virovitičko-podavska županija	
Orahovica, ostaci plemićke kurije	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Zvonimirovo, Veliko Polje – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Duzluk, manastir i crkva sv. Nikole	građevinska sanacija i konz.-rest. radova

Vukovarsko-srijemska županija	
Ilok, gradski plato i zidine – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Ilok, dvorac Odescalchi	nastavak konz.-rest. građevinskih radova
Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla	završetak istraživanja i izrade dokumentacije
Borovo, parohijska crkva Svetog Prvomučenika i Arhidakona Stefana – ikonostas	istraživanja i dokumentiranje
Racinovci, župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja – misnica (RAČ 13)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla – oltari Sv. Antuna Padovanskog i Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
Vukovar, Gradski muzej Vukovar – devet umjetnina na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi
Vukovar, kapela sv. Roka – korska ograda	nastavak konz.-rest. radova

ZADARSKA ŽUPANIJA	
o. Premuda, olupina ratnog broda Szent Istvan – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Novigrad (Zadar), crkva Porodenja BDM – zidni ostik	mirovanje
Zadar, crkva sv. Krševana – kamena plastika	nastavak konz.-rest. radova
o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
o. Pašman, Ždrelac, crkva sv. Luke evangelista – glavni oltar sv. Luke evangelista – slike „Sv. Luka i sv. Ivan Krstitelj“ i „Sv. Petar i sv. Marko“	nastavak konz.-rest. radova
o. Pašman, Kraj, franjevački samostan i crkva sv. Duje – slike „Oplakivanje Krista“ i „Poklonstvo pastira“ s ukrasnim okvirima	nastavak konz.-rest. radova
o. Silba, Silba, crkva sv. Ivana Krstitelja – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem, sv. Nikolom i portretom donatora“	završetak konz.-rest. radova
o. Silba, Silba, crkva sv. Marka – slika „Polaganje u grob sa skupinom svetaca i portretom donatora“	završetak konz.-rest. radova
Zadar, Zadarska nadbiskupija, zbirka – 16 predmeta liturgijskog tekstila	nastavak konz.-rest. radova
Zadar, Narodni muzej, Galerija umjetnina – slika „Olimpija“	nastavak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – građa iz stalnog postava i čuvaonice	nastavak konz.-rest. radova

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	
Okešinec (Sipčina), vila rustika	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Kloštar Ivanić, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja	mirovanje
Dubrava, crkva sv. Martina – zidne slike	istraživanja i izrada dokumentacije
Marija Gorica, župna crkva Pohoda Marijina – propovjedaonica	završetak konz.-rest. radova

ZAJEDNIČKE STAVKE	
Evidencija stanja i izrada troškovnika (SAB)	
Evidencija stanja i izrada troškovnika (SNB)	
Hitne intervencije za potrebe sanacije šteta od potresa u Zagrebu i okolici te na Banovini (SNB)	
Hitne intervencije (SPB)	
Praćenje uvjeta i stanja pokretnih kulturnih dobara, izrada prijedloga konz.-rest. radova (SPB)	
Stručni nadzor nad konz.-rest. radovima (SPB)	
Tekstiloteka – prikupljanje, obrada i pohrana povijesnog tekstila (SPB)	

Tekstovi: dr. sc. T. Pleše, B. Mataković / dr. sc. A. Azinović Bebek, mr. J. Ferić Balenović, B. Mostarčić / E. Anušić, S. Aumiller, M. Jurišić, B. Milković, mr. umj. A. Pedišić, D. Ivić, M. Stipić, I. Svedružić Šeparović / D. Bergant, dr. sc. L. Čataj, I. Jengiđ, I. Karniš Vidovič, dr. sc. M. Krmpotić, K. Krulić, dr. sc. K. Majer Jurišić, P. Dugonjić, dr. sc. D. Mudronja, mr. sc. D. Požar, A. Škevin Mikulandra, dr. sc. J. Višnjic, dr. sc. M. Wolff Zubović

Lektura: R. Tometić

Grafički dizajn: Lj. Gamulin